Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/maincurrentsinli0006geor

גערג בראַנדעס

די הויפּט שטרעמונגען אין דער ליטעראַטור פון נייַנצעענטען יאָרהונדערט

באַנד 6

דער נאַטוראַליזם אין ענגלאַנד

איבערזעצט פון

דר. יעקב גרינפעלד

מאַקס נ. מייזעל

אידישער פאַרלאַג פאר ליטעראטור און וויסענשאפט

424 גרענד סטריט, ניו יארק

1920

אינהאַלט-פאַרצייכנים.

איינלייטונג — — — — — — — — — — — — — — 9

1. געמיינשאַפטליכע שטריכען פון דער צייט פעריאָדע — — 11

2. געמיינשאַפטליכע שטריכען פון'ם פאָלקס־כאַראַקטער — — 17

3. דער פּאָליטישער הינטערגרונד — — — — — — — — — 29

4. די געבורט פון'ם נאַטוראַליזם — — — — — — — — — 52

5. די טיפקייט און דער אמת פון'ם נאַטור־געפיהל. — וואָרדסוואָרט — — — — — — — — — — — — — 60

6. דאָס דאָרפס־לעבען און זיין פּאָעזיע. — וואָרדסוואָרט — — 76

7. נאַטוראַליסטישע ראָמאַנטיק. — קאָלדרידזש — — — — 102

8. דער פריוהייטס־באַגריף פון דער זעע־שול — — — — 119

9. די אָריענטאַלישע ראָמאַנטיק פון דער זעע־שול — — — 125

10. דער היסטאָרישער און עטנאָגראַפישער נאַטוראַליזם וואָלטער סקאָט — — — — — — — — — — — — 140

11. דער אוניווערסאַלער סענסואַליזם. — קיטס — — — — — 174

12. דער אירלאַנדישער אויפשטאַנד און די אָפּאָזיציאָנס פּאָעזיע 200

13. עראָטישע ליריק — — — — — — — — — — — 244

Copyright by
MAX N. MAISEL
New York, 1920.

נאַטוראַליזם אין ענגלאַנד.

איינלייטונג.

עס איז מיין אבזיכט, אין דער ענגלישער ליטעראטור פון די ערשטע צעהנער יאָהרען פונ׳ם איצטיגען יאָהרהונדערט צו שילדערן די שטאַרקע, טיעפ־באַגרינדעטע און פאַלקסטימלעכע שטרעמונג פונ׳ם ענגלישען גייסטיגען לעבען, וואָס, — זייענדיג פריי פון אלע קלאַסישע פאָרמען און טראַדיציעס, — ברייננט ארויס א נאַטוראַליזם, וועלכער באַהערשט די גאַנצע ליטעראטור און פיהרט צו ראַדיקאַליזם, איבערגעהט פונ׳ם שטאַרקען ארויס־טריט קעגען די אלטע ליטעראַרישע קאַנוועניציעס צו׳ן א מעכטיגער ענטרים־טונג קעגען דער רעליגיעזער און פאַליטישער רעאקציע און טראַגט אין זיך די קערענדלאַך פאר די פרייע אידעען און עמאַנציפאַציעס, וועלכע די אייראָפעאישע קולטור האָט זייט יענער צייט פארווירקליכט.

די ליטעראַרישע פעריאָדע, וואָס איך ווייל איצט באשרייבען, איז העכסט פראַדוצירענד אין פארשידענארטיגע אווטארס און שולען, וואס זיינען זיך אפט פרעמד און אויך אפילו געגנער אייגנער דעם אנדערען. וועז אפילו דער צוזאמענהאנג פון די פארשיעדענע אווטארס און שולען איז נישט פאר יעדען גענוג קלאָהר און נאָר פאר׳ן קריטישען אויג, דאָך האָט אָט די פעריאָדע איהר אייגהייט און דאָס בילד, וואס זי שטעלט מיט זיך פאָר, איז — ווי ווייל־פארביג און ניט־אייגנעשטעלט דאָס איז — דאָך א וואונדערפול שעהן בילד פונ׳ם גרויסען מייסטער נאַטור.

1.

געמיינשאפטליכע שטריכען פון דער צייט פעריאָדע.

אין דער גרופע פון דער ענגלישער ליטעראטור באמערקען מיר באלד, אז זי האט געוויסע כאראקטעריסטישע שטריכען נעמיינשאפטליך מיט דער גאנצער אירָפּעאישער גייסט־ריכטונג פון יענער צייט. זיי זיינען געמיינשאפטליך דערפאר, וויל זייער ענטשטעהונג איז פון איינער און דערזעלבער אורזאך. נאפּאלעאָן האט אָנגעשראָקען אירָפּאַ מיט א וועלט־מאַנארכיע. טיילווייז אינסטינקטיוו, טיילווייז באוואוסטזיניג האט דער אָנגעשראָקענער פאלקס־גייסט זיך געזוכט צו ראטעווען אין זיינע אייגענע נאציאנאלע לעבענס־קוועלען. אין דייטשלאנד ערוואכט און פארשפרייט זיך דאס נאציאנאל־געפיהל אין פארלויף פון די פרייהייטס־מלחמות; אין רוסלאנד ברעכט דאס אויס מיט דער שרפה פון איהר אלטער הויפט־שטאדט; אין ענגלאנד רופט עס ארויס באגייסטערונג פאר וועלינגטאָן און נעלסאָן און בלוטיגע מלחמות פונ׳ם ניל ביז וואטערלא, כדי צו דערהאלטען די אלטע ענגלישע הערשאפט אויפ׳ן ים; אין דענמארק רופט ארויס די קאָנאָנאדע אויף קאָפּענהאגען א נייעם פאלקס־גייסט און א נייע ליטעראטור. עס איז דער נאציאנאלער גייסט, וואס פיהרט די אלע פארשיעדענע פעלקער זיך צו פארטיעפען אין זייער אייגענער געשיכטע, אייגענע זיטען, לעגענדען און פאלקס־לאָר. די ליעבע צו פאלקסטימליכקייט פיהרט דערצו, אז דאס אזוי גערופענע „פאלק", די נידעריגערע געזעלשאפטס־שיכטען, זאלען מעהר שטרירט און אין דער ליטעראטור רעפרעזענטירט ווערען, וואס די ליטעראטור פון אכצעהנטען יאהרהונדערט האט נאך ניט באוויזען צו טאָן. די רעאקציע גענען פראַנצויזיש אלס וועלט־שפראך פארוואכט אפילו א הויכע אכטונג פאר׳ן דיאלעקט.

„האַמאַריאַדע" פאַנגט די נייע שול אָן איהר קאַמף קעגען די פּראָנ־צויזישע נייסטעם־ריכטונג, באַזונדערס ווי זי ערשיינט ווען מען קוקט אויף איהר דורך דייטשע בריל̈ען. אויסערדעם האָט סטע־פּענס געבראַכט די דייטשע קולטור־שטרעמונג קיין צפון. ערשט אינ׳ם צווייטען, גל̈ייך־וויכטיגען, שטאַדיום פון דער באַוועגונג נעמט אָן די פּאָל̈עמיק קעגען פּראַנקרייך א כאַראַקטער פון א פּאָ־ל̈עמיק געגען אל̈ץ וואַס איז פּרעמד, באַזונדערס געגען דייטשל̈אַנד, וואַס האָט ביי אונז אין דענמאַרק פון תמיד אָן געשפּיעלט די ראָל̈ פון דעם אונטערדריקער. אזוי ארום האָט דורך א מאָדנער אבער נאַטיר־ל̈יכער קאָנסעקווענץ דאָס צוריקקעהרען צו פּאָל̈קסטימל̈יכ־קייט, וואָס מיר האָבען געל̈ערנט פון דייטשל̈אַנד, אונז אל̈ץ מעהר און מעהר דערווייטערט פון איהר. (סקאַנדינאַווישע ריכטונג, גרונדטוויג).

אין ענגל̈אַנד געפינען מיר דיזע־ל̈בע גרונד־שטריכען, וואָס בא־צייכענען די באַוועגונג אין אל̈ע אַנדערע ל̈ענדער. מען האָט אַראָפּגעוואַרפען פון זיך דעם פּראַנצויזישען איינפל̈וס, וואָס האָט אין אכצעהנטען יאָהרהונדערט באַהערשט די העכערע קל̈אַסען. פּאוּפּ, דער ל̈עצטער דיכטער פון דער קל̈אַסישער ריכטונג, איז שוין ניט אַנערקענט געוואָרען פון׳ם אינגערען דור אל̈ס מייסטער. מען האָט שוין דעם קל̈יינעם מאַן געצופט זיין שאַהנעם פּאַרוק און צוטרעטען די שאַהן־געאַרדענטע שורות פון זיין גאַרטען. און איצט האָט זיך ערשט ארויסגעוויזען, וואַס פאַר א שטאַרקען אינטל̈עק־טוע־ל̈ען רעזערוו דער בריטישער פּאָל̈קס־גייסט באַזיצט אין די פּרי־שע, פון דער קולטור ניט אויסגעשפּעט, מל̈וכות, וואָס ל̈יגען ווייט פון׳ם מיטע־ל̈־פונקט פון׳ם פּאָל̈יטישען ל̈עבען. אירל̈אַנד, וואָס האָט אין אכצעהנטען יאָהרהונדערט ארויסגעבראַכט אזא דענקער ווי סוויפט און אזא שריפטשטע־ל̈ער ווי גאָל̈דסמיט, האָט פּארמאָגט א גרויסען אוצר פון וואונדערשאַהנע מע־ל̈אָדיען, וואָס זיינען גע־זונגען געוואָרען אין גאַנץ אייראָפּא אזוי שנע־ל̈ ווי א גרויסער ל̈י־רישער דיכטער האָט צו זיי צוגעפּאַסט ווערטער. די וואַל̈יסער האָבען געזאַמע־ל̈ט און פּארעפענט־ל̈יכט זייערע אל̈טע דיכטונגען. און אין שאָט־ל̈אַנד, ווען׳ם נידרינגערע געזעל̈שאַפּטס־שיכטען עס זיינען נאָך ניט אָנגעשטעקט געוואָרען פון דער געדריקטער ל̈עבענס־

אין דייטשלאנד, ווי מיר האָבען שוין פריהער געזעהען, פיהרט דער פאַטריאָטיזם צו באַגייסטערונג פאר דער דייטשער פארגאַנגענהייט, מיטעל־אַלטער, גלויבען, אַבערגלויבען און געזעלשאפטס־אָרדנונג.

אין אי ט א ל י ע ן מערקט מען גאנץ קלאָר אין מאַנצאני׳ס רעליגיעזע הימנען דאָס צוריקקערען צום קאַטאָליציזם. די דאָגמאַטישע און אַסקעטישע רעליגיע פאַרוואַנדעלט זיך אין פּאָעזיע און מאָראל; זי ווערט פון א גלויבען א קינסטלערישער מאַטיוו. מאַנצאני׳ס רעליגיעזע באַגייסטערונג איז דיזעלבע, וואָס פיהרט דעם פּאַפּסט צורוק קיין רוים און גיט אין אַלעקסאַנדער דעם ערשטען די אידעע פון א הייליגער אַליאַנץ. אפילו פראַנקרייך, וואָס האָט אַרויסגעבראכט נאַפּאָלעאָנען, איז פון׳ם צייטגייסט געצוואונגען געוואָרען צו געהן דעמזעלבען וועג ווי דייטשלאנד. — די נייע פראַנצויזישע לִיטעראַטור־באַוועגונג איז געווען געגען דער אַקאַדעמיע, געגען דער אַוויגערופענער קלאַסישער, ד. ה. אבסטראַקט־קאָסמאָפּאָליטישער לִיטעראַטור, — די פּעריאָדע פון לודוויג דעם פערצענטען איז אינגאנצען פארנאכלעסיגט געוואָרען און מען האָט זיך געמוסען צו די דיכטער פון׳ם זעכצענטען יאָהרהונדערט, דיור־בעלַיי און ראַנסאר, יא, אפילו צו די אָרימע אידעע־פּאָעטען, וועלכע באַלא האָט פּאַרלאַכט און פּאַרשטויסען. (פּארגלַיך וויקטאָר הוגא׳ס אַרויסטרעטען געגען דער לִיטעראַטור־פּעריאָדע פאר איהם, סען־בעפּ׳ס ערשטע לִיטעראַטור־געשיכטלִיכע שריפטען, „לַע גראַטעסק" פון טעאָפיל קאָויטיע). דענעמאַרק איז אין אָנפאַנג פון יאָהרהונדערט באַהערשט געוואָרען פון דער דייטשער שטרעמונג. דאָס האָט אַרויסגעבראכט א געגנערשאפט צו דער פראַנצויזישער קולטור. עלשלעגער׳ס לִיעד „די סטאַטוע" אין דער „רייזע קיין לַאנגעלַאנד", דייטעט אָן דעם כאַראַקטער פון דער נייער באַוועגונג. דער דיכטער באַטראַכט צוערשט די אין פרעמדען צימער געפונענע סטאַטוע פאר וואַלטער׳ס ביוסט און באמערקט:

מיר זיינען ניט פון דערזעלבער שול
איינער פון אונז מוז געהען.

שפּעטער ענטדעקט ער, אז דאָס איז עוואַלד׳ס ביוסט און לַאָזט זיך אריין אין לויבנעזאַנגען פאר׳ן דיכטער. אויך אין ה ו י ך ׳ ס

נעמאכט זיין ליטעראַרישען דעבוט מיט דער איבערזעצונג פון „לעאָנארע" און פון א צווייטער באלאדע „דער ווילדער יעגער". וועז אָט די איבערזעצונגען זיינען אויפגענומען געוואָרען מיט בייפאל האָט דער איבערזעצער זיך אָנגעפאנגען צו האלטען פאר א גרויסען דיכטער. אויף דער גרונדלאגע פון אָט די איבערזעצונגען און אויך פון דער איבערזעצונג פון „געז פון בערליכינגען" וואָס סקאט האָט פארעפענטליכט אין 1799, איז די נאציאנאל־שאָטישע ראָמאנטיק געוואקסען אין איהרע דיכטונגען.

דאָ, אין אָט דער ליטעראַטור באגעגענען מיר שוין די ערשטע סימפטאָמען פון דער נעמיינשאפטליכער אייראָפעאישער רעאקציע קעגען דעם אבצעהנטען יאָהרהונדערט. דאָס לעבעדיגע נאציאָנאל־נעפיהל, וואָס פארטרייבט דעם קאָסמאָפאָליטיזם, ווייזט זיך אַרויס אין ענגלאַנד ביי וואָרדסוואָרט אין דער פאַרם פון פאָעטישער באשרייבונג פונ׳ם פאַטריאָטיזם; ביי סאוטיי — אלס נאַטיָ אָדער האלב־אָפיציעלע פארהערליכונג פונ׳ם קעניגליכען הויז און די נאציאנאלע העלדענטאטען; ביים שאָטלענדער קעמפבעל — אין דער פאַרם פון ליידענשאפטליכע קריגס־און פרייהייטס־ליעדער אין דער צייט, וועז סקאט און מור זיינען די פאָעטישע פארקערפערונג פון שאָטלאַנד און אירלאַנד. דאָס אלגעמיינע צוריקשטרעבען צו פאָלקסטימליכקייט האָט זיין הויפט־פארטרעטער אין וואָרדסוואָרד, וואָס גיט זיך באזונדערס אָפּ מיט שילדרונגען פון די נידערינגערע פאָלקס־שיכטען; די פארליעבע צום מיטעלאלטער וועלט אם בולט׳סטען אַרויסגעבראכט דורך וואלטער סקאט, וואָס פאראייניגט אין זיך די ליעבע פונ׳ם אנטיקווער פאר דענקמאלען פון דער פארגאנגענהייט מיט דעם שטארקען חשק פונ׳ם טאַרי־פאָליטיקער צו שילדערן דאָס אלטע אין אן אנציהענדער באלייכטונג. די ראָמאַנטיק פונ׳ם אבערגלויבען געפינט איהר דיכטער אין קאלרידש, וועמען אבזיכטליכע נאיווייטעט און אויפאכקייט עס האָט א גרויסע ענליכקייט צו טיק׳ס; קאלרידש איז אויך דער, וואָס האָט, אליין זייענדיג דער רעפרעזענטאנט פון דער דייטשער פילאָזאָפיע פון יענער צייט, אויפגעהויבען א וויסענשאפטליכען פראָטעסט קעגען דער אויפקלערונגס־פעריאָדע. זיין פילאָזאָפיע איז דורכאוים ניט ענגליש, ריין אפריא-

צרט פון די ענגלישע פּאַברויק־אַרבייטער און וועמען איינוואוינער עס האָבען זיך געהאַלטען פעסט און געוואָלט אויף זייער פאר־גאַנגענהייט און זייער לאַנד, זייערע פּאָלקס־ליעדער, זייער אבער־גלויבען און זייערע פּאָליטישע אייגענטימליכקטען, איז ערשיענען אינ'ם לעצטען דריטל פונ'ם אכצעהנטען יאהרהונדערט מאקפער־סאנ'ס אסיאן אלס א פּראטעסט קעגען די קאָלטע פּארשטאנד און רעגעל־דיכטונג. דער איינפלום פון אסיאן איז געווען גלייך גרויס אויף אלפּיערי און פּאסקאלא אין איטאליע, אויף הערדער און גערע אין דייטשלאנד און אויף שאטא־בריאן אין פראנקרייך. שפּעטער ערשיינט אין ענגלאנד פּארסיס זאמלונג פון אלטע ענגלי־שע פּאָלקס־ליעדער און אין שאטלאנד — די זאמלונג פון אלט־שאטישע באַלאדען פון וואָלטער סקאָט.

אָבער, צווישען אט די צוויי ליטעראַרישע ערשיינונגען קומט פאָר פון לאנד צו לאנד און צוריק איינע פון יענע שטרעמונגען וואָס איז מיין איצטינע הויפט־אויפגאבע נאכצואווייזען און וואָס קומט דאָ גאנץ קלאָהר ארויס. א קורצע צייט נאָך דער ערשיינונג פון פּערסי'ס זאמלונג, איז דאָס בוך אריינגעפאלען אין די הענד פון א קלייענם אָרימען געריכטס־באאמטען, וואָס האָט געוואוינט אין א דאָרף ביי געטינגען און געלעבט אין שלעכטע פּארהעלטע־נישען. עס מאכט אויף בירגער'ן אזא שטארקען אינדרוק, אז עס רופט ארויס א רעוואָלוציע אין זיין נאנצען געמיטס־צושטאנד און ווירקט אויף איהם אָנצושרייבען עפּעס אזוינס, וואָס איז לאנג געווען פּארבאנט פון דער קונסט־דיכטונג וואָס ער אָבער רופט עכטע „פּאָעזיע" (צו באגעזען, זעה „לאבירינט") — א באַלאדע. אזוי ארום פאנגט ער אָן זיין באריהמטע „לעאָנאָרא", ארבייט אויף איהר לאנגזאם וואָך איין, וואָך אוים, און איז אזוי פעסט איבערצייגט פון דער וויכטיגקייט פון זיין אונטערנעמונג, אז ער הערט זיך נית אויף צו באריהמען דערמיט אין די בריף צו זיינע פּריינר. די באַלאדע ערשיינט און צוטראָגט זיך באלד איבער גאנץ אייראָפּא. אין יאָהר 1795 האָט א יונגע דאמע אין עדינבורג אויף אָט דער באַלאדע געצויגען די אויפמערקזאמקייט פון אן אנ־דער גערעכטס־באאמטען. דער יונגער יוריסט, וואָלטער סקאָט, וואָס האָט פּארשפּראכען צו זיין נאָך א גרעסערער דיכטער, האָט

2

געמיינשאַפטליכע שטריכען פון מאַלקם־כאראקטער.

אָט די געמיינשאפטליכע און הויפּט־גרונד־שטריכען פון דער פּעריאָדע ווערען אויף א זעהר בולט'ן אופן מאַדיפיצירט דורך גע־וויסע ספּעציעל ענגלישע כאראקטער־שטריכען, וואָס, כאָטש מען מערקט זיי נישט ערגעץ אנדערש, קומען זיי אָבער גאַנץ קלאָהר ארויס ביי די פּערשידען־ארטיגע גייסטער, וואָס טרעטען ארויס אין דער ענגלישער ליטעראַטור פון יענער צייט.

אָט די שטריכען שטאַמען אלע אָפּ פון איין אייניציגען שורש: דער שטאַרקער נאַטוראַליזם. ווי מיר האָבען שוין געזאָהן, איז דער ערשטער שריט פון דער נייער ליטעראַרישער באַוועגונג באַשטאַ־נען אין דעם, וואס אלע שריפטשטעלער זיינען געווען נאַציאנאל אינספּירירט. אָבער נאַציאנאליזם אין ענגלאַנד מיינט נאַטוראַ־ליזם, אזוי גוט ווי אין דייטשלאַנד מיינט דאָס דאָמאַנטיזם און אין דענמארק א פּאַנאטישע איבערגעבענקייט צום אלט־סקאַנדינא־ווישען. די ענגלישע שריפטשטעלער האָבען אלע אָהן אויסנאַהם מיט אנדאַכט שטודירט, פּארהרט און פּארגעטערט די נאַטור. וואַרדסוואָרט, וואָס האָט ליעב צו געבען זיינע נייגונגען דעם כא־ראקטער פון אידעען, שרייבט אויף דאָס וואָרט „נאַטור" אויף זיין פאָהן און שטעלט פאָר אין גראַנדיאזע בילדער בערג, ימים, טיי־כען, פויערען און ארביטער פון צפון־ענגלאַנד מיט דער קלייגליכ־סטער פינקטליכקייט. סקאַט'ס נאַטור־שילדערונגען זיינען, ווי באַקאַנט, געמאַכט נאָך אָרט־נאַטיצען און אזוי געטריי, אז א בא־טאַניקער וואָלט דורך זיי געקענט שטודירען די דאַרטיגע פלאַנצען־וועלט. קיטס מיט זיין גאַנצער פּארהרליכונג פּאר דאָס אלטע און פּאר גריכישער מיטאָלאָגיע, איז א סענזואַליסט, איז בא־

ריסטיש, קאָנסערוואַטיוו, רעליגיעז און היסטאָריש, דער היפּוך פון עקספּערימענטאַלען כאַראַקטער פון דער ענגלישער ווי־סענשאפט, וואָס איז ראַדיקאַל, אונגלויביג און מעטאַפיזיש; עס איז א „שעלינגיאניזם", וואס זוכט פון אָנהויב אָן זיך ניצלעך מאַכען אזוי פיעל רעזולטאַטען פון פּאָריגען יאָהרהונדערט ווי עס איז איהם נאָר מעגליך, וואָס האַלט זיך אָבער צו דערזעלבער צייט עקשנות'דיג פעסט אין אַנטקעגענגעזעצטען עקסטרעם, דורך וועלכען די פריהערדיגע צייט איז אזוי געשטרויבעלט געוואָרען. דער פּאַרטרעטער פון דער אונקלאָהרער, פּאַנטאַסטישער ריכטונג איז סאוטיי מיט זיינע אָריענטאַלישע עפּאפּעען. וואָס אנבאַלאַנגט די לייִדענדע און לייִדענשאפטליכע העלדען פון שאַטאָבריאַן און פון׳ם ראָמאַנטיזם אין אלגעמיין, קומען זיי ארויס ביי בייראָן אין א מעהר לייִדענשאפטליכער און מענשליכער געשטאַלט אין דער צייט, וועו שעלי׳ם ספּיריטואַליזם און זיין אויפלעזען פון אַלע פעסטע פּאָרמען אין עטער־מוזיק דערמאָנט אונז אינ׳ם אויפער אזון דער אונקלאָהרקייט פון נאַוואַלים.

גרעסטער פּאָעטישער זשעניע אין שאַטלאַנד, האָט נאָענט פֿריה נע־ווידמעט די שאַטישע דיכטונג דעם דאָרף־לעבן. עס לינט אויך אמת אינ׳ם בייסענדינען אויסדרוק פון עמערסאָן, אז סקאָט האָט אין אלע זיינע עפּאָפּעען מעהר ניט געגעבען ווי איין רייזע־בוך אי־בער שאַטלאַנד אין ריטמען. אז שוין זיינע צייט־גענאָסען האָבען פון איהם געהאַט דעמזעלבען איינדרוק, זעהט מען פון מאָר׳ס סא־טירישע ווייצען איבער דעם ווי סקאָט „ווערט פּאַרטיג" מיט איין פּריצ׳ישען הויף נאָכ׳ן אנדערען. און וואָס פאר א ראָל שפּיעלען אָט די פּריצי׳ישע הויפען ביי אָט די צוויי גאָנץ ענגענענגעזעצטע דיכטער־נאַטורען ווי בירנאָן און סקאָט! דער נאָמען ניו־סטעד איז אזוי שטאַרק פאַרבונדען מיט בירנאָן ווי דער נאָמען אבאטס־פֿארד מיט וואלטער סקאָט. דאָס אלטע פּריסטערטום מיט דער מיטעל־אלטערליכער און פאַנטאזיע־פולער ארכיטעקטור איז פאר בירנאָן די נויטיגע באגלייטונג צו זיין פּער־טיטול און א מין ערבות צו האָבען אן אייגענע היים אין ענגלאַנד. ער פאַרקויפט דאָס ערשט, וועז ער פארלאָזט איננאנצען זיין פאָטערלאנד. וואלטער סקאָט׳ס נחלה איז אמת נישט אזוי אלט און בכבודיג; אבער ער קויפט אבאטספארד דאמאלס, וועז ער קען שוין זיין שטענדיגען שטארקען וואונש נאָך א נחלה ניט מעהר באזונגען, און אָרדענט זיך אזוי איין אין דער צייט פון זיין דאָרטיגען גליקליכען אויפענט־האלט, ווי ער וואלט פון תמיד אן געלעבט נאָר מיט דעם אייגצי־גען צוועק ארויסצואווייזען די קעניגליכע גאסט־פריינדליכקייט פון א שאַטלענדישען פּריץ און פיהרען אן אומגעצוואונגענעם ארט לעבען אויף דער פרייער לופט. ער האָט באזונדערס חשק צו נע־פאהר־פולע פאַרגניגען, איבערצובראַזשען א שטורעמדיגען טייך וואו ער וואלט מיט פופציג טריט ווייטער געקענט טרעפען א ברוק, אדער רייטען אויף א משונה׳דיג ווילד פערד, אויף וועלכען אן אנ־דערער וואלט ניט געוואגט זיך צו זעצען, און ביי פאקעל־באלייב־טונג כאפען לאסטן מיט׳ן שפּיעז, ווערענדיג אָט דורכגענעצט פונ׳ם רענען אָט דורכגעפּאַרען פון דער נאכט־קעלט. וועלכער קענער פון בירנאָן׳ס לעבען דערמאָנט זיך ניט דערביי אן בייר־נאָן׳ס פאַרליעבע פאר ווילדע פערד און זיינע וואגענדיגע שווים־

נאכט מיט די שארפסטע חושים און מיט דער פיינסטער פיעלזיי־
טיגער עמפּינדלעיכקייט, וואָס זעהט, הערט, פיהלט, שמעקט און
אטעמט איין אלע שאטירונגען פון פארבען־פראכט, פויגעל־געזאנג,
זיידען־וועיכקייט, טרויבען־זאפט, און בלומען־גערוך, וואס נעמט
ארום די נאטור. מאָר איז די פארקערפּערונג פון גייסטינע עמפּי־
פינדליכקייט. דער פארצערטעלטער דיכטער, וואָס פארצערטעלט
אויך אנדערע, לעבט, ווייזט אוים, אין די שענסטע און אויסגע־
קליבענסטע אייגענטימליכקייטען פון דער נאטור; ער פארבלענ־
דעט אונזער גייסט מיט זון־שיין, פארשלעפערט איהם מיט נאכ־
טיגאל־מעלאָדיען און פאר'שכור'ט איהם מיט זיסקייט. מיר לעבען
מיט איהם אין אן ענדלאָזען חלום פון פליהען, בלומען, רעגענבוי־
גען, שמייכעל, חן, בליהונג, שעמעווידיגקייט, טרערען, קושען און
נאָכאמאָל קושען. די שטארקסטע טענדענץ אין בייראָן'ס „דאָן
זשואָן" און שעלי'ס „די סענסי" איז אין גרונד נאטוראליזם. מיט
אנדערע ווערטער, דער נאטוראליזם אין ענגלאנד איז אזוי שטארק,
אז ער דרינגט דורך קאלרידזש'ס ראָמאנטישען איבער־נאטורא־
ליזם, ווארדסווארט'ס טיעף־קירכליכען טעאיזם, שעלי'ס אטעאיס־
טישען ספּיריטיזם. בייראָן'ס רעוואָלוציאָנערען ליבעראליזם און
סקאט'ס אינטערעסירען זיך פאר דער פארגאנגענהייט; ער בא־
הערשט ביי אלע דיכטער זייער פערזענליכען גלויבען און זייער
פאָעטישע ריכטונג.

אָט דער שטארקער, זאפטיגער רעאליזם איז א פּראָדוקט פון
פארשידענע שטארק בולט'ע ענגלישע כאראקטער־שטריכען — צו
אלער ערשט ביי דער ליעבע צום לאנד און צום ים. כמעט אלע
ענגלישע פּאָעטען פון יענער צייט וואוינען אָדער אין דאָרף אדער
ביים ים. די ענגלישע מוזע איז פון תמיד אָן געווען א פריינדין
פון דאָרף־הויפען און פארמעריין. וואַרדסוואַרט'ס עכט ענגלישע
פּאָעזיע הארמאָנירט פּאָלשטענדיג מיט די באקאנטע בילדער און
נראָווירען פונ'ם ענגלישען דאָרף־לעבען, וואָס טראָגען אויף זיך
דעם שטעמפּעל פון געזונדקייט און גלייכמעסיגער רוהיגקייט. אָפט
איז דאָס בילד אָנגעהויכט מיט א מין עוואַנגעלישער הייליגקייט,
וואס איבערניט די פּאָטערליכע אנדאכט פונ'ם דאָרף־פּריסט, אָדער
פון די תפלות אין הויז. בערנס, דער פּאָעט הינטערן פלוג און

דינען הויזליכען גליק. אינ׳ם באקאנטען בריעף פון מעטיו איבערן לעבען אין ניו־סטעד דערזעהען מיר ביראן אלס יונגען מאן ארומ־נערינגעלט מיט א גאנצער מענאזשעריע אפילו מיט א בער און א וואלף; מעדווין דערצעהלט אונז אויך אין זיינע באשרייבונגען אי־בער ביראָנ׳ס לעבען אין איטאליען, אז אין 1821 איז ער ארויס־געפאהרען פון ראוועגא „מיט זיבען דינער, פינף עקיפאזשען, נין פערד, איין מאלפא, א יאגד־הונד, א „בולדאג", צוויי קעץ, דריי גווינא־היהנער און נאך אנדערע פויגעל." דאס וואלט זיך גע־קענט אויסווייזען, אז עס איז א ריין פערזענליכע אייגענטימליכ־קייט. אבער מען זאל נאר לייענען, צולייב דעם פארגלייך, אין וואלטער סקאט׳ס ביאגראפיע די באשרייבונג פון זיין ציהען זיך קיין אבאטספארד. דער איינציגער אונטערשיד איז נאר, וואס דא טרעפען זיך אין א קאמישער צוזאמענשטעלונג די טרעדלער־בודע מיט דער מענאזשעריע צוזאמען. דער צוג האט אויסגעזעהן ווי א קאראוואן, די עקיפאזשען זיינען געווען פול מיט שווערטען, בויגען, שוץ־בלעכען און שפיזען. די היהנער האט מען אייג־קווארטירט אין אלטע העלמען און אפילו די בהמות האבען ביי דער פראצעסיע געמוזט טראגען אלטע פאהנען, סטאנדארטען און מוש־קעטען. לעבען דעם צוג איז געגאנגען ביי א טוץ פויערען־קענדער אנגלאדען מיט פישער־אינסטרומענטען, נעצען, לאקס־שפיזען און האבען געפיהרט אויפ׳ן שטריק אלערליי סארטען הינט. מען ג׳ע־פינט געוועהנליך א שטריך פון שווערמיטיגער מעלאנכאליע ביי ביראן אין זיין לייבע צום הונד באטסוויין און אין דער פייערלי־כער אויפשריפט וואס ער האט געמאכט אויפ׳ן הונד׳ס מצבה. אבער כדי צו פארשטעהן אט דעם שטריך מוז מען דענקען וועגען דעם, אז דער לעבענסלוסטיגער סקאט האט פייערליך מקבר ג׳ע־ווען זיין לייבלינגס הונד קאמפ ביי זיך אין גארטען און די גאנצע פאמיליע איז געשטאנען ווייניגדיג ארום קבר.

נאך מעהר כאראקטעריסטיש פון דער לייבע צו גרונד־באזיץ און צו פערד און הינט, וואס האט זיך אזוי שטארק ארויסגעווייזען אין דער ענגלישער פאזיע, איז די פארליעבע פון די ענגלענדער צום ים. דער ענגלענדער איז אן אמת׳ער אמפיביום. א גאנצע גרופע פון די נאטור־שילדרונגען פון אט דער פעריאדע איז אן

פון דעסטוועגען ליגט אינ׳ם פארהעלטניש פון אָט די צוויי דיכטער צו איהרע גרונד־באזיצונגען א מין היפוך, וואָס כאראק־טעריזירט די פארשידענקייט פון אָט די נאטורען. ביירַאָן׳ס פאָר־ליעבע פאר ניו־סטעד ליגט אין זיינע אריסטאָקראטישע נייגונגען, סקאט׳ס פארליעבע פאר אבאטספארד — אין זיינע היסטאָרישע אינסטינקטען. פונקט ווי וואלטער סקאט׳ס נחלה האָט געהאט אלם הינטערגרונד דעם עטריקער־וואלד, אזוי האָט אויך ניו־סטעד געהאט אלם הינטערגרונד דעם שערוואוד־וואלד, וואם איז אזוי באריהמט געווארען דורך ראָבין הוד און זיינע לוסטיגע חברים. ניט קוקענדיג אויף דעם אלעמען האָבען אָט די עראינערונגען אויף ביירַאָן׳ען ניט געהאט קיין באזונדערען אינפלוס, כאָטש אינ׳ם דרייצעהנטען געזאנג פון זיין „דאָן זשואן" באזינגט ער אזוי שעהן דעם פריסטער־אמט. דערפאר אָבער קלינגען די עראינערונגען פונ׳ם עטריקער וואלד ווי א רעפרעין אין די דיכטונגען פון וואל־טער סקאט: ער און ניט ביירַאָן איז עס, וואם וועקט אויף פון קבר דאָם לעבען, די פאָעזיע פון שערוואוד־וואלד. (אין „אייוועג־האָ.")

א צווייטע אייגענטימליכקייט פונ׳ם נאטוראליזם איז די ליע־נע פון די דיכטער פאר דעם העבערען מין חיות און זייער שטענ־דיג פארהעלטניש צו דער חיות־וועלט. זיי האָבען א פארליעבע צו אלע הויז־חיות — די קאָנסעקווענץ פון זייער ענגלישען היימאט־געפיהל. וועו זיי פאָהרען ערגעץ פיהרען זיי מיט זיך די היים מיט די הויז־חיות. כמעט אָט די אלע שריפטשטעלער זיינען ספאָרט־מענער און, ראשית כל, ליידענשאפטליכע רייטער. מען מוז אָט דעם שטריך באטאָנען, כדי מען זאל ניט — ווי עם קומט אָפט פאָר — באטראכטען פאר אָריגינעל אדער אינדיווידועל א שטריך, וואָס איז פון א ריין פאָלקס־פסיכאָלאָגישען כאראקטער. ניט אומזיסט שטאמט אָט די ראַסע אף פון צווייי מיסטישע העלדען מיט פארשידענע נעמען: הענגיסט און האָרזא. אָט די ליעבע פון ביירַאָן צו פערד, הינט און אלערליי אנדערע וויילדע חיות, וואָס איז אזוי אָפט באצייכענט געווארען אלם אייגענטימליכקייט פון ביירַאָן׳ס צוריקגעצויגענקייט פון מענשען, טרעפען מיר פונקט אזוי שארף און בולט ביי וואלטער סקאט, וואם האָט גלעבט אין בליהענ־

אורזאַך פוּנ׳ם נאַטוראַליזם, לויט ביים ענגלענדער דאָס נאָך טיפּער נאציאָנאַלע זעלבסטשטענדיקייטס־געפיהל, וואָס האָט געמוזט אונטער אָט די באשטימטע היסטאָרישע פֿארהעלטנישען פיהרען די עדעלסטע גייסטער צום ראדיקאַליזם. קיין נאציע איז אווי דורכגערונגען מיט׳ן נאציאָנאַלען זעלבסט־נעפיהל ווי די ענגלישע; מען זעהט דאָס אם בעסטען, ווען מען טרעפט דעם ענגלענדער אין אויסלאנד; ווי מיט טראמפעטען לאָזט ער פאר זיך נעהען די ידיעה, אז ער איז אן ענגלענדער. אָט די זעלבסטשטענדיקייט, וואָס איז אריבערגענאנגען אין דער ענגלישער ליטעראַטור, האָט אין ענטשיידענדע מאָמענטען געמאכט די ענגלישע קונסט פאר א כאראקטער־קונסט און אויך נעגעבען דעם שטויס און פאראורזאכט די נאנצע איבערקערעניש אין דער אייראָפּעאישער ליטעראטור פון דער פעריאָדע מיט וועלכער מיר־באשפעטיגען זיך איצט.

עם האָט זיך גענפאָדערט אן ענגלענדער, ער זאָל קענען, ווי בייראן, אָפּשטעלען דעם שטראָם, וואָס איז אויסגענאנגען פון דער היילינער אליאנץ — אן ענגלענדער ראשית כל דערפאר, וויל נאָר אן ענגלישער דיכטער וואָלט נעהאט דעם כאראקטער דערצו און נאָך דערפאר, וויל אין יענער צייט האָבען נאָר די ענגלישע דיכטער נעהאט אָט דעם אויסנעפרענטען פאָליטישען האנג און דעם שארפען פאָליטישען זין, מיט וואָס עס האָט זיך פון תמיד אָן אויסנעציכענט אָט די ערשטע אפשר טאקי די איינציגע פארלאמענטאַרישע נאציע. עס האָט זיך אפילו נעפאָדערט אן ענגלענדער, אום צו קענען מיט אזא ווילדער ענערגיע א וואָרף טאָן די הענטשקע אין פנים דעם אייגענעם פאָלק. נאָר אינ׳ם נאציאָנאַל־שטאָלצעסטען פאָלק האָבען זיך נעקענט נעפינען אזעלכע גרויסע גייסטער, וואָס זאָלען זיין נענוג שטאָלץ, צו נעהען קענען דער אייגענער נאציע.

אָט די פערזענליכע זעלבסטשטענדיקייט ביי די אָנגעזעהענע דיכטער־גייסטער פונ׳ם פאָלק איז צו פארדאנקען דער עכט־ענגלישער אייגענטימליכקייט. אָט די דיכטער האָבען אזוי גוט ווי נאָר קיין טעאָריע ניט, זעלטען נענוג האָבען זיי אן עסטעטישע טעאָריע אָבער קיינמאָל ניט קיין פילאָזאפישע. אין דער צייט, וועלמשל, די דייטשען: לעסינג, הערדער, גאָטע און שילער האָבען זיך

אמת'ע ים־מאלעריי. עס האט עקזיסטירט אן אלטע און אין יענער צייט נאך פארשטארקטע מסורה, או ענגלאנד איז די קענינין פונ'ם ים; די ענגלישע דיכטונג איז דערפאר געווען און פארבליבען די בעסטע שילדערונג און אויסטייטשונג פונ'ם ים. עס פיהלט זיך א הויך פון דער פרישקייט און פרייקייט פונ'ם ים אין דער בעסטער פאזיע פונ'ם לאנד. דער ים אליין איז פאר די דיכטער געווען דער פרייהייטס־סימבאל וויי פאר די שווייצער די אלפען. מיט פאל־קאמענעם רעכט רופט אויס ווארדסווארט אין זיינע סאנעטען צו דער פרייהייט. (1. 12.):

צוויי שטימען זיינען דארט; איינע פון דעם ים,
די צווייטע פון די בערג; ביידע שטארק געזונ:
פון ביידע זייטען פון דער אייביגקייט,
א פרייהייט, דיין מוזיק דארט קלינגט.

דערפאר דערוואכט אויך ווידער ביי די בעסטע דיכטער פונ'ם לאנד־אין דער גלאנצענדסטער פעריאדע פון דער ענגלישער פאזיע פון אט דעם יאהרהונדערט דער שוין לאנג באגראבענער גייסט פון דער ביקענגער צייט. קאלרידזש'ס ליד „דער אלטער מאטראס" ענט־האלט אין זיך די נאנצע מוראדינקייט און שרעקליכקייט פונ'ם ים; קעמפבעל'ס ארע „דאס שיפס־פאלק פון אלט־ענגלאנד" שטעלט פאר א באגייסטערטע, מעלאדישע און מוטיגע פארהערליכונג פונ'ם העלדענמוט פונ'ם ענגלישען ים־פאלק און ענגלישער הערשער־מאכט, ביירנס ביקענגער־רייזען שפיגלען זיך דירעקט אף אין „טשאילד הראלד" און אין „דאן זשואן", שעלי'ס ליי־דענשאפט פאר'ן ים און ים־רייזען לעבט און אטעמט דורך זיין כוואליע־ארטיג־באוועגליכען ריטם פון אלע זיינע לידער, וואס באזינגען ווינד און כוואליעס און באזונדערס פון זיין מייסטער־ווערק „די ארע צום מערב־ווינד".

אריבערנעטראגען אין דער געזעלשאפט, ווערט דער נאטור־ראליזם רעוואלוציאנער, ווי דאס איז שוין געווען מיט רוסא דער פאל. הינטער דער ליעבע צום גרונד־באזיץ און דער לוסט זיך אי־בערצוגעבען צו קאפריזען פונ'ם ים, וואס דאס איז די מיסערע

לעז — פאר די אָונטערדריקטע ביי די פּעלקער און פּאר די אונטערדריקטע פעלקער אליין. אלם אויסנאם קען באטראכט ווערן דער פּאָעט קיטס, וואָס האָט זיך אָפּגענעבען מיט דער קונסט נאָר צולעב דער קונסט, אָבער מען מוז ניט פארגעסען, אז ער איז שוין צו פינף און צוואנציג יאָהר געשטאָרבען.

אָט דער אינטערעס פאר דער ווירקליכקייט איז אויך די סבה, פאר וואָס די ריין ליטעראַרישע שטרייטפראגען (למשל, קלאַסיציזם אָדער ראָמאַנטיק), וואָס באריהרען מיט זייער אבסטראקטקייט ניט דאָס לעבען, האָבען דאָ קיינמאָל ניט געקענט דערגריכען צו'ן אזא איבערטריבענער באדייטונג, וואָסערע מען האָט צונעגעבען אין דערעלבער צייט ריין ליטעראַרישע קאנטראווערזען אין דער דייטשער, דענישער און אפילו אין דער פראַנצויזישער ליטעראטור. עס איז אָבער באזונדערס אינטערעסאַנט צו זעהען ווי עס פּאַרבינדען זיך ביים ענגלענדער דער פּראַקטישער זין מיט דער פאַנטאזיע. סקאט דערפיהרט זיין אומווילען קעגען רעוואָלוציע צו ריינער דאן־קיכאָטעריע. ער רעדט זיך, למשל, דורך מיט אייגעם פון זיינע פּרייזד, א הערצאָג, וועגען דעם, אז אויב די פראַנצויזען זאָלען לאנדען אין ענגלאַנד, זאָל ער זיך צוריקציהען אין די וועלדער און דאָרט לעבען ווי ראבין הוד און זיינע פרייזד. כמעט אין דערעלבער צייט ערקלערען סאוטיי און קאלרידזש אין דער ערשטער יאקאָבינישער לייד־ענשאפט פון זייער יוגענד צו זייערע באקאנטע, אז זיי ווילען אויסוואנדערען קיין אמעריקא ערגיץ אין אן אינזאמער נעגענד. זיי האָבען זיך אויסגעקליבען די ברעגען פון סוסקעהאנע, ווייל דער נאָמען פון אָט דעם טייך האָט פאר אָט די יונגע לייט געקלונגען „שׂעהן און מעלאָדיש". זיי האָבען אין זין געהאט דאָרט צו גרינדען א פאַנטיסאקראַטישע קאָמונע, וואו דאס איינענטום זאָל זיין שותפות'דיג און אלע מענשען זאָלען לעבען אין נאטור־צושטאנד. לענדאר, וואס האָט אלם שפּאניישער סאָלדאט געקענט פאר זייגע אידעען שטעלען זיין לעבען אין געפאהר, האָט אין דער יוגענד אין זיין היים וואַרוויקשיר געוואָלט באנייען די עפאָכע פון די ארקאדישע אידיליען; ער איז אלם דיכטער זעהר עהנליך צום סאציאליסט אָווען. שעלי, וואָס האָט אזא פיינעם חוש פאר פּאָליטיק, אז ער דערמאַנט כסדר אין זיינעם אן

ערוואַרבען באַדייטונגספולע פּאַרדינסטען פּאַר דער וויסענשאַפט, איז צווישען דער ענגלישער דיכטער־גרופּע קיין איין וויסענשאפטס־מאן ניט פּאַראן. יאָ, דאָס מערקווירדיגסטע איז, וואָס אָט די שריפטשטעלער דיסקוטירען אפילו ניט איבער זייערע אייגענע שאפונגען איינער מיט'ן אַנדערען. געטע און שילער קאַרעספּאָנדירען אָהן אַן אויפהער איבער דער נאַטור און דער רעכטער באַהאַנדלונג פון פּאַרשידענע סוזשעטען, יאָ, זיי פיהרען אָפט נאַנץ לאַנגע דיסקוסיעס וועגען דער נוטיגקייט פון א שורה מעהר אָדער וועניגיער. הייבערג און זיין שול געהען נאָך באַשטימטע עסטעטישע פּרינציפּען, איבער וועלכע זיי האָבען זיך געאיניגט, און זיי־נען ניט וועניגער קריטיקער ווי פּאָעטען. אָבער סקאט, בייראן און מאן, וואס זיינען האַרצליך באַפרייַנדעט איינער מיט'ן אַנדערען, גההען אַן יעדער פּאָלשטענדיג איזאָלירט מיט זייערע פּאָעטישע שאפונגען און קיינער פון זיי נוטיגט זיך ניט אין א וואונק, אן עצה, אָדער א געשפּרעך פון זיין ברודער־דיכטער. אפילו וועם טרעפט זיך אן אויסנאַם־פאל, אז איינער באַאיינפלוסט דעם צווייטען, ווי למשל, בייראן, וואַרדסוואַרט'ן אדער שעלליי'ן, קומט דאָס אָבער פאר, אזוי צו זאָגען, בסוד, פּאָלשטענדיג אומבאַוואוסט, און אויף אזא'ן אופן, אז דער באַאיינפלוסטער דערמאָהנט קיינמאל ניט וועגען דעם און איז דאָס ניט מודה. אן אמעריקאנער שריפטשטעלער האָט אָט דעם ראַסענ־מערקמאל גוט כאַראַקטעריזירט, וועו ער זאגט: „יעדער פון אָט די אינזעל־באַוואוינער איז אליין אן אינזעל".

איך האָב פריהער אָנגעדייט וועגען פּאָליטישען זין און פּאָלי־טישען אינטערעס. אזוי ווי קיין אייניגער פון אָט די דיכטער איז ניט קיין וויסענשאפטס־מאן, אזוי איז כמעט ניטא אייַנער פון זיי ער זאָל ניט זיין קיין פּאָליטיקער. די פּאָליטישע טענדענץ איז א דירעקטער פּועל־יוצא פונ'ם נאַציאָנאַלען רעאַליזם. די פּאָלי־טישע איבערצייגונגען פון די דיכטער קענען זיך זיין פּאַרשיעדען, אבער אלע באַטייליגען זיך: סקאט אלס טאָרי, וואַרדסוואַרט —אלס ראַמאַליסט, סאוטי און קאָלרידזש — פריהער פאר און נאָכדעם קענען די פּריציפּען פון דער נייער צייט, מאר — פאר די אירלענדער, לאנדאר, קעמפּבער, בייראן און שעלי אלס ראַדיקא־

הונגען האָט איהם די נריכישע קענינליכע קרוין נעשוועבט פאר די אויגען.

איך האָב, ווי מען זעהט, ניט די אבזיכט צו פארדעקען דעם פאקט, אז די ענגלישע דיכטער האָט אין פראקטישער באציהונג אניך ניט נעפעהלט קיין פאנטאסטעריי. דאָך ציהט זיך דורך זייער מאָראל און לעבענס־אנשויאונג א מין רעאליסטישער צוג, וואס אזוי בולט נעפינט מען איהם ניט ביים פאלק. אין זייער פאעזיע איז אריינגעטאָן מעהר גראָן נעזונטער מענשען־פארשטאנד ווי אין דער פאָעזיע פון אנדערע דיכטער. אלע צייכענען זיך אויס מיט א נערעכטינקייטס־טריעב. וואדסטוואָרט ירשנ'ט איהם פון מילטאָן; קעמפבעל, בייראָן און שעלי פיהלען איהם אזוי אינסטינקטיוו, אז זיי וואלטען איהם געקענט פארטיידינען קענען א נאנצער וועלט. ער שפיעלט אָבער קיין ראָל ניט ביי בייראָנס דייטשען נרויסען פאַרנענגער נעטע און ביי זיין טאלאנט־פולען פראנצויזישען נאכפאָלנער מיוסע. קיינער פון ביידע האָט ניט, ווי בייראָן, נעשטעלט פירסטען און רעגירונגען פאר'ן ריכטערשטול פון נערעכטינקייט. אייגענטימליך ענגליש איז אָבער דאָס, וואס אָט די נערעכטינקייט פון וועלכער די ענגלענדער חלומ'ען, איז ניט ווי די, וואָס, למשל, שילער פארעהרט, אן אפריאריסטישע אידעע, נייַן, זי איז א קינד פון דער פראקטישקייט. אום דאָס קלאָר צו זעהן, קען מען זיך אויסקלייבען אוא פרעהליכען, אזא אידעאליסטישען דיכטער ווי שעלי, און מען קען דערביי זעהן, אז זיין מאָראל איז פונקט אזא בולט'ע ניצליכקייטס-פילאָזאָפיע ווי בענטאמ'ס און סטוארט מיל'ס. א כאראקטעריסטישער אויסדרוק בנוגע צו'ן אָט דעם שטריך אין שעלי נעפינט זיך אין אייניר פון זיינע אָפהאנדלונגען. ער זאָנט אין צוויטען קאפיטעל פון זיין „מאָראל־ספעקולאציע": „וען אימיצער פאר'עקשנ'ט זיך מיט דער פראָגע, פאר וואָס ער זאָל העלפען צום מענשליכען נליק, פארלאָנגט ער דערמיט א מאטעמאטישען אָדער מעטאפיזישען נרונד פאר א מאָראלישער האנדלונג. דער אבסורד פון אָט דעם סקעפטיציזם איז ניט אזוי קלאָר, ער איז אָבער ניט קלענער, ווי דער אבסורד פון די, וואָס פארלאָנגען א מאָראלישען נרונד פאר מאטעמאטישע אָדער מעטאפיזישע אויספיהרונגען." אין דער טע־

אויסדרוק אין „יוליאן און מאראלא": „איך בין ווי א נערוו, וואס דערפיהלט אפילו דעם אומבאדייטענדען דרוק אויף דער ערד"; שעלי, וואס האט פאראויסגעפיהלט געוויסע פאליטישע רעוואלוציעס, וואס האט מיט פופציג יאהר דער דורכפיהרונג פון דער פארלאמענטס־רעפארם ענטווארפען אין א בראשורע א פלאן פאר איהר דורכפיהרונג; שעלי, וואס האט פראפעצייעט אין דער דראמא „העלאס" דעם גליקליכען אויסגאנג פון'ם גריכישען אויפשטאנד אין א צייט, וועו אלע שטאטסמענער האבען איהם געהאלטען פאר האפנונגס־לאז — אט דער שעלי איז א ריינער פאנטאסט ווען עם קומט איהם אויס צו רעדען וועגען דעם אנקומענדען נאלדענעם צייט־אלטער פון'ם מענשען־נעשלעכט. מען זאל נאר לייענען ווי ער שילדערט דאס נאך אלס יונגער מאן אין „דער קעניגען מאב"; דאס איז פון'ם נארדפאל צוגעהט, די מדבריות באדעקען זיך מיט קארנפעלדער און שאטענדיגע לאנקעס, די יאשטשערקע לעקט די פיסלאך פון'ם קינד, וואס עסט מיט איהם צוזאמען אנבייסען, די ווינטען ווערען מעלאריש, די פירות האלטען אין איין צייטיג ווערען, די בלומען אין איין שעהן ווערען. דער לייב שפיעלט מיט'ן ציגעלע, דער מענש הרג'עט ניט און עסט ניט מעהר קיין חיות, די פויגעל האבען מעהר ניט מורא פאר די מענשען. שרעק עקזיסטירט ניט מעהר." דערמאנט דאס ניט אונווילקירליך אין עטליכע פון די נעוואנטעסטע אוטאפיען פון'ם דאמאלסדיגען סאציאליזם? די אייגפיהרונג פון באלאנסטעריען וואלט, נאך פוריעם פלאן, אין אזא הויכען גראד געווירקט אויף דער עקאנאמיע פון דער נאנצער ערד, אז סוף כל סוף וואלטען זיך אויך די נאטור־פארהעלטנישען ראדיקאל געענדערט. א קרוין פון צפון־ליכט, באפעסטיגט ביים נארד־פאל, וואלט געגעבען סיביר די ווארעמקייט פון אנדאלוזיע, דער מענש וואלט געמאכט דעם ים אומגעזאלצען און איהם געגעבען דערפאר דעם געשמאק פון לימאנאד, די ים־חיות וואלטען זיך געלאזט איינשפאנען אלס פערד ביי אונזערע שיפען. צום גליק האט די ערפינדונג פון דער דאמפף־מאשין איבעריג געמאכט דעם נאנצען נעשפאן. אפילו בייראן, וואס איז אהן צווייפעל דער פראקטישסטער פון אלע דיכטער, איז אויך דיכטער אין זיין פאליטיק. עס איז כמעט קיין ספק ניט, אז אין זיינע באמי־

3

דער פּאָליטישער הינטערגרונד.

אָזוי ווי די ענגלענדער זיינען דאָס אייננעהאַלטענסטע און אין דערזעלבער צייט דאָס אונטערנעמונגס־לוסטיגסטע פֿאָלק, היות ווי די ענגלענדער זיינען די געטרייעסטע צו זייער הויס און אין דערזעלבער צייט די רייזע־לוסטיגסטע, היות ווי זיי פּאַסען זיך ניט לייכט צו צו ענדערונגען און אין דערזעלבער צייט באַזיצען זיי דעם בולט׳סטען פּאָליטישען פּרייהייטס־חוש, דערפּאר איז עס נאַטירלעך, אז אין זייער לאַנד שפּאַלטען זיך די גייסטער אין צוויי גרויסע פּאָליטישע גרופּען, פון וועלכע איינע פּארקערפּערט דאָס קאָנסערוואַטיווע און די צווייטע —דעם פּרייזין. די פּאַרטיי־שיי־דונג דאָ איז ניט עהנלעך צו דער פון פּראַנקרייך. וועז טען איבער־טרייבט אפילו מיט זיין באַהויפּטונג, אז אין פּראַנקרייך זיינען פּאַ־ראַן נאָר צוויי פּאַרטייען: איינע פון די צוואַנציג־יאָהריגע און די צווייטע פון די פערציג־יאָהריגע, איז דאָך אָט די איינטיילונג די וויכטיגסטע און וועלט נאָר מאַדיפיצירט מיט דעם אָדער יענעם היסטאָרישען פּאַרטיי־נאָמען. אין ענגלאַנד און אין אָט דער לעב־האפטער פּעריאָדע פון דער ענגלישער פּאָעזיע געפינען מיר וואַרדס־וואַרט אלס דעם רעפּרעזענטאַנט פון איין גרופּע אייגענשאפּטען און ביירען — אלס דעם טיפּוס פון דער אַנדערער גרופּע.

נאָך טיעפער איז אָט די שפּאַלטונג געיוואָרען אין די ערשטע יאָהרען פון׳ם יאהרהונדערט דורך דעם צווייזייטיגען כאַראַקטער פון דער הויפּט־פּאַסירונג פון יענער צייט. דאָס איז געווען דער קריג קענען פּראַנקרייך. שוין וועגען דעם דייטשען קריג האָב איך מיך אויסגעדריקט, אז ער איז אמת געווען אן אויפּשטאַנד קענען א מוראַ׳דיגער טיראַניי, אבער קענען אזעלכער וואס האָט פּאַרטרא־

אַריע „דאָס העכסטעס גליק פאר דער גרעסטער צאָהל" און אינ׳ם טיפען פראקטישען גערעכטיגקייטס־טריעב, וואָס איז דער פסי־כאָלאָגישער קוואל פון אָט דער טעאָריע, לויט אין ווירקליכקייט דער אויסנאַנגס־פונקט פאר׳ן ראדיקאַליזם פון דער ענגלישער פאָ־עזיע אין דער צייט פון דער גרויסער אייראָפּעאישער רעאקציע.

געוועהנליך אין מלחמה־צייטען. סוף־כל־סוף זייגען די שלעכטע אייגענשאפטען פון׳ם פאָלק ענטוויקעלט געוואָרען איבער אלע מאַסען. די ליעבע צו אויסערליכען פוץ אום יעדען פרייז, וואָס דאָס איז ניט מעהר ווי די שאטען־זייטען פון׳ם מאַראַלישען אינסטינקט, איז ענטוויקעלט געוואָרען צו א מאַראַלישען היפאָקריטיזם און דאס פעסטהאלטען אָן דער אלטער שטאַאַטס־רעגירונג, וואס איז דער פאַטאַלסטער באַגליטער פון א פראקטישער און ניט ספעקולאַטיווער נייסט־ריכטונג, האָט זיך ענטוויקעלט פון איין זייט צו א רעליגיעזער היפאָקריטיזם און פון דער אנדערער זייט צו אן אונטאַלעראַנטען פארפאַלגונגס־וואהן. קיין צייט איז ניט געווען אזוי גינסטיג פאר היפאָקריטסטווא און פאַנאַטיזם, ווי די, אין וועלכער די פיהרער פון׳ם פאָלק האָבען זיי דירעקט דערמונטערט צו שטאַלצירען מיט זייער רעליגיע קענען דאָס פריידענקערישע פראַנקרייך.

מעהר פון אלע האָבען דערביי געליטען די דיכטער פון׳ם פאָלק. עס איז שוין צו טריוויאל זיך איצט צו פארשפרייטען אין בער דער צבועטסטווע וואס האָט פארטריבען ביראַן׳ען פון זיין היים, און עס זיינען פאראן פייגערע גייסטער, וואָס זיינען גייגט צו דערקלערען פאר אן עהרליכער, אמת, אויך באשרענקטע, איבערצייגונג דאָס, וואָס זיי וואָלטען פריהער באטראכט אלס היפאָקריטסטווא. מיר איז אונמענליך צוצושטימען צו אט דער אויפאַסונג. א רעליגיאזיטעט, וואָס באַנעמט זיך אזוי ווי די ענגליש האָט זיך באַנומען קענען ביראן און שעלי, איז ניט נאָר נאַרישקייט אליין, זי איז היפאָקריטסטווא אין העכסטען גראד אונטערשטיצט פון באשרענקטקייט. איך וועל דאָ איבער אָט דעם פונקט ציטירען די אנזיכטען פון׳ם אויסגעצייכענטען אמעריקאַנער באַאַבאַכטער ראַלף וואלדא עמערסאן, וויל עמערסאָן אלס דער ערשטער אמעריקאַנער קריטיקער, אלס דער גרעסטער באוואונדערער פון די ענגלענדער און אלס ריכטער פון זיין אייגענער ראסע פארדיענט מעהר פון אלע מען זאל איהם גלויבען. ער זאגט: „די פארשלאָפענקייט פון׳ם ענגלישען פארשטאַנד בנוגע צו דער רעליגיע באווייזט, ווי פיעל נארישקייט אין חכמה עס קענען וואויזען אין איין און דעמזעלבעזיגן געהירן צוזאמען. די רעליגיע פון די ענגלענדער איז פראזע, זייער קירך א קוקלע און יעדע קריטיק

טען די רעוואָלוציאָנערע אידעען, און אז ער איז אמת געווען א קאמף פאר הויז און ערד אבער אונטער דער קאמאנדע פון דער אלטער רעאקציאנערער דינאסטיע. אויב מען האָט דאָס געקענט מיט רעכט זאָגען וועגען דייטשלאנד, קאָן דאָס אָבער נאָך מיט מעהר רעכט געזאָגט ווערען וועגען ענגלאנד. די אונאפהענגיקייט פון ענגלאנד איז פון קיינעם ניט אָננעריפען געווארען, אָבער איבער זייערע אינטערעסען האָט געשוועבט א געפאהר; און אינ'ם משך פון'ם לאנגען קריג און אויך לאנג נאָכדעם זיינען געשטאנען ווי אין דייטשלאנד, די פרייהייטס-ליעבענדע ביים רודער פון דער באוועגונג, נאָר די העכסטע געוואלט איז געלעגען אין די הענט פון א טארי-רעגירונג, וואָס איז געווען די הארטסעטע און עקשנות-דיגסטע אין דער ענגלישער געשיכטע.

דערפאר איז דער הינטערגרונד פון אָט דער גאנצער ליטע-ראטור פעריאָדע אזוי פינסטער. די וואלקען, וואָס בילדען אָט דעם הינטערגרונד זיינען אזוי שווער און שוואַרץ — געדיכט פאר זון-שיין — וואָלט זיי שעלי געדופען. אין דעם בילד, וואס איך נעה איצט מאָהלען, ערשיינט ענגלאנד אלס דער הינטער-גרונד ווי א לאנדשאפט ביי נאכט-באלייכטונג. די בעסטע מעלות פונ'ם פאָלק זיינען מיסנבערוויכט געווארען: זיין זעלטענע שטאנדהאפ-טינקייט איז אויסגענוצט געווארען פאר דער באקעמפונג פונ'ם פרייהייטס-דראנג ביי אן אנדער פאָלק; זיין עדעלע פרייהייטס-ליעבע, וואָס איז צוערשט באנוצט געווארען אום די נאפאָלעאני-שע דעספאָטיע צו שטירצען, איז מיסגעברויכט געווארען אום אויפ-צישטעלען די אלטע, פוילע טראָנען, וואָס מען האָט אונטער'ן שוץ פון'ם פולווער-דאמפף אין וואטערלא מיט אזא אימפעט אויפגע-שטעלט ווי מען מאכט עס אין אנדערע צייטען מיט עשאפאטען. די נייטראלע איינגעשאפטען פונ'ם פאָלק זיינען פארוואנדעלט ג-ווארען אין שלעכטינקייטען; די זעלבסט-ליעבע און די פעסטינקייט האָבען זיך פארוואנדעלט אין אן אדעל-האַרט-האַרצינקייט און סוחר'ישען ענגאָזיזם, וואָס ענטוויקעלט זיך געוועהנליך אין רעאק-ציאָנס-צייטען; די לאיאליטעט צום קעניג-חויז איז געטריבען געווארען ביז צו שקלאפערי און דאָס זעלבסטגעפיהל פון'ם פאָלק איז אויפגערייצט געווארען צו א נאציאנאל-האס, וואָס וואקסט

בייראן אויף די ענגלישע גוט־באויצער אין זיין „בראנזענעם צייט־אַלטער", דער קען זעהען, ווי חוצפה'דיג און אָהן אַ ברעקעל שאַם־נעפיהל זיי האָבען זיך אין דער צייט פון'ם קריעג באַרייכערט אויף די קאַסטען פון אַנדערע קלאַסען און וואָס פאר אַ ריקזיכטלאָזע פאַליטיק זיי האָבען געפיהרט אום ווייטער צו קענען אזוי אומגעהן מיט זייער באַרייכערונג. אָט דער צושטאַנד האָט צום טייל אַ שעדליכען און צום טייל אַ גוטען אינספירירענדען איינפלום אויף די שריפטשטעלער פון'ם לאַנד. ביי וועמען דאָס היילינג פייער ברענט נאָר שוואַך, ווערט דאָס אין איהם שנעל פאַרלאָשען און ער ווערט דער פאַרטיידיגער פון'ם הערשענדיגען צושטאַנד. די לייכ־טענדע גייסטער אָבער, וואָס האָבען די פעהיגקייט צו געהן קענען דעם ווינט, ענטוויקלען אונטער'ן דרוק פון אויפלכע פאַרהעלטני־שען אזא פרייהייטס־פאַטאָס, וואָס מאכט ציטערען די גאַנצע פאָ־ליטישע אטמאָספערע. אָט די דיכטער זעהען אין ענגלאַנד אַ „גיב־ראַלטאר פון קאַנוועניענצען" און זיי פאַרלאָזען זייער פאַטערלאַנד, כדי צו קענען אַטאַקירען זייער היים מיט די שארפסטע שפאָט־פיילען און זי באָמבאַדירען מיט שטורם.

אום רעכט צו קענען דאָס לאַנד, אין וועלכען אָט די ליטעראַ־טור איז אויסגעוואקסען, און אום צו קענען פאַרשטעהן די ניט־לי־טעראַרישע (פאָליטישע, סאָציאַלע און רעליגיעזע) פרינציפען, וואָס שפאַלטען די דיכטער אין פאַרשידענע פיינדליכע גרופען, איז עס נויטיג זיך אריינצולאָזען אביסעל מעהר אין פאָליטישע פאַרהעלט־נישען פון'ם לאַנד.

אויפ'ן ענגלישען טראָן איז אין אָנפאַנג פון'ם יאָהרהונדערט געזעסען (שון פון 1760 אָן) נעאָרג דער דריטער. פון זיין קינדהייט אָן האָט זיין מוטער זיך אָנגעשטרענגט אין איהם צו ענטוויקלען אָט די איבערטריבענע און ניט־ענגלישע אידעען, וואָס האָבען געהערשט אויפ'ן קאָנטינענט, פון דער באַדייטונג פון סואוועריניטעט. דאָס האָט זיך איהר אין אזא שטארקען גראד אויסגענעבען, אז די אַלע הויכע לאָרדען, וואָס זיינען באַשטימט געווארען אלם הויף־מייסטער פון'ם פרינץ, האָבען אויינער נאָך דעם אנדערען זיך אָפ־געזאָגט פון'ם אמט, וויל עס איז געארבייט געווארען קענען זייער אויפלום. אויינער פון זיי, לארד וואלדגרעוו, וואָס איז ניט נאָר

וועלט צוריקגעווייזען מיט שרעק. איהר ערוואַרטעט, אז אין דער בעסערער געזעלשאפט זאָל מען לאָכען פון׳ם פאַנאַטיזם ביים מאב, אָבער זיי טוען אזוינס ניט, זיי זיינען אליין דער מאב... די ענג־לענדער, וואָס האָבען אין יעדער באציהונג מורא פאר ענדערונ־גען, האלטען זיך פעסט אינ׳ם לעצטען שמאטקעלע פון דער קירכע און באווייזען צבועטסטווא אויפ׳ן עקעלהאפטעסטען אופן. די ענג־לענדער — און איך וואָלט געוואָלט דאָס זאָל זיך באשרענקען נאָר אויף זיי, אָבער עס איז א שאַנד־טריעב, וואָס ליגט אינ׳ם אנגלאָ־זאקסישען בלוט אויף ביידע זייטען פון׳ם ערד־קוגעל — זיינען היפאָקריטיש מעהר ווי אלע אַנדערע פעלקער. די פראַנצויזען האָ־בען זיי אינגאַנצען אָפגעטרעטען אָט דעם אינדוסטריע־צווייג. איז דען דאָ נאָך עפעס מיאוס׳ערם, ווי דאָס בויגען זיך און קניען פאר גאָט אין די צייטונגען און אין די ביכער! די פאָפולערע פרעסע הים פלייסיג אָפּ איהר פאַרציע הייליגקייט און די טאג־רעליגיע איז א מין טעאטער־בארג־סיני, וואו די דונער־קנאלען וועלען גע־מאכט פון די רייכע... אין איצטיגען מאָמענט איז די קירכע זעהר צו באַדויערען. וועלן א בישאָף טרעפט זיך מיט אן אינטעליגענטען מענשען קאָן ער זיך נאָר קענען איהם דורך דעם העלפען, וואָס ער טרינקט מיט איהם ווייַן." אָט די שילדערונג באציהט זיך אין ערך אויפ׳ן יאָהר 1830 — מען קען זיך שוין דענקען, ווי דער צושטאַנד איז געווען מיט צוואנציג יאָהר פריהער.

ראשית כל איז דער באַדויערענסווערטער חסרון פון׳ם פאָלק, זיין נייגונג צו אונטערדריקונג, געוואָרען א סיסטעם. פאר אָט דער פעריאדע פאסט אם בעסטען דאָס וואס מ׳האָט אמאָל באצייכענט אלס דעם גרונד־חסרון פון בריטאַניען: ענגלאַנד, שאָטלאַנד און אירלאַנד זיינען פאראייניגט אין דער אונטערדריקונג פון די ווייטע קאָלאָניעס; ענגלאַנד און שאָטלאַנד מאכען שותפות, כדי צו אונ־טערדריקטען אירלאַנד, צו דערנידריגען די קירך און שטערען דעם האַנדעל אין דער אינדוסטריע; ענגלאַנד זוכט נאָך איהרע כחות בייצוקומען שאָטלאַנד און אין ענגלאַנד אליין אונטערדריקט דער רייכער דעם אָרימאן און די הערשענדע קאסטע אלע אנדערע. פון דרייסיג מיליאָן מענשען זיינען צו יעדער צייט נאָר אַיין מיליאָן פון זיי פאָליטיש שטים־בארעכטיגט. וועלן עס לייענט דעם אָנפאל פון

כּען דאַרף ניט האָבען קיין באַזונדערס קולטיווירטען גייסט און וועלכע זיינען פּאַר איהם געווען באַזונדערס וויכטיג וויל ער האָט זיך ניט געוואָלט באַשרענקען נאָר אויפֿ'ן נאָמען קענינ.*)

וועו איך זאָל דאַרפען מיינע דענישע לאַנדסלייט אויף א פּאַר־שטענדליכער ארט מיט איין וואָרט פּאַרשטעלען געאַרג דעם דרי־טען, וואָלט איך געוואָגט: ער איז געווען ענגלאַנד'ס פּרידריך דער וועקסטער. ער איז געווען אן אמת־פּאַטריאַרכאַלישער מלך און האָט זיך אליין געפּיהלט אלס פּאַטער פון זיין פּאָלק. דאָס לאַנד האָט אונטער זיין הערשאַפט פּאַרלוירען די צפון־אַמעריקאַנער קאָלא־ניעס, ווי דענעמאַרק האָט אונטער פרידריך דעם זעקסטען פּאַרלא־רען נאָרווועגען, ניט ברענגענדיג פונדעסטוועגען דורך אָט דעם פּאַר־לוסט קיין שאדען דעם קענינ, וואָס האָט דורך זיין אומקלוגע פּא־ליטיק דערצו געפּיהרט. די הויז־פּיהרונג פון קענינ געאַרג איז ג־ווען א מוסטער פון'ם הויז־לעבען פון'ם ענגלישען „רושענטעלמען". פּריה אויפּנעשטאַנען! — דאָס איז געווען דער ערשטער פּרינ־ציפּ. אלצדינג איז געווען אמת־בירגערליך איינגעאַרדענט: אייג־פּאַך, אַרדענטליך און עקאָנאָמיש. די הויז־פּיהרונג איז געווען אזוי לאַנגווייליג, או איהר געשיכטס־שרייבער טעקעריי, שוידערט, וועו ער נעמט זיך איהר באַשרייבען.

וועו דער קענינ פּלענט אמאָל אויפֿשטעהן זעהר פּריה און אליין אויפּנעוועקט זיינע פּאַזשען, האָט געפּלויערט מיט יערען, וועמען ער האָט נאָר באַגעגענט, פּלענט ער זיך אפט פּארשטעלט אריינכא־פּען אין א הויז אַרער אין א קליין דאָרפיש הייזל, שענקען דאָרט א קינד א זילבערנעם שילינג, אמאָל אויך אן ארימער פּרוי א הוהן. איינמאָל, האָט ער מיט דער קענינין נעטראָפּען א קליין איננעל, מיט וועלכען זיי האָבען פּארקניפט א נעשפּרעך, ביז דער קענינ האָט איהם גזוגט: „פּאַל אויף די קניע, דו רערסט מיט איהר מאיעסטעט, דער קענינין!" דער איננעל אָבער האָט זיך עקשנות־דיג אָפּגעזאָגט צו קניען, מיט ריקזיכט אויף זיינע הויזען, וואָס ער האָט ניט געוואָלט פּארשמירען, און אָט דער פּריהצייטינגער עקא־נאָמישער חוש, האָט אזוי געריהרט דעם קענינ, אז ער האָט צוגע־

*) מעסיו, די געשיכטע פון ענגלאַנד, 1טעם באַנד, 59טע זייט.

געווען א שארפזיניגער באָאַכטער נאָר אויך א געטרייער אנ־
הענגער פון׳ם הויז האנאוער, האָט געגעבען פון זיין שילער א גאָר
ניט שעהן כאראקטער־בילד. ער שילדערט איהם אלס א האלב־
וועגס פעהיגען, אָבער ניט פלייסיגען; אלס אן אנשטענדיגען,
אָבער אָהן דער אָפענהערציגקייט און אומבעפאנגענקייט, וואָס
מאכט די אנשטענדיגקייט אינטערעסאנט; אלס אן אויפריכטיג
פרומען, וואָס קוקט אָבער מיט אויפמערקזאמקייט אויף יעדען
פעהל־טריט און יעדע זינד פון אנדערע; אלס אן ענטשלאָסענעם,
אָבער זעהר עקשנות׳דיגען און פאָראורטיילס־פולען; ער שיל־
דערט ווייטער ווי אזוי ערביטערונג און צאָרן האָבען ניט ארויסגע־
רופען ביי איהם קיין פלעצליכען אויסברוך נאָר זיי האָבען געשלאָ־
גען טיפע וואורצלען אין איהם כדי שפעטער נאָך מיט מעהר העפ־
טיגקייט ארויסצוקומען; ער שילדערט אויך ווי דערזעלבער קעניג,
וואָס האָט אזא שטארקען זכרון און פארגעסט ניט דאָס קלענסטע
אומרעכט קעגען איהם, האָט נאָך מעהר ווי א קעניגליכע פארגעס־
ליכקייט פאר טובות, וואָס מען האָט איהם געטאָן. זיין גרעסטער
פעהלער אלס עפענטליכער כאראקטער און רעגענט איז געווען דאָס,
וואָס זיין גייסט איז אינגאנצען געווען ווי פארפלאנטערט אין פאָר־
אורטייל־ען. אין זיין פריוואט־לעבען איז ער געווען איינפאך,
רעספעקטאבל און צופרידענסיג און האָט ארויסגערופען אכטונג
ביי זיינע אונטערגעבענע, וועו אפילו די חסרונות פון זיין ער־
ציהונג זיינען קיינמאל ניט אויסגעבעסערט געוואָרען. וועו ער
האָט איבערגענומען די רעגירונג האָט ער געהאט זעהר וועניג אָדער
אפשר גאָר ניט פון מענשען־קענטעניש און פון ביכער און איז טאקי
אזוי זיין גאנץ לעבען פארבליבען אומוויסענד בנוגע צו ליטעראטור
און קונסט; אָבער זיין אייגענוציגע הויפ־סביבה האָט איהם גע־
געבען די גלעגענהייט פון מענשען־קענטניש. דער קעניג, צו וועל־
מען די הענט פון גרויס און קליין זייגען תמיד געווען אויסגע־
שטרעקט, האָט באלד דערקענט דעם פרייז פון יעדען מענשען אוו
בארעכענט דעם נוץ, וואָס ער קען פון איהם האָבען. זיין גוטער
פארשטאנד פון נאטור איז ניט געשארפט געוואָרען ניט דורך שטו־
דירען, ניט דורך רייזען אָדער אונטערהאלטונג; ער האָט אָבער
פארשטאנען טיכטיג צו באהאנדלען אזעלכע פראגען, צו וועלכע

ווינדזאָר־אוניפאָרם, נעווען פאַרשטעלט אַלס קעניג פון בראבדינג־נייג: ער האלט אין איין האנט א קליינעם גוליוואר און אין דער צווייטער — א בינאקל און באטראכט דורך איהם דאָס קליינע מענשעלע. נו, ווי מיינט איהר! וואר איז דער קליינער גוליוואר? ער טראָגט א דריי־עקיגען הוט און א גרויען אָפּגעטראָגענעם סורטוק.

דער רוב פון מיינע דענישע לאַנדסלייט וועלען זיך דערביי דערמהנען אין א בילדעל, וואס איז עטליכע יאָהר געווען זעהר א פאָפּולערע פאַטאָגראפישע קאפיע. עס האָט געהאַט אויף זיך די אונטערשריפט: „די גאַליבטע הויכע פאַמיליע", און האָט פאַרגעשטעלט פרידריך דעם זעקסטען מיט זיין גאנצער פאַמיליע פון קליין ביז גרוים אויף א שפּאצירגאנג. איז ניט דאָס נאָכפּאָלגענדע קליינע פאַמיליען־בילד, פון פרייליך בוירניי נעמאלען, וואָס שילדערט איינעם פון די נאכמיטאג שפּאַציערען אין ווינדזאָר, ווי א צווייטע קאפיע דערפון? „די קליינע פרינצעסין אמאליא, וואס איז נאָר וואָס אלט געווארען דריי יאָהר, איז נענאנגען פאָראויס אין א נייי קלייד פון פיינעם מוסלין און מיט שהענעם געשלאָסענעם הוט, וווייסע העגטשקעם און פאָכער. זי איז נעווען העכסט ענטציקט איבער'ן פאַראד און האָט די גאנצע צייט געדרעהט דעם קאָפּ, כדי אלע צו באטראכטען, וויל אלע האָבען זיך אויסגעשטעלט פאָדע די הייזער, אזוי שנעל ווי די קענינליכע פאַמיליע האָט זיך באוויזען, כדי זי זאל האָבען א פרייען וועג. נאָך איהר זיינען נענאנגען דער קעניג מיט דער קעניגין, קליינבענדיג נחת פון זייער ליעבען טעכטער'ל; נאָך זיי זיינען געגאנגען: די קרוינפרינצעסין געפיהרט אונטער'ן ארעם פון מאדאם וועלדגרעוו, פרינצעסין אוגוסטא געארעמט מיט דער הערצאָגין פון אנקאסטער, געגאַרעל בודע, דער הערצאָג מאנטאג און מאיאר פּריים, וואָס האָט אלס שטאלמייסטער געשלאָסען די פּראָצעסיע". „וואָס פאר א שהען בילד!" רופט אויס טעקעריי: „אין דער צייט וועו די פראצעסיע האָט זיך לאנגזאם געצויגען, האָט דער מוזיק־קאָרפּוס געשפּיעלט זיינע אלטע מעלאָדיען און דאָס זון־ליכט איז גראד דאמאלס געפאלען אויף די אלטע פעסטונגען און האָט באלייכט די קעניגליכע פאהנען, וואָס זיינען אראָפּגעהאנגען פון'ם גרויסען טורם און דאָס

דריקט דעם איננעל צום הארץ. דאָס לעבען ביים הויף האָט זיך מאַנאָטאָן פויל נעצוינען און דאָס האָט אוועקגעטריבען די יונגע פרינצען פון דער היים און איז אויך נעווען צום טייל די סבה פאַר וואָס זיי זיינען אזוי אויסגעלאָסען געווען. אין אבענר פלעגט דער קעניג שפּיעלען אויף זיין „טאקאדיליע", אָדער ער האָט בייגע־ וואוינט זיין אבענר־קאָנצערט, ביי וועלכען ער האָט די גאַנצע צייט נאָכ'ן טאקט נעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, אין צייט וועז די פּא־ זשען האָבען זיך אין פּאַר־חדר געלאַנגווייליגט צום טויט.

יעדען טאָג פלעגט די קעניגליכע פאמיליע נעמען איהר שפּא־ ציר אין ווינדזאָר־פּארק, דאָס פּאָלק פלעגט זיי ארומרינגלען און צוקוקען און די שול־קינדער פון עטאן פלעגען ארויסשטעקען זייע־ רע רויטע פּנימ'לאָך פון אונטער עלענבויגענם פון די פּארזאמלטע. די מוזיק האָט נעשפּיעלט, און דער קעניג האָט קיינמאָל ניט אויס־ געלאָזט די געלעגנהייט צו הויבען זיין דרייִ־עקיגען הוט און צו זאָ־ נען די מוזיקאנטען, נאָכדעם ווי דער קאָנצערט האָט זיך נעענדיגט: איך דאנק אייך, מיינע הערען!

וועלכער דענעמארקער דערמאָהנט זיך ניט אומווילקירליך ביי אָט די סצענען אן די שפּאַציערען פון פרידריך דעם זעקסטען און זיי־ נע שוף־רייזען אלס גרוים־אדמיראל אינ'ם נאָרטען פון פרעדעריקס בארג! פונקט ווי ער, האָט אויך געאָרג דער דריטער, נעוואונען פאר זיך די נעמיטער פון זיין פאָלק דורך זיין בירנערליך אויפטרע־ טען און זיין אָפּגעטראָגענעם ראָק; פון געאָרג דעם דריטען לאָזט זיך דאָסזעלבע זאָגען, וואָס ארלא לעמאן האָט נעזאָגט וועגען פריד־ ריך דעם זעקסטען, אז „אין דער איינפאַכקייט (הן אין פארשטאנד הן אין באנעמען זיך) פונ'ם קעניג און אין זיין נוטמוטיגען בא־ טיליגען זיך אינ'ם וואוילזיין פון די יחידים געפינט מען ערזאץ פאר די פעהלער אינ'ם שטאאטסמאן און רעגענט." און ווי וועי־ ניגע האָבען איבערהויפט באמערקט אָט די פעהלער! פאר דער גרויסער מאסע פון ענגלאנד'ס איינוואוינער איז דער אלטער געאָרג נעווען א נוואלטיג שארפזיניגער שטאאטסמאן און א מעכטיגער הערשער. איך דערמאָן דאָ נאָר אָן איינעם אין זיין צייט באריהמ־ טען, קופערשטיך פון זשילריי, אויף וועלכען געאָרג דער דריטער איז, אין זיין פּארק, אין זיין אלטער, אָפּגעטראָגענער העסליכער

דאַנק אויסערער העפֿליכקייט, געטראָגען דעם נאָמען „דער ערש־טער דושענטעלמאן פון אייראָפּא."

עס איז צו באוואונדערען מיט וואָסער א געשיקטקייט אָט דער מאן האָט פֿארשטאַנען צו געווינען פֿאר זיך די פּיינסטע גייס־טער רין זיין צייט, וועו דאָס איז אויך געווען נאָר פֿאר א גאַנץ קור־צער צייט. בארק, פֿאקס און שערידאן זיינען געווען זיינע אומ־גאַנגס־פֿרייַנד. עס פֿארשטעהט זיך, ווי טעקעריי באַמערקט, אז זיי האָבען זיך ניט אינטערעסירט צו הערען זיינע מיינונגען וועו־גען קאָנסטיטוציאָנעלע פֿראָגען אָדער וועגען די פֿארהעלטנישען אין אירלאַנד — ער האָט שוין א י י נ מ א ל געהאט מיינונגען וועו־גען אזעלכע זאכען! — נאָר ער האָט גערעדט מיט פאקס'ען וועגען בייגרעל־שפּיעל און מיט שעריראן — וועגען וויין. דאָס זיינען פֿראָגען אין וועלכע עס באַגעגענען די אינטערעסען פון'ם נאר מיט די אינטערעסען פון זשענייַ און ברומעלם פֿרייַנד איז געווען ביי די מאָדע־מענשען פון יענער צייט, אן אויטאריטעט בנוגע צו די פֿראָגען וועלכע קנעפּ עס פּאסען אם בעסטען פאר א נעווייסער וועסט און וואָסער א סאוס מען דארף האָבען צו א נעקאָכטער פעלד־הוהן. אינטערעסאנט איז, אז ס'האָט זיך איהם איינגענעבען פאר א ווייל צו געווינען מאר'ן! אין מאר'ס בריעף פון יוני 1811, צו זיין מוטער (מעמוארען באנד 1, זייט 225) זעהט מען גאַנץ קלאָר, אז ער פיהלט זיך געשמייכעלט פון דער „הארצליכער פאמיליארי־טעט" פון'ם פרינץ. דאָסזעלבע טרעפט זיך פאר א מאָמענט אויך מיט בייראן. זיין באציהונג — צו סקאט, ווייזט קלאָר ווי וועג־ניג אומעמפּינדליך ער איז געווען פאר די שמייכעלייען פון'ם רע־גענט בנוגע צו „טשיילד האראלד". סוף כל סוף אויך סקאט! ווי ערעל און פיין סקאט איז ניט געווען, איז ער דאָך, אין זיין אייגענ־שאפט אלס עקשנות'דינער טאָרי, פֿארבליבען דער כסדר'דינער גע־טרייער אנהענגער פון'ם פרינץ־רעגענט. וועו געאַרג דער פערטער איז שוין אלס קעניג געקומען קיין שאטלאנד, וואו ער האָט זיך בא־ווייזען פאר'ן עולם, אין דער טראכט פון א קלאן־הויפּטמאן מיט זיינע נאקעטע, פעטע פולקעס און א שאטלענדישען פארטוך אי־בער זיין פֿארמלאָזגרויסען בויך — בייראן לאכט זיך אויס וועגען דעם אינ'ם שלוס פון זיין „בראָנזענעם צייט־אלטער" — איז סקאט

לאיאלע צושויער־פובליקום, וואָס דאָס קינד האָט מיט אן אומ־
שולדיגען שמייכעל געגריסט."

אָט די הויזליכע אידיליע איז פון איין זייט אוך פון דער אנ־
דערער זייט שטעהט דאָס ליידענשאפטליכע באשטרעבען פון׳ם
קעניג צו אונטערדריקען צפון־אמעריקא, צו באַקעמפען די פראַנ־
צויזישע רעוואלוציע, צו פארניכטען די אירלענדישע קירך אוך
לאָזען באשטעהן דעם נעגער־האנדעל מיט אלע זיינע שרעקען. אָבער
אפילו די הויזליכע אידיליע האָט ניט אָנגעהאלטען אפילו ביז צום
סוף פון׳ם יאָהרהונדערט.

אין 1737 האָט דער קעניג געהאט דעם ערשטען אָנפאל פון
משוגעת אין שוין דאמלס האָט מען אין פארלאמענט מיט אונגע־
הערטע ליידענשאפט באהאנדלט די פראגע וועגען דער רעגענט־
שאפט פון׳ם פרינץ פון וועלס אוך 1810 איז דאָס דעפיניטיוו בא־
שלאָסען געוואָרען. די אָפּאָזיציע האָט דאמאלס גערעכענט, אז
מיט דער באשטימונג פון׳ם וועלס אלס רעגענט, וועלען זיי קענען
פאר א לענגערע צייט אונטערדריקען די טארי־מאכט. דער כאראק־
טער אוך די אויפפיהרונג פון׳ם פרינץ זיינען אָבער ביים פאָלק
געווען אזוי פארדופען, אז מען האָט געקוקט מיט שרעק אויף זיין
טראן־באשטייגונג. דערווייל האָט זיך פיט׳ן אייננעגעבען גראד
דאמאלס, וועו עם האָט נעזאָלט פארהאנדלט ווערען א געזעץ וועג־
נען פרינץ, פארצוליגען פאר׳ן פארלאמענט א צייגעניש פון די
דאקטוירים, וואס האָבען פאראויסגעזאָגט אז דער קעניג וועט אין
קורצען נעהיילט ווערען, אוך די געפאהר איז אזוי ארום אריבער. די
ענטוישונג פון׳ם פרינץ איז נעווען זעהר א שטארקע, באזונדערס,
וויל ער האָט אין דער צייט פון זיין פאטער׳ס קראנקהייט ארוים־
געווויזען ווייט ניט קיין נעפיהלען פון א זוהן. ער האָט נעהאט א
געוויסען טאלאנט נאכצומאכען מאנערען אוך שטימען אוך עם איז
ביי איהם נעווען א הויפט־שפאס אין דער צייט פון דער קראנקהייט
פון זיין פאטער צו קאפירען די האנדלונגען אוך דאָס אויסזעהן פון
די אויסגעלאסענע מענער אוך פרויען פון זיין קרייז. עם איז נע־
נוג אָט דער שטריך אום צו האָבען א פארשטעלונג פון זיין כאראק־
טער — דעם כאראקטער פון א מאן, וואָס האָט א לאנגע צייט, א

אז ביי זיין ערשטען אויפטריט אויף א הויף־באל, איז ער געווען אָנ־
געטאָן אין א ראָזע־רויטען ראָק מיט ווייסע לאַצען, און א זיידע־
נער ווייסער וועסט פּאַרפּוצט מיט פּארשידענע גלאַנציגע שטאָפּען
און פּאַרצירט מיט א מאסע נאָכגעהאמטע עדעלשטיינער. זיין הוט
איז געווען באַפּוצט מיט צוויי רייהען שטאהל־פּערל, א צוויי־טוי־
זענד אין צאָהל, מיט א קנאָפּ און א שנור פון׳ם זעלבען מעטאל און
:עפּאָרמט נאָך א קריענערישען שניט.

א קריענערישער שניט! דער האָט זיך באמת געפּאסט פּאר׳ן
קאָפּ, וואָס האָט איהם געטראָגען. אָט דער קאָפּ איז געווען, דא־
מאָלס וועו זיין באזיצער האָט זיך נאָר וואָס נעהאט איבערגעצוי־
גען אינ׳ם פּרעכטיגען פּאלאץ קאַרלטאָן־הויז, אָט דער קאָפּ איז
געווען פּול מיט אויבערפּלעכליכע פּלענער צו דערמונטערען ליטע־
ראטור, וויסענשאפט און קונסט. מען האָט עס אויך פּאר אן אוי־
נענבליק נעקענט אָננעמען פּאר ערנסט, וועו מען האָט באמערקט
ביים פּרינץ׳ס טיש דעם בעסטען דערצעהלער פון יענער צייט, וואָל־
טער סקאָט, ווי ער דערצעהלט אזוי ליעבענסווירדיג זיינע זעהר
שעהנע געשיכטעס; אָדער וועו מען האָט נעהערט דאָרט מאר׳ן
זינגען עטליכע פון זיינע וואוילקלינגענדע לידער, אָדער ווי דער
שטאָלצער אירלענדישער פיהרער האָט אונטערהאלטען דעם עולם
מיט זיין פאנטאזי־רייכער און נעפיהלפולער בארעדזאמקייט. אָבער
באלד האָבען אָט די מענער פּלאץ נעמאכט פּאר א נעזעלשאפט,
וואָס האָט זיך נאנץ אנדערש נעפּאסט פּאר׳ן פּרינץ: פּראנצוי־
זישער קאכערס, פּראנצויזישע טענצער, שטאל־מייסטער, הויף־נא־
רען, קופּלער, שניידער באקסער, נאָלדשמידען און פעכטמייסטער.
מיט אזעלכע לייט האָט ער פּאַרבראכט די צייט, וואָס איז איהם
נעבליבען נאָך זיינע מעטרעסען און סעודות. ער האָט באוויזען
זיין קינסטלערישען חוש און נעשמאק דערמיט וואָס ער האָט זיך
אָננעקוימט א נאנצע מאסע כינעזישע נארישקייטען. ווי נאָר אָט
דער שהזן־נייסט איז נעוואָרען רעגענט, האָט עו׳ באלד אָפּנעבראָ־
כען די באציהונגען מיט גוטע קעפּ פון די וויגס, וועמעס נעזעלשאפט
ער האָט פריהער נעזוכט. ער איז פּלוצלונג נעוואָרען א טאָרי.

עס קומט מיר פּאָר וויי פיער אייראָפּאישע רעגענטען פין דער
ערשטער העלפט פון׳ם איצטיגען יאָהרהונדערט וואָלטען נעהאט

איהם ארויסגעקומען אנטקעגען צום בארטען פון דער קעניגליכער יאכט, כדי איהם צו באגריסען. ער האָט געפאקט א גלאָז פון וועל־כער זיין מאיעסטעט האָט נאָר וואָס געהאט געטרונקען, האָט געבע־טען מען זאָל איהם טון רעם גנאד און איהם ערלויבען דאָס מיט־צונעמען, האָט פארשפראָכען, אז עס וועט פּטרבלייבען אין זיין פאמיליע אלס טייערער ירושה־חפץ, איז געקומען אהיים און טרע־פענדיג דאָרט אומדערוואַרטעטען באזוך, האָט ער זיך א וואַרף גע־טאָן אויף א שטוהל — ער האָט זיך ארויפגעזעצט אויף דער ראק־טאש, און עס האָט איהם זעהר פּריה און זעהר שמערצליך דער־מאָהנט אינ׳ם קעניגליכען אנדענקען. ער איז געבליבען געאָרג רעם פערטען געטרייו אויך דאמאלס, וועו מאָר האָט שוין אין איהם גע־שאפען זייגע וויציג־שטעכיגע פיילען, וועו בייראן האָט איהם שוין אין זיינע עפיגראמען געהאט לאנג אויסגעלאכט און אפילו דאמאלס וועו ברומעל האָט אויף א שפאציר־גאנג אין הייד־פּארק באטראכט דורך א לארנעט דעם פרינץ וויי א פרעמדען און געפרעגט זיין בא־גלייטער „וועו איז אייער דיקער פרוינד?״

אונזער דיקער פרוינד איז פון טאָג צו טאָג דיקער געוואָרען. זיין לעבען וואָס ער האָט נעפיהרט, שטענדיג סעודות און ארגיען, האָט זיין קערפער אזוי פאראומגעשטאלט, אז ער האָט קוים געקענט נעהן. וועו ער האָט באדארפט אויספאהרען, האָט מען אריבער־געלענט א ברעט פון׳ם פענסטער צום עקיפאזש און אזוי ארום האָט ער זיך גלייך אהין אריינגעגליטשט. אין דער צייט וועו די וועבער אין גלאזגאוו- און אין לאנקאשיר האָבען מיט זייערע קולות אי־בער׳ן הונגער געשפאלטען הימלען, האָט ער פאראנשטאלט ריעזיגע סעודות און האָט מיט אן אונגעהערטער פראכט אויפגענומען רעם פון פראנקרייך אנטלאָפענעם בורבאן אלס לודוויג רעם זעכצעהנ־טען. „דאָס קינד איז דער מאטער פון׳ם מאן״, זאגט וואַרדסוואַרט. נעאָרג דער פערטער האָט אָננעפאנגען זיין אריינטריט אין׳ם הויף־לעבען מיט א העלדען־טאט, וואָס האָט זיך נעפאסט פאר זיין שפע־טערדיגען לעבען. ער האָט ערפונדען א נייעם שוה־שנירער פון אן אינטש די לענג און פינף אינטשעס די בריים. דאָס האָט פאר־דעקט, אזוי דערצעהלען זייגע צייט־גענאסען, רעם גאנצען שפאן און האָט דערגרייכט ביז צו ביידע זייטען פון׳ם פוס. מיר לייענען,

פרינץ האָט אָנגעהויבען באַקומען די מאַכט, האָט ער באַלד אָפּ־
געבראַכען מיט זיינע פריהערדיגע פרייַנד און איז געווָארען א
טאָרי. עס איז אויפגעשטעלט געווארען די גרויסע און לאַנג־אַנ־
האַלטענדיגע טארי־רעגיערונג. אָן דער שפּיץ איז אוועקגעשטעלט
געוואָרען לאָרד ליווערפול, אייַן אויסגעשפּארטער אָבער גוטמוטיג־
פויליער רעאַקציאָנער. די פּארביטערונג געגען דער רעגירונג איז
דערפּאַר תמיד געווען זייַנע קאַלעגען. ער איז אַלס פּרע־
מיער־מיניסטער געווען א מין קאָנסטיטוציאָנעלער קעניג מיט עהר־
ליכע אבזיכטען און באַשיידענע פּעהיגקייטען. ער און זיין קאַלעגע
לאָרד סידמוט האָבען ביידע געהאַט די פּריווילעגיע, וואָס זיי האָבען
ניט אויסגערופען קיין מורא דורך כּארַאקטער־פּעסטקייט און קיין
קנאה דורך באַזונדערע פּעהיגקייטען. דער אָנגעזעהענסטער און
אויסגעצייכענטסטער פון אַלע מיניסטאָרען איז געווען לאָרד
קעסטלרי, א מיטעלמעסיג באַאַבטער אָבער ענערגישער מאַן, וואָס
איז געווען, נאָך דער כּארַאקטעריסטיק פון וויליבערפּארס, אזוי
קאַלט־בלוטיג ווי א פיש. ער האָט געהאַט שעהנע געזיכטס־שטרי־
כען און א באַפעהלעריש שטים און זיין אויסערע ערשיינונג האָט
אויסגערופען מעהר רעספּעקט ווי אַלע אונטער־הויז מיטגלידער
זייט דער צייט פון ראָבערט וואלפּאל. ער איז געווען „דער עלטער
לאָרד מיט'ן בלויען באַנד." ער איז פון תמיד אָן געזינט געווען אב־
סאָלוטיסטיש און זיין פּארקעהר מיט די אומפּאַראַנטוואָרטליכע
פירסטען פון קאָנטינענט האָבען אין איהם נאָך מעהר ענטווי־
קעלט אָט די נרונדזאַצען, וואָס זיינען אזוי ניט פּאַסיג פּאַר א קאָנ־
סטיטוציאָנעלען מיניסטער. דאָס באַוואוסטזיין פון דער באַ־
שרענקטייט פון זיין אינטעלינענץ און מאַנעלהאפטער בילדונג,
האָט איהם דאָך ניט אָפּגעהאלטען פון אַרויספּלאַצען מיט א גאַנצער
מאַסע פון שלעכט־געבויטע זאַצען און שוואַכע אַרגומענטען. זיין
שול־בילדונג איז געווען אזא באַשרענקטע, אז ער האָט ניט געקענט
ריכטיג צוזאַמענבינדען צווויי זאַצען, און זעהר אָפט האָט זיין פּלאַט־
לעריי אַרויסגערופען געלעכטער בייַם גאַנצען הויז. אָבער ער האָט
מיט אונטערשיטער־ליכער עקשנות אויסגעהאלטען יעדען אנגריף אין
סיין קריטישע דאמינירונג אדער ביטערע אויסרונג האָט איהם
ניט אָפּגעשראָקען פון זיין וועג. אין באַוואַמענט פלעגט ער זיך

אן אויפֿאַלענדע פאַמיליען־עהנליכקייט. לודוויג דער ערשטער פון באיערן, פרידריך ווילהעלם דער זעקסטער פון פּרייסען, כריסטיאַן דער אכטער פון דענעמאַרק און אָט דער ענגלישער פּרינץ־רעגענט. דאָס זיינען פיער רעאַקציאָנערע שהען־גייסטער אויפֿ'ן טראָן. דאָ, אזוי ווי אין דענעמאַרק, געהט דער ליטעראַרישער דעליטאַנטיזם מיט דער פֿאַטריאַרכאַלישער אייגנפֿאַכקייט האַנט אין האַנט אין דער קעניגליכער פאַמיליע. עס איז אמת, אין ענגלאַנד איז דאָס נאָך געווען פֿאַרבונדען מיט שוידערהאַפטע זיטען און אומבאַגרייפֿליכער פוילקייט. אין יאָהר 1816 זיינען אין ניוגענט געזעסען אכט און פופציג פאַר'משפט'ע צום טויט, וואָס האָבען געוואַרט דאַרויף, אז די פארגעניגונגען און צושטרייאונגען פונ'ם רעגענט וועלען איהם דאָך איבערלאָזען אביסעל צייט, צו חתמ'ענען זייער באַגנאַדיגונגס־אקט אָדער זייער טויט־אורטייל. עטליכע פון זיי זיינען געזעסען פון דעצעמבער ביז מארץ. אומזיסט איז ברום שטאַרק אָנגעפאַלען אין פֿאַרלאַמענט אויף „אָט די", וואָס וועו די געפענגעניסען זיינען איבערפיילט מיט אומגליקליכע, קענען זיי דאָך ניט אָפּרייסען א מאָמענט פון זייערע גערַאַנקענלאָזע פֿאַרגעניגונגען אום צו מאכען א פּוף צו'ן אָט דעם שוועבען צווישען לעבען און טויט." עס איז כדאי איבערצולייענען וועגען דעם ענין די סאַטירען פון מאר אין „טו־פֿעני־פֿאָסט־בעג". דאָרט ווייזט זיך אַרויס, אז דער לי־בענסווירדיגער אירלענדישער זינג־פויגעל האָט א שנאָבעל און נע־געל, מען זהעט פון דער „ביאָגראַפיע" פון סקאָט (באַנד 3, זייט 24) מיט וואָסער א רוהיגען שמייכעל דער רעגענט וויצעלט זיך איבער מאָר'ס פערזון, וואָס שילדערען דעם רעגענט'ס טיש מיט מאַדע־זשורנאַלען אין איין זייט און מיט אונטערגעשריבענע טויט־אורטיילען אין דער אנדערער. די פערזון זיינען גענוג צו פיעל געהעכט און האָבען צו וועניג גענוצט. אין א פֿאַרלאַמענט־דעדע, וואָס קעסטלרי האָט געהאַלטען אין אפריל 1812, זאגט ער: „עס איז זיין קעניגליכער הויכקייט ניט מעגליך זיך צו באפרייען פון דעם פאפיער־הויפען, וואָס איז אנגעוואַרפען אויף זיין טיש."

און נאָך אלעמען לאָזט דער קעניג מיט פיער יאָהר שפּעטער זיך אָנזאַמלען אכט און פופציג טויט־אורטיילען אויף זיין טיש. עס איז שוין פריהער דערמאָנט געוואָרען, אז ווי באלד דער

פֿאר דער מאַכט פון קעניג, פֿאר דער רעליגיע, פֿאר'ן אייגענטום־רעכט און עס האָט זיך באַלד געגרינדעט אַן אַרדנונגס־פּאַרטיי. פון די וויג'ס איז בורק געווען דער ערשטער, וואָס האָט מיט געוואַלט־זאַמער העפּטיגקייט פֿאַראורטיילט די רעוואָלוציע און וואָס האָט באַזונדערס פֿאַרדאַמט זיין פרייַנד און פּאַרטיי־גענאָסע פּאַקס דערפֿאַר וואָס ער האָט פֿאַרטיידיגט איהר גייסט. די אַלטע וויג האָבען זיך אָנגעשלאָסען אָן בורק'ן. פּיט, וואס האָט געפֿלאַנט א גאַנצע רייהע פון נויטיגע רעפֿארמען, האָט אפילו ניט געוואגט עפּעס צו טאָן קעגען דעם פֿאַרדאַרבענעם וואַהל־סיסטעם אין ענג־לאַנד. אויף א באַשטימטער אנפֿראַגע האָט ער מודה געווען, אז ער פֿארשטעהט, אמת, די נויטיגקייט פון א פֿאַרלאַמענט־רעפֿאָרם, אָבער ער האַלט די איצטיגע צייט פֿאַר אומפּאַסענד פֿאַר אזעלכע עקספּערימענטען. אין יעדער פרייזיניגער באַווענונג, אפילו אין דער אומשולדיגסטער און בארעכטיגסטער, האָט מען געזעהן דעם מוראַ'דיגען יאַקאָביניזם. וועג וויליבערפֿארס האָט אָנגעפֿאַנגען זיין אניטאציע קעגען דעם שקלאַפּענ־האַנדעל איז ער צוערשט אונטער־שטיצט געווען פון דער רעגירונג און פון דער אָפּאָוויציע. נאָר דער קעניג, די שיף־בויער און די אריסטאָקראַטען זיינען געווען קעגען איהם. וועג ער האָט אָבער אין 1791 נאָכאַמאָל פֿאַרגעבראַכט דעם פֿאָל, איז געווען אזא'ן ענדערונג אין דער שטימונג, אז מען האָט ערקלערט די אַבאָלוציאָניסטען פֿאר יאַקאָבינער און דאָס געזעץ וועגען אָפּשאַפונג פון שקלאַפען־האַנדעל איז מיט 163 קע־גען 88 שטימען פֿאַרוואַרפען געוואָרען.

א באַזונדערען שרעק האָט אָנגעוואַרפען אויף ענגלאַנד דער איינדרוק, וואָס די פראַנצויזישע רעוואָלוציע האָט געמאַכט אויף אירלאַנד. דאָרט האָט מען אָט די בשורה באַנריסט מיט אזא פרייד, ווי שקלאַפען און לייב־אייגענע באַנריסען זייער באַפרייאונג. דאָס אירלענדישע פֿאָלק האָט אפילו אונטער דער פיהרונג פון'ס עדלען העגרי קרייטאַן, וועמען בייראָן האָט אזוי באַנייסטערט באַזונגען, אין יאָהר 1782 באַקומען די אנערקענונג פון זייער פֿאַרלאַמענט אלס גלייך־בארעכטיגט מיט'ן ענגלישען, דאָך זיינען זיי אין קא־מערציעלער און רעליגיעזער באציהונג געווען פֿאַלשטענדיג אונ־טערדריקט. דער מעסיגער טאָמאָס מאר דריקט זיך אליין אויס,

באנוצען מיט'ן אבסאָלוטיסטישען טאָן: „מיר אליין פארשטעהן דאָס". בייראָן, שעלי און מאר האָבען איהם אלע גלייך אָננעגריפען אין זייערע דיכטונגען.

עס בלייבט אונז נאָך צו דערמאָנען דעם קאָנצלער לאָרד על־דאָן, די פּאַרקערפּערונג פון די טאָרי־דאָקטרינען, וועמעס גערא־נקען עס זיינען מאג און נאכט געווען נאָר דערמיט באשעפטיגט, ווי אזוי, ווי ער פלעגט עס רופען, „אויפצוהאלטען די קאָנסטיטוציע". ווער עס האָט געוואָלט אָפּשאפען עפעס אן אלטען מאָנאָפּאָל, אָדער עפעס אן אלטע פרייהייטס־באשרענקונג, אָדער נאָר אן אלט גרויזאם שטראָף־געזעצבוך, דער האָט, נאָך דער מיינונג פון קאָנצלער, ge־לעגט א האָנט אויף דער קאָנסטיטוציע. פון דעסטוועגען איז ער אליין יעדעס מאל געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך ניט גערע־כענט מיט'ן נעזעץ אזוי שנעל ווי עס איז איהם געשטאָנען אין וועג. אויפהויבען פאר א באשטימטער צייט די האבעאס־קאָרפּוס־נעזעצען, אונטערדריקען די פרעסע און נאָך אזעלכע אימפּוטאציעס האָט ער באטראכט אלס לעבען פאר דער קאָנסטיטוציע, אָבער אריינגיסען אין איהר פריש בלוט — דאָס האָט ער באטראכט פאר א טויט פאר איהר.

עס איז געווען דאָס מיניסטעריום, אויף וועלכען אלעקסאָנדער דער ערשטער פון רוסלאָנד האָט, אין 1814, געקוקט מיט ערשטוי־נען פאר'ן פלייס מיט וועלכען עס האָט זיך ענגומען ווידער אויפ־צושטעלען די פרינציפען, וואָס זיינען דערשיטערט געוואָרען דורך דער פראנצויזישער רעוואָלוציע. דער רוסישער קייזער האָט פאר־שפּאָט דאָס ענגלישע מיניסטעריום און זיך באקלאָגט אויף די רע־אקציאָנערע טענדענצען אין דעם — ער האָט אננעקניפט באציהונ־גען מיט די פיהרער פון דער אָפּאָזיציע אין לאָנדאָן. דער ערשטער אייגדרוק פון דער פראנצויזישער רעוואָלוציע אויף די ענגלישע רע־גירונג און פאָלק איז געווען א סימפּאטישער. די געגנער פיט און פאקס האָבען בויידע מסכים געווען, אז די רעוואָלוציע איז אייגע פון די גרעסטע און בעסטע אין דער גשיכטע פון דער מענשהייט. אָבער ווי נאָר עס איז פון יענער זייט קאנאל פארגאָסען געוואָרען בלום, אזוי באלד האָבען די באפעלקערונג און אפילו דער רוב פון דער אָפּאָזיציע דערזעהן אין איהר א געפאהר פאר די טראדיציעס:

ערענ׳ס כלום. די גרויזאַמקייט, מיט וועלכער די רעגירונג האָט אונטערדריקט דעם אויפשטאַנד, האָט זיך אויסגעצייכענט מיט אַזאַ ווילדקייט, מיט אַזא טיראַניי, אַז עס איז שווער צו גלויבן, אַז די אונטערדריקונג פון אן אויפשטאַנד אין דער איצטיגער צייט וואָלט נעקענט זיין באַגלייט מיט אַזעלכע שרעקליכקייטן. איך וועל מיך נאָך, רייד ענדיג וועגן מאר׳ס אירלענדישע מעלאָדיען, אפשטעלן דאָרויף. דער האַס קענען דער רעוואָלוציע איז נעווען א פאַרטוע־צונג פון׳ם האַס קענען נאפאָלעאָן׳ן. ער האָט איבערגעשטיגען אַלע גרעניצען פון׳ם באַרשטאַנד. טעקעריי דערצעהלט אן אנעק־דאָט, אין וועלכען עס זעהט זיך אַרויס דער גראד פון אָט דעם האַס. „איך בין געקומען" — זאָגט ער „פון אינדיען אלס קינד. אונזער שיף האָט אויפ׳ן וועג גלאַנדעט ביי אן אינזל־ברעג און מיין שווארצער דינער האָט מיט מיר גענומען א שפאציר איבער פעלזען און בערג. מיר זיינען געקומען צו א גארטען, וואו א מאן האָט שפאַצירט אויף און אָפּ". „דאָס איז ער" — האָט דער שווארצער זיך אָנגערופען — „דאָס איז באנאפארט. ער עסט אויף יערען טאָג דריי שאָף און אזוי פיעל קלייניע קינדער, וויפיעל ער קען נאָר באַ־קומען." טעקעריי באמערקט דערצו: „עס זיינען געווען א סך מענשען אין ענגלאַנד, אויסער אָט דעם אריימען דינער פון קאלקו־טא, וואָס האָבען אויך אזוי מורא געהאט פאר׳ן קארסיאניסען מענ־שען־פרעסער. אָט דער האַס קומט בולט ארויס אין וואַרדוואַרטס׳ סאנעטען, אין סאוטיי׳ס דיכטונגען און אין וואלטער סקאט׳ס אזוי שלעכט־פאר׳שמ׳טער ביאָגראפיע פון נאפאָלעאָן. די מלחמות קענען פראַנקרייך האָבען אוועקגעלעגט דעם פונדאמענט פאר דער גרויסער בריטישער רעאקציע: אַלע מאל זיינען די האבעאס־קראפוס־אקטען סוספענדירט געוואָרען, דער אלטער באפעהל פון ערוארד דעם דריטען איבער הויכפארראט איז פארשארפט געוואָ־רען, די פרעס־פרייקייט האָט זיך פארוואַנדעלט אין א פוסט יוארט. באַוונדערס זיינען אין שאָטלאַנד ארויסגעזוכט געוואָרען אור־אלטע גרויזאמע געזעצען און הויכ־געבילדעטע מענער זיינען פארשיקט געוואָרען אין אויסטראלישע שטראף־קאָלאָניעס ווי געמיינע פאר־ברעכער. מען האָט זיך ניט אָפּגעשראָקען צו רעדען קעגען די ענג־לישע רעפובליקאַנער און פארטיידיגער פון גלייכקייט פון דער

אז אלס קינד פון קאטוילישע עלטערן איז ער געקומען אויף דער וועלט מיט'ן יאָך ארום זיין האלז. ער דערצעהלט ווי זיין פאטער האָט איהם אין יאהר 1792, וועו ער איז נאָך געווען א קינד, מיט־גענומען צו א סעודה, וואָס איז פאראנשטאלט געוואָרען אין דוב־לין אין פארבינדונג מיט דער פראנצויזישער רעוואָלוציע, ווי דער פאָרזיצענדער האָט דאמאָלס ארויסגעבראכט דעם טאָאסט: „הלואי זאל דאָס פרישע ווינטעלע פון פראנקרייך גרין מאכען די אויס־לענדישע ערד!" זיינע שריפטען שילדערען די באוועגונג, וואָס האָט ארומגעכאפט די יוגענד. ער האָט געקענט זייער פיהרער עמעט און איהם באוואונדערט. עמעט פלענט אין'ס דובלינער דיסקוס־אַנס־קלוב, וועמעס פיהרער און ציערונג ער איז געווען, מיט זיין בארערזאמקייט שילדערען די נעשעהענישען פון דער פראנצויזי־שער רעפובליק. פארנלייכענדיג זי איינמאל מיט צעזאר, וואָס איז געשוואומען איבער'ן רוביקאן, האלטענדיג אין איין האנט א שווערד, אין דער אנדערער זיינע קאמענטארען, האָט ער זיך אויסגעדריקט: „אזוי שוויבט איצט פראנקרייך איבער שטורעמדיגען ים פון בלוט, אָבער אין דער צייט וועו עס פאָכעט מיט איין האנט מיט'ן שווערט איבער די אונטערדריקער האלט עס אין דער אנדערער האנט די אוצרות פון דער וויסענשאפט און פון דער ליטעראטור אומבא־פלעקט פון'ם בלוטיגען שטראָם, דורך וועלכען עס מוז זיך איצט דורכרייסען." זיין יונגער לאנדסמאן טאָמאָס מאר פלעגט זיך צוהערען ניט נאָר צום אינהאלט פון אזעלכע רעדען, נאָר אויך צו יעדער אנדייטונג, צו יעדען רמז, וואָס האָט אומדירעקט אריינגע־צויגען אירלאנד אין דעם טעמא. אזעלכע אנדייטונגען האָבען אויך ניט געפעהלט. „וועו א פאלק" — האָט עמעט איינמאל אויסגע־רופען — „וואָס געהט שנעל פאָרווערטס הן אין קענטניש הן אין מאכט, באמערקט אז זיין רעגירונג איז צוריקגעבליבען, בלייבט דען ניט עפעס אנדערש צו טאָן ווי אויפצוהויבען די רעגירונג צום צו־שטאנד פון'ם פאלק".

עס האָט ניט לאנג גענומען און ראָבערט עמעט האָט גענוזט פאר זיינע מוטינע ווערטער טייער באצאלען. אין 1798 האָט דער אנגעהויפטער ציינד־מאטעריאל עקספלאָדירט און קעסטלרי האָט, ווי ביזאָן דריקט זיך אויס, געוואשען זיינע יונגע הענט אין

העלם דעם דריטען, וואָס באשטראפט מיט תליה פאר באַ׳גנב׳ענען א קלייט, האָט איהם לאָרד עלענבארא געענטפערט מיט באדויערען פאר וואָס די מאַדערנע פילאָזאפיע אונטערשטעהט זיך אָנצוגרייפען אזעלכע „קלוגע פאראַרדנונגען, וואָס עקזיסטירען שוין אזוי פיעל הונדערטער יאָהרען". לאָרד עלענדאם האָט איהם אין זיין ענט־פער אונטערשטיצט. און ניט נאָר די רעגירונג אליין האָט ארויס־געוויזען אזא גרויסען חשק צו העננען, נאָר אַ סך פאַרלאַמענטס־מיטגלידער זיינען געווען ווי פאר׳כשופ׳ט פון דעם. ראמילי דער־צעהלט אליין, ווי אייגנער פון זיינע קאָלעגען אין פאַרלאַמענט פלעגט ענטפערען אויף יעדען פאַרשלאג און יעדע באמערקונג מיט דער סטערעאָטיפישער פראָזע: „איך בין דערפאר מען זאָל אלע העננען". דאָך האָט מען געקענט האָבען א פאַרשטעלונג וועגען דעם, אז דער נייגעצהנטער יאָהרהונדערט איז די צייט, צו מאכען א סוף צון אָט דער ליידענשאפט פאר דער תליה, וואָס דינט אלס אן אונאַנגענע־מער באווייז פאר דער גרויסער מאַם רויקייט, וואָס איז פאראן אין דער ענגלישער נאציע. פאר היינריך דעם אכטען זיינען אויפגע־האַנגען געוואָרען צווייי און זיבעציג טויזענד גנבים, פאר געאָרג דעם דריטען פלעגען אין דורכשניט אויפגעהאנגען ווערען יעדען יאָהר צווייי טויזענד גנבים, דאָס מאכט אוים פון 1760 ביז 1810 אן ערך פון הונדערט־טויזענד. אין יאָהר 1817 איז די פאַרפאלגונג פון דענק־און שרייב־פרייקייט — אין דער פאָרם פון פראָצעסען קענען דעם ביכער־פרייַנד האן געוואָרען אן אמת סיסטעם; האן האָט אָבער, דורך דער זעלטענער פאראיניגונג פון חכמה און אמת־ליבע אין איהם, פאַרשטאַנען, פאר׳ן געריכט צו מאכען צו גאָר ניט דעם פארזוך איהם צו באשטראפען פאר גאָט־לעסטערונג. נאָך דעם זיינען געקומען אין 1818 די אונרוהען פון דער אָרימער באפעלקע־רנונג אין מאנטשעסטער, וואו די רייטער האָבען אין פאלק געהאקט מיט בלויזע שוואַרדען און די סאלדאטען האָבען מיסהאנדעלט די אומבאוואפענטע מאסע. דעם איינדרוק פון אָט דער ערשיינונג געפינט מען אין שעלי׳ס דיכטונג פון 1819.

געווים איז דער פאָליטישער הינטערגרונד פון אָט דער לי־טעראטור פעריאָדע א פינסטערער — א פינסטערער דורך דער מורא פון׳ם פובליקום פאר די שרעקען פון דער פרייהייטס־באווע־

אומבאשרענקטער קעניגליכער מאכט. דעם פּארלאמענט און די געריכטס־נעשטוואוירענע האָט מען באטראכט פּאר אן אונטערגע־אָרדענטע מאכט און א נעבענזאך. עס האָט זיך געגרינדעט א פּאר־טיי, וואָס האָט אלצדינג באהערשט, אונטער'ן מלחמה־אויסרוף: קעניג און קירך!

דער קעניג אליין איז געווען פּשוט משוגע, דער פּרינץ־רעגענט — נאָך ערגער ווי משוגע און די קירך איז געווען דורכגעדרונגען מיט צבוע'טסטווא. 1816 זיינען אָנגעקומען אומגערעטעניש, אי־בערשוועמונגען, הונגער־נויט. דער שרעקליכער הונגער האָט ארומ־געטריבען די נידעריגערע באפעלקערונג אָהן א שום פּלאַן איבער די הייזער און הויפען. שעלי האָט אָט די שטימונג אויסגעדריקט אין זיין „מאסקע פון דער מאָנארכיע". אין מאנטשעסטער האָ־בען די ארבייטער אוים פּארצווייפלונג צובראָכען די שפּיצען־וועב־בעריין און א תל געמאכט פון די וועב־שטולען. די ערשטע שעה־נע רעדע פון ביירון אין פּארלאמענט איז די פּארטיידיגונג פון די ארבייטער.

מען זעהט פון ראמילי'ס טאָג־ביכער, ווי אוממענליך עס איז געווען פּאר א פּאָר פּריוזינינג מענער דורכצוזעצען די קלענסטע רע־פּארם. ראמילי, וואָס איז אלגעמיין פּארעהרט געווארען אלס דער רעפּארמאטאָר פון דער גרויזאמער ענגלישער שטראָף־געזעצגעבונג, (דערזעלבער, וואָס איז אזוי באקאנט געווארען אלס דער יוריסטי־שער בעל־יועץ פון דער פּרינצעסין פון וועלס און פון דער לידי ביירון.) זאָגט אין זיין טאָג־בוך פון 1808: „אויב אימיצער ווילט האָבען א קלאָרען באגריף פון דער אומגליקליכער וויקונג, וואָס די פּראנצויזישע רעוואָלוציע און איהרע שרעקליכקייטען האָבען פּאראורזאכט אין אונזער לאנד, זאָל ער נאָר פּארזוכען דורכצו־פיהרען אין א געזעצליכער פּארם וואָסערע עס איז רעפּארם נאָך מענשליכע און ליבעראלע גרונד־זאצען. ער וועט דאמאלס ענטדע־קען, ניט נאָר, וואָס פּאר א נארישע מורא עס הערשט קעגען יעדע ענדערונג, נאָר אויך וואָס פּאר א גרויזאמער גייסט עס האָט זיך אריינגעכאפּט אין א גרויסען טייל פון זיינע לאנדסלייט". וועו ראמילי האָט געמאכט דעם פּארשלאג, אז מען זאָל אפּשאפען דאָס געזעץ פון יויל־

טען געוואָרען דורך קאנינג׳ס מוטיגע, פלאַמיגע און שעהנע בארעד־זאמקייט. אנשטאט דעם וואָס פריהער האָבען קעסטעלרי, ווי אויך זיינע קאָלעגען, וואָס האָבען איהם איבערגעלעבט, אויפ׳ן שענדליכען קאָנגרעס פון ווראנא געזוכט מיט אלע מעגליכקייט צו דערהאלטען די פינסטערניש אונטער׳ן שיין פון עוואנגעלי־שען שלום, האָבען איצט קאנינג׳ס רעדען געלויכטען ווי א ברענע־דיגער וואָלד אין דער טיפער נאַכט פון דער הייליגער אלליאַנץ. זיין גרויסער פאָליטישער גרונד־געדאַנק איז געווען דער געדאַנק וועגען דעם רעכט אויף זעלבסט־באשטימונג פון די פעלקער. ער איז גע־שטאָרבען דעם 8טען אויגוסט 1827. דעם 10טען אָקטאָבער פון׳ם זעלביגען יאָהר איז פאַרגעקומען די שלאַכט ביי נאוואַרינא. דאָס איז געווען דער לעצטער ווילען פון׳ם פארשטאָרבענעם און איז פאר אונז היינט דער פאָליטישער סימבאָל פאר דער דערוואַכונג פון׳ם נייעם גייסט אין אייראָפּא.

(מיט מארטינא: די היסטאָריע פון ענגלאַנד אין פאַרלויף פון די דריסיג יאָהר פרידען. באַנד 1, 2: מאסוי: די היסטאָריע פון ענגלאַנד אין פאַרלויף פון דער רעגירונג פון געאָרג דעם דריטען. באַנד 1 6, מעקערי, די פיער געאָרגס. רייגאלד פאולי: די געשיכטע פון ענגלאַנד זיט די פרידענס שלוסען פון 1814 און 1815. — עמערסאָן: ענגלישע כאַראַקטערס).

גונג אין פְּרַאנקרייך; פינסטער דורך די טיראַנישע אפּעטיטען פון די שטאָלצע טאַרים און דורך דעם דרוק פון דער הויבער קירך; פינסטער דורך דעם פֶּאַרגאָסענעם בלוט פון די אירלענדישע קאטאָליקען און פון די ענגלישע ארבייטער. דערצו נאָך האָט די געזעלשאפט אוועקגעשטעלט די נאַרישקייט אן איהר שפּיץ אין דער פּערזאָן פון געאָרג דעם דריטען, אויף וועמען קאָפּ די קרוין איז געווען ארויפגעזעצט און דאָס סצעפּטער איז אוועקגעלענט געוואָרען אין די הענט פון אויסגעלאָסענקייט, וואָס איז געווען אין דער פערזאָן פון׳ם פּרינץ־רעגענט, די שטעלפֶּארטרעטונג פון דער פריהערדיגער נאַרישקייט. אָט דאָס איז עס דער טראָן, וועלכען לאָרד עלדאן שטיצט מיט זיינע זעקס אונטערדריקונגס־געזעצען, צוליעב וועלכע ער האָט איבערגעמאכט די אור־אַלטע ענגלישע קאָנסטיטוציע. — אָט דאָס איז דער טראָן, וואָס וועלט פֶּארהערליכט אין די אונגראָמאטיקאַלישע און פרייהייטס־פיינדליכע פֶּארלאָמענטס־רעדען פון קעסטלרי און אין די אונמעלאָדישע און גוט־באצאָהלטע שמייכעלהימנען פון סאוטיי. ערשט דער גט־פּראָצעס צוויישען געאָרג דעם פערטען און קאראָלינא, וואָס רופט ארויס אונגעהערטע סקאַנדאַלען און איבער וועלכע דאָס אויבער־הויז גיסט זיך אויס אין גאנצע שטראָמען פון רעדען, ערשט אָט דער גט־פּראָצעס רייסט ארונטער די דעקאָראַציע פון׳ם הויף און דעם גלאַנץ פון דער קרוין און וואַרפט דאָס אריין אין א ים פון שמוץ. דערצו קומען, ווי א קלאָפּ נאָך א קלאָפּ, די רעוואָלוציעס אין שפּאַניען, גריכענלאַנד און דרום־אמעריקאָ און רויניגען די אטמאָספערע. קעסטעלדי שניידט זיך איבער דעם נאָרגעל (שניידט איבער די גאנז־פעדער, ווי בייראָן דריקט זיך אויס) און ענגלאַנד אנערקענט אונטער קאנינג די דרום־אמעריקאַנישע רעפובליקען און גרייט זיך צו א מלחמה ביי נאַוואַרינא.

שעלי׳ס, לעגאַר׳ס בייראָנ׳ס און קמעפּעל׳ס פּאָעזיע איז א פּאָליטישער פֶּארלאַנג צו די רעגירונגס־האַנדלונגען פון קאנינג. אָבער די רעדען פון קאנינג אליין זיינען א דערגענצונג צו די יוערק פון אָט די דיכטער. קעסטעלרי׳ם אונענטשלאָסענע רעדען און זיינע לאַנגוויליגע, אינהאַלטסלאָזע אפּיציעלע בריף — דאָפּעל איניהאלטסלאָז, וויל ער, אלס אמת׳ער געשעפּטסמאן פון מעטערניכ׳ס שול האָט בעסער אלצדינג אפּגעמאכט בעל־פּה — זיינען פֶּארבי־

איז דאָך ניט אַנדערש, אַז זיי זיינען פֿאַרשוועדער, יאַקאָבינער און טראָגען זיך אַרום מיט פֿאַרעטערישע פֿלענער.

באַלד האָט זיך פֿאַרשפֿרייט א קול, אַז דער עלטערער פון די פֿרייַנד ווארדסוואָרט, האָט זיך אין אָנפֿאַנג פון דער רעוואָלוציע אויפֿגעהאַלטען א לענגערע צייט אין פֿראַנקרייך און האָט זיך מיט לייַדענשאַפֿט מיטבאַטייליגט אין דער סאָציאַלער באַגייסטערונג פון דער צייט, עס איז אויך ארויס א קול, אַז דער אינגערער, קאָלרידזש, האָט זיך גאָר פֿריה באקאנט געמאַכט אלס אן ענטוזיאַסטישער דעמאָקראַט און אוניטאַריער, האָט אָנגעשריבען א דראַמא: „דער פֿאַל פון ראַבעספֿיער", האָט אַרויסגעגעבען צוויי פֿאָליטישע בראָשורען: „קאַנסיאַנעס עד פֿאָפולום", יא, ער האָט אפילו פֿאר טראַכט א פֿלאַן צו מאַכען א סאָציאַליסטישע קאָמונע ערגיץ ווייט אין אמעריקא מיט א פֿאָר פון זיינע גענאָסען. ווי קען מען נאָך מעהר זיין מסופק? עס האָט זיך געפונען א גוטע נשמה אין דער נאַכבאַרשאַפֿט און האָט דענונציירט די פרייַנד אין לאָנדאָן ביי דער רעגירונג און זי האָט געשיקט א שפּיאָן אויסגעפֿינען דעם צוועק פון די שפּאַציערן און אויספֿאָרשען דעם אינהאַלט פון די געשפּרעכען. באַלד האָט זיך אין דער פרידליכער געגענד באַוויזען א פּאָליציי־שפּיאָן מיט א רויטער נאָז און א בארדאַלף־פיזיאָנאָמיע און האָט אזוי שטילערהייט נאָכגעפֿאַלגט די פרייַנד אויף יעדען טריט. וועג ער האָט זיי געזעהן ארומגעהן מיט פֿאַפֿירען, האָט ער ניט מעהר געצווייפעלט אין דעם, אז זיי „נעמען אראָפּ א קאָרט פון דער געגענד." ער האָט געפרופט מיט זיי א רעד טאָן ביי געלעגענהייט און פֿלענט זיך תמיד באהאַלטען אין גראָז אונטער דער באַנק ביים ים, וואו זיי זיינען אם לייבסטען געזעסען. דאָרט פֿלעג ער אָפּט לויערן נאַכצע שטונדען. צוערשט האָט ער גערעכענט, אז די חברה האָבען עפּעם דערשמעקט פון דער געפאַהר, וואָס שוועבט ארום זיי: אין זייערע געשפּרעכען האָט ער אָפּט גהערט דאָס וואָרט „ספּיי־נאזא" (דער שפּיאָן מיט דער נאָז) און האָט גערעכענט, אז דאָס באציהט זיך אויף איהם. ער האָט זיך אָבער באַלד איבערצייגט, אז עס האַנדעלט זיך דאָ וועגען א נאָמען פון א מאן, וואָס האָט געשריבען א בוך און איז שוין לאַנג געשטאָרבען. מען זהט דערפון, אז די פרייַנד האָבען דעם נאָמען אויסגעשפּראָכען מיט'ן

4

די געבורט פון נאַטוראַליזם.

אינ׳ם זומער פון 1797 האָבען די איינוואוינער פון א קלײ־נעם דאָרף בײם ברעג פון זאמערסעטשיר געהאט צו רעדען מיט נייגעריגקייט וועגען צוויי יונגעלײט, וואָס האָבען זיך פאר א קור־צער צײט באזעצט בײ זיי, זיינען געגאנגען יעדען טאָג שפּאַצירען און האָבען געפּיהרט צווישען זיך לאנגע געשפּרעכען אין פּראָגען און ענטפערס, פון וועלכע עס האָבען זיך ארויסגעהערט אומפּאר־שטענדליכע נעמען און וועדטער. איינער פון די צוויי יונגע לײט איז אלט געווען זיבען און צוואנציג יאָהר, האָט אויסגעזעהן צו זיין זעהר ערנסט און אין זיינע געזיכטס־שטריכען איז געווען עפּעס בכבוד׳יגעס, עפּעס פּייערליכעס יואָס האָט איהם געמאכט אויסזעהן ווי א מעטאָדיסטען־פּרעדיגער. ער האָט געהאט א מאַנאָטאָנע, דער־מידענדיגע שטים. זיין באגלייטער, מיט א פּאָר יאָהר אינגער פּאר איהם, וואָס האָט אָהן אן אויפהער גערעדט און אומרוהיג גע־מאכט מיט די הענט, האָט געהאט א גרויסען רונדען קאָפּ, פון וועל־כען מען האָט געקענט דערקענען זיין אינטעליגענץ; ער האָט גע־האט א גלאט פּנים, טיעפּע העל־ברוינע אויגען און א מאָדנעם אויסדרוק פון שוואכער אומבאשטימטקייט און דורכדרינגליכע כא־ראקטער־שוואכקייט פון דעם סאָרט, וואָס שליסט אויך ניט אויס דאָס אויפפלאקערען ביי פּאַרשיעדענע געלעגענהייטען. זיין שטים איז געווען מוזיק, זיין באַריטזאמקייט האָט, ווייזט אויס, אפילו זיין צוריקגעהאלטענעם צוהערער און פּרייוד פּאר׳כשופּ׳ט. וועהָ און וואָס זיינען געווען אָט די יונגע לײט, וואָס האָבען אין יענער נעגענד זיך נאָר ניט פּאראינטערעסירט מיט דער נעזעלשאפט? אט דאָס איז געווען די פּראָגע, וואָס די דאָרטיגע תושבים האָבען זיך געשטעלט. וועגען וואָס נאָך האָבען זיי געקענט אזוי לײדענ־שאפטליך דיסקוטירען אויב ניט איבער פּאָליטיק! אויב אזוי

אַנטיפאַטיע צו דעם פראַנצויזישען קלאַסישען פּורער נאָר וועלן ער איז געווען אין שולד. ער איז געיוון אונטער'ן אייגפלוס פון אַן אַריגינעלען לעהרער, וואָס האָט געווארענט זיין אויפמערקזאמען תלמיד פאַר דער הארפ, לאוט און לירע אין פּראָזא און זיי פּאַרביי־טען מיט „פּעדער און טינט"; ער האָט איהם געווארענט פאַר מו־זען, פּענאזוס, פּאצאס, און היפּאקרענע אין דער לירייק, באַצייכנע־דיג דאָס אלעס אלס געשמאקלאָזיגקייט און קאָנווענציאָנעל. קאל־רידוש האָט זיך דערפאַר אָפּגעזאָגט צו אנערקענען פּאפּע'ן און זיינע נאכפאָלגער אלס פּאָעטען און האָט געשווארירען געטרייו־שאפט צו באולע'ס סאנאטען. ער האָט זיך באַצויגען צו פּאפּע וויי עלענשלעגערס יונגע פרייַנד אין דענעמארק האָבען זיך שפּעטער באַצויגען צו באגזוען'ס פּאָעזיע. זיין גערמאנישע נאטור האָט איהם געמאכט פאַר א געבוירענעם שונא פון שארפזין, עפיגראמען און שטעך־ווערטער. ער האָט באטראכט די אייגענטימליכקייטען פון דער פראנצויזישער שול פאַר ניט פּאָעטיש. זיי זיינען באַ־שטאַנען, נאָר זיין מיינונג, אין דער ריכטיגער און שארפער באָב־אכטונג פון מענשען און זיטען אין א קינסטליכען און א פּארפיי־נערטען געזעלשאפּטס־צושטאנד און אין דער געשליפענער פּאָרם אָט די באָבאכטונג ארויסצוברענגען. אָט די פּאָרם איז געווען א מין וויצלען זיך אריינגעקליידעט אין גלאַטען און שטארקען עפי־גראמישען פּארמען. אפילו ווען דער סוזשעט איז ניט געווען פונ'ם ווירקליכען לעבען האָט דער פּאָעט זיך דאָך געווענדט צום שכל, יא, אפילו אין א צוזאמענהענגענדיגער פּאָעטישער דערצעהלונג האָט דער דיכטער באזאָרגט מיט אן עפיגראם יעדע צווייטע שורה און דאָס גאנצע האָט אויסגעזעהן ווי א קייט פון עפיגראמען. מען האָט, מיט אנדערע וועלטער, נאָך קאלרידוש מיינונג דאָ ניט גע־פונען קיין פּאָעטישע געדאנקען נאָר אומפּאָעטישע פּארקליידט אין א שפּראך, וואָס מען רופט אוים געוואוינהייט פּאָעטיש. די ענט־שטעהונג פונ'ם געדיכט האָט גאָר ניט געהאט צו טאָן מיט קיין פאנטאזיע, יא, עם האָט אזוי אָפט דעם דיכטער געפעהלט פאנטא־זיע, אז עס איז איינפאך אָפּגעהאנגען דערפון צי דאָס וואָלט איז געשריבען מיט א גרויסען אָדער קלייגעם בוכשטאב אום צו וויסען אויב דאָס איז א פּערזאָניפיקאציע אָדער אן אבסטראקטער באגריף.

ענגלישען אקצענט. דאָס געשפּרעך האָט זיך כמעט תמיד באַצויגען אויף ביכער: איינער פּאָדערט דעם צווייטען צו לייענען דאָס אָדער אַנדער ווערק, זיך מיט דעם אָדער מיט יענעם בוך צו פּראַיזנטערעסירען. דעם פּאָליציי־מאַן האָט זיך ניט איינגעגעבען צו כאָפּען אפילו א וואָרט פון פּאָליטיק און ער האָט אַן ענטטוישטער אויפגענעבען זיינע באַמיהונגען אום וואו אַנדערש אריינצושטעקען זיין נאָז.

אין אמת'ן איז דאָ נאָר ניט געווען קיין געפּעהרליכעס צו ענטדעקען; די פרויען האָבען זיך שוין לאַנג אויסגעניכטערט פון'ם פּאָליטיש־רעוואָלוציאָנערען רויש. אפילו אָט דעם שפּינאָזא, וועמען עס איז אויסגעקומען צו שפּיעלען אזא גרויסע ראָלע אין די געשפּרעכען, האָבען זיי נאָר געקענט פון דער צווייטער האַנט און האָבען נאָר דעבאַטירט וועגען איהם, אָבער האָבען זיך ניט נאָר ניט איינגעלעבט מיט איהם נאָר איהם אפילו ניט רעכט פּאַרשטאַנען. דער ערשטער איז געווען קאַלרידזש, וואָס האָט זיך דורך שענ'ס שריפטען באקאנט מיט דער סובסטאַנץ־פילאָזאָפּיע און האָט איצט געזוכט אייניצופּיהרען זיין פרייַנד, וואָס האָט וועניג געוואוסט פון פילאָזאָפּיע, און די נייע וויזיהייטען. אָבער שפּינאָזא איז אין אָט די געשפּרעכען נאָר געווען דער סימבאָל פון א מיסטישען נאטוראַליזם; דער נאָמען יאקאָב בעהמע האָט זיך מיט איהם גאַנץ בשלום פּארהאַלטען. עס האָט זיך דאָ ניט געהאַנדעלט וועגען וויסענשאפט, נאָר וועגען פּאָעזיע און אויב ביי די דיסקוסיעס איז געווען א רעד וועגען רעוואָלוציע, האָט דאָס געמיינט א ריין ליטעראַריש און פּאָעטישע רעוואָלוציע, וועגען וועלכער די אידעען פון די צוויי דאָרף־אייגנוואוינער האָבען פּאַלקאָמען אייניגע־שטימט, כאָטש זיי זיינען ארויסגעגאַנגען פון פּארשיעדענע שטאַנד־פונקטען.

אָט די געשפּרעכען האָבען נעפּיהרט צום באוואוסטען ליטעראַריישען ברוך מיט'ן גייסט פונ'ם אכצעהנטען יאָהרהונדערט, וואָס קומט פאָר אין דערזעלבער צייט אין גאַנץ איראָפּא אונטער פּאַרשיעדענע פּארמען.

קאַלרידזש מיט זיין פּארשער־נאַטור האָט זיך באַצויגען מיט

טער, וואָס האָט ליעב און באציהט זיך מיט צוטרויען צו ענטשיי־
דענע און פּראַמענדיגע אורטיילען. זיין מיינונג וועגען דער ענג־
לישער פּאָעזיע, זייט מילטאָן, איז נעווען, אז, נאָכדעם ווי דאָס
פּאָלק האָט אַרויסגעבראַכט אזא גרויסען מאַן, האָט עס אינגאַנצען
פּאַרלוירען די פּאָעטישע קראָפט און איז פּאַרבליבען נאָר ביי א
קאָמפּאָזיציאָנס־פּאָרם, אזוי, אז די פּאָעזיע איז נישט מעהר ווי
א שפּראַך־קונסט און א וואָרט־שפּילערי און דער דיכטער וועלט
נעמאָסטען נאָך דעם ווי ווייט ער באהערשט אָט דעם שפּראַך־אינ־
סטרומענט. דערפאַר האָט זיך דער מעטרישער סטיל מעהר און
מעהר דערווייטערט פון דער פּראָזא. די אויפגאַבע דאַרף זיין איהם
צוריק צו ברענגען אזוי, אז ער זאָל זיך אונטערשיידען פונ׳ם פּרא־
זאישען נאָר מיט דער ריטם־פּאָרם. אין דער צייט, וואָס קאָל־
רידזש האָט אזוי געווארנט פאר נאַטור־מעלאָדיען, איז וואַרדס־
וואָרט געווען אזוי ראַדיקאַל, אז ער האָט זיך טעאָרעטיש געקענט
באַנוגענען נאָך מיט וועניגער ווי א געגראַמטען נאַטירליכען פּרא־
זא־דיאַלאָג.

צו׳ן אָט דעם נאַטוראַליזם אין דער אויפפאַסונג פון דער פּאָרם
איז צוגעקומען דער נאַטוראַליזם אין דער אויפפאַסונג פון פּאָעטי־
שען אינהאַלט. דאָס איז געווען אייגע פון וואַרדסוואַרט׳ס ליעב־
לינגס־באַהויפּטונגען און דאָס פּלעגט ער אויך אויסווארפען דער
הערשענדער ליטעראַרישער שול, אז צוויישען מילטאָן און טאַמסאָן
איז קוים פּאַרגעקומען איין אייניציג בילד פון דער אויסערליכער
נאַטור אָדער אן אייניציג נייע נאַטור־שילדערונג. אַליין זייענדיג
פּראַנלאָגט מיט א באַזונדערען חוש פאר דאָס אויפנעהמען פון
מאַטעריעלע ערשיינונגען אין דער נאַטור, רופט ער אויס אַלס
לאָזונג: „נאַטור, נאַטור!" און אונטער׳ן וואָרט נאַטור האָט ער
פּארשטאַנען דאָס דאַרף אין היפּוך צו דער שטאָדט. דורך דעם
שטאָדט־לעבען האָבען די מענשען פּאַרגעסען די ערד אויף וועלכער
זיי לעבען; זיי קענען זי ניט מעהר, זיי דערמאָהנען זיך נאָר איהרע
שטאַרקע שטריכען אין דער פיזיאָנאָמיע פון פעלד און וואַלד, וואָס
האַלט זיך אין אייך בייטען, מיט זיינע, שמייכעלדיגע, שטראַהלענ־
דיגע, ערנסטע און שרעקליכע סצענען האָבען זיי אינגאַנצען פּארגע־
סען. וועי קען דען נאָך די נעמען פון די פּארשיידענע און ווילדע

אין צייט וועז די גרויסע אלטע דיכטער פון ענגלאַנד, ווי ספענסער, האָבען געקענט אויסדריקען א פאַנטאַסטישען אײנפאַל אין׳ם רײנ־סטען און אײנפאַכסטען ענגליש, האָבען די נייערע אנדערש ניט געקענט אַרויסברענגען די געוועהנליכסטע זאַכען ווי נאָר מיט דער הילף פון אן אָנגעצויגענעם, קלינגענדיגען און פאַנטאַסטישען ענג־ליש, אזוי, אז עס האָט אויסגעזעהן, ווי עכא און ספינקס וואָלטען זיך בישותפות דעם קאָפּ געבראָכען ביז זיי האָבען דאָס אַרויסגעבראכט. קאָלרידזש האָט מיט אומצופרידענקייט זיך אָפּגעוועגדעט פון אָט די פארזוכען צו פארדעקען די פאַנטאַזיע־לאָזיגקייט דורך געקינ־סטעלטע אויסדרוקען. ער האָט ניט פארטראָגען די ארען וועגען „אייפערזוכט", „האָפנונג", „פארגעסען" און נאָך אזעלכעם אב־סטראַקטעם. זיי האָבען איהם דערמאָהנט אָן אן אקספאָרדער אדע וועגען „פּאָקען־שטעלען", וואָס פאַנגט זיך אָן:

„קום אַראָפּ, פּאָקען־אַרײנשפּריצונג, הימלישע מיידעל, נידער אַראָפּ!"

אָבער אפילו אין דער בעסטער שפּעטערער ענגלישער פּאָעזיע, האָט זיך די געוואוינהייט צו נעהמען אבסטראַקטעם פאר געשטאַל־טען נאָך נאָנץ לאַנג געהאלטען. ביי שעלי קומען נאָך פאָר „דאס שוועסטער־פּאָרעל פון טעות און אמת" אלס פּערזאָנען. דאָס נאַנ־צע רעטאָרישע סיסטעם האָט קאָלרידזש באַטראַכט אלס אן אָפּ־שטאָמונג פון דער נעוואוינהייט צו שרייבען לאטיינישע פערזון אין די שולען. אלס א היפוך דערצו האָט פאר איהם געשוועבט אלס אידעאל, אויסצודריקען נאטירליכע געדאנקען אין א נאטירליכען סטיל, וואָס זאל ניט זיין ביכעריש און אויך ניט וואולגאר; עס זאל זיך ניט פיהלען אין זיי דער לאָמפּ און אויך ניט דער רינשטאָק. ער האָט באטראכט די אלט־ענגלישע באלאדען פון פּערסי׳ס זאמ־לונג מיט זייערע אומגעפעלשטע פאָלקסטימליכע נאטור־טענער אלס זיין וועגווייזער. ער האָט געהאט דעם וואונש ארויסצוגעבען פון זיך אזעלכע טענער.

דאָ האָט ער זיך צוזאמענגענראָפען מיט וואַרדסוואָרט אין זייַנע אידעען און פּלענער. וואַרדסוואָרט איז געווען פון די גיים־

ניע — זייערע געגנער — נאָר טאָלאַנט, זיי זיינען די שאָפונגס־קראפט, יענע — די קריטיק. אפילו אריסטאָטאָלעס האָט עס, וויל ער איז ניט קיין דיכטער, וויטער ניט געבראכט ווי צום טיטל טאָלאַנט. אויך אין ענגלאַנד האָט מען איבערפאָלען עלעגשלעגער׳ס נורעדין און מען האָט זיך געפיהלט אונענדליך הויך איבער זיין „נאַטורלאָזען" פּאַרשען.

בלומען; וועלן קען נאָך די פֿארשיידענע סמנים פון וועטער און ווינד אָדער ווייס וואָס עס באטייט, וואָס די וואָלקען געהען גראד אזוי, וואָס די סטאדע האלט זיך גראד אזוי שטארק צוזאַמען, אָדער וואָס די שוועכע וואָלקען לאָזען זיך אראָפּ צום טאָל! וואַרדסוואָרט האָט אָט די אלע סמנים געקענט, וועלן ער פלענט אלס קינד שפּיעלען צווישען די בערג פון קומבערלאַנד. ער איז געווען גוט פֿארטרויט מיט די סודות פון דער ענגלישער נאַטור אין פֿריהלינג ווי אין ווינטער. ער איז געווען ווי באשאפען דערצו, אויסצודריקען, וואָס ער האָט געזען און געפיהלט און נאָך נאכדענקען וועלען דעם איידער ער האָט דאָס אויסגעדריקט — ער איז געווען ווי באשאפען דערצו, מיט'ן פולען באוואוסטזיין פון זיין אונטערנעמונג, דורכצופֿיהרען די פֿאָעטישע רעאָלם, וואָס איז אָנגעפאַנגען געוואָרען דורכ'ן עלענדיגען טשאטערטאָן „דער שלאָפֿלאָזער אינגעל" און דורך דעם פּויערען־זוהן בוירנס, וואָס איז אין פֿרימיטיוער באַאַבונג געשטאַנען העכער פון וואַרדסוואָרט.

די פֿרוינד האָבען ביידע מסכים געווען דערצו, אז די נאַצע ענגלישע פֿאָעזיע קען איינגעטיילט ווערען אין דריי גרופּען: די צייט פון פֿאָעטישער קראפט אין ענגלאַנד פון טשויסער ביז דריידען, די פּעריאָדע פון פֿאָעטישער אונפרוכטבארקייט פון דרייַדען ביז און מיט דער ענדע פון'ם אכצעהנטען יאָהרהונדערט און די צייט־פּעריאָדע פון ווידערגעבורט, וואָס פֿאַנגט איצט אָן מיט זיי און וואָס איז אָנגעוואַגט געוואָרען דורך זייערע פֿארגענגער. און פונקט ווי די מענער פון דער נייער צייט אין דייטשלאַנד און דעמאָקראַטיע, אזוי האָבען אויך אָט די יונגע לייטלאָך געזוכט פאר זיך גרויסע, שלאַג־באציייכנונג, וואָס זאָל אויסדריקען אין זיך דעם אונטערשיעד פון די, וואָס זיי באקעמפען און זיי האָבען געפונען דיזעלביגע נעמען. זיי האָבען זיך צוגעשריבען פאַנטאזיע און דערמיט אויך דעם שאַפונגס־כח. זיי האָבען אויף זייטען און זייטען פֿארהערליכט די פאַנטאזיע און זי אפּגעשיידט פון דער איינביל־דונג, געוויס ווי עלענשלעגער אין זיין שול האָבען פֿארהערליכט די פאַנטאזיע און צוגענעבען, אז העכסטענס באגעזען האָט הומאָר. זיי האָבען פֿארגנופט, זייערע געגנער — נאָר פֿארשטאַנד, זיי האָבען זשע־

טען אונטער ווי פיעל פֿאַרצירונגען ער וויל: אין תוך אריין אָבער, איז ער שטאַרק אין קרובה'שאפט מיט דער נאַטור־אנשויאונג פון'ם אלטען גריכענלאַנד און איז פיינדליך צו אלע אָפּיציעלע דאָגמען פון דער נייער ציים; אין זיין טיפען אינערען טראָגט ער דעם שטעמפּל פון'ם פּאַנאַטיזם, וועלכער באהערשט אין אָט דעם יאָהרהונדערט דאָס פּאָעטישע געפיהל אין אלע לי־טעראטורען. איך האָב אָנגעוויזען אויפ'ן פּאַנאַטיזם, וואָס האָט זיך באהאלטען אונטער טיק'ס ראָמאַנטישער נאַטור־באַטראַכטונג. (פּאַרגל. די ראָמאַנטישע שול אין דייטשלאַנד פּינפּטע אויפלאַגע 1897 זייט 136). אָט דעם פּאַנאַטיזם באַנעגענען מיר דאָ אין דער געשטאַלט פון'ם זעלבסט־פֿארגעסענעם און דעם האלב־באַוואוסט־לאָזען צוזאַמענגיסען פון מענשען מיט דער נאַטור, אינ'ם אויפ־געהן פון'ם איינצעלנעם ווי א קלייגעם אייגענטליכען גערייכט (גע־קליבענע פּאָעטישע ווערק, באנד 1, זייט 241).

(איך איבערגיב דאָ אין פּראָזא דעם אינהאַלט פון'ם ליעד, וואָס בראַנדיים ציטירט אויף אָט דעם פּלאַץ: א שלאָף האָט צוגעדעקט מיין גייסט ווי אויך דאָס גאַנצע ליידען פון'ם מענשען. דער מענש פיהלט ניט ווי די צייט פֿארשווינדט. עס שטערט איהם גאָר ניט, עס פֿארוואונדערט איהם גאָר ניט, ער לינט שטיל אין חלום און דרעהט זיך מיט דער גאַנצער ערד מיט איהרע שטייגער און בוי־מער. — דער איבערזעצער).

פּאַרטיפט מען זיך אין דער שטימונג פון וועלכער אזא ליעד איז ארויסגעקומען, באַקומט מען דעם סימפּטאָם פון א ריין־פּאַנטע־איסטישען אידעען־גאַנג: דאָס אומבאַוואוסטע לעבען וועדט באַ־טראַכט אלס דער גרונד און דער קוואל פון'ם באַוואוסטען לעבען און אלע באשאפענישען וועדען אויפגעפאסט ווי זיי וואָלטען גע־וען צוזאַמענגעוואקסען אין שוים פון דער נאַטור ביז צו דעם פונקט, וואו דאָס באַוואוסטזיין דערוואַכט. אין אָט דעם קלייגעם לידעל לינט איינס פון די קערנדלאַך פון דער פּאָעזיע פון'ם נייעם יאָהר־הונדערט, וויל להיפוך צו דעם ציוויליזירטען מענשען, וואָס דער פּאַריגער יאָהרהונדערט האָט ענטוויקעלט און פּאַרהרט, שטעלט די נייע צייט דעם מענשען פּאָר אלס א נאַטור־באשאפענים אין קרייז פון אלע זיינע קרובים, די פויגעל, די ווילדע חיות, פלאַנ־

5

די טיפקייט און דער אמת פון׳ם נאַטור־געפיהל. — וואָרדסוואָרט.

וואָרדסוואָרט׳ס אייגענטליכער אויסגאנגס־פונקט איז, ווי מיר האָבען געזעהען, אז די מענשען האָבען דורכ׳ן שטאָדט־לעבען און זיין צושטרייאונג פאַרגעסען די נאַטור: זיי זיינען באשטראָפט געוואָרען דערמיט, וואָס זייער געזעלשאפטליך צוזאַמענלעבען האָט צושפּליטערט זייערע קרעפטען און פעהיגקייטען און אָפּגעשוואכט זייערע הערצער פאר דעם אויפּנעמען פון איינפאַכע און רייניע איינדרוקען. צוויישען די הונדערטער סאנעטען פון וואָרדסוואָרט איז פּאראן איין סאנעט, וואָס איז באזונדערס באדייטונגס־פול פאר אָט דעם גרונד־געדאנק. (געקליבענע פּאָעטישע ווערק, טויכניץ־אויס־גאבע, באנד 5, זייט 365) ער פאנגט אָן מיט׳ן באקלאָגען זיך, אז די מענשען־וועלט איז צופיעל ארום אונז און אז זיי דערזעהען דער־פאר זעהר זעלטען אין דער נאַטור אזוינס, וואָס מיר זאָלען באַ־טראכטען פאר אונזערס. (דאָ ציטירט בראַנדעס א פאָר שורות פון דעם סאנעט, וואו וואָרדסוואָרט קלאָגט אויף דעם, וואָס אלס מאן פון שטאָדט געהט ער אומבאמערקט פארביי די שעהנע טאָג־טעגליכע פּאַסירונגען פון דער נאַטור, וואו דער ים ענטבלויזט זיך פאר דער לבנה, וואו דער ווינד ווערט באלד א שטורם באלד וויעגט ער זיך שטיל ווי בלומען אין שלאָף. ער באדויערט פאר וואָס ער איז ניט געבוירען געוואָרען א הייד, וואָס זעהט די נאַטור מיט מיסטישע אויגען, ער וואָלט דאַמאָלס געזעהן אלע שעהנקייטען דער־פון — דער איבערזעצער.)

אָט די וועלטער אין וואָרדסוואָרט׳ס מויל זיינען באמערקונגס־ווערט; זיי זיינען באמערקונגסווערט, ווייל זיי וויזען ארויס קלאָר וואָס דער נאַטוראליזם איז באמת, וועו ער זאָל זיך אפילו באהאלט

פּלאַץ אַנגעוויזן, איז דאָ דאָס צוריקגעבן דעם קינד זייַנע נאַטירלעכע פּאָעטישע רעכט ניט מעהר ווי איינע פון די פיעלע ערשיינונגען פון דער נאַיוויטעט, וואָס איז אַוועקגעזעצט נעווארן אויפֿן טראַן אין דער אייראָפּעאישער ליטעראַטור. „דאָס אַכצעהנטע יאָהרהונדערט, וועמעס גאַנצע ממשלה עס איז געווען דער פּערשטאַנד, האָט באַטראַכט די איינבילדונגס־קראַפט פּאַר א פיינד. עס האָט אין איהר געזעהן די צוגעבונדענקייט און פּערשקלאַפונג צו די אלטע טראַדיציעס. אָט דאָס אַכצעהנטע יאָהרהונדערט האָט געהאַט די לאַגיק אלס איהר קעניגין, וואָלטער'ן — אלס איהר קעניג, דעם אבסטראַקטען אויפגעקלערטען און געזעלשאַפטליכען מענשען — אלס דעם עצם פון פּאָעזיע און וויסענשאַפט. דאָס קינד, וואָס איז ניט געזעלשאַפטליך, ניט אויפגעקלערט, ניט אבסטראַקט, וועלט אין אַכצעהנטען יאָהרהונדערט ארויסגענומען פון הויז, ארויסגעפיהרט פון'ם אס־צימער און געפיהרט וויט און בריט אומעטום צו הערען מערכען, לעגענדען און רויבער־מעשיות. ווי פיעל עס וויל נאָר, אָבער בתנאי, אז עס זאָל אָט די אלע נאַרישקייטען פּאַרגעסען אזוי שנעל ווי עס וועט אויפוואַקסען. אין דער געזעלשאַפט פון'ם ניינצעהנטען יאָהרהונדערט פאַנגט זיך אָן א רעאַקציע קעגען אָט דער ריכטונג". מיר געפינען אָט די רעאַקציע מיט אלע איהרע אויסערסטע קאַנסעקווענצען אפילו ביי אזא רעפלעקטירענדען דיכטער ווי וואַרדסוואָרט. אין איינעם פון זייַנע סאַנעטען (געקליבענע פּאָעטישע ווערק, באנד 1, זייט 364.) א שפּאַציר, וואָס ער מאַכט אין א שהנעם אבענד מיט א קליינעם מיידעל. ער מאָלט די פיינע פיירלעכע אבענד־צייט, רופט זי אָן „שטיל ווי א נאַנע און פּאר כוגה איינגעהאלטען דעם אטעם" און וועגדט זיך צום קינד מיט די ווערטער:

„ליעב קינד, אפילו דיין ברוסט באַווועגט זיך ניט פון אנדאכט, אָבער דו ביסט דאָך ניט וועניגער געטליך, דו ליענסט אין אברהם'ס שוים דאָס נאַנצע יאָהר, דו טוסט תפלה אין קרשי־קרשים אליין, נאָט איז כסדר מיט דיר, כאָטש מיר וויסען דאָס ניט." (פּראָזא — דער איבערזעצער.)

ביי וואַרדסוואָרט מוז דער סוף ארויסקומען טראַיסטיש, אָבער, און דאָס קען דער פּערשטענדליכער לעזער באלד באמערקען, דאָס

צען און בלומען. דאָס קריסטענטום פאַרלאַנגט מען זאָל ליעבען אַלע מענשען, דער נאַטוראַליסטישער פּאַנטעאיזם — אויך דאָס קליינסטע היה'לע. פּאַר מיר איז „האַרט־ליפּ־וועל" דאָס בעסטע ליעד פון אַלע וואָס וואָרדסוואָרט האָט אָנגעשריבען. אָט דאָס פּשוט'ע לידעל — א דאָפּעל־דאָמאַנס — איז אן איבערראַשענד שטאַרקע פּאַרטיידיגונגס־רעדע פּאַר אן עלענדער, אויסגעליפּערטער און געהעצטער חיה, פּאַר א הערש, ד. ה., פּאַר א זאָך מיט וועלכער די קלאַסישע דיכטער וואָלטען זיך אינטערעסירט ווי מיט א מאכל און די באַוואונדערער פון דער ריטער צייט, יא, אפילו סקאָט אליין, וואָלט געלאָזט א זעלכע הירשען אויסלייגען אין די הונדערטער פון זיינע העלדען. אָט דאָס דערמאָהנטע ליעד, וואָס איז ריהרענד, טראַצדעם, וואָס דער סוזשעט איז וואולגאַר; וואָס איז גרויס און איינפאַך אין סטיל — אָט דאָס ליעד איז אן עדעל צייגעניש פון דער טיעפער פּיעטעט פּאַר דער נאַטור, וואָס איז וואָרדס־וואָרט'ס אדעל־בריעף.

אָט די פּיעטעט איז ביי איהם ראשית כל א פּיעטעט פּאַר דאָס קינדישע און פּאַר'ן קינד. אָט דער יראת הכבוד פּאַר דעם מענשען־באשעפענישׂ וואָס איז אומבאַוואוסטערהייט אם נאָהענסטען צו דער נאַטור איז וויערער איינער פון די אָריגינעלע שטריכען פון'ם נייעם יאָהרהונדערט. אין א קליין ליעדעל, אין וועלכען וואָרדסוואָרט האָט מען ווי אין אַלע זיך באַצויגען אויף דער קינדהייטס־פּעריאָדע, זאָגט ער (א ליעד פון וואָרדסוואָרט, וועלכעס איך איבערגיב דאָ אין פּראָזא. — דער איבערזעצער): מיין האַרץ פּאַנגט אָן צו קלאַפּען, וועז איך דערזעה דעם רעגענבויגען. אזוי איז דאָס געווען מיט מיר אין פריהלינג פון מיין לעבען; אזוי איז עס איצט מיט מיר, וועז איך בין שוין א מאן און אזוי ווינש איך עס זאָל זיין וועז איך ווען וועל ווערען אלט. און אויב עס קען אזוי ניט זיין וויל איך בעסער שטאַרבען. דאָס קינד איז דער פאטער פון'ם מאן און איך וואָלט געוואָלט, אז מיין לעבען זאָל תמיד זיין פאַרבונדען מיט אָט דער פּיעטעט.

דאָ איז דער יראת הכבוד און די פּאַרעהרונג פון'ם קינד אזוי ווייט געגאַנגען, אז עס וועלט אַוועקגעשטעלט העכער פון דער פּיעטעט פּאַר דער עלטער. אָבער, ווי איך האָב שוין אויף אן אנדער

מיט דעם לעבען אין דער נאַטור. אזוי, זאָגט ער, זיינען די עלע־
מענטען פון זיינע געפיהלען און געדאנקען געגרינדעט געוואָרען ביז
ער האָט דערפיהלט אין זיין האַרץ דעם פולם־קלאַפען פון א געווי־
סער גרויסקייט.

אינטערעסאַנט איז דאָס אינערליכע און פיינע נאַטור־גע־
פיהל אין פאָלגענדער שילדערונג: די נאַטור האָט מיר תמיד מיט
בריייטער האַנט באַצאָהלט פאר מיין פריינדליכען פארקעהר מיט
איהר. אין א נאַוועמבער־טאָג, וועז די וואָלקען, וואָס באַדעקען דעם
טאָל, האָבען דעם אומעט נאָך אומעטיגער געמאַכט: אין מיטען
טאָג אין דער טיעפעניש פון וואַלד; אין דער שטילער רוה פון
די זומער־נעכט וועז איך בין אהיים געגאַנגען צווישען די טונקעלע
בערג ביים ברעג פון שטילען ים — תמיד האָב איך געפיהלט די
פריינדליכקייט פון דער נאַטור. אין דער איינזאמקייט האָב איך
זי געפיהלט; איך האָב זי געפיהלט צווישען פעלדער ביי טאָג און
ביי נאַכט; איך האָב זי געפיהלט ביים וואַסער דעם נאַנצען זוי־
מער־לאַנג; און אין ווינטער, וועז די זון טונקט זיך אין ים און
די גאָלדיגע הימעל פענסטער גלאַנצען מיילענווייט האָט מיך
אויך נאָר ניט צוריקגעהאלטען פון דער נאַטור. דאָס איז געווען
א גליקליכע צייט פאר אונז אלעמען — פאר מיר איז דאָס געווען אן
ענטציקונג! דער דאָרף־גלאָק האָט מיט שטארקע קלאַפ געשלאָגען
זעקס — איך האָב מיך אריינגעריסען מיט א שטאָלצער פרעה־
ליכקייט, ווי א מוטיג פערדעל, וואָס האָט נאָך ניט פארמאַטערט
זיינע פרישע כחות און וואָס ביינקט נאָך ניט צוריק אין שטאָל.
מיט קאָנקעם זיינען מיר געפלויגען אויפ'ן גלאַנציגען גליטשיגען
אייז און אין געזעלשאַפטליכע־שפיעלעריייען האָבען מיר נאַכנע־
מאַכט די זומער־פארגעניגען פון דער יאָגד אין וואַלד — מיר האָבען
נאַכגעמאַכט דעם האָרן־רוף, דאָס וויילדע בילען פון די הינט און די
קולות פון די געהעצטע חיות. אזוי האָבען מיר געשוועבט צווישען
פראָסט און דונקעלהייט און קיינער פון אונז האָט ניט געשווינגען.
פון די בערג האָט אונז געענטפערט דאָס עכא פון אונזער גערויש,
די נאַקעטע מיט אייז באַצווייגטע בוימער האָבען ארויסגענעבען
פון זיך א שטאָלענעם קלאַנג. פון די וויטע בערג האָבען זיך אָפט
און אָט דעם גערויש אריינגעריסען אונדייטליכע מע־

ווערט באגרינדעט אויף דער געטלעכער נאַטור פון׳ם קינד. אין זיין באריהמטער „אדע צו דער אונשטערבלעכקייט" פיהרט ער אויס אָט דעם גרונד־געדאַנק מיט אזא שווערמעריי, אז אפילו דעם גרויסען פּאַרהערער פון דער נאַאיוויטעט קאַלרידזש איז דאָס שוין אביסעלע צופיעל. דער דיכטער רופט אויס צו א זעקסיהריג קינד: דו, וועמעס אויסערלעכקייט עס לייקענט די אונענדלעכקייט פון דער נשמה, דו, בעסטער פילאָזאָף, וואָס האָט נאָך זיין ירושה־חלק פון דער נאַטור ניט פאַרלוירען, דו ביסט אן אויג צוויישען בלינדע; טויב און שטום ווי דו ביסט, לייענסט דו דאָך די אייגענע טיפקייט און ביסט אינ׳ם אייביגען נייסט דורכגענומען — דו, ווייט־זעהער און נביא, פאר וועמען עס זיינען קלאָר די אמת׳ן וואָס מיר הערען ניט אויף צו זוכען אונזער לעבען לאַנג. (פּראָזא — דער איבערזעצער).

אָט די אויסערונגען קענען פּאָעטיש־פילאָזאָפיש ערקלערט ווערען דורך דעם, וואָס די גרויסקייט פון׳ם קינד באשטעהט אין דעם וואָס עס שטעהט נאָהענטער דעם לעבען פון פאר דער געבורט און דערמיט אויך מעהר פאַרטרויט מיט דער אונשטערבלעכקייט ווי מיר. אָבער אפילו דאָס קען ניט, נאָך דער אויטאָריזירטער מיינונג פון קאַלרידזש, אָנגענומען ווערען אלס די בוכשטעבלעכע אָנזיכט פון וואָרדסוואָרט. דאָס קינד ווערט פאַרהערט אלס נאַטורס־האָדעווניק און דער איינגעל, וואָס מוז זיך אלץ דערווייטערען פון מזרח (דער פּלאַץ וואו די זון געהט אויף) איז נאָך אלץ „פּאַרטרויט פון דער נאַטור".

אין זעהר פיעל ליעדער דערמאָנט אלץ וואָרדסוואָרט וועגען דער שטאַרקער עמפינדונג פאר דער נאַטור, וואָס ער האָט אלס איינגעל געהאַט. אין זיינעם א ליעד וואָס האָט, ווי אלע אנדערע זיינע זאכען, א זעהר לאַנגען טיטעל, (דער איינפלוס פון נאַטור־געגענשטאַנדען אויף דער ארויסרופונג און פאַרשטאַרקונג פון דער איינבילדונגס־קראפט ביי דער קינדהייט און יוגענד.) דאנקט ער דעם וועלט־גייסט, וואָס האָט איהם, וואָרדסטוואָרט׳ן, פון זיין קינדהייט אָן פאַרבונדען זיינע ליידענשאפטען, פון וועלכע עם ווערט אויפגעבויט אונזער נשמה־לעבען, ניט מיט קיין קלייניכע און נידעריגע מענשען־ווערק, נאר מיט הויכע און באשטענדיגע זאכען—

נאַטירלעך געפיהלט, וואָס איז ענטשטאַנען א דאַנק דעם אויג און האָט זיך ניט געגויטיגט אין א געדאַנק אַדער אין אַנדערע אינטעלעקטועלע אום ארויסצורופען צו ווערען. (פראַזא — דער איבערזעצער).

עס איז פאַרגעקומען קאַמיש, וען וואַרדסוואָרט דערצעהלט 1820 מאר'ן וועגען ביראָנ'ס פלאַניאַטען און מאַכט איהם דאַרויף אויפמערקזאַם, אז דער גאַנצער דריטער געזאַנג אין „טשיילד־הארעלד" איז געגומען פון זיינע, וואַרדסוואָרט'ס, געפיהלען און זיין סטיל; לאַרד רוססעל מעג זיין געדאַכט מיט זיין טרוקענער באהויפטונג, וואָס ער מאַכט ביי דער געלעגענהייט, אז וען וואַרדסוואָרט זאל באמת זיין דער באשעפער פון „טשיילד־הארעלד" וואָלט דאָס געווען זיין בעסט ווערק, אָבער עס איז דאָך גוט באַגרייפליך, אז וואַרדסוואָרט האָט געמוזט האָבען די עמפינדונג, אז די הויפט־שטעלען אינ'ם דריטען געזאַנג און די שהנע שטעלען איבער דער אינזאַמקייט אין די פריהערדינג געזאַנגען ענטהאלטען אין אן אנטיטעטישער און געקינסטעלטער פאָרם ניט מעהר ווי דאָס, וואס ער האָט אין נאטירליכער פאָרם און אין איינפאַכע ווערטער געזאַגט. עס איז ניט שווער צו דערזעהן אין אָט די באשולדיגונגען די אויסברוכען פון א באשרענקטען און פון א העכערען איבערגעשטיגענעם גייסט, אָבער מע דארף ניט פארגעסען, אז עטליכע באזונדערם שטארקע און לעבעדיגע פערזען פון וואַרדסוואָרט זיינען דאָך געבליבען, ווי עס ווייזט אוים, ביי ביראן אין זכרון. ווער קען, למשל, לייענען די שורה „פאר מיר זיינען הויכע בערג א געפיהל". אין „טשיילד־הארעלד" (דריטער געזאַנג, שורה 72) און זיך ניט דערמאַנען אין די נאָר וואָס ציטירטע ווערטער? און ווער קען עס לייקענען, אז ביראן האָט דא אויפגענומען און באַרייכערט וואַרדסוואָרט'ס שטימונג, וען ער זינגט (זייט 75) אין די וויטערע שורות: „זיינען ניט בערג, כוואַליעס און הימלען א טיל פון מיר, ווי איך בין א טיל פון זיי? האָט ניט די לעבע צו זיי אָנגעפילט מיין האַרץ מיט רייגער לייַדענשאפט?"

אָבער אין דער צייט, וען וואַרדסוואָרט אין זיין „טינטערן עבעי" שטעלט פאָר אָט די לייַדענשאפט פאר דער נאטור אלס עפעס פאראיבערגעהענדיגס, וואָס האלט נאָר אן פאר דער קורצער צייט פון'ם איבערגענגסאלטער אום נאכדעם געוואוינען און באהערשט

לאַנכאָלישע קלאַנגען; אין מזרח האָבען די שטערען העל געפונ־ קעלט און ווייט ווייט האָט שוין געגוסס׳ט דער נאָלדענער אבענד־ גלאַנץ.

אָפט פלעג איך מיך אָפרייסען פון דער קאָמפאַניע און מיך אין א וויץ פאר׳גנב׳עט אין א זייט ערגיץ אין א בוכט כדי דורכ־ צוברעכען דעם ווידערשיין פון א שטערען, א בילד, וואָס האָט נע־ האָלטען אין איין אוועקלויפען פון מיר און האָט דאָך געהאָלטען אין איין גלאַנצען אויפ׳ן פלאַץ. און אָפט, וועז מיר האָבען אונז געלאָזט טרייבען דורכ׳ן ווינט און אלע מיט שאטען־באדעקטע ברע־ נען פון רעכטס און פון לינקס האָבען זיך דורכגעטראָגען פאר אונז איינגעהילט אין פינסטערניש, האָב איך מיך פלוצלינג געגעבען א שטעל אָפּ, אָנשפּאַרענדיג זיך פעסט אויף מיינע קאָנקעס. נאָר די איינצעלנע בערג־סקאָלען זיינען נאָך אלץ געלאָפען פאר מיינע אויגען, אזוי ווי איך וואָלט געזהען ווי די ערד דרעהט זיך. און דער בארג־צוג האָט אָנגעפאַנגען געהן לאַנגזאַמער, לאַנגזאַמער, שוואַכער, שוואַכער, און איך בין געשטאַנען און האָב דאָס צוגעזהען ביז אלצדינג איז רוהיג געוואָרען ווי דער ים אין זומער. (פראָזא — דער איבערזעצער).

מיר שיינט, אז דאָס איז א נאטור־מאהלערי, וואָס קומט זעלטען פאָר אפילו אין דער שפּעטערער ענגלישער פּאָעזיע. אין איינעם פון זיינע שהנסטע און באדייטענדסטע לידער „טינטערן עבבעי" האָט וואַרדסוואָרט אליין געשילדערט זיין נאטור־געפיהל מיט אזעלכע אויסדרוקען, פון וועלכע ער האָט שפּעטער, ניט מיט אומרעכט, באהויפטעט, אז זיי קלינגען ארוים פון די באריהמטע־ סטע און פּאָעטישסטע שטעלען פון ביראן׳ס „טשאילד הראלד" און אז זיי האָבען בלי ספק געמאכט אן עפּאָכע אין דער ענגלישער פּאָעזיע. ער זאגט: ווייל, נאָכדעם ווי די נשמיות׳דינג פריידען פון מיין אינגעל־צייט און איהרע פרעהליכע שפילעריין זיינען אלע אוועק איז פאר מיר געבליבען איינס און אלצדינג, די נאטור. איך קען ניט שילדערן, וואָס איך בין דאמאָלס געווען: דער רוישיגער וואסערפאל האָט מיך ווי א מין ליידענשאפט פארכאפט; דער וויכער פעלז, דער בארג, דער טיעפער, אין שאטען איינגעהילטער, וואלד, זייער אויסזהן, זייערע פארבען זיינען פאר מיר געווען א

שורות וועגן דעם מעלאַנכאָלישען ליעבהאבער. אין אייגקלאַנג מיט דער גענוואוינהייט פון געוויסע דיכטער האָט וואַרדסוואָרט געזוכט זיינע אייגענע מעטאָדען צו מאכען פאר א טעאָריע און איהם האָט זיך געוואָלט באווייזען, אז יעדע גוטע פּאָעזיע מוז אין זיך האָבען די מעלות פון זיין אייגענער דיכטונג. יעדע גוטע פּאָעזיע, באַהויפּטעט ער, איז דאָס אונבאַוואוסטע איבערשוימען פון שטאַרקע געפיהלען, דאָך האָט נאָך קיין מענש, מע׳ג ער זיך זיין אין אן אונגעוועהנליכען גראַד געפיהל־פול, ניט ארויסגעבראכט קיין ווערטפול ליעד, אויב ער האָט ניט איבער דעם לאַנג און טיף נאכגעדאכט. דער גרונד דערפון איז, נאָך זיין מיינונג, ערשטענס, וואָס דער שטראָם פון אונזערע געפיהלען ווערט תמיד באשטימט און קאָנטראָלירט דורך אונזערע געדאנקען און, צווייטענס, דערפאר, וואָס אונזערע געדאנקען אליין זיינען ניט עפּעס אנדערש ווי „רעפּרעזענטאַנטען פון אלע אונזערע פריהערדיגע געפיהלען" — דאָס איז א טיף און זעהר געלונגען וואָרט, וואָס כאראקטעריזירט אם בעסטען זיין פּאָעטישע רעפלעקסיע, וועו עס איז אפילו וויכטיגשאפטליך ניט באפרידיגענדיג.

זיין מעטאָדע, גענוי דעפינירט, באשטעהט אין דעם, אז דער נאַטור־איינדרוק דארף, נאכדעם ווי ער איז אויפגענומען געוואָרען, צוערשט פארדייעט ווערען, ווערען א תושב אין דער נשמה, פון דאָרט ארויסקומען, גוט דורכגעטראכט ווערען און ערשט שפּעטער זיין פארטיג צום געבען. ווער עס האָט גוט פארשטאַנען ביי וואַרדסוואָרט'ן אָט די אייגענטימליכקייט דער באזיצט דעם שלי־סעל צו זיין אָריגינאַליטעט. אין „טינטערן עבעי", ערקלערט ער, ווי אזוי זיין דירעקטע און שטאַרקע פרייד פאר דער נאַטור־שעהנקייט אין זיינע אינגעלשע יאָהרען האָבען זיך ביי איהם שפּעטער, ווען ער איז שוין געווען א דערוואקסענער מאן, פארוואַנדעלט אין א שטילען געניסען פון די מענשען־עהנליכע שטימונגען אין דער נאטור: „יענע צייט איז שוין פארביי, אלע איהרע שמערצליכע פריידען און דאָס שווינדלעריגע ענטציקען איז אוועק. אָבער איך קלאָג ניט וועגען דעם, ווייל איך האָב דערפאר געקראָגען אנדערע מתנות, פאר מיין פארלוסט האָב איך באקומען א רייכען ערזאַץ. איך האָב געלערנט צו קוקען אויף דער נאַטור, גאַנץ אנדערש ווי

צו וועלען פון דער רעפּלעקסיע, אנשטאט דעם איז עס ביי ביידאן א שטענדיג געפיהל, וואָס איז דער תמצית פון ביידאן. ביי איהם איז דער „איך" און זיין פּאַרהעלטניש צו דער נאַטור ניט אריינגע־צוואונגען אין א טעאיסטישער ציואַנגס־יאַקע, עס איז ניט פּאַראַן קיין דאָגמאַטישער צוים, וואָס זאָל שטעהן צווישען איהם און דער נאַטור, ער פיהלט זיך אין פּאַנטעאיסטישער מיסטיק אָלס איינס מיט איהר, ער דאַרף ניט קיין געטליכע קראַפט זי זאָל איהם פּאַר־אייניגען.

די דירעקטע ליידענשאַפט פאר דער נאַטור איז אויך ניט דאָס כאַראַקטעריסטישע אין וואָרדסוואָרט'ס פּאַרהעלטניש צו דער נא־טור. זיין אייגענטימליכקייט אין דער אויפּפאַסונג און אין'ס ווי־דערגעבען פון נאַטור־אייגדרוקען איז פון א פּייענערען און א קאָמ־פּליצירטערען סאָרט. דער אייגדרוק וועלט, נאָכדעם ווי ער איז אויפּגענומען מיט פרישע חושים, אָפּגעשטומפּט און געמיליגדערט דורכ'ן נאכדענקען; דער אייגדרוק שטימט ניט באלד דעם דיכ־טער פּאַר א ליעד. וועלן דער דיכטער קען אפילו זאָגען מיט געטע: „איך זינג ווי עס זינגט דער פויגעל, וואָס וואויגט אין די צוויי־גען", איז דאָס אָבער וועניגסטענס ניט ווי די נאַכטיגאל זינגט; עס איז ניט דאָס ליעבע־ליעד, וואָס רייסט זיך ארויס ווי א שטאר־קער שטראָם און אין'ס רויש פון דער נשמה רעכענט עס זיך ניט מיט דער ביי־נאַכטיגער שטילקייט, וועלכע עס שטערט און צו־שטערט. וואָרדסוואָרט אליין האָט ליעד פון דער נאַכטיגאל אזוי געשיליגדערט (געקליבענע פּאָעטישע ווערק, באנד 1, זייט 204) און דערצו גיט ער צו: אינ'ם זעלבען טאָג האָב איך פּאַרנומען דעם פּשוט'ן געזאנג פון דער וויליגדער טויב, נאנץ שטיל האָבען זיך צווי־שען די בוימער דורכ'ן ווינט דערטראָגען צו מיר די קלאַנגען. ער האָט ניט אויפּגעהערט און ווי צום שטאַרבען אזוי זים געזונגען און געזונגען, אָט האָט ער שוועדמוטיג אויסגעקלונגען א תפלה: ער האָט געזונגען פון ליעבע, פון דער מיט רוה שטראַהלענדיגער, וואָס פאַנגט זיך לאַנגזאָם אָן און ווייל קיינמאָל ניט ענדיגען, וועגען ערג־סטען גלויבען, וועגען אינערע פרייד; דאָס איז געווען דאָס ליעד — דאָס ליעד פּאַר מיר". (פּראָזא — דער איב.)

וואָרדסוואָרט האָט זיך אליין געוואָלט באשרייבען אין אָט די

אָט די נאַטור־אויפֿהויקען נאָך אַן אַנדערע און שעהנערע מתנה, דעם גליקליכען און ליכטיגען חוש, וואָס פֿאַרלייכטערט די משא פון דער לעבענס־שווערקייט. ער קומט צום שלום פון אָט דעם גע־דאַנקען־נאַנג מיט דער איבערציגונג, אז אין אָט די גליקליכע מא־מענטן, וועלן ער דערזעהט פֿאר זיך באַקאַנטע פֿלעצער, איז ניט נאָר מאַמענטען גליקליך נאָר ער באַקומט דערפון „לעבען און שפּייז־מאַטעריאל פֿאר די צוקניפטיגע יאָהרען".

אָלע מאָל טרעפֿט איהר ביי איהם אָט די וועגדונג. איך וועל דאָ פֿאר א בולט'ער אילוסטראַציע ציטירען דאָס ליעד פון די „פּאַע־טען פון דער פֿאַנטאַזיע". (נעקל. וועדק, באַנד 1, זייט 241) דאָרט דערצעהלט דער דיכטער ווי אזוי ער האָט אמאָל, שפּאַצירענדיג ביים ים, פֿלוצלינג דערזעהן א גאַנצע מחנה פון גאָלדענע נארצי־סען, וואָס האָבען זיך אזוי געוויעגט פון'ם ווינד און אזוי געדיכט איינע לעבען אנדערער געטאַנצט, ווי די שטערען פון דער מילך־נאַס און זיך נאָך לוסטיגער באַוועגט ווי די ים־כוואַליעם, מיט וועל־כע זיי האָבען זיך ביים ברעג געטראָפען; איך האָב געקוקט און נעקוקט און אפילו ניט נע'חלומ'ט, וואָס פֿאר א געווינם אָט דאָס בילד איז פֿאר מיר: אָפּט וועט איך בין ביינאַכט אויף מיין גאָלדענער גאָלענען פּאַרטיעפּט אין נעדאַנקען האָט מיין גייסטיג אויג באַ־טראַכט אָט דעם שפּיעל פון טרייסט און ברכה; דאַמאָלס איז מיר אויפ'ן הארץ נעוואָרען אזוויי לייכט און פרייש און מיין הארץ האָט מיטגעטאַנצט מיט דער נארציסען־מחנה — (איבערג. אין פּראָזא— דער איב.)

קיין זאַך איז ניט אזוי דער היפּוך פון'ם געוועהנליכען לעבען פון'ם לירישען דיכטער ווי דאָס באַוואוסטע שפּאַרען פון'ם איצטי־גען מאַמענט פאר'ן צוקינפטיגען ענעוס. ער כאַראַקטעריזירט זיך אליין אלס א זאַמאַל־נאַטור, ער קלייבט זיך צוואַמען א פּאַראַט פון זומער־אויגענבליקען פאר'ן ווינטער. עס ליגט אין דעם עפּעס אמת'עס, עפּעס אלגעמיין־מענשליכעס, וואָס זעהר פיעלע מענשען פּאַרזוימען אָדער היפּערן איינגאַנצען איבער; אָבער עס ליגט אין דעם ראשית כל עפּעס נאַציאָנאַלעס. עס איז נאָר קיין וואונדער ניט, וואָס דער ענגלישער נאַטוראַליזם פאַנגט אָן דערמיט, וואָס ער

איך האָב געקוקט אין דער געדאַנקענלאָזען יוגענד; איך האָב גע־
לערנט צו פֿארנעמען די שטילע מאל־מוזיק פון דער מענשליכקייט,
די מוזיק, וואָס איז ניט שרייענדיג און ווילד, אָבער דאָך שטארק
געזונג צו לייטערען די חושים און זיי צו באהערשען. און עפּעס
האָב איך אין מיין סביבה דערפיהלט אזוינס, וואָס האָט אין מיר
דערוועקט דעם עדלען פֿארלאַנג נאָך העכערע געדאַנקען; איך האָב
דערפיהלט אזא באוועגליכע קראפט, אזא גייסט, וואָס רייסט מיט
מיט זיך אלע דענקער און די זאכען איבער וועלכע זיי דענקען —
(אין פּראָזא איבערגעגעבען — דער איב.)

דאָ האָט וואַרדסוואָרט אליין באשטימט זיין טעריטאָריע, ער
האָט פּאָעטיש אָבער קלאָר באצייכענט דאָס געביט, וואָס ער בא־
טראכט פֿאר דאָס זייניגע. וואָס פֿאר א היפּוך איז ער צו בייראָן,
וואָס הערט זעלטען אָדער גאָר קיינמאָל ניט אין דער נאטור די
מענשליכע שטים. וואָס הערט זי אָבער זיכער קיינמאָל ניט אָהן א
פאלשען האַרטען קלאַנג — בייראָן, וואָס האָט אין „טשיילד־הער־
אלד" אָנגערופען דאָס גאנצע מענשען־לעבען „דער פאלשע טאָן"
אינ׳ם גרויסען אקאָרד פון דער וועלט.

אָבער מיר זיינען נאָך ניט געקומען צו די אייגענטימליכסטע
אויסדרוקען אין „טינטערן אבעי". דאָס זיינען די שורות, אין וועל־
כע וואַרדסוואָרט שילדערט דאָס שטילע ווירקען פון׳ם פֿארבאהאל־
טענעם און אָפּגעשפּארטען נאטור־איינדרוק אויפ׳ן געמיט. ער
זאָגט: אָט די שענע בילדער פון דער וווייטער פֿארגאַנגענהייט
זיינען פֿאר מיר ניט געווען ווי שענע לאַנדשאפטען פֿאר׳ן אויג
פון׳ם בלינדען. נאָר אָפּט האָב איך זיי געהאט צו פֿארלאַנקען
די אַננעהמסטע איבערראשונגען אין דער איינזאמקייט אָדער
אין רעכטען מיטען פון דער רוישיגער שטאָדט. אין שטונדען פון
מידקייט. איך האָב זיי געהאט צו פֿארלאַנקען נעפיהלען פון שוין
לאַנג פֿארגעסענע פֿארגניגען, וואָס האָבען אפשר ניט דעם מינ־
דעסטען איינפלום אויפ׳ן בעסטען טייל פון׳ם לעבען פון א גוטען
מענשען, וואָס האָבען ניט קיין איינפלום אויף די קלייניע אום־
באדייטענדע פֿארגעסענע האַנדלונגען פון גוטסקייט און ליעבע.—
(איבערגעגעבען אין פּראָזא — דער איב.)

און אזוי דערצעהלט ער וווייטער, אז ער האָט צו פֿארלאַנקען

ריין און איהם מעגליך געמאַכט אָהן פאַנטאַסטעריי און דערהיצונג צו עמפינדען די שעהנקייט פון דער נאַטור און איהרע איינפאַכסטע און ערדישע פאָרמען.

וואָס פאַר א זעלטענקייט אזא פעהיגקייט איז? און ווי אָפט פעהלט זי אפילו די גרעסטע און בעסטע גייכטער! און ווי שנעל האָט די ענגלישע פאָעזיע אָט די זעלטענע פעהיגקייט פארלוירען! דאָס ווייזט זיך אם שנעלסטען און שטארקסטען ארוים אין די ווייניגע פאָעטישע פרויען־געשטאַלטען, וועמעס קאַנטורען וואַרדם־וואַרט האָט געציכענט אין זיינע קלייניע לידער. די העלדען פון זיינע דערצעהלעריש דיכטונגען זיינען פון א פיעל קלענערען וועדט, זיי זיינען — ביז צו א געוויסען טייל — באשטימט געוואָרען צו וועקען דעם אינטערעס פאר די אונטערשטע פאָלקס־קלאַסען און פאר דער לאַנד־באפעלקערונג און ביז צו א נעוויסען טייל זיינען זיי נעשיידערט געוואָרען מיט דער אבזיכט ארויסצורופען א מאַראַלישע ווירקונג. אָבער די ווייניג לייכט־סקיצירטע פרויען־נעשטאַלטען, אויף וועלכע וואַרדסוואָרט האָט געקוקט מיט'ן זעלבען רוהיגען און דאָך פאַרליבטען בליק ווי אויף פויגעל און בוימער, זיינען די נאַטור אַליין. זיי זיינען די ענגלישע פרויען־נאַטור אַליין און קיינער האָט זייערע שטריכען ניט נעמאָהלען מיט אזא זיכערער האַנד ווי וואַרדסוואָרט. מען זאָל נאָר לייענען איינע פון זיינע קלייניע לידער. (זי איז געווען אַן ענטציקונגס־כישוף. געקליבענע פאָעטישע ווערק, באנד 1, זייט 238): זי איז געווען אַן ענטציקונגס־כישוף, וועו איך האָב צוערשט באמערקט איהר שמייכעל; זי איז געווען א שענקייטס־וואונדער, וואָס איז געשעהן פאר'ן אויגענבליק. ווי בין־השמשות־שטערען זיינען געווען איהרע אויגען, ווי בין־השמשות האָבען אויסגעזעהן איהרע טונקעלע האָר. אין גאנצען אָבער איז זי געווען געווענט פון מאַרגען־גלאַנץ, פון פריהלינג. דאָס איז געווען א טאנצענדיג לוסטיג בילד, וואָס האָט פאר־כאַפט. פאר'כשופ'ט און פארווירט. שפעטער האָב איך זי געזהען נעהענטער — א נייסט און דאָך א ווייב! לייכט און זיכער זיינען איהרע באוועגונגען, מיידעלש פריי איז איהר גאנג. און אין איהר פנים האָבען זיך צוזאַמענגעטראָפען זיסע עראינערונגען און זיסע פארשפרעכונגען. דאָס איז א באשעפעניש ניט צו ליכטיג

ווערט עקאָנאָמיש און נעהמט זיך אויף אַ בעל־הבתי׳שער ארט צו זאַמלען אַ קאַפּיטאַל און אַ לאַגער פון נאַטור־אייגנדרוקען.

מיר קענען אַלע די שטימונגען, וואָס קענען דערצו פיהרען. פיעלע פון אונז, וועו זיי טרעפען זיך מיט דער ווייטער אומבאַגרענ־ניצטער אויסזיכט אויפ׳ן בלויען און זון־שיין אייגנעטונקענעם ים, האָבען עס געפיהלט, אז האָבען פאַר זיך יעדען טאָג אזא נאַטור־שוישפיעל וואָלט געמיינט פאַר איהם אַ דערהעכערונג פון זיין נשמה און א דערהויבונג איבער אלעס קלייניליכע. פיעלע פון אונז באַדויערען, וועו זיי מוזען פאַרלאָזען אזא פלאַץ און קלאַמערען זיך פעסט אינ׳ם איינדרוק וואָס האָט אויף זיי געמאַכט, כדי זיי זאָלען קענען שפּעטער ארויסרופען ביי זיך אין זכרון דאָס זעלביגע בילד. אויף רייזען, וואו מיר ווייסען אז ניט אזוי שנעל וועלען מיר ווידער קענען זעהן די בילדער, וואָס מיר טרעפען, באַמיהען מיר זיך צו בלייבען ביים איינדרוק פון א בילד אזוי פאַסיוו ווי מעגליך, כדי צו קענען רעכט טיעף אויפשטעמפּלען דאָס בילד אויף אונזער זכרון. אָפט קומט ביי אונז די עראינערונג אן דאָס שהנע אינ־סטינקטיוו ארויס, ווייל די נשמה שטרעבט אונווילקירליך צו אלע ליכטיגע עראינערונגען כדי צו שעפען פון דאָרט קראַפט און לע־בענסמוט. אָבער מיר קענען אָט די איינדרוקען ניט איינמאַריני־רען פאַר דער צוקונפט און זיי כסדר ווידער קייען, ביי אונז זיינען זיי פון שטאַרקערע אימפּולסען פאַרטויבט געוואָרען. דאָס גע־שעפטס־לעבען, דער ליאַרם פון דער וועלט און דער שפּיעל פון די ליידנשאַפטען האָבען עס פאַר אונז געמאַכט אוממעגליך צו געפינען די טיעפסטע און אינספּירירענדסטע פרייידען אין די עראינערונגען פון זון־באַשיינטע בלומען אָדער צוזאַמען־געיואקסע־נע ריזען־בוימער. נאָנץ אנדערש איז די נשמה פון׳ם ענגלישען דיכטער, וואָס באַטראַכט עס פאַר א לעבענס־באַרוף נאָכאַמאָל אויפצוואועקען דעם אינטערעס און דעם חוש פאַר יענע עלעמענ־טארע שטרעמונגען און איינדרוקען. זיין נשמה, וואָס האָט זיך איננאנצען אָפּגעשאָקלט פון׳ם פּראַקטישען לעבען, האָט זיך אויב־געשלאָסען אין אָט די נאַטור־טרומיימעריען, און מען קען ניט לויי־קענען, אז אָט די אונאויפהערענדיגע באַשעפטיגונג מיט די אויב־פאַכסטע נאַטור־איינדרוקען, האָט דערהאַלטען זיין נשמה פריי און

מענשען־נעטומעל פון לאַנדאַן, ביי וועמען די שטענדיגע באַשעפטי־גונג מיט וועלט־געשעהענישען האָט ענטוויקעלט א מין נערוועזע באַדערפעניש נאָך שטאַרקע גייסטיגע רייצמיטעל. וואָרדסוואָרט האָט עס אָבער פון אָנפאַנג אָן באַטראַכט אלס א שעהנע און דאַנק־בארע אויפגאַבע צו באַווייזען, ווי טיף די מענשליכע נאַטור קען נעריהרט און פארכאפט ווערען אַהן דער אנווענדונג פון גראָבע און אומנאַטירליכע הילפס־מיטעל. ער האָט אפילו געוואוסט, אז דער, וואָס איז געוועהנט מיט שרייענדיגע פארבען, וועט קוים זיין אין שטאַנד עפעס ארויסצונעמען פון וועֶרק, וואָס זייער אָריגינא־ליטעט באַשטעהט אין שטילען און נאַטור־געטרייען קאָלאָריט, אָבער ער האָט באַשלאָסען צוריקצופיהרען דעם לעזער אויפ'ן נא־טירליכען וועג און איהם אויסלערנען זיך אָפצוגען פון די באַווג־דערע ווירקונגס־מיטלען פון א ליעד.

און ניט צו גוט פאר מענשען אין אלטעגליכקייט, פאר לאבען, ווייטנען, פרייד און לייד, לויב, טאדעל, ליעבע, קוש, טרער און שמייכעל. און איצט זעה איך מיט קלאָהרען בליק דעם פּוּלס פון אָט דעם מייסטער־שטיק: דאָס איז א באשעפעניש, באגאבט מיט טיעפען דענקען, וואָס קען זיין א באגליטער אויפ'ן וועג צוויישען לעבען און טויט, זי האָט א נעזונטען פארשטאנד, א פעסטען ווילען, אויסדויער, פאַרזיכטיגקייט און קראפט. אן אמת ווייב, וואָס קען ליטען, ווארענען און באגליקען א מאן און אין דערזעלבער צייט א גייסט, וואָס שיינט ווי א מלאך. (אין פראָזא איבערגענעבען — דער איבערז.)

עס האַנדעלט זיך דאָ בלי ספק וועגען אן אמת נאטוראליסטישען אידעאל פון'ם ענגלישען פרויען־טיפוס. וואָרדסוואָרט קען דערמיט טריאומפירען, אז זיין שילדערונג איז די בעסטע, וועג מען פארגלייכט זי מיט אלע אידעאל־פרויען אפילו אין די שילדערונגען פון ענגלאנד'ס בעסטע דיכטער. לאָמיר נעמען פאר א ביישפיעל שעלי'ס ליעד פון דער „זון־פלאנץ", א באשרייבונג פון דער עטערישער באשיצערין פון בלומען און אינזעקטען. דאָס בילד פון דער פענהאפטען פארשוין איז אזוי הארציג ווי אלצדינג, וואָס קומט ארויס פון שעלי'ס פעדער: איהר צערטליכקייט פאר די פלאנצען, איהר ריהרענד מיטלייד מיט אלע העסליכע און פארכטטע חיה'לאך „וואָס האָבען אומשולדיגע אבזיכטען, כאָטש זיי ברענגען שאדען", אָט דאָס אלצדינג ניט איהר צו מענשליכע שטריכען — אָבער א מענש איז זי דאָך ניט, אזוי ווי עס איז אויך קיין מענש ניט שעלי'ס „פּעע פון אטלאס" אדער די אומקלארע העלדען פון „עפיפסיכידיאן" און אזוי ווי די לערכע, וואָס שעלי האָט באזונגען, פארכטעט ניט די ערד.

אדער מען זאָל נעמען די ליידענשאפטליכע אריענטאלישע העלדינען אין בייראן'ס ערשטע פאַעטישע ערצעהלונגען: מעדארא, נולנארע, קאלער! קיינע פון זיי דערגרייכט ניט אָט די שהנע איינפאכקייט. זיי קומען תמיד ארויס אין דער העכסטער ליידענשאפטליכקייט: זייער ליעבע, זייער איבערגעבענקייט און זייער ענטשלאָסענקייט איבערשטיגען אלע גרעניצען. דאָס זיינען דיכטונגען פאר א לעזער־וועלט פון'ם רוישיגען שטאדט־לעבען אין'ם

לונג פון ליידענשאפט און דערפאר געפינט מען עס ניט ביי וואָרדס־ווָרט ניט אין זיין לעבען און ניט אין זיין פּאָעזיע. ביי אנדערע דיכטערע שרייבט־שטעלער געפינט מען אָפט אין זייער לעבען א באַדייטענדיגען ביאָגראַפישען אומשטאַנד, איינעם אָדער מעהרערע וועגן־פונקטען, אויפלכע אָדער אן אנדערע היסטאָרישע קוועלע פון וועלכער עס קען זיך ערקלערען די מעלאנכאָליע, די כאַראַקטער־פעסטקייט אָדער די פּראָדוקטיוויטעט פון׳ם שרייבער. ביי וואָרדס־וואָרט געפינט מען אזוינס ניט. ער האָט ניט מיטגענומען קיין שום חסרון פון געבורט, וואָס זאָל איהם שטערען אין זיין לעבען, ער איז אויך קיינמאָל ניט אזוי שטאַרק אָנגעגריפען געוואָרען עס זאָל איהם רייצען און מאַכען אויף איהם א באַוונדערען איינדרוק. די קריטיק האָט איהם אפילו אויסגעלאַכט און פון איהם אָפּגעשפּעט און דערצו נאָך א היבש־לאַנגע צייט; פון 1800 ביז 1820 איז זיין פּאָעזיע געטרעטען געוואָרען מיט די פים, פון 1820 ביז 1830 איז ער באַקאַמפט געוואָרען און ערשט פון 1830 איז ער אלגעמיין אנערקענט געוואָרען. אָבער די אָפּאָזיציע קעגען איהם איז ניט נעווען נעוונ באַנאָל און העפטיג, דער קאַמף איז ניט געווען נעוונ היציג, דער זיעג איז ניט נעווען גלאַנצעדיג נעוונ, עס זאָל נעבען זיין לעבענסלויף א באַוונדערע פּאַרם און גלאַנץ, אָדער עס זאָל איהם נעבען שטאָף פאַר זיינע דיכטונגען. זיין אינערליך פערזענ־ליך לעבען איז, ווי מיר זעהן, קיינמאָל ניט געווען אזוי שטאַרק און ענערגיש, עס זאָל פּאַרטיפען זיין פּאָעזיע אָדער איהר צושטעלען סוזשעטען. ער האָט דערפאר מעהר באַראַרפט זוכען אין דער דרוי־סענדיגער וועלט. די נאַטור־ערשיינונגען און די קלייניע, ניט אָנ־געזעהענע, מענשען־וועלט, אין וועלכער ער האָט געלעבט, האָבען אין גאנצען אָנגעפילט זיין עמיט. ער איז ניט געווען, ווי בייראָן, אזוי פיעל באשעפטיגט מיט זיין אייגענעם „איך", עס זאָל איהם אויספעהלען די רוהיגקייט זיך אָפּצושטעלען אויף קלייניגקייטען און מינדער־וויכטיגע ערשיינונגען. ער האָט זיי דערפאר באשרי־בען מיט מעהר מילדקייט און מיט־געפיהל.

דאָך האָט ער זיך באַטראַכט אלס דעם מיטעל־פונקט פון זיין וועלט. פון זיין אידילישען און פּאַרווואָרפענעם ווינקעל פלעגט ער פון צייט צו צייט שיקען לידער־זאַמלונגען אָדער גרעסערע לידער,

6

דאָס דאָרפס־לעבן און זיין פּאָעזיע. — וואַרדס־וואָרט.

מען קען ניט פארשטעהן פּאָלשטענדיג גוט וואַרדסוואָרט'ס פּאָעטישע כחות אָן זייער באשרענקטקייט אויב מען האָט ניט קיין בליק אויף זיין לעבענסלויף. דאָס איז געווען א מין אייגענטימליך אידיליש און באשיצט לעבען. ער איז געבוירען געוואָרען אין א בעל־הבתיש הויז, (זיין פאטער איז געווען אן אדוואָקאט) האָט שטודירט אין קעמבריזש, האָט געמאכט רייזען און וואָן ער איז אהיים גע־קומען האָט ער באקומען א ירושה פון זיינעם א פארעהרער ניין הונדערט פונט. ער האָט נאָך דערצו באקומען אכט־טויזענד און פינף הונדערט פונט אלס א חלק פון א חוב, וואָס אן ענגלישער לאָרד איז שולדיג געווען זיין פאטער און האָט דאָס אויסגעצאָהלט דער פאמיליע. אָט די סומען האָבען עס מעגליך געמאכט פאר'ן דיכ־טער, צו האָבען זיין אנשטענדיגען אויסקומען און זיך ניט באשעפ־טיגען מיט גאָר ניט. 1803 האָט ער חתונה געהאט און 1813 האָט ער זיך באזעצט אין רידאל־מאונט „ביים ים". פון 1813 האָט ער אלס שטעמפּעל־אויפזעהער געהאט א סינעקור, וואָס האָט איינגע־בראכט יעדען יאָהר פינף הונדערט פונט ביז ער האָט 1842 זיך אָפּגעזאָגט דערפון און עס איבערגעגעבען זיינעם א זוהן. 1843 האָט ער פארנומען דעם פּלאַץ פון לאוטיי אלס קעניגליכער הויף־פּאָעט און אלס אזעלכער האָט ער באצויגען א יעהרליכע פּענסיע פון 300 פונט ביז צו זיין טויט. ער איז געשטאָרבען 1850, גראד וועז ער איז אלט געוואָרען אכציג יאָהר. זייענדיג פון אלע זייטען נעשטיצט קענען די אויסערליכע צופעליגקייטען פון'ם לעבען, האָט ער עס באטראכט מיט א פּראָטעסטאנטיש־פילאָזאָפישען בליק.

אזא סאָרט לעבען האָט ניט געקענט ארויסרופען די ענטוויק־

(מעמוארען באנד 3, זייט 163) פון וואַרדסוואָרט, אז, וועז ער האָט אמאָל געזעסען מיטאג ביי לאָרד דייוויי, האָט ער, אָהן א שום פאר־אנלאָסונג דערצו, זיך אָפּגערופען צום לאָרד פון איין עק טיש צום צווייטען אויף א הויכען קול: „דייוויי, ווייסט איהר פאר וואָס איך האָב געלאָזט דרוקען מיין „ווייסען רילסטאנער הערש" אין פערטעל־פארמאט?"— „ניין!"— „פארוואָס?"— „כדי צו וויזען דער וועלט מיין אייגענע מיינונג וועגען דעם". וואַרדסוואָרט האָט קיינמאָל ניט פאָרגעלייענט קיין אנדערע ווערק ווי זיינע אייגענע. אין דעם טאָג, וועז וואָלטער סקאָט'ס „ראב־ראי" איז מיט'ן מאָטאָ וואַרדס־וואָרט'ס ליעד „ראב ראי'ס קבר" ערשינען, איז דאָמאָלס וואַרדס־וואָרט געווען ביי א פאָמיליע, וואָס האָט נאָר וואָס גהאט באקומען דעם ראָמאן און איז געווען געשפאַנט איהם צו לייענען. ער האָט א נעהם געטאָן דאָס בוך און, מען האָט ערוואַרטעט, אז ער וועט פאָרלייענען דאָס ערשטע קאַפּיטעל פון'ס ראָמאן, אָבער אנשטאט דעם איז ער צוגעקומען צום אלמער, האָט ארויסגענומען א באנד פון זיינע אייגענע ווערק און האָט איבערגעלייענט דאָס ליעד פאר דער געזעלשאפט. עמערסאָן האָט נאָטיצען, וואָס ער האָט געמאכט באלד נאָך די צווויי וויזיטען ביי וואַרדסוואָרט'ן, צווישען וועלכע עס זיינען געלעגען א סך יאָהרען. נאָכ'ן ערשטען באזוך שרייבט ער: „וואַרדסוואָרט האָט א שלעכטע מיינונג פון די פראָנצויזען, ניט קיין בעסערע אויך פון די שאטלענדער. קיין שאטלענדער קען, נאָך זיין מיינונג, ניט שרייבען קיין ענגליש. זיין אנזיכט אי־בער פראָנצויזען, אירלענדער און שאטלענדער באזירט, וויזט אוים, אויף קלייניע געשעהענישען, וואָס האָבען איהם אָדער זיין פאמיליע פאסירט אין א רעלישאן אָדער א פאָסטוואָגען. אויף זיין פנים האָט זיך צומאָל געווויזען א מין דערהייטערונג, אָבער די גאנצע צייט האָט זיך זיין קאָנפערזאציע ניט אויסגעצייכענט ניט מיט שטארקייט און ניט מיט שוואונג. וואַרדסוואָרט פארעהרט זיך אליין פאר זיין פשוט'ער געטרייישאפט צום אמת, אָבער מען מוז שטוינען, וואָס פאר ענגע גרעניצען זיין פארשטאנד האָט. אור־טיילענדיג נאָך אן אייניציגען געשפּרעך, מאכט ער דעם איינדרוק פון א באשרענקטען אמת־ענגלישען גייסט, וואָס באצאָהלט פאר די זעלטענע שטונדען פון באגייסטערונג מיט דער טרוקענסטער

וואו ער פלעגט אין זיינע פּאַרעדען מיט א לאַנגער רייה פון בייַ־שפּיעלען אויפקלערען דעם לעזער, אז אלע גרויסע דיכטער זיינען פון זייער מיט־וועלט ניט אנערקענט און מיספּאַרשטאַנען, אז יעדער שריפטשטעלער, אויף וויפיעל ער איז גרוים און אריגינעל, מוז ערשט אליין באשאפען די געשמאַקס־ריכטונג, וואָס זאל געפינען געגנוס אין זיינע שאפונגען. ער פלעגט באווייזען דעם לעזער, אז די אלע פּאַרגעסענער פון׳ם דיכטער האָבען פאר איהם, אמת, געשאַפען א וועג אויף אזוי פיעל וויפיעל זיי האָבען מיט איהם געמיינ־שאפטליכעם, אָבער אין אלצדינג וואו ער גיהט זיך מיט זיי פונאַנ־דער דערמיט, וואָס איז איהם אליין אייגענטימליך, געפינט ער זיך אין דער לאַגע פון האניבאל צווישען די אלפען. (פּאַרעדע פון 1815).

ער האָט עס גוט געוואוסט, אז קיין באהן־ברעכערישער גייסט קען פון קיין אנדערע צייט־נעגאַסען ניט ערוואַרטען קיין אנערקע־נונג וויי נאָר פון די, וואָס זיינען אינגער פון איהם. אָבער די קרי־טיק, וואָס איז ניט געווען גענוג שטאַרק איהם צו מאַכען אזוי קרי־געריש וויי בייראן, האָט איהם אָבער געמאַכט האַלטען פון זיך און זיין איינגעבילדעט. די אומבאַרייטענדע דערפרישונגען אין זיין לעבען זיינען באשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט אמאל אין קרייז פון זיין וואונדערבארער פאמיליע אויפגענומען די צופעליגע געסט, וואס זיינען געקומען אויף א פוס־טור אין זיין געגענד און האָבען איהם מיטגעבראכט בריף צו איהם. מיט אָט די געסט פלעגט ער זיך פארהאַלטען אויף א קאַלטען און בכבוד׳יגען אופן, האָט זי אויף אָפּט פארלעצט מיט זיין עגאָאיזם, ניט אויפהערענדיג צו לויבען זיי־נע אייגענע ווערק, לייענען פון זיי אוֹן זיי ציטירענדיג. ער האָט אָפּט באַליידיגט זיין אומגעבונג מיט דער גלייכגילטיגקייט, מיט וועל־כער ער האָט זיך צו אַלעמען באצויגען, מיט דער פיינליכער שטרענג־קייט, וואָס ער פארלאַנגט מען זאל זיך פארהאַלטען צו איהם מיט יראת־הכבוד און מיט דער ערנסטקייט, מיט וועלכער ער פלעגט איבער׳חויר׳ן יעדעם לויב־ווארט, וואָס איז אמאל געזאגט געווארען וועגען איהם.

מען דערצעהלט א גאנצע רייה כארַאקטעריסטישע אנעקדא־טען וועגען זיין הויכער מיינונג פון זיך. טאַמאס מאר דערצעהלט,

מאַכט. וואַרדסוואָרט האָט אויף זיין שטייגער פֿאַרצויגען די ליי־ פֿען, צריבערגעוואָרפֿען איין פוס איבער'ן אַנדערן, אַזוי אַז די נאַקעטע קנעכעל האָבען זיך אַרויסגעוויזען איבער די זאָקען, און האָט לאַנגזאַם געענטפֿערט:

„אַך, איך בין פֿשוט ניט געניגט זיך באַציהען קריטיש צו מענ־ שען וואָס איך באַגעגען. נאָר אויב איהר פֿרעגט מיך שוין, וועל איך זיך אייך אָפּענהערציג מודה זיין, אַז איך דענק, אַז ער איז אַ גרויסער פּלאַפּלער און אַ זעהר געוועהנליכער יונגער מאַן... נאָר אין אַלגעמיין קען זיין, אַז ער איז אַ גאַנץ וואויל מענשעל. פֿאַר־ שטעהט מיך קלאָר — איך וויל ניט רעדען קעגען איהם, וואַרום איך האָב ניט געלייענט קיין אַיין שורה פון זיין שרייבען."

מיט אַ שטיקעל צייט שפּעטער האָט דער נעמיינשאַפּטליכער פֿרייגר זיך געוועגדעט זעהר פֿאַרזיכטיג צו דיקינסען מיט דער פֿראַגע: ווי איז איהם געפּעלען געוואָרען דער פֿאָעט לאַוורעט? „געפּעלען געוואָרען? !" — האָט דיקענס געענטפֿערט, — „דאָס איז אַ העסליכער אַלטער אייזעל!"...

דער לעזער וועט, פֿאַרשטעהט זיך, ניט איינשטימען צו אונ־ טערשרייבען זיך אונטער דיזען אורטייל. נאָר איינס איז קלאָר, אַז וואַרדסוואָרט'ס האַלטונג האָט געמוזט אויפרייצען זיין מיט־ שפּרעכער. וועז ער האָט געריעדט, האָט דערצעהלט איינער פון זיינע צייט־גענאָסען, האָט ער געאַרבייט ווי א וואהל־פּיש, און האָט דערצעהלט וועגען די אייגענע אמת'ן (טרואיזמען) מיט'ן טאָן פון אַן אָראַקול. דאָס וואָרט טרואיזם (דער אמת איז אַזוי קלאָר, אז מען דאַרף איהם גאָרנים ארויסרעדען) קען מען צוזעצען צו פיעל פון זיינע שפּראַכליכע אפּאָריזמען. עס כאַפּט ארום די גאַנצע שכל'דיגע און דעאַקטישע זייט פון זיין דיכטונג. אין איהר איז ניטאָ קיין אויסערגעוועהנליכע גייסטיגע קראַפט אָדער ליידענ־ שאַפט, נאָר די האַלטעטישע שטרעבונג, אַלזייטיג דערקלערען די גרויסע פראַגע: זיין, אָדער ניט זיין. דאָס געבורט, דער טוידט און צוקונפט, דעם מענשען'ס ליידענשאַפטען און עבירות אין דיזען לעבען און די האָפענונג אויפ'ן שפּעטערדיגען לעבען, דער אומבא־ דייטליכער ארומכאַפּ פון'ם גאַנצען קרייז פון אונזערע קענטעניסען און די באַציהונג, צו דער איבערנאַטירליכער וועלט — דאָס, זאָגט

פּראָוא". — נאָך זיין צווייטען באזוך (1833) שרייבט ער: „וואָרדסוואָרט האָט ארויפגעבראכט אויף דער טאגעס־אָרדנונג זיין ליעבלינגס־טעמא, אז די געזעלשאפט איז דורך אויבערפלעכ־ליכער קולטור אָהן א שום ריקזיכט אויף די מאַראַלישע בילדונג אויסגעקלערט געוואָרען. שולען העלפען דאָ גאָר ניט. שול־מייס־טערשאפט איז ניט קיין ערציהונג. ער האָט מיך און אלע גוטע אמעריקאנער געוואלט איבערצייגען, אז די מאַראַל, דער קאָנזער־וואטיוער עלעמענט דארף אָפּגעהיט און ענטוויקעלט ווערען. ער האָט געפלוכט און געשימפּפט איבער געטע'ס „ווילהעלם מייסטער". „ווילהעלם מייסטער" איז פול מיט אונצוכט פון פּארשיעדענע סאָר־טען. עס קומט אויס דאָסזעלבע ווי די פליגען פּאָרען זיך אין דער לופט. ער האָט קיינמאל מעהר ניט געליינט ווי דעם ערשטען טייל און האָט אוועקגעשליידערט פון זיך דעם בוק. אזוי שטארק האָט דאָס איהם אויפגערעגט. ער האָט ציטירט זיינע סאנעטען: „דאָס געפיהל פון א הויכ־האַרציגען שפּאַניער", „די צוויי שטי־מען" און מיט פּאַרגעניגען איבערגעלייענט זיינע פּערזען וועגען דער לערבע". מיר שיינט, אז אין אָט דער פּאָטאָגראַפישער נאָטיץ האָ־בען מיר אינגאנצען וואָרדסוואָרט, ווי ער שטעהט און געהט אין זיין טאָג־טעגליכען לעבען: אָט דאָס פּארשפּאָטענדע אורטייל אי־בער אלע נאציאָנען, אָט דער ארגומענט קעגען די מאָדערנע קול־טור — דער זעלביגער ארגומענט, וואָס די מאהאמעדאַנער אין אזיען האָבען נאָך ביז אויף היינטיגען טאָג — אז זי איז דורכגעגנו־מען פון אונמאַראַליטעט, די פּארהערליכונג פון דער קאָנוועניציא־געלער מאַראַל אלס קאָנסערוואָטיווער עלעמענט (די אמת'ע מאַראַל איז דער ראדיקאלער עלעמענט), די באציהונג צו געטע מיט אזא ענטריסטונג, וואָס דערמאָנט אין נאוואלים און אלס פינאל נאָך דאָס ציטירען פון זיין אייגען ליעד!

1843 האָט זיך וואָרדסוואָרט צום ערשטען מאל צוזאמענגע־טראָפען מיט דיקענס. וואָרדסוואָרט האָט געהאט א גרויסע פּאר־אכטונג צו אלע יונגע לייט; דער געמיינשאפטליכער פריינד, ביי וועמען אין הויז עס איז פּאַרגעקומען דאָס באַגעגעניש, איז דערפאר געווען שטארק נייגעריג צו הערען פון וואָרדסוואָרט, וואָס פּאר אן אייגדרוק דער גרויסער הומאָריסט האָט אויף איהם גע־

באַטראַכט אַלס די הויפּט־עקרים פון דער פּאָעזיע: די סעהיגקייט צו דערוועקן די סימפּאַטיע פון׳ם לעזער דורך דער נעטרייישאפט צו דער נאַטור, און די פעהיגקייט צו דערוועקן אן אינטערעס פאר דער נייקייט דורך די מאָדיפיצירונג פון די פארבען פון דער אייג־בילדונגס־קראפט. די פלוצלינגע צוגעצוינענקייט, וואָס דאָס אויג און די נשמה דערפיהלען ביים שפּיעל פון ליכט און שאטען אין דער נאַטור; דאָס פאר׳כשופּט אויסזעהן, וואָס א געוועהנליכע לאַנדשאפט באקומט ביי א לבנה־שיין אָדער ביי א זון־אונטערגאַנג — אָט אין דעם האָט גערעכענט צו געפינען די מעגליכקייט צו פאראייניגן ביידע עלעמענטען. דאָ איז דאָך פאראן די אייגענע פּאָעזיע פון דער נאַטור, מען האָט זי נאָר באַדארפט אַרויסברענגן. זיי האָבען ניט געוואָלט נאָכמאַכען דער נאַטור, זיי האָבען געוואָלט נאָכאהמען די פּאָעזיע פון דער נאַטור.

אַזוי ארום האָבען זיי באשלאָסען אָנצושרייבען צווייי פאר־שיעדענע סאָרטען ליעדער. אינ׳ם ערשטען סאָרט זאָלען נעשיל־דערט ווערען די געשעהנישען און די פּערזאָנען אויף אן איבער־נא־טירליכען אופן. דער פאָרצוג פון אָט די ליעדער זאָל ביישטעהן אין דער שילדערונג פון דער סיטואַציע מיט אַזוי פיעל דראַמאַטי־שען אמת ווי ווען עס וואָלט זיך געהאַנדעלט וועגען רעאַלע פאר יעדען אוי־נעם, וואָס איז אויף גרונד פון וואָסערע עס איז אילוזיע געשטא־נען אונטער איבערנאַטירליכער ווירקונג. די אויספיהרונג פון אָט דער אויפגאבע איז איבערגעבען געוואָרען קאלרידזש׳ן און, פאר מיר איז קיין ספק ניט, אז ער אליין האָט אָט די אויפגאבע צוועק־געשטעלט. יעדער לעזער, וואָס איז עטוואָס באהאַוועט אין דער אייראָפּעאישער ליטעראַטור, זעהט באלד, ווי נאָהענט אָט די אויפ־גאבע איז צו די אויפגאבען, וואָס די דייטשע ראָמאַנטיק האָט זיך נעשטעלט און אויך דערפיהלט. דאָס איינענטימליך ענגלישע בא־שטעהט דאָ נאָר אין דעם, וואָס דאָ ווערט דער טראָפּ אַוועקנע־שטעלט ניט אויף דעם איבערנאַטירליכען און פאַנטאַסטישען, נאָר אויפ׳ן נאַטור־אמת; דאָ איז די ראָמאַנטיק נאָר איינע פון די פארמען פון׳ם נאַטוראַליזם.

אין׳ם צווייטען סאָרט ליעדער, זאָלען די סוזשעטען געגומען

מאסאָן, זיינען די שטענדיגע אלגעמיין־מענשליכע געגענשטאַנדען, און, צוממייסטען, זיינען זיי די געגענשטאַנדען פון וואָרדסוואָרט׳ס נעדאַנקען און זאכען*) נאָר אזוי ווי דיזע געדאַנקען שטעלען צונויף, צום אומגליק, ניט די קאָנצענטרירונג נאָר די אינערליכע פעריפעריע פון אונזערע קענטענישען, געהען זיי אויף וועגען, וואָס פיהרען אין ערניץ ניט, איבער אלטע, אויסגעטראָטענע און אוים־געגראָבענע מיט טיעפע צייכענס וונעגען, וואָס באשאפען א קרייז, און איבער וועלכע מען קען פאָהרען מיט א רוהיגען, וועלטפולען טרויער, נאָר אָהן נוצען און פארדיענסטען פאר זיך און אַנדערע. דאָס אליין וואָס וואָרדסוואָרט האָט זיך שטענדיג געדרעהט אין דיעזער פעריפעריע פון אונזערע קענטענישען, וואָס די פארעהרער פון די אזוי גערופענע עפענטליכע רעליגיעס רופען אָן דאָס נא־טירליכע קאָנצענטרירונג פון אונזערע נעדאַנקען, איז שולדיג מעהר פון אלץ אין דעם, וואָס ווי שטאַרק באריהמט ער איז ניט געווען אין ענגלאַנד, איז ער זעהר ווינציג באקאַנט געווען אין אויסלאַנד.

וועו קאָלרידזש האָט זיך באקאַנט מיט וואָרדסוואָרט׳ן, האָט שוין דער לעצטער נעגוג אָנגעשריבען, אז מען זאָל קענען זיך צו־נויפשטעלען א באגריף וועגען דעם, אין וואָס ס׳איז באשאַנען די אָריגינאַליטעט פון זיין טאלאַנט. וואָס עם האָט מעהר פון אלץ פאראינטערעסירט קאָלרידזש׳ען אין וואָרדסוואָרט׳ס דיכטונג — דאָס איז די צונויפפאסונג, די טיעפקייט פון די געפיהלען מיט דעם, וואָס ער האָט נערעכענט אלס די טיעפקייט פון שכל, דאָס שעהנע גלייכגעוויכט צווישען דעם אמת און באַבאכטונג, און די פעהיג־קייט פון דער פאַרשטעלונגס־קראפט צו אומוואַנדלען דיעזע באַב־אכטונגען, און הויפטזעכליך, די פעהיגקייט אדומרינגלען מיט א באזונדער אטמאספערע די העכסטע, אידיאַלישע וועלט און די גע־שטאַלטען, צושטאַנדען, באציהונגען און פעלע, וואָס די געווענליכע הייט נעהמט צו דעם אינטערעס ביי דעם געווענליכען באַבאכ־טער.

די ערשטע געשפרעכען פון וואָרדסוואָרט און קאָלרידזש האָ־בען זיך על פי רוב געדרעהט ארום צוויי פונקטען, וואָס זיי האָבען

*) זעה מאסאָן: וואָרדסוואָרט, שעלי, קיטס און אַנדערע עסיים.

סטיל, די פּאַטריאָטישע און געשיכטלעכע באַגייסטערונג; ביי וואָרדסוואָרט — דאָס שטילע לעבן אין דאָרפישען פּריידן, די ריין־עפּישע האַלטונג און דער פּאָלשטענדיגער קירכטום־פּאַטריאָ־טיזם, די ליעבע פּאַר'ן לעבן און באַוועגן זיך פון א פּאָר דערפער. ביי רונעבערג זעהט מען די באַגייסטערונג פון א סאָלדאַט פּאַר'ן מילימער, ביי וואָרדסוואָרט — דאָס אנטיל־נעמען פון'ם דאָרף־פּרעדיגער אין זיין געמיינדע.

עס איז דאָך פּאַראַן אן אייגציג דענישׁ געדיכט, וואָס וויזט אויף אן איבערראַשענדע עהנליכקייט מיט וואָרדסוואָרט'ס טאָן און סטיל, נאָר עס איז פיעל דראַמאַטישער פון אָלצדינג, וואָס ער האָט וועלן געשריבען — „דער אויבסען־העגדלער" פון הענריך הערץ. ביז איך האָב נעקענט וואָרדסוואָרט'ן האָט מיר אָט דאָס ליעד אויס־געזוכן ווי עס וואָלט געווען עפּעס א באַזונדערע ערשיינונג אין הערץ' פּאָעזיע, כאָטש עס ריהרט אָן א פּולע סטרונעס. דער העלד פון'ם ליעד איז ווי געשאַפען געוואָרען, אז וואָרדסוואָרט זאָל איהם באַהאַנדלען: אָט די פּעהיגקייט צו ריהרען און דאָך ניט פּאַר־הערליכען איז אן איינטימליכקייט פון'ם מיסטער פון דער זעע־שול. עס פּאַרשטעהט זיך, אז דאָס ליעד האָט ניט די הויפּט־איי־גענטימליכקייט אין וועלכער מען דערקענט וואָרדסוואָרט'ן — אָט דאָס, וואָס ער אליין באַצייכענט אלס די פּעהיגקייט צו געבען די אלטעגליכע זאַבען א כמעט איבערנאַטירליכע שאַטירונג. אָט איז א ביישפּיעל פון דעם, ווי אזעלכע זאַבען קומען ביי איהם ארויס. איך קלייב אויס א ליעד, וואָס איז אם בעסטען כאַראַקטעריסטיש פּאַר איהם, כאָטש עס איז אפילו ניט אזא'ן אויסגעצייכענטעס. עס הייסט: „ענטשלאָסענקייט און אונאָפּהענגיקייט". דער דיכטער שילדערט זיין שפּאַציר־גאַנג אין א זומער אין דער פריה, דאָס שי־מערידען פון די טוי־טראָפּען, דעם געזאַנג פון די פויגעל, דאָס שרע־קענדיגע יאָגען זיך פון'ם האָז איבער די פעלדער. ער דענקט וועל־גען דעם, ווי ער האָט אמאל אזוי געדאַנקען־לאָז געלעבט ווי די חיות אין פעלד און די פויגעל אין וואלד; ער דענקט וועגען דעם, אז פּאַר אזא לעבען מוז מען איין שהנעם טאָג באַקומען די פּאַרדינטע שטראָף. עס פּאַלט איהם איין, אז פיעלע באַריטענדע דיכטער האָבען אין יאָמער און נויט געענדיגט זייער לעבען און עס בא־

ווערען פון׳ם טענגליכען לעבען. אָבער וואָרדסוואָרט, וואָס האָט באַדאַרפט אויספיהרען אָט דעם טייל, האָט זיך באמיהט צוצוגעבען צו די נאַטירליכסטע און איינפאַכסטע געשעהענישען דעם שיין פון עפעס אויסער־אָרדענטליכען, פון נייעם, אפילו פון איבער־נאַטירליכען. ער האָט זיך באמיהט אויף אזא׳ן אופן אויפצואוועקען דאָס געמיט פון זיין געווואוינהייטס־דרימעל און עס צווינגען צו באַטראַכטען די שעהנקייט און די וואונדער, וואָס די ווירקליכע וועלט באַווייזט און דאָס געוועהנליכע אויג באמערקט ניט. ער האָט ראשית כל געמאכט אזא פארזוך אין זיינע „לירישע באַלאדען", וועלכע ער באצייכענט אין דער פאררעדע אלס עקספערימענט. דער פארזוך איז באשטאנען אין דעם: צו קענען ניט זאכען, וואָס זיינען נאָך זייער נאטור נאָך ניט פאסיג פאר „ארנאמענטאַלער" דערשטעלונג, דאָך זיין אינטערעסאנט וען זיי וועלען אפילו געשילדערט מיט דער שפראך פון׳ם טענגליכען לעבען. ער האָט זיין פארזוך וויטער פארטנעזעצט אין הונדערטער פון ליעדער פון העכסט פארשיעדענעם וועלט, וואו די העלדען און העלדינען זיינען אלע געווען פון די אונטערע און אונטערשטע פאלקס־קלאסען, אויפגעוואקסען אין דאָרף־פארהעלטנישען און געשילדערט אין ראָמאן פון דאָרפישען לעבען.

אין דער דענישער ליטעראטור איז ניט פאראן קיין דיכטונגס־גרופע פון אָט דעם סארט. ווער עס לייענט אָבער וואָרדסוואָרט מיט אויפמערקזאמקייט וועט דאָ און דאָרט אָנטרעפען אויף א פארם פון פאָעטישען אנעקדאט און דערצעהלונגס־טאָן, וואָס דערמאָנט אין רונעבערג׳ס „פענריך שטאהל". אפילו אין ריטם און פערז געפינט מען דאָ און דאָרט א געוויסע עהנליכקייט; עס וואָלט געווען אינטערעסאנט צו ווייסען צו רונעבערג האָט איבערהויפט געקענט דעם ענגלישען דיכטער; עס קען זיין, אז די גאנצע שוואכע עהנליכקייט צווישען די ביידע נעהמט זיך דערפון, וואָס ביידענס פאסירוננען האָבען זיך באשרענקט אויף דער לאקאַליטעט: אייר־נעמ׳ס אין דער אומגעבונג פון׳ם ענגלישען און דעם צווייטענס — פון׳ם פינישען ים. דער אונטערשייד צווישען זיי איז אָבער אויף יעדען פאל גאנץ באדייטענד. ביי רונעבערג איז בולט דער קרינג־רישער הינטערגרונד און שטימונגס־טאָן, דער פייעריגער לירישער

אין דער העכסטער אינזאַמקייט און אַרימקייט, כּאַרוהיגט דעם אינגען דיכטער אין זיין מורא פֿאַר דער צוקונפֿט און ער באַשליסט, זיך תּמיד פֿאַרצושטעלן דעם אַלטען פֿיאַווקע־זאַמלער, וועלן עס וועלן איהם נאָר אַרויפֿקומען טרויעריגע געדאַנקען וועגען דער צו־קונפֿט. דאָ איז ניט פֿאַראַן דער „אַדען־פּליה", ווי עוואַלד דריקט זיך ערגיץ אויס, אָבער עס איז א גאַנץ גוטער מוסטער פֿאַר וואַרדס־וואַרט'ס כּח דורך דער אַרט פֿון זיין באַהאַנדלונג אַרויפֿצודריקען אויף די גאַנץ פֿשוט'ע נאַטירלעכע זאַכען א שטעמפּל פֿון פֿאַנטא־זיע און ערהאַבענקייט.

אָט דאָס שטרעבען איז ביי וואַרדסוואַרט אין ניט־וועניג פֿון זיינע לעדער אַרויסגעקומען קאַריקאַטור־מעסיג — דאָס פֿאַסירט ביי איהם דאַמאָלס, וועו ער ברענגט אַרויס אָ מיסטיש־דעליגיעזע אָדער אָנשרעקעדיגע וויזיאָנען דורך א זעלטענע פֿאַסירונג, וועלכער ער שרייבט צו די ווירקונגס־קראַפֿט פֿון דער אַווי־גערופֿענער אי־בערנאַטירלעכקייט. עס קומט אַרויס אומגעלומפֿערט, וועו אינ'ם ליעד „דער דאַרן־בוש" דערצעהלט איינער (די פֿאַרהעלטנישען און דער שטאַנד פֿון'ם דערצעהלער זיינען ניט דערמאַנט, אָבער וואַרדסוואַרט אליין זאָגט קאָלרידזש'ן, אז ער האָט זיך דאָרט פֿאַר־געשטעלט אן אַלטען פֿענסיאָנירטען און עובר־בטל'ן שיפֿס־קאַפּי־טאַן) מיט'ן אויסערסטען שרעק. ווי עס וואַלט זיך דאָ געהאַנדעלט וועגען רוחות און שדים, וועגען א משוגע'נע מיידל, וואָס זיצט ביינאַכט, קלאַגענדיג, אָנגעטאָן אין א טיף־רויטען קלייד, אונטערן דאַרן־בוש. און ריין פֿאַראַדיש וועלט אָט די ריכטונג ביי וואַרדס־וואַרט אין זיין „פּעטער בעל" וואָס איז אַרויסגענעבען געוואָרען מיט אזוי פיעל פֿרעטענזיעס און וואָס וואַלט זיכער ׳אויפֿגענצען פֿאַרגעסען געוואָרען, וועו שעלי זאָל ניט האָבען א סאַטירע מיט'ן זעלבינען נאָמען. דאָרט וועלט געשיידערט דער גרויסער שרעק פון א רויהען און גרויזאַמען קנעכט איבער דעם, וואָס זיין עלטע־דער עזעל טראָגט איבער אויף זיך די שרעקליכסטע קלעפּ און וויל זיך דאָך ניט ריהרען פון'ם פּלאַץ. די עקשנות פון'ם עזעל און די נאַכט דונקעלהייט, ביי וועלכער די פֿאַסירונג קומט פֿאָר, דערהיצען אָווי די פֿאַנטאזיע פון'ם קנעכט, אז ער קומט דורך דעם צו א פּאָל־שטענדיגער ענדערונג אין זיין מאַראָל. עס ווייזט זיך אַרויס, אז

פּאָלט איהם א פּראָזאַאישע פּאַרזאָרגען־זיך וועגען זיין צוקונפט. דאָ דערזעהט ער פּלוצלינג פון דער וויטענס אין אָט דער איינזאַמער נעגענד אַן אלטען פּרעמדען מאַן: „ער האָט אויסגעזוכט צו זיין דער עלטסטער פון די, וואָס טראָגען גרויע האָר. וווי א ריזיגער שטיין, וואָס מע דערזעהט אויף א הויכען בארג און מען פּארוואונדערט זיך איבער איהם וווי אזוי, און וועגן איז ער ארויפגעקראָכען אהין, וווי ער וואָלט געוואָגט א לעבעריגער. עס קומט אונז פּאָר, וווי דאָס וואָלט געוואָגט א מין ים־חיה, וואָס איז אהין ארויפגעקראָכען כען זיך וואַרימען קענען דער זון — אזוי האָט אויסגעזוכט דער מאַן, וועמען די משא פון יאָהרען האָט געמאַכט האַלב־טויט. זיין גוף איז קרום, זיין קאָפּ און זיינע פּיס האָבען זיך כמעט באַגענענט און ער האָט אויסגעזוכט וווי וועגן די קראָפּט פון א ווילדען וועהטאָג און לאַנגער קראַנקהייט וואָלט איהם אוממענשליך געדריקט. וווי א וואָלקען, וועמען דער שטאַרקער ווינט קען ניט ריהרען און ער, דער וואָלקען, ריהרט זיך נאָר מיט זיין גאַנצער סביבה, אזוי איז דער מאַן באַוועגונגס־לאָז געשטאַנען". (איבערגעג. אין פּראָזא — דער איב.)

וווי זשעניאל דאָ איז דער דאָפּעלטער פּארגליך און וואָס פּאר א מיסטישע ווירקונג דאָס האָט! דער אלטער איז גליך צו א ריזען־שטיין אין דער הויך און דער שטיין זעהט ווידער אזוי שטאַרק אויס, וווי א ים־חיה וואָלט אהין ארויפגעקראָכען. מיט זעלטענער קראָפּט איז דאָ איבערגענעבען דער איינדרוק פון׳ם הויכען עלטער. דער גרייז האָט אויסגעזוכט, וווי ער וואָלט געוואָגט דער עלטסטער מאַן, וואָס האָט וועג עס איז געלעבט. וועג מיר זאָלען זיין אין דייטשלאַנד אָדער אויף דעם באָדען פון דער רָאמאַנטיק, וואָלט דאָס אונז ניט פּארוואונדערט, וועג מיר זאָלען זיך דערוויסען, אז מיר האָבען דאָ פּאר זיך דעם ירושלים׳ער שוסטער. אָבער מיר זיינען אין ענגלאַנד, וואָרדסוואָרט איז אונזער פיהרער. עס צייגט זיך ארויס, אז דער אלטער מאַן איז אין א הויכען גראד א גאַנץ נעוועהנליך מענשליך באַשעפּעניש, זיין געשעפּט איז צו זאַמלען פּיאָווקעס — א געשעפּט, וואָס פּאַסט זיך פּאר אלטע און שוואכע לייט אין א וואַסער־רייכער געגענד. דעם אלטען׳ס רערע, וואָס איז פּול מיט טרייסט און פּרומקייט, זיין געמיטס־רוהיגקייט אפילו

פון׳ם פאַריגען יאָהרהונדערט, וואָס זיינען אלײן געווען געפאַלירט און געשלײפען, האָבען עס געטאָן כדי דורך די אַנדערע ארויסצוא־ווייזען זייער אייגענע איבערלעגנהייט. נײן, ער האָט דאָס גע־טאָן, ווײל ער האָט געהאַלטען, אז די וויכטיגסטע לײדענשאפטען זיינען ביי אָט די קלאַסען שטאַרקער און רײפער ווי ביי די געביל־דעטע און נאָך, ווײל אָט די קלאַסען רעדען, דורכדעם וואָס זיי זיי־נען ניט אונטערוואָרפען אין דער באציהונג קיין שום צוואַנג, מיט א מאהר נאַטירלײכער שפראַך. ער האָט געהאַלטען, אז די גרונד־געפיהלען פון׳ם מענשלײכען האַרץ קומען ביי די דאָרף־איינוואוינער ארויס מעהר איינפאך און עלעמענטאַר און מען קען דאָס דערפאר לײכטער באמערקען, ווי אינ׳ם שטאָדט־לעבען. ער איז געווען דערפון איבערצייגט, אז דאָס צוזאמענלעבען מיט די שהנע און שטענדיגע פאַרמען פון דער נאַטור צוזאמענגענומען מיט דער נוי־טיגקייט און שטענדיגקייט פון דער דאָרף־באשעפטיגונג, מאכט אלע געפיהלען דויערהאפטער. אָט דאָ, אין דער געבורט־שעה פון׳ם יאָהרהונדערט, געפינט מען דעם קערן פון דער עסטעטישער גרונד־אנשויאונג, וואָס האָט אָנגעהאַלטען לענגער פון א האַלבען יאָהר־הונדערט און האָט זיך פאַרשפרייט און פאַרפלאַנצט פון לאַנד צו לאַנד. אָט די אנשויאונג האָט אין דייטשלאַנד, פראַנקרייך און סקאַנדינאַוויען געפיהרט צו דער פויערן־פאָעזיע און דער דאָרף־געשיכטע און אין פאַרשיעדענע לענדערען — צו דער פאַרהערלי־כונג פון דער שפראַך פון׳ם אלגעמיינעם פאָלק. וועג מען צענלי־דערט אָט דעם קערן אויף א באַטאַנישען אופן, קען מען דערפון נײנדליך לערנען די נאַטורגעשיכטע פון דער גאַנצער פלאַנץ.

וואַרדסוואָרט׳ם אויסאַנגם־פונקט איז א ריין טאפאָגראפי־שער. אַדטם־באַשרײבונג אין׳ם פולסטען זין פון וואָרט איז פאר איהם נאָך אייגענטימליכער ווי פאר וואַלטער סקאט. די אויפנאבע פון זיין לעבען איז געווען, אזוי צו שילדערען די ענגלישע נאַטור און ענגלישע נאַטורען ווי ער האָט זיי געזעהן פנים אל פנים. היות ווי ער האָט נאר דאָס געוואָלט שילדערען מיט וואָס ער איז געווען באַלשטענדיג פאַרטרויט, איז ער נעקומען צו א טעאָריע, אז עס איז נויטיג פאר יעדען דיכטער זיך אויפצוהאלטען אויף א באשטימ־טען פלעק אויף דער ערד. ער האָט אויך דערפאר פארבונדען זיין

די סכה פון דער עקשנות פון'ם עזעל איז דאָס, וואָס זיין בעל־הבית איז אויף יענעם פּלאַץ אריינגעפאַלן אין וואסער און דער עזעל ווייל אויף אזא'ן אופן ציהען די אויפמערקזאמקייט פון'ם פובליקום אויף דעם פּלאַץ. די מאַראַלישע גרויסקייט פון'ם עזעל שטעהט דאָ אין א שארפען היפוך צו דער עזעלקייט פון'ם מאן וואָרדם־וואָרט, וואָס האָט קיין חוש ניט פאר דאָס קאָמישע, ווייזט יערעס מאָל אָן אויף אָט דעם היפוך.

דאָס איז ניט קיין צופאל, דאָס איז א כאראקטער־צוג. די נייע שול האָט אין איהר האס קענען דעם גלאַנץ און אין איהר ליעבע פאר דער איינפאכקייט און פראָסטקייט, באקומען א לידענשאפט־ליכע נייגונג צו עזלען, צו אָט די שטאַנדהאפטע, געדולדיגע און באזונדערס ניט־אנערקענטע נאטור־באשעפענישען, וואָס ווערען איבערשטראהלט פון יועניגער ענינזאמע חיות. קאלרידזש פיהרט עם אזוי ווייט, אז אין זיין געריכט „צו אן איננען עזעל, וועמעס מוטער עס איז צוגעבונדען ניט ווייט פון איהם", רופט ער אויס צום עזעל: „איך באגריס דיך אלס ברודער!" און דריקט אויס זיין מעהר ווי פילאַנטראָפישען וואונש, צו לעבען אין אן אנדער געזעל־שאפטס־צושטאנד און צו קענען שענקען דעם עזעל א טאל באוואק־סען מיט גראָז — דאמאלס וואלט איהם דאָס פרעהליכע הירזשען פון'ם עזעל געקלונגען שעהנער ווי די בעסטע מוזיק. עס איז קיין וואונדער ניט, אז דער שפאס־פויגל בייראן, האָט באלד אויפגע־כאפט אָט דעם ברודער־גרוס און זיך איבער דעם לוסטיג געמאכט אין זיין ערשטער סאטירע „ענגלישע דיכטער און שאָטלענדישע רעצענזענטען". פאר קאלרידזש איז אָט דער עקסטרעמער נאטו־ראליזם דאָך ניט געווען נאטירליך, ער אליין איז געווען דער ער־שטער, וואָס האָט זיך וויציג געמאכט איבער אָט די עקסטרא־וואָ־גאנצען. וואָרדסוואָרט אָבער, וואָס איז פון דער נאטור געווען קאָנסעקווענט און כמעט עקשנות'דיג, איז אָנגענאנגען מיט אָט דעם ריין ליטעראַרישען נאטוראליזם ביז צו זיינע עקסטרעמסטע קאָנ־סעקווענצען.

ער פלענט זיך כמעט תמיד אויסקלייבען זיינע סוזשעטען פון'ם דאָרף־לעבען און באזונדערס פון'ם לעבען פון די נידעריגערע פאלקס־מאסען. און געטאָן האָט ער דאָס ניט ווי די פראנצויזען

נעם דאָרף־קינד אין זיין געגענד, וואו ער טרעפט שוין ניט מעהר זיין היים און געפינט נאָר נאָך די נעמען פון אלע זיינע פרייַנד אויף די מצבות אויפ'ן קירך־הויף, („די ברידער") דעם ביטערען גורל פון א פּאַרפּיהרטען און פּאַרלאָזענעם מיידעל, („רות"), ווי א אידיאָטיש אינגעל לויפט ביי נאַכט נאָך א דאָקטאָר און פּאַר־בלאנדזשעט אויפ'ן וועג, („דער אידיאָטישער אינגעל") די וואונ־דערבאַרע געשעהענישען וואָס א קליינער בליינדער אינגעל איז אויסגעשטאַנען און עס האָט איהם נאָר ניט געשאדט, (דער בליינ־דער באַרג־אינגעל) דאָס טרויערען פון אן אלטען אויסגעצייכענטען פּאטער איבער זיין אויסגעלאָזטען זוהן, („מיכאל") די באַדויערנס־ווערטע נייגונג פון א דילישאנס קוטשער, וואָס איז באַליעבט אין דער גאַנצער געגענד, צו אַן האַר־בייטעל און ווי דאָס פיהרט דערצו אז מען זאָל איהם אראָפּזעצען פון זיין אמט. (באַזונדערן אין פּיער געזאַנגען אונטער'ן טיטעל „דער קוטשער".)

דאָס איינציגע אוני־ענגלישע אין דער גאַנצער ארט ווי אזוי אָט א די פּאַסירונגען, אפילו די לייכטערע און די לוסטיגערע פון זיי, ווערען באשריבען איז דאָס, וואָס אין דער שילדערונג פעהלט אין גאַנצען דער הומאָר. אנשטאט הומאָר האָט וואַרדסוואָרט, ווי מאסאן דריקט זעהר גוט אויס „א האַרטען גוטמוטיגען שמייכעל". דערפאר אָבער האָט ער א טיעפען און ערנסטען פּאטאָס מיט וועל־כען ער דערצעהלט אָט די טראַגישע און ערנסטע לאָקאל־געשיכטען. מיט דער גאַנצער רייַנקייט און עבטקייט פון אָט דעם מין שרייבען האָט עס דאָך ניט דעם פעטישען ציטער אדער דעם מאדערנעם ברען אין זיך. עס ווירקט אָבער דערפאר נאָך שטאַרקער אויף א סך מענשען, וואָס האָבען עס ליעב וועז דער דיכטער הויבט זיך ניט אויף צו הויך איבער זיי און שעצען דאָס גוטע און וואויל־טועניגע פון דער סימפּאטיע פון וועלכער דאָס שטאמט. דאָס איז א מין סימפּאטיע, וואָס איז גלייך צו דער ליעבע פון א פּריסט אדער פון א ארצט, כאטש אין דעם ליגט מעהר פּראָפעסיע ווי האַר־ציגקייט, וואָס פּאַרכאפט אונז מיט דער פּאלשטענדיגקייט פון איהר אויסדרוק.

מיר שיינט, אז אין ערגיץ איז אָט דער אויסדרוק ניט אזוי שעהן ווי אין די ליעדער „סימאן לו" און „דער אלטער בעטלער פון

דיכטער־נאַמען מיט די ימ'ען פון צפון־ענגלאַנד, וועטעס אומגע־
בונג עס איז תמיד געווען די סצענעריע פאַר זיין דיכטונג. יאַ,
ער איז געגאַנגען אזוי ווייט, אז ער האָט געהאלטען, אז דער גע־
בורטס־אָרט פון'ם יחיד איז פאַר איהם דער בעסטער פלאַץ, וואו
ער קען ענטוויקלען זיין טעטיגקייט זיין גאנצען לעבען.

אזוי ארום איז ער געוואָרען א ספּעציעל ענגלישער נאטור־
מאלער, אזוי ארום האָבען זיינע שילדערונגען א ריין־לאַקאלען אינ־
טערעס. דער באריהמטער ענגלישער קונסט־קריטיקער דושאן רוס־
קין האָט מיט רעכט אָנגערופען וואָרדסוואָרט, דעם גרויסען פּאָע־
טישען לאַנדשאַפטס־מאלער פון זיין פּעריאָדע. אין דער צייט,
וואָס בייראן פּארלאָזט אלע מאל זיין היימלאַנד כדי צו מאהלען
מיט פרעמדע און גליהענדיגע פּארבען די נאטור פון גריכענלאַנד
און פון'ם אָריענט; אין דער צייט, וועו שעלי באטראכט דעם
קלימאט פון ענגלאַנד אלס טויט־שרעליך פאַר זיין עדעלען קערפּער
און פּארהערליכט נאכאמאל און ווידעראמאל די ברענגן און טייכען
פון איטאליע; אין דער צייט, וועו סקאט באזינגט שאטלאנד און
מאר וועט קיינמאל ניט מיעד צו לויבען די שהנקייט פון'ם גרי־
נעם ערין, אין אָט דער צייט שטעהט וואָרדסוואָרט אליין אלס דער
ריין־בלוטיגער ענגלענדער, טיף איינגעוואָרצעלט אין לאַנד און
ווי אן אלטער דעמב אריינגעוואקסען מיט הונדערטער וואָרצלען.
זיין עהרגייץ איז געווען צו זיין אן עכט־ענגלישער באשרייבענדער
דיכטער. וועו ער האָט זיך פּארטיעפט אין דער געגענד אין וועל־
כער ער האָט געוואוינט, איז געגאַנגען דאָרט שפּאַצירען, איז ge־
פּאהרען אויף א שיפעל, איז געגאַנגען אין קירך און אויפגענומען
די געסט, וואָס האָבען איהם באוואונדערט איז דאָס אלצדינג ge־
שעהן מיט דער דעטאלירטעסטער קענטעניש פון די אונטערשטע
קלאַסען און איבערהויפט פון'ם דאָרף־לעבען. ער האָט דעמזעל־
ביגען קוק אויף אָט דעם לעבען ווי א גוטער און עהרענהאפטער
דאָרף־פרעדיגער פון דעם סאָרט, ווי ער אליין האָט איהם געשיל־
דערט אין זיין „עקסקורסיע".

זיין כפּעציאליטעט זיינען אָט די אלע געוועהנליכע קירכשפּיל־
פּאסירונגען און קירכשפּיל־אומגליקען, וואָס קומען פּאַר אין א
דאָרף־געגענד אין ענגלאַנד: דאָס צוריקקערען פון א פּארפאלע־

פֿיהרער לאַנגזאַם אין א זייט, פּאַהרט לאַנגזאַם, אפילו אָהן א קלָה, אריבער. אָבער האַלט ניט אָט דעם מאַן פּאַר נוצלאָז! איהר, שטאַטסמענער, וואָס איהר האַלט אין איין פּאַכען מיט'ן בעזים אום ארויסצוקערען יעדע שערליכקייט! איהר, וואָס זייט אזוי שטאָלץ אויף אייערע פּעהיגקייטען, חכמה אָדער מאַכט, באַטראַכט ניט אָט דעם אַלטען פּאַר א משא! עס איז א געזעץ פון דער נאַטור, אז יעדע זאַך אין דער וועלט, זאָל עס נאָך ווי נידעריג און שלעכט און שערליך אויסזעהן, האָט אין זיך דאָך עפּעס גוטעס. וואו עס באַווייזט זיך דער אַלטער בעטלער, פּאַנגען מענשען אָן צו טון גוטע זאַכען, באַווייזען רחמנות, אזוי ארום ווערט די נשמה צום בעסטען געפיהרט. דער רייכער, וואָס זיצט פּאַר דער טיר פון זיין אייגענעם הויז, און וואקסט פּאַר נחת ווי די פּרוכט פון'ם בארן־בוים, וואָס איז איבער זיין קאָפּ; דער קרעפּטיגער אינגער־מאַן, דער גליקליכער — אָט די אַלע, וואָס האָבען זיך זייער היים און וואקסען און בליהען מיט זייערע פּאַמיליען, — אָט די אַלע זעהען אין איהם דעם שטילען מאַהנער, וואָס ווען אין זיי דעם געדאַנק פּאַר זייער אייגענער גראַטולירונג" (פּראָזא — דער איבערז.)

ווען מען לייענט אָט דאָס געדיכט אין די שטאַרקע פערזען פון'ם אָריגינאַל און מען וועט מוזען מודה זיין, אז דאָס איז אפילו א מוסר־רעדע, אָבער א מוסר־רעדע אין פיינסטען סטיל. אינ'ם נאַטוראַליזם, וואָס האָט זיך שפּעטער לאַגישער־ווייזע און ווי עס איז געווען צו ערוואַרטען ענטוויקעלט צו הומאַניזם און ראַדיקא־ליזם, איז שוין פון אָנפאַנג אָן געווען א נייגונג צו מאָראַליזירען און צו עוואַנגעליישער רעליגיאָזיטעט. ער האָט אויפגעזוכט די אָרימע, די פּשוט'ע הערצער, די וואָס האָבען פּאַר דער וועלט קיין ווערט ניט — דאָס האָט איינגעשטימט מיט דער מאָראַל פון'ם עוואַנגעליום. ער האָט זיך אָפּגעזאָגט פון דער פּאַרפיינערטער ציוויליזאַציע און איהרע העלדען און האָט זיך אויסגעקליבען פּי־שער און פּויערען — אויך דאָ איז ער נאָכגענאַנגען דעם עוואַנ־געליום. אזוי ארום האָבען זיך אין וואָרדסוואָרט נאָנץ קאָנסעק־וענט פּראַיניגט די נאַטור־פּאָרעהרונג מיט'ן מאָראַליזירענדען פּראָטעסטאַנטיש־קריסטליכען עלעמענט, וואָס איז אזוי שטאַרק

קומבערלאַנד". דאָס ערשטע ליעד איז אן אנעקדאָט פון אן אלטען יענער, וואָס אינגערהויט פלעגט ער געשמידיג מיט'ן האָרן און מיט'ן הונד פאַהרען אויפ'ן פערד און געהען צו פוס, אָבער איצט אויף דער עלטער, איז ער אזוי שוואַך געוואָרען, אז דער דיכטער טרעפט איהם איין טאָג ווי ער טוט מיט מיה די לייכטע ארבייט פון אויפגראָבען פוילע בוים־וואָרצלען.

„עס איז צו שווער פאר אייך, גוטער מאן, — האָב איך גע־זאָגט, — גיט מיר די רידעל אין האנט!" ער האָט מיט א פריי־דיגען בליק אָנגענומען מיין הילף. איין קלאפ — און דער גאנצער וואָרצעל איז ארוים פון דער ערד, ביי וועלכער דער אלטער האָט זיך נעביך אזוי פיעל געפלאגט. מיט טרערען אין די אויגען און קלאפענדיגען הארץ האָט ער מיר שטאַרק געדאנקט. גוטע האנד־לונגען, זאָגט מען, ווערען אָפט פון שלעכטע מענשען מיט שלעכט'ס באצאָהלט, מיך אָבער מאַכט שוין דער דאנק פון מענשען טרויריג — (פראָזא — דער איבערז.)

וועניג פאָעטען האָבען ארויסגעוויזען אזוי פיעל מיטגעפיהל ווי וואָרדסוואָרט צו מענשען, וואָס זיינען, ניט דורך זייער אייגענער שולד, געוואָרען אומברויכבאר, דעמיטיגע וועניראביליען פון'ם מענשליכען געשלעכט. דאָס בעסטע ביישפיעל דערפאר איז „דער אלטער בעטלער". וואָרדסוואָרט שילדערט, ווי דער בעטלער, וועמען יעדער קען, געהט ארום אין די הייזער:

„וען איך בין נאָך געווען א קינד, האָב איך איהם שוין גע־קענט. ער האָט שוין דאמאָלס אזוי אלט אויסגעזעהן ווי איצט. ער וואָנדערט ארום אייגער אליין, ער זעהט אוים אזוי הילפלאָז, אז דער פארבייר־רייטער טוט איהם ניט א וואָרף די נדבה אין הוט נאָר ער שטעלט זיך לאַנגזאם אָפּ. כדי זיכער צו זיין אז די נדבה וועט איהם טרעפען. און וען דער רייטער פאָהרט שוין אפילו אַוועק, מוז ער נאָך אלץ, אייידער ער טוט א טרייב דאָס פערד, וואַרפען א געזעגנען־בליק צום אלטען. דערזעהט דעם אלטען די פרוי פון סלאמבאם, וואַרפט זי אלע ארבייט אַוועק, הויבט אויף דעם סלאמ־נאם אין לאָזט איהם דורכגעהן. דערזעהט דעם אלטען דער פאסט־פיהרער, שרייט ער נאָך פון דער ווייטענס, אן אויב דער אלטער געהט נאָך אלץ אויף דעמזעלבען וועג, פארקערעוועט דער פאסט־

פון ארבייטען פאר פרעמדע, און, פון דער צווייטער זייט, דאָך ניט איננאנצען פריי פון ארבייט) מיט זייער איינפאַכקייט באזיצען די אמת'ע פאַטישע קוואַליפיקאַציעס. אז דאָס דאַרף־לעבען אלס אזעלכעס קען בעסער מאכען דעם מענשען איז ניט מעהר ווי אבער־גלויבען; עס קען איהם אויך שטומפף מאכען. קאלרידזש האָט, למשל, ערקלערט: ווען מען פארגלייכט אין ענגלאנד די מעטאָדע פון דער דורכפיהרונג פון די געזעצען פאר די אָרימע אין שטעדט: ליווערפאָל, מאנטשעסטער און בריסטאל מיט דער מעטאָדע ווי די אונטערשטיצונג פאר אָרימע ווערט פארטיילט אויפ'ן לאנד, דער פארגלייך אוים צו גונסטען פון די שטעדט. אָבער וואַרם־וואָרט האָט אפילו איבערגעשאצט די באדייטונג, וואָס די שילדע־רונג פון'ם דאַרף־לעבען האָט געהאט פאר זיין אייגענער פאָעזיע. ניט נאָר זיינען זיינע הויפט־פערזאָנען אין פיעלע פון זיינע בעסטע דיכטונגען (ווי אין „רות", „מיכאל", די ברידער") ניט אויסדריק־ליך פויערען אדער דאַרף־איינוואוינער, נאָר אפטמאל האָט ער, דורך זיין נאטוראליסטישער ליידענשאפט און זיין נייגונג צו מא־ראליזירען דורך דער פארהערליכונג פון די אונטערשטע געזעל־שאפטס־קלאסען, פארבונדען וואסערע עס איז פראפעסיע מיט אזעלכע פעהיגקייטען און אייגענשאפטען, וואָס האָבען, נאָך אלע וואַרשיינליכקייטען, מיט איהר גאָר ניט צו טאָן. עס איז א פא־ראדאקסאל, וואָס וואַרדסוואָרט פרעדיגט מיט א געוויסער לייבע אין זיין געדיכט „די עקסקורסיע", „אז גרויסע דיכטער זיינען בא־האלטען אין די נידערגיסטע שיכטען"*) עס באפרידיגט אויך זיינע עוואנגעליש אינסטינקטען צו דענקען, אז טאלאנט איז אומ־אָפהענגיג פון פארמעגען און גוטע אויסערע לעבענס־פארהעלטעני־שען. זאל אפילו זיין, אז ס'איז אזוי; אָבער איז דאָס ניט לעבער־ליך צו מאכען אין א געדיכט דעם פאָעטס־העלד פאר א קויטען־קע־רער און שפעטער מיט ביאגראפישער גענויאיגקייט ערקלערען זוי

*) „אַ! פיעלע דיכטער פארזעצט די נאָטור: מענער, וואָס זיינען באַגאַבט מיט דער עקסטער גייכטיגקייט, מיט א נבוא'ישען בליק אוף מיט א געפליכען טאלאַנט, נאָר עס זעהלט זיי די געשליפענע פיינע פערז־קונסט". (פראָזא — איבערזעצער) די עקסקורסיע, בוך 1

פאָפולער געווען אין ענגלאנד. מען קען אויך ניט נאנץ אוועקמא־כען מיט דער האנט זיינע מאַראלישע באַלעהרענדע ליעדער. אָפט־מאל ליגט אן אייגענטימליכע גרויסקייט אין דער ארט ווי אזוי די אויספאכע לעהרע איז אויסגעדריקט. איך נעפין אן אמת'ע דערהוי־בונג אין די ווערטער, מיט וועלכע עס ווערט אין „לאוודאמיא" געזאָנט דער טרויערענדיגער פרוי, אז אנשטאט צוריק צו פאַרלאַנ־גען איהר מאן, זאָל זי זיך בעסער אָפּזאָגען דערפון און דורך דער ליעבע נעלייטערט ווערען צו א העכערען גייסטיגען לעבען:

„דורך דיין פּשוט־שטערבליכען בענקען, לעהרען זיך, אַרויפ־צושטייגען צו עפעס העכערען, די הייליגע קראפט פון דער ליעבע איז דיר הויפטזעכליך צו אָט דעם צווועק נעגעבען געווָארען; די ליידענשאפט איז צו דעם צווועק אזוי שטארק ענטוויקעלט נעווָארען, כדי זי צו באַנוצען פאר א מיטעל צו טויטען דעם איך" — (פּראָזא— דער איבערז.)

אפילו די אבסטראקטע ארט „צו דער פליכט", וואָס ענט־האלט א ריין־קאנטישע באגייסטערונג, האָט זשעניאל־אבסורדע שורות, וואָס דערמאָהנען אין געוויסע פאַראַאָקסען פון די קירכען־פאטערס. דער דיכטער רופט אויס צו דער פליכט:

„דו האלטסט אין טאקט דעם שוואונג פון די שטערען
די העלטסטע הימלען זיינען דורך דיר שטארק און יונג".

פון אָט די אלע פאַרשידענארטיגע ליעדער, קערט זיך דער לע־זער נערן צוריק צו וואַרדסוואָרט'ס ספעציעלען נעביט, צו זיינע אידיליען.

לאָמיר דאָך נאָך כאפען א קוק אויף אָט די ליעדער און אויף דער טעאָריע, וואָס זיי דאַרפען, נאָך דער אבזיכט פון'ם דיכטער, מיט זיך פאַרשטעלען. עס איז קיין ספק ניט, אז וואַרדסוואָרט האָט נעשענקט דעם דאָרף־לעבען א פיעל נרעסערע באדייטונג אין דער פאָעזיע ווי עס קומט דעם. זיין סביבה איז אמת נעווען בכח ארויסצורופען ביי איהם אזא טעאָרלעטישע איבערשעצונג. אויב ער האָט באַנוצט די שאַף־ציכטער פון קומבערלאנד און וועסטמאר־לאנד אלס מאָדעלען פאר זיינע העלדען, קומט דאָס דערפון, וואָס אָט די מענער (פון איין זייט אומאָפהענגיג נענוג אום ניט צו דאר־

סטע, וועט עס זיין אוממעגליך פאר א דיכטער צו געבויכען א בעסערע שפראך נאנץ אונאפהענגיג דערפון צי ער שרייבט אין פּראָזא אדער אין פערזען. אזוי ארום קומט וואַרדסוואָרט צו דעם באקאנטען און אינטערעסאנטען פּאראדאקס, אז צ ו ו י ש ע ן ד ע ר פּ ר א ז א־ש פ ר א ך א ו ן ד ע ר מ ע ט ר י ש ע ר ק א מ פּ א ז י צ י ע א י ז ק י י ן ו ו י ב ט י ג ע ר א ו נ־ ט ע ר ש י ע ד נ י ט פ א ר א ן א ו ן ע ס ק ע ן א ו י ך א ז ע ל כ ע ר א ו י ך נ י ט ז י י ן. וועו ער וואלט דערמיט נעמיינט צו פראטעסטירען קעגען די אלע לאנגווייליגע און קלאָג־ דיגע שפראך־פארדרעהונגען, וואס קומען ארויס אפילו ביי פיעלע באריטענדע דיכטער דורך די נעצוואונגענע ריימען און דעם מאנ־ נעל פון ריטמישען נעפיהל, וואלט איך מיט איהם פון טיעפען הארצען איינגעשטימט. וואס מיך אנבאלאנגט, אונטערשרייב איך נארן דאס קאפיטעל פון טאָדאר באנווי, וואס טראגט דעם נאמען „פאעטיקא ליצענציא" און וועמעס אינהאלט עס איז „עס זיינען קיינע פארגענען". אבער וואַרדסוואָרט פארשטעהט אונטער זיין אויסדרוק נאנץ עפעס אנדערש. ער באהויפטעט, אז ניט נאר מוז אין נרעסערע טיילען פון יעדען נוטען נעדיכט די שפראך מיט דער אויסנאהם פון דער מעטריק, זיין דיזעלבינע ווי אין פּראָזא, נור, אז אפילו אין די בעסטע טיילען פון די בעסטע־ליעדער מוז די שפראך פאלשטענדיג איבעראיינשטימען מיט'ן פּראָזא־סטיל. וואַרים, זאגט וואַרדסוואָרט, ווי אמת און לעבעדיג די שפראך פון'ם דיכטער זאל ניט זיין, אבער אזוי אמת און אזוי לעבעדיג ווי די שפראך פון דעם, וואס געפינט זיך אין דער נעדיכטעטער סיטו־ אציע קען זי קיינמאל ניט זיין; מיט אנדערע וועדטער, די שפראך פון'ם דיכטער קען קיינמאל אריבערשטיגען דעם פּראָזאאישען אויסדרוק, זי קען זיך העכסטענס דערנעהענטערען צו איהם. מיט עכט ענגלישער עקשנות פארטיידיגט ער זיין דאקטרין קעגען די אנגריפען, וואס זיינען ארויסגערופען נעוואָרען פון אלע זייטען. מען האט ציטירט אלס מוסטער־נעדיכט אינ'ם זין פון דער נייער פּאָעטיק, דזשאנסאן'ס בוריעסק־שורות, וואס ער האט פארפאסט קעגען דעם באלאדען־סטיל:

„איך האב אנגעטאן מיין הוט אויפ'ן קאפ און בין ארא פ צום

אזוי עס האָט זיך געטראָפען, וואָס דער העלד איז אין איין דערזעלבער צייט א דיבטער, א פילאָזאָף און א קוימען־קערער? אזעלכע זעלטענע ערשיינונגען קען נאָר אן אמתע לעבענס־באשרייבונג ערקלערען. אין דער פאָעזיע איז אזא איבערטריבענער נאטוראליזם אפשטויסענד, ווייל דער פאל איז צו וועניג טיפיש. און וואָס איז פאר אן אונטערשיעד צווישען אָט דעם פאל און די פיעלע אנדערע, וואו וואָרדסוואָרט לאָזט ארויסזאָגען דעם פערדלער, דעם פיאָווקע־קלייבער און דעם פויער אזעלכע געראנקען, וואָס איבערראשען אונז, וועו מיר הערען זיי פון אזעלכע מיילער? כדי צו באַווייזען און רעכטפערטיגען זיינע כאראקטערען, איז וואָרדסוואָרט אָפט געצוואונגען צו דערצעהלען א נאנצע רייה אומוויכטיגע און צופעליגע אומשטענדען, וואָס זיינען אפשר נויטיג אום פעסטצושטעלען א פאקט, אינ'ם ווירקליכען לעבען, וועלכע מיר וואָלטען אבער א דיבטער מיט פארגעניגען מוחל געווען. דאָס קלינגליכע רעבענען זיך מיט דער וואָרשיינליכקייט, די קלינגליכע פינקטליכקייט אין דער מאָטיווירונג איז ביי וואָרדסוואָרט'ן אין העכסטען גראד ערמידענד, באזונדערס וועו די לאנגע איבערגענג און באשרייבונגען אין דער „עקסקורסיע", וועלכע ביירען האָט זעהר ווייציג כאראקטעריזירט אלס דאָס אייביגע: „דא געהן מיר ארויף, דאָס געהן מיר ארא, און דא געהן מיר ארום און ארום!"

וואָרדסוואָרט'ס אויסוואהל פאר זיינע טעמען פיהרט איהם צו א שפראך־אייגענטימליכקייט, וואָס קען באצייכענט ווערען אלס די אויסערסטע ליטעראַרישע קאָנסעקווענץ פון'ם נאטוראליזם. וואָרדסוואָרט שטעלט אויף די באהויפטונג: די שפראך וואָס ווערט גערעדט פון אָט דעם קלאס, וואָס ער שילדערט, איז, וועו זי איז אויסגעבעסערט פון געוויסע פעהלער, די בעסטע וואָס עס קען געבען; די מענער און פרויען פון'ם נידעריגען פאָלקס־קלאס אויפ'ן דאָרף זיינען אין שטענדיגען פארקער מיט די זאכען, פון וועלכע דער בעסטער טייל פון אונזער שפראך שטאמט אָפ; די איינפאכקייט פון זייער לעבען און די באשרענקטקייט פון זייער קרייז באפרייט זיי פון'ם איינפלוס פון דער סאציאלער אייטעלקייט, וואָס פיהרט דערצו כסדר צו זוכען און צו איבערלעגען די אויסדרוקען. וואָרדסוואָרט דענקט דערפאר, אז, היות ווי די שפראך איז די בע־

אַלגעמיינע געוועזען. וואַרדסוואָרט דענקט, אַז דער בעסטער טייל פון דער שפּראַך שטאַמט פון די זאַכען, וואָס רינגלען אַרום און באַשעפטיגען דעם פּויער. אָבער אָט די פּאַרשטעלונגען, וואָס דרעהען זיך אלץ אַרום נאַהרונג, הויז, זיכערקייט, און באַלעבאַטיש־קייט זיינען זיכער ניט דער בעסטער טייל פון דער שפּראַך. עס איז אויך אונריכטיג, ווי וואַרדסוואָרט טוט, פּאַר א געוויסען גראַד פון לוידענשאַפטלעכקייט, וואָס מען ענטדעקט אין א שפּראַך איהר צו געבען דעם עהרען־טיטול פּאָעטיש: די לוידענשאַפט באשאפט ניט קיין נייע געדאנקען און קיין נייעם וואָרט־אוצר, זי באַוועגט נאָר שטאַרקער און אין א העכערען גראַד דאָס, וואָס איז פּאַראַן; זי קען קיינמאָל ניט פּאַרוואַנדלען די אומגאַנגס־שפּראַך אין פּאָעזיע, זי קען די אומגאַנגס־שפּראַך מיט שוועכער נויט דערהויבען צו פּראָזא.

דאָס איז שוין אזא מערקווירדיג נאַטוראַליסטיש פּאַרבייטען ביי וואַרדסוואָרט, וואָס ער האַלט אין איין צוזאַמענמישען די באַגריפען „אומגאַנגס־שפּראַך" און „פּראָזא". די גוטע פּראָזא איז שוין ריין פון אָט דעם פּוסטען און זינלאָזען איבער'חזר'ן זיך, פון אָט די אונזיכערקייטען און שטאַמעלדיגע רעדענסאַרטען, וואָס עם ברענגט מיט זיך די האַלב־בילדונג. לויידער האָט וואַרדסוואָרט אליין אומעטום אין זייַנע לידער וואו ער האָט אריינגעפיהרט א דראַמאַטישען עלעמענט, א היבשע ביסעל אזעלכע וויידערהאַלונגען אויפגענומען. זיין פּלוצלינגער און פּיינליכער איבערגאַנג פון זיין הויכען און עדלען סטיל צו פּאַלשטענדיגער סטיל־לאָזיגקייט איז אויך צו באַדאַנקען זיין אומגליקליכער ליבע צו דער פלאַכסטער נאַבאַמונג פון דער נאַטור. א מוסטער פון אָט דעם סטיל קען זיין „דער בלינדער בארג־אינגעל".

פּאָעזיע איז, נאָך וואַרדסוואָרט'ס דעפיניציע, די געמיטס־באַוועגונג אויסגעדריקט אין א רוהיגען צושטאַנד. איהר שטרע־בען איז נאַכצואָהמען די שפּראַך פון דער נאַטור. היות אָבער ווי דעם דיכטער'ס אויפנאבע איז ניט איבערצוגעבען דעם אמת, נאָר צו פּאַרשאַפען פּארגעניגען, באַנוצט ער זיך מיט'ן ריטם כדי צו מאַכען דעם לעזער א פּאַר קלייניע אנגענעהמע איבעררַשונגען. דער ריטם וועקט די נייגעריגקייט און באַפרידיגט, אָבער דאָס

טייך, דאָרט האָב איך געטראָפען א מאן, וואָס טראָגט דעם הוט אין דער האַנט" (פראָוא — דער איבערז.)

דאָס איז ניט קיין פאָעזיע, האָט מען באהויפטעט. וואָרדס־וואָרט איז דאָס מודה. אָבער, זאָגט ער, דאָס איז אַלס פראָוא אויך ניט אינטערעסאַנט און עס פיהרט אויך ניט צו עפּיס אינטערעסאַנטען; דערפאר איז דאָס ניט אין שטאַנד צו וועקען געפיהלען און געדאַנקען. „פאר וואָס באוויזען, אז אַן אף איז ניט קיין ניוטאָן, אז ער איז נאָר אינגאנצען קיין מענש ניט?" ער כאראקטעריזירט די אלגעמיינע אַנזיכט מיט די ווערטער: אז א שריפטשטעלער, וויל ער שרייבט פערזען, פארפליכטעט זיך צו לעבען נאָך געווייסע גייסטיגע געוואוינהייטען, אפּצוגעבען א פּלאַץ אין זיינע ווערק געווייסע קלאַסען פון אידעען און אנדערע אויסשליסען. אָט דער אנזיכט שטעלט ער אקעגען זיין איבערצייגונג פון דער אידענטיטעט פון גוטער פּאָעזיע און גוטער פּראָזא. זי באזירט אויף זיין אונצופּרידענהייט מיט דער פּאָעטישער געמאכטקייט און האָט אזא ווירקונג אין זיין דיכטערישען שאפען, אז אפט באגרעניצט ער שטאַרק זיין אייגענעם פּאָעטישען סטיל, וואָס איז אזוי מוסטערהאפט און מייסטערהאפט אין פיעלע באציהונגען און אפט זוכט ער איהם צו פארפלאכטן.

וואָס אנבאלאַנט די פארהערליכונג פון דער שפּראך פונ׳ם פּשוט׳ן פאָלק אויפ׳ן דאָרף, וועלכע וואַרדסוואַרט האָט געמאכט פאר זיין אויסנאנגס־פונקט און וואָס דערמאָהנט אביסעל אינ׳ם קעכלען די פאָלקס־שפּראך אין דענעמארק וואָס האָט זיך אָנגעפאנגען פון גרונדוועג, איז דאָרויף דא א סך צו ענטפערן. ערשטענס, איז אזא פּויערן־שפּראך ווי דער דיכטער פארלאנגט — א ערזיניגטע פון פּראָווינציאליזמען און אויסגעבעסערטע נאָך די געזעצען פון דער גראַמאַטיק — ניט אנדערש ווי די שפּראך פון יעדען פארשטענדיגען מענשען מיט דעם אייניציגען אונטערשיד, וואָס דער פּויער האָט וועניגער און דערצו אביסעל אומקלאָהרע באגרי־פען; דער פּויער פארבליבט איבער זיין ניט־ענטוויקעלטקייט ביי געצעלטע פאקטען, וואָס ער האָט געמומען פון זיין באשרענקטער ערפאַהרונג אָדער פון זיין אנגענומענעם גלויבען, אין צייט וועז דער געבילדעטער באטראכט דעם צוזאמענהאנג פון זאכען און זוכט

פֿאַרם לאָזט זיך באַארבייטען, אויב דאָס זיינען פֿערזען, מארמאר, אניקס אָדער עמאיל! קיין לינגערישער צוואנג! ווילסט דו, מוזא, געהען דעם גלייכען וועג, שטיוועל דיך אָן מיט די ענגע אַקטיאָרען־שטיוועל!" (פראָזא — דער איב.)

דאָך ווי פיעל עס לאָזט זיך ניט מיט רעכט זאָגען קעגען דער פֿאָרמטיק, אָדער ריכטיגער, פראָזאַאיק פון ווארדסוואָרט — א טעאָריע, וואָס איז פון זיינע צייט־גענאָסען צוערשט אויפגענומען געוואָרען ווי זי וואָלט געהאט די גלייכע באַרייטונג מיט'ן אַלטען העקסען־ליעד אין מאקבעט: „שען איז העסליך, העסליך איז שען" — פֿאַר אונז איז זי אין א הויכען גראַד אינטערעסאַנט אַלס א פֿרעציזער און קלאָרער אויסדרוק פֿאַר'ן ערשטען ליטעראַרישען עקספּערעם פון'ם ענגלישען נאַטוראַליזם.

געשעהט אויף אַזאַ'ן איינפאכען אופן, אַז ער ציהט אויף זיך ניט קיין באַזונדערע אויפמערקזאמקייט. ער ווירקט שטאַרק אָבער אומבאַמערקט אויפ'ן באַוואוסטזיין, ווי א קינסטלעך פּראָדוצירטע אַטמאָספערע אַרער ווי ווען ביי א שמחה. די שטענדיג אָנהאַלטענדיגע רעגעלמעסיגקייט פונ'ם ריטם פּארדעקט און שילדערט דעם ליידענשאפטליכען אָדער אויפרעגענדען אינהאַלט פון דער ערצעהלונג און, דורך זיין טענדענץ צו דערווייטערן די שפּראך פון דער ווירקליכקייט, גיט ער אריין אין דער קאָמפּאָזיציע א מין האַלב־באַוואוסטזיין פון איהר אומווירקליכקייט. אויסער אָט די דערמאָהנטע אונטערשידען איז אפילו די בעסטע פּאָעזיע, נאָך וואַרדסוואָרט'ס מיינונג, אין קיין באַציהונג ניט אַנדערש ווי פּראָזא. ער פארגעסט זיך צו שטעלען די פראגע: צו קענען ניט א גאַנצע רייהע פון אויסדרוקען, קאָנסטרוקציעס און געווהנליכע זאַצען זיין גאַנץ גוט פאר דער פּראָזא־ערצעהלונג און אין דערזעלבער צייט זיין אוממעגליך אין דער פּאָעזיע; ער פאר־געסט ווייטער זיך צו שטעלען די פראגע צו איז ניט אין יעדען פאַטעטישען געדיכט, וואָס איז אויך גאָר ניט געקינסטעלט, פּאראן עפעס א מין געביי און אן ארדנונג פון זאַצען אָדער א צוזאַמענ־שטעלונג פון רעדע־פיגורען, וואָס מען קען דאָס אין פּראָזא ־ סטיל אבסאָלוט ניט געברויכען.

דער אייניגער פאל, וואו מען קען זאָגען, אז א גרויסער טייל פון דער שפּראך פון דער בעסטער פּאָעזיע איז גלייך צום ווירק־ליכען לעבען, איז דער, וואָס זי האָט אין זיך אזעלכע אויסדריקען, וואָס זעהר געביליעטע מענשען באנוצען זיך אמאל מיט זיי. אין טעגליכען לעבען איז אין דער שפּראך דער צוזאַמענהאנג א גאנץ שוואכער, ביי עפענטליכע רעדען קאָנצענטרירט זי זיך צו א נעדאנ־קען־צוזאַמענהאנג און אין א געשריבענעם בוך שלענגעלט זיך דער אויסנעארבייטער זאץ ארום אין פארשידענע וועגדונגען. אין פערז קען די שפּראך ניט זיין קיין צופיעל געקליבענע און אויך ניט קיין צופיעל קאָמפּאקטע. דא הערשט די דאָקטרין, וואָס טעאָפיל גאטיע האָט אויפגעשטעלט אין זיין וואונדער־שענעם ג־דיכט „די קונסט":

„יא, די שאפונג קומט ארויס אלץ שענער, וואָס שווערער די

„א! ווי שרעקליך איז עס צו דענקען אין אומגליק, אז מען איז אמאָל געווען גליקליך!" דער קאַפּיטאַן האָט ביי דער נעלעגענהייט באמערקט זיין בילדונגס־שטופע און האָט זיך פּאַר איהם פּאַר־ווענדט ביי זיין פּאמיליע איהם מעגליך צו מאַכען דאָס צוריק־קעהרען קיין קעמבריזש.

באלד נאכדעם איז ער א קורצע צייט אויפגעטרעטען אלס אן אנטי־ארטאדאקסער רעפאָרמאטאר און האָט זיך שוין צוליעב דעם אליין געמוזט ארויסשלאָגען פּונ׳ם קאָפּ יעדען גראנק ווענען אן אויוועהרסיטעטס־קאריערע. איך האָב שוין דערמאָנט ווענען זייגע און סאוטיי׳ס פּאהרליכונג פון ראבעספּיער (דעם ערשטען אקט פון דער דראמא „דער פאל פון ראבעספּיער" האָט קאלרידזש געשרי־בען, דעם צווייטען און דריטען — סאוטיי). און זיינע קאלאָניס־טען און קאָמוניסטען־פּלענער. אין דער קליינער אויסוואנדערונגס־געזעלשאפט, וואָס זיי האָבען געגרינדעט, זיינען געווען מיטגלידער נאָר קאלרידזש, לאוטיי, א יונגער קווייקער מיט׳ן נאמען לאווע און א בחור׳ל מיט׳ן נאמען נעאָרג בארנעט, א שול־חבר פון סאוטיי. אבער דער גאָט הימען האָט אזוי געוואלט, אז אָט די געפּעהרליכע פּלענער פּאר דער גרויסער אויסוואנדערונגס־געזעלשאפט זאלען אין יאָהר 1795 אין נאנצען צושטערט ווערען. קאלרידזש איז אפּגעפּאָהרען קיין בריסטאל אום דאָרט צו האלטען עפענטליכע פּארטראגען און האָט דאָרט ארויסגעוויזען אזא בארעדזאמקייט, — עהנליך צו דער כישוף־דינער בארעדזאמקייט פונ׳ם נאָרווענישען פּאָעט וועלהא־ווען — וואָס האָט, ווי עס שיינט, ארויסגעזויגען א היבש ביסעל קראפט פון זיינע פּאָעטישע ווערק. א יונגע דאמע אין יענער שטאָדט האָט געוואונען זיין הארץ און נאָך אינ׳ם זעלביגען יאָהר האָט קאלרידזש חתונה געהאט מיט סארא פּריקער; איהרע שוועסטער עדיט און מערי פּריקער האָבען פּארביטען זייער שטאם־נאמען אויף די נעמען סאוטיי און לאווע און די רייזע קיין אמע־ריקא האָט זיך געענדיגט דערמיט, מיט וואָס עס ענדיגט זיך נע־וועהנליך א קינדער־רייזע ביי קריסטיאן ווינטער. ווי אזוי האָט קאלרידזש, וואָס האָט זיין נאנץ לעבען קיין וויילען ניט נעהאט, געקענט אויספיהרען אזא וויט־געהענדיגען פּלאן! ער, וואָס האָט קיין אנדער זאך ניט דורכגעפיהרט אין זיין לעבען נאָר דאָס, וואָס

7.

נאַטוראַליסטישע ראָמאַנטיק, קאַלרידוש.

מיר האָבען פאר א ווייל פארלוירען קאַלרידוש'ן פון אויג. ווען ער און וואַרדסוואָרט האָבען צוויישען זיך איינגעטייט די נייע דיכטונגס־ארטען, איז אויף זיין חלק, ווי שוין פריהער דערמאָנט, אויסגעפאַלען דער היפוך פון דער אויפגאבע פון וואַרדסוואָרט: צו באהאנדלען איבערנאטירליכע זאכען אויף א נאטירליכען אופן. זיין אויפגאבע האָט ער דערפיהלט אין זיינע בייטראגען צו די לירישע באלאדען און באזונדערס אין זיין קלייניער זאמלונג פון לידער, מיט וועלכע זיין גרויסער דיכטער־נאמען איז פארבונדען.

סעמועל טיילאר קאַלרידוש איז א דאָרף־קינד, א זון פון א פרעדיגער און איז געבוירען אָקטאָבער 1772 אין דעוואנשיר. פון 1782 ביז 1790 האָט ער באזוכט די יעזוס־האָספיטאל שול אין לאָנדאָן. פון אָט דער צייט פאנגט זיך אָן זיין פרייַנדשאפט מיט אַן אַנדערען ענגלישען ראָמאַנטיקער, זיינעם א פארעהרער, טשארלס לעמב. פון 1791 ביז 1793 האָט ער אָהן אויסזיכטען און אָהן הילפסמיטלען געשטודירט אין קעמבריַדוש, וואו ער האָט זיך, דורך שולדען אָדער דורך אַן אומגליקליכער ליעבע, פלוצלינג אָפּגעזעגענט מיט דעם אוניווערסיטעט און איז איינגעטרעטען אונטער'ן פסעוו־דאָנים סילום מיטום קומבערבעם אינ'ם 15טען לייכטען דראָגונער רעגימענט. עס ווייזט אויס, אז איהם האָט ניט געטריבען אין ערניץ צו פארזוכען זיין גליק אלס סאָלדאט, ווי דאָס איז פריהער געשעהן מיט'ן הענער עוואלד — ביי איהם איז דאָס געווען אויסשליסליך צוליעב דעם מאנגעל אין מיטלען צום לעבען. ער איז טאקע ניט מעהר אלס פיער מאָנאט געווען א דראגונער. איינמאָל האָט ער אויף זיין זאָטעל אויפגעשריבען אין לאטיניש פאָלגענדען זאץ:

רופֿען האָר און וואָס פֿארקרימט זיך אַביסל צום האַלז און נאַקען צו — די איינציגע פֿארמעסטונג אויף קיילעכדיגקייט אין זיין קאָפּ — און פֿארקריכט אין זשילעט אריין. זיין מאָגער, פּינסטער און האַרט־בייז פּנים מיט די טיעפּע קנייטשען אויף דעם, האָט ביי מיר אַרויסגערופֿען אַן אומקלאָהרע פֿאַרשטעלונג וועגען אימיצען, וואָס קוקט אַרויס צו מיר פון א בראָט־אייזען פֿול מיט סאָזשע, פּעטט און אייזען. אָבער ער איז געווען אַן עכטער פֿול־בלוטיגער — אַן אמת'ער פֿריינד פון פֿרייהייט און ער האָט, ווי מען האָט מיר דערצעהלט, צו דער צופֿרידענהייט פון א סך מענשען, באַוויזען, אז ער איז געווען אַיינער פון די הערנער פון דער צווייטער חיה אין דער אנפֿלעקונג, וואָס האָט געריידט ווי א דראַק...“ א האַלבע שעה צייט האָט קאַלריזש איבער איהם געריידט, איהם באַוויזען, באַשריבען, פֿאַרלויבט און פֿראָפּעצייעט; ער האָט אָנגעפֿאַנגען מיט דעם צושטאַנד פון אונאָפּהענגיגקייט פון דער נאַציע און גע־ענדיגט מיט'ן נאָהענטען אָנקומען פון דער טויזענד־יאָהריגער מלוכה. דער ליכט־פֿאַבריקאַנט האָט איהם לאַנג און מיט לויבענס־ווערטער געדאַלד אויסגעהערט, כאָטש אינ'ם ריח, וואָס האָט זיך אַרום איהם געפּיהלט, איז געווען צו דערקענען, אז עס איז ביי איהם היינט גיס־טאָג, און צולעצט האָט ער גענומען דאָס וואָרט: „און וויפּיעל וועט דאָס קאָסטען, מיין הערר?“ — „נאָר פּיער פֿענעם פֿאָר יעדען נומער, וואָס וועט ערשיינען אלע אכט טאָג“. — „דאָס מאכט דאָך נישט־קשה פון א סומע ביז צום סוף פון יאָהר. און וויפּיעל, האָט איהר געזאָגט, באַקומט מען פֿאר'ן געלד?“ — „צוויי און דרייסיג גרויסע זייטען, ענג געדרוקט“ — „צוויי און דרייסיג זייטען! נאָט זאָל מיך אָפּהיטען! מיט דעם אויסנאם פון דעם, וואָס איך לייען פֿאָר פֿאָר מיין פֿאַמיליע שבת, איז דאָס מעהר ווי איך לייען פֿאר א גאנץ יאָהר. איך בין אזוי גוט ווי יערערער אין ברומאנען פֿאר פֿרייהייט, אמת, און אלע די געשיכ־טען, מיין הער, אָבער אין דעם פֿאַל, האָט מיר קיין פֿאראיבעל נים, מיין הער! איהר וועט מיר שוין מוזען מוחל זיין“.

אזוי האָט זיך אויסגעלאָזט דער ערשטער פֿארזוך פון קאַל־רידזש, צו זאַמלען רעקרוטען פֿאר'ן קאמף קעגען דער חיילינגער דרייי־אייניגקייט. דער צווייטער פֿארזוך אין מאנטשעסטער ביי א

ער האָט ניט באשלאָסען, אדער, וואָס האָט ניט געפֿעלט באשלוסען נאָך זיין נאטור נאָך!

אין יאָהר 1796 איז ער, דער ליידענשאפטליכער יוניטאריער, „איבערגערעדט" (ער וועלט תמיד איבערגערעדט) געוואָרען פון א פּאָר פילאנטראָפּען ארויסצוגעבען א צייטשריפט מיט'ן נאמען „דער וועכטער", וואָס זאָל ענטהאלטען 32 גרויסע זייטען און קאָסטען בלויז פיער פענעס. אויף דער אָבאָנענטען־איינלאדונג האָט מען אויפגעשריבען דעם דעוויז: „וויסען איז מאכט". כדי צו זאמלען אבאָנענטען האָט ער, אזוי יונג ווי ער איז געווען, געמאכט אן אגיטאציאנס־רייזע פון בריסטאל קיין שפיעלד. אויפ'ן גאנצען וועג אין אלע גרויסע שטעדט איז ער אויפגעטרעטען אלס א ניט־פארמעריישער פרעדיגער אין א בלויען ראָק און א וויסען זשילעט. ער האָט ניט געוואָלט אָנטון די נעוועהנליכע פרעדיגער־טראכט, וויל ער האָט ניט געוואָלט האָבען אויף זיך „קיין אייניציג שמאָט־קעלע, וואָס דערמאָנט אָן דער באביל־אָנישער הורען־פרוי". די שילדערונג, וואָס ער גיט אונז וועגען אָט דער רייזע, זיין אדיסיי, צייכענט אונז דעם יונגען ראָמאנטיקער ווי ער איז געווען און ווי ער איז פארבליבען: וועלטליך אונקלוג, ענטוזיאסטיש פאר יעדער רעליגיעזער און פילאָזאָפישער האלבקייט, אָבער הומאָר־פול אין דער אויפפאסונג פון דער לעכערליכקייט פון אנדערע און אויך פון זיך אליין.

„מיין ערשטער צוואמענשטוים איז געווען אין בירמינגהאם, וואו איך האָב אָנגעטראָפּען א שטרענגען קאלוויניסט, א ליכט־גיסער פון פראָפעסיע. דאָס איז געווען א לאנגער, א דאָרער און איז געווען אויף אזוי פיעל לענגער ווי בריטער, אז ער האָט געקענט דינען פאר א שאר־אייזען אין זיין אייגענער פאברריקע. און דאָס פנים! — רופט אוים קאלרידזש — עס שטעהט מיר נאָך פאר די אויגען. די גלאטע, שווארצע און דראטוועדיגע האָר, וואָס גלאנצען פון פעטקייט און זייגען געשניטען אין א גלייכער ליניע מיט זיינע פולווער־פארביגע אויגען־ברעמען, וואָס זעהען אוים ווי דער נאכ־וואוקס ביי איינעם, וואָס האָט זיך פאר אכט־טאָג נעראזירט. דער קאָלנער פון זיין ראָק איז געווען אין פולער איבעראיינשטימונג מיט'ן דיקען און קלעפֿדיגען שטאָף, וואָס וועלט ביי איהם אָנגע־

„מיין מוח איז געווען ביי שפּינאָזא, כאָטש מיין גאנץ האַרץ איז געווען ביי פּאול און יאָהאַנעס". און ער וויל נאָך איצט פּאר־כאַפּען און ברענגען דעם לעזער די אמת'ע באווייזען פּאר דער עקזיסטענץ פון גאָט און דער דריי־אייניגקייט, צו וועלכער ער האָט זיך אין זיין יוגענד ניט געקענט דערגריבלען. אזוי ווי די וואָכענשריפט האָט מעהר ניט דערלעבט ווי א האלב דוצען נומערען, איז קאלרידזש געוואָרען א זשורנאליסט, האָט צוערשט געשריבען קענען דעם מיניסטעריום פּעט, שפּעטער — זיינע אנזיכטען זיינען אלץ מעהר און מעהר געוואָרען קאָנסערוואטיוו — איז ער אינגאנצען איבערגענגען אויף דער זייט פון'ם מיניסטעריום און צולעצט איז ער געוואָרען אן אמת'ער פראנצויזען־האַסער, באזונדערס נאכדעם ווי זיי האָבען באזעצט שווייצאריע. די אנטי־פראנצויזישע ארטיקלען אין דער „מאָרגען פּאָסט" האָבען אויף זיך געצויגען די אויפמערקזאמקייט פון נאפּאָלעאָן און ארויסגערופען זיין צאָרן באזונדערס צו קאלרידזש אלס זיינער פּערפאָסער. ביי זיין אויפ־ענטהאלט אין איטאליע איז ער געווען אין געפאהר, צו פּאַרלירען זיין פּרייהייט, וועז ניט די וואָרנונג פון'ם פּריסישען געזאנדטען וויליהעלם פון הומבאָלדט און דעם קאַרדינאל פעש, אן אייגענער אָנקל פון נאפּאָלעאָן, דורך אן אונטערגעאָרדענטען באאמטען.

אין יאָהר 1797, דאָסזעלביגע אין וועלכען ער האָט זיך באַ־קאנט מיט וואָרדסוואָרט, איז אין פּאָעטישער באציהונג דאָס ענט־שיידענסטע יאָהר פון זיין לעבען, זיין אנוס מיראבילים. און אָט דעם יאָהר האָט ער געשריבען זיין וועלט־באריהמטע באלא־דע „דער אלטער מאטראָס", און זיין געדיכט־פראגמענט „כריסטא־בעל", וואָס האָט אָנגעפאנגען א נייע עפּאָכע אין דער ענגלישער פּאָעזיע.

„כריסטאבעל" איז אן אייגליטונג צו א ראָמאן־סעריע, זואָס איז קיינמאל ניט פאָרטגעזעצט געוואָרען. עס איז בלי ספק די ער־שטע ענגלישע פּאָעמע, וואָס איז אין פולסטען זין דורכגעדרונגען פון'ם ראָמאנטישען גייסט און האָט דערפאר געמאכט אזא שטאַרקען אינדרוק אויף די דיכטער פון יענער צייט מיט'ן טאָן, מיט'ן אינ־האלט, מיט'ן כאראקטער און מיט דער פערז־באהאנדלונג. דער אונרעגעלמעסיגער און דאָך שעהן־קלינגענדער פערז־מעטער האָט

רייכען בוימוואָל גרוים־העלדער, האָט געפיהרט דערצו, אז יענער האָט איהם אָפּגעמאַסטען פון קאָפּ ביז די פיס און איהם געפרעגט צו ער האָט אן אויספיהרליכע רעכענונג פון אָט דער סחורה. קאַל־רידזש האָט איהם דערלאַנגט די אַבאָנענטען־איינלאַדונג. נאָכדעם ווי ער האָט אזוי מורמלענדיג געכאפט א קוק אויף דער ערשטער זייט און נאָך שנעלער אויף דער צווייטער און אויף דער לעצטער זייט, האָט ער צוזאמענגעמיאטשעט דאָס פּאַפּיר, האָט עס נאכדעם פאַרזיכטיג אויסגעגלייכט זייט קענען זייט, עס אַרייינגעלעגט אין טאש און זיך געווענדעט צו קאַלרידזש מיט די ווערטער: „כ'האָב מעהר ווי גענוג פון דעם אַרטיקל!" ער האָט זיך באַלד אומגע־קעהרט מיט'ן רוקען צו קאַלרידזש און זיך צוריקגעצויגען אין זיין קאַנטאָר. נאָך אזעלכע ניט־געלונגענע פּאַרזוכען האָט קאַלרידזש אויפגעגעבען דעם געדאנק צו געווינען אַבאָנענטען איינציגוויין. דאָך איז ער צוריקגעקומען פון אָט דער מערקווירדיגער רונד־רייזע מיט כמעט טויזענד־נעמען אויף זיין אַבאָנענטען־ליסט. שוין דער ערשטער נומער איז, נאָך עכט קאַלרידזשער ארט, ערשינען צו שפּעט; דער צווייטער, וואָס האָט געהאט אן אָפּהאנדלונג קענען די יום־טובים, האָט אוועקגע'פּטר'ט פינף הונדערט קאָנסערוואַטיוועַ אַבאָנענטען. די איבעריגע נומערען, וואָס האָבען ענטהאַלטען שטאַרקע אָנפאַלען אויף די פּראַנצויזישע פּילאָזאָפּי און מאָראל און אויף די, וואָס וועלען זיך מיט זייערע פּרעדיגטען צו די אָרימע און אומווויסענדע אנשטאט זיך צו פּאַרוועלען פּאר זיי ביי די רייכע און אנגעזעהענע, האָבען אַרויסגערופען אונצופּריעדעהייט ביי די יאָקאָבינער און דעמאָקראַטען צוויישען די אַבאָנענטען און אויך זיי האָבען זיך אָפּגעזאָגט דערפון. עס ווייזט אויס, אז קאַלרידזש וואָס דערצעהלט אונז אליין אָט די פאקטען, דענקט אפילו ניט וועגען דעם, ווי נאַטירליך. אָט די שטראָף איז געווען פּאר זיין האַלבקייט — א האַלבקייט, וואָס איז באשטאַנען אין דעם, קיינמאָל ניט צו ציהען די קאָנסעקווענצען פון זיין איינעגעם געדאנק. ער איז נעווען א האַלבער אויפ'ן פּאָליטישען געביט. און אויך אויפ'ן רעליגיעזען געביט איז ער ניט מעהר געווען ווי א האַלבער. וועז ער דערמאָנט זיך אליין אלס אלטער מאן אין יענער צייט, רופט ער אויס:

פֿער טייל געשריבען געוואָרען אין יאָהר 1800, נאָר די נאַנצע זאַך איז דאַמאָלס באַאַרבייט געוואָרען, נאָכדעם ווי קאָלרידזש האָט געמאַכט מיט וואָרדסוואָרט א שותפות'דיגע רייזע קיין דייטשלאַנד און זיך דאָרט באקענט מיט דער מאָדערנער דייטשער פּאָעזיע, מיט איהרע מיטעלאַלטעריליכע קוועלען און איהרע נייסטע טענדענצען.

זיין צווייטעס הויפּט־ווערק איז געווען די באַלאַדע „דער אַלטער מאטראס". דאָס איז נאָך געווען מעהר קינסטלירישע־נאַאיוו אינ'ם סטיל און האָט געהאַט ביי דער זייט א פּראָזאַאישען אינהאַלטס־פּאַרצייכנוש, ווי די מיטעלאַלטערישע פּאָלקס באַלאַדען, וואָס מען קויפט ווי פליוג־בלעטער אין די הינטער־גאַסען. דאָס האָט דערנרייכט די גרעסטע פּאָפולאַריטעט פון קאָלרידזש לידער, כאָטש וועו עס איז ערשינען איז עס ביטער אָנגענריפען געוואָרען. נאָך דער העכסט אפעקטירטער אייגלייטונג (דרויי מחותנים פּאַר־געסען, אז זיי דאַרפען געהן אויף דער חתונה איבער דער דערצעה־לונג פון אן אלטען מאטראס. אזוי שעהן רעדט ער — „נאָך דערצו אויפ'ן גאס", ווי פאַלשטאף באמערקט) קומט א געשפענסטער גע־שיכטע מיט שוידערליכע שרעקען, וואָס זיינען פּאַראוזאכט נע־וואָרען דורך דעם, וואָס א לייכטזינניגער מאטראָס האָט דער'הרג'עט א ים־פויגעל, וועו עס האָט זיך געוואָלט ראַטעווען אויפ'ן שיף. די נאַנצע מאַנשאַפט, מיט דער אויסנאַם פון אָט דעם מאטראס, ווערט באשטראָפט מיט'ן טויט פאר אָט דער אונגאַסטפרייונדליכ־קייט. ניט לאַנג נאָכ'ן ערשיינען פון'ם געדיכט, האָט זיך די ענג־לישע קריטיק באשעפטיגט, אזוי דערצעהלט סזווינבארן, מיט דער פראַגע: צי איז ניט די מאַראל (אז מען טאָר ניט שיסען קיין ים־פויגעל (?) ניט אזוי שטאַרק, אז זי איבערוועגט די פאַנטאַסטישע זייט פון'ם געדיכט. אַנדערע ווידער, האָבען נערעכענט, אז דער חסרון אין'ם ליד איז דאָס, וואָס דאָרט איז פאַראן וועניג ווירק־ליכקייטס־מאַראל און אין די לעצטע צייטען האָט אָט דער פונקט פּאַראוזאכט אן עהנליכע מחלוקת צווישען פּראַלעגראַט און יוליאן שמידט.

די מאָדערנע קריטיק וואָלט נערן מוחל געווען דעם ליד און דעם דיכטער די „מאַראל", וועו עס זאָל זיך נאָר געפינען דער פּאַ־עטישער קערן. איך בין מיך מודה, אז איך האָב איהם ניט געקענט

אזוי שטארק באאיינפלוסט וואלטער סקאט, אז ער האט איהם אנ־
געוועגדעט פאר זיין פאעמא „דאס ליד פון׳ם לעצטען זינגער". ער
איז אפען מודה, אז ער האט א סך צו פארדאנקען „דעם שעהנעם
און אומדערגרייכבארען פראגמענט „כריסטאבעל", וואס ער האט,
ווי אויך אנדערע דיכטער פון זיין צייט, געלייענט אין מאנוסקריפט:
קאלרידזש האט עס אין א משך פון צוואנציג יאהר פארגעלייענט
אין פארשידענע געזעלשאפטען, ביז ער איז געווארען דאס אייגענ־
טום פון דער עפענטליכקייט. אויך ביראן האט זיך אויפ׳ן זעל־
בינען ווי סקאט באקאנט מיט אט דעם ליד. ביראן האט שוין גע־
האט אנגעשריבען זיין גערוכט „די באלאגרונג פון קארענט", וועו
ער האט געהערט פארלייענען „כריסטאבעל" און, אזוי ווי אין זיין
גערוכט האבען זיך געפונען א פאר פערזען עהנליכע צו די פון
„כריסטאבעל" האט ער שפעטער באנוצט די געלעגענהייט צו זא־
גען אין ען ערקלערונג א פאר ווערטער וועגען דעם „ווילדען און
מערקווירדיג אריגינעלען און שעהנעם גערוכט". אז ניט אלע הא־
בען נעטיילט די באוואונדערונג און באוונדערם די פארגעטערונג
פאר אט דעם מין דיכטער וואלרדסוואלרט׳ן קען מען זעהן פון מאר׳ם
„לעבען אין זיין בריעף־פארקער". ער און דושעפריי האבען עם
געהאלטען פאר עפעקט־מאכעריי. (באנד 2, ז. 191 און באנד 4,
ז. 48, פון מאר׳ם מעמוארען) פאר דייטשע און דענישע לעזער,
וואס זיינען אזוי גרינדליך באקאנט געווארען מיט די מיסטעריען
און יענע פאעטישע מאניריען דורך טיק און די ברידער שלעגעל און
באונדערם שפעטער דורך אינגעמאן, האט אט דער פראגמענט א
זעהר גרויסען אינטערעס. די נאנצע נרעגלאזע נאאיוויטעט פון
דער ערציהונגס־פארם און דאס אבזיכטליך קינדישע אין סטיל און
טאן איז פאר אונז דאסזעלביגע, וואס וויים־ברויט איז פאר בעקער־
קינדער. די העכסטע מעלה אין אט דעם נעדיכט איז, אפנעזעהן
פון דער זיסער און ליעבער מעלאדישקייט אין דעם, די אייגענטים־
ליכע קראפט מיט וועלכער די בעזע פעע איז דארט נעשיילדערט;
דאס אייגענטימליך דעמאנישע, וואס איז ביז דאמאלס אין דער
ענגלישער פאעזיע אין ערגיץ נישט אזוי שטארק ארויסגעקומען.
עס איז כדאי צו דערמאנען, אז כאטש דער ערשטער טייל איז שוין
נעשריבען נעווארען אין יאהר 1797 איז דאך ניט נאר דער צוויי־

נעמען נקמה און דער'הרג'עט דעם פויגעל. באסקא דערשטעכט זיין פרוי — און זייט דאמאָלס וואלגערט זיך דער פארברעכער ארום נע ונד, אין א צושטאנד פון משוגעת, פון לאנד צו לאנד און קען קיין מנוחה נישט געפינען פאר זיין נשמה.

וואָס אנבאלאנגט אייגענט־מליכקייט און ווירטואָזיטעט אין דער שפראַך, קען מען דעם „קאמאָף" בשום אופן ניט פאַרגלייכען מיט'ן „אלטען מאטראָז"; בנוגע אָבער צו דעם דיכטערישען קערן, שטעהט ער ניט נאָר גלייך הויך מיט'ן „אלטען מאטראָז" נאָר ער קריטיקירט נאָך אויסגעצייכענט קאלרידזש'ס באלאדע מיט'ן גאנצען אפעקטירטען ראָמאנטישען אידעען־קרייז, פון וועלכען די באַלאדע קומט ארויס. דאָ איז דאָס טויטען פון'ם פויגעל אן אמת־מענשליכע האנדלונג, אויסגעפיהרט דורך אן אמת מענשליכען מאָטיוו; דאָ איז די שטראָף פאר'ן רוצח קיין פאנטאזיע, נאָר א נאטירליכער רעזולטאט פון א שווערער זינד; דאָ איז דער אומגליק, וואָס דער טויט פון'ם פויגעל פאראורזאכט באסקא'ס פרוי און איהם אליין, פארקניפט מיט אן אמת'ער אורזאכען־קייט אין דער ציים, וועלכע דער טויט פון די מאטראָזען פאר זייער אונגאסט־פריינדליכקייט קענען דעם ים־פויגעל איז אן אומגעלומפערטע ערפינדונג. דאָ באווייזט זיך גאנץ קלאָר דער אונטערשייד צווישען אן אמת פאָעטישער באהאנדלונג פון די אבערגלויבישע פאָרשטעלונגען און ווי אזוי זיי ווערען ראָמאנטיש באהאנדעלט. אין בריידע דיכטונגען האנדעלט עס זיך וועגען אן אבערגלויבישער פאָרשטעלונג, און האָרטמאן מאכט ניט דעם פארווך זי צו צעשטערען דורך ראציאָנאליסטישע קריטיק, אָבער ער צווינגט זי אויף קיינעם ניט ארויף. די שעהנקייט פון זיין דיכטער־ווערק איז אין גאנצען אונאפהענגיג דערפון צו דער לעזער גלויבט אינ'ם מאגישען אייגפלום פון'ם קאמאָף וואולגארען זין פון'ם וואָרט אָדער ניט. די ראָמאנטישע אָנגעשרויפטקייט אָבער פרעדיגט דעם יראת־הכבוד פאר דעם טאגישען און אונדערקלערליכען אלם דעם סך הכל פון דער לעבענס־קלוגקייט אין דער פאָעזיע.

אויב דער „אלטער מאטראָז" האלט ניט אויס קיין פארגלייך מיט דער פאָעזיע, וואָס האָט זיך שפעטער ענטוויקעלט פון דער ראָמאנטיק, שטעהט ער אָבער דאָך העכער פון כמעט אלע שאפונגען

נעפינען אָן איך גלויב, אז איך וועל קענען דורך א פארגלייך באַ־ווייזען אין וואָס עס באשטעהט דער גרונד־חסרון.

אין דער געדיכט־זאַמלונג מיט'ן נאָמען „צייטלאָזע", פון'ם עסטרייכישען ליריקער מארץ הארטמאן, געפינט זיך ס לאַנגער געדיכט, וואָס, כאָטש עס זאָגט ניט, אז עס איז א נאכאמונג פון קאָלרידזש'ס „דער אלטער מאטראָז" האָט עס מיר דאָך אויפ'ן ער־שטען בליק אזוי אויסגעזעהן. עס באַוועגט זיך אין דערזעלבער מעטרישער פאָרם אָן דער סוזשעט איז דורכאויס עהנליך. עס טראָגט דעם נאָמען „דער קאמאא". דער פויגעל „קאמאָא", וואָס פארנעמט אין'ם געדיכט דעמזעלביגען פלאַץ ווי ביי קאָלרידזש די ים־ענטע, האָט זיך אין מיטעל־אַלטער אויפ'ן פירענאישען האַלב־אינזעל געפונען אין יעדען הויז אָן איז, א דאנק א פארבריטער־טען אבערגלויבען, שטאַרק פארעהרט געוואָרען. אָט דער פויגעל האָט געקענט לעבען נאָר אין אזא הויז, וואָס איז ניט פארפלעקט געוואָרען דורך דער אומעהרליכקייט פון דער הויז־פרוי; אזוי באַלד ווי עס איז נאָר עפעס וואָס עס איז געפאַלען א חשד אויף דער פרוי אין איהר געטרישאפט צו איהר מאן, איז דער פויגעל געשטאָר־בען. געוועהנליך פלעגט זיין שטייגעל הענגען אין קאָרידאָר. אינ'ם גערעכט פון הארטמאן דערצעהלט דער אלטער משוגע'נער מאן, וואָס פארנעמט דאָ דעמזעלביגען פלאַץ ווי ביי קאָלרידזש דער אל־טער מאטראָז, ווי אזוי ער פלעגט האבען די וועלדעסטע ליידענשאפ־טען פאר דער פרוי פון זיין בעל־הבית ביי וועלכען ער איז געווען א פאָזש; ער פלעגט שטארק ליידען, און באזונדערס דאמאלס ווען זי פלעגט איהם קאלט צוריקווייזען, פון'ם געזאָגט פון'ם פוי־געל, וואָס האָט מיט זיין לעבען עדות געזאָגט אויף דער קיישהייט פון דער פרוי. איינמאל קומט זיין בעל־הבית פון א קריגס־רייזע צוריק אָן ברענגט מיט זיך זיינעם א פרייגד, א אינגען, שהנעם זינגער־העלד, וועמען די באלעאסטע נעהמט אויף זעהר גוט. דאָס רייצט שטארק די אייפערזוכט פונ'ם פאזש און ער האַסט דעם זינ־גער. אין זיין ליבעם־משוגעת פאר'מסר'ט ער פאר'ן בעל־הבית די אונגעטרייושאפט פון די צוויי, אבער זיין בעל הבית ענטפערט איהם גאנץ רוהיג, אז דער קאמאָא לעבט אָן זינגט גראד איצט לכבוד עסטרעלא'ן. דאָ באשלוסט ער אין זיין וויל־דער אייפערזוכט צו

אומגעלומפערטען ענגאַאיזם פון דער נייער ריכטונג און אז ער האָט די געקינסטעלטע פראַזען דערצו געגומען פון זיינע אייגענע לידער, דאָמאָלס זעהט מען, אז ער האָט מיט א זעלטענער גייסטעס־אי־בערלעגענהייט געזוכט זיך צו באַפרייען פון דער פארפלאַנטערט־קייט פון א טעאָריע, וואָס איז געווען די שוואכסטע זייט פון דער דייטשער ראָמאַנטיק.

פון דעסטוועגען האָט זיין גייסט באַקומען די קרעפטיגסטע און וויכטיגסטע נאַהרונג פון דייטשלאַנד. ער איז געווען דער ערשטער ענגלענדער, וואָס האָט זיך אריינגעריסען אין די וועלדער פון דער דייטשער לִיטעראַטור, וואָס קיין פרעמדער האָט זיי נאָך נישט באַ־טראַטען. דאָס איז געשען אן ערך אין דער צייט, וועו פרוי פון שטעהל האָט געפעפנט א וועג צו זיי פאר די ראָמאַנטישע פעלקער. איידער ער האָט געשריבען זיינע פריהער דערמאָנטע באריהמטע לידער, האָט ער אָנגעפאַנגען צו שטודירען דייטש און שילער און קאַנט האָבען איהם באַזונדערס צוגעצויגען. 1798 האָט ער מיט וואַרדסוואָרט צוזאַמען געמאַכט א לִיטעראַרישע ענטדעקונגס־רייזע קיין דייטשלאַנד. אין האַמבורג האָבען די יונגע לִייט באַזוכט דעם פאַטריאַרך קלאָפשטאָק, וואָס האָט אפילו געלויבט בירגער'ן, אָבער האָט גאָנץ קאַלט און צוריקווייזענד גערעדט וועגען דער איינגערער שול אין דער לִיטעראַטור. ער האָט גערעדט וועגען קאַלרידזש'ס געטער, קאַנט און שילער, און האָט ערקלערט, אז ער קען „די רוי־בער" ניט לִייענען. דערפאר אָבער האָט ער א סך גערעדט וועגען „דעם משיח" און האָט זיך גע'בעס'ט פאר דער שלעכטער ענגלי־שער איבערזעצונג פון איהם. קאַלרידזש האָט אין דייטשלאַנד אָנ־געפאַנגען שטודירען אַלט־און מיטעל־הויך־דייטש, די מייסטער־זינגער אין האַנס זאקס, און האָט, וועו ער איז אהיים געקומען, פאר־עפענטליכט א איבערזעצונג פון שילער'ס וואַלענשטיין, וועלכע בענדזשאמין קאָנסטאַנט האָט געזאָלט באַארבייטען פאר דער פראַנ־צויזישער ביהנע. שפעטער באַזעצט ער זיך ביים „זעע" אין צפון־ענגלאַנד, וואו עס האָבען שוין פון פריהער דאָרט געוואוינט וואַרדס־וואָרט און סאוטיי און פון וועלכע די לִיטעראַרישע שול, וואָס זיי האָבען נאָך'ן מיינונג פון זייערע צייטגענאָסען געגרינדעט, האָט באַקומען איהר נאָמען.

פון דער דייטשער ראַמאַנטיק אליין. דאָס ליד איז, מיט די אלע ראַמאַנטישע פּאַרשטעלונגען, דאָך אינספּירירט פון׳ם ים; פון׳ם אמת׳ן נאַטירליכען ים, וועמען פּאַרשידענע שטימונגען, מורא׳דיגען און שרעקעריגען ערנסט עס שילדערט. דאָס פּרישע ווינטלע, די שוימעדיגע כוואליעס, דער מורא׳דיגער נעבל, דער הייסער קופּער־פּאַרביגער הימל מיט זיין בלוטיגער זון, אָט די אלע ערשיינונגען זיינען עלעמענטען פון דער נאַטור. דער שרעקליכער יאַמער פון די, וואָס ווערען פּאַרשלונגען ערגיץ אויפ׳ן ים, די הונגער־נויט; דער פּאַרצערענדיגער דורשט, וואָס טרייבט די מענשען צו זויגען דאָס בלוט פון די אייגענע הענט; די בלייכע פּנימ׳ער, דער שרעקליכער קאַמף מיט׳ן טויט — אָט די אלע ערשיינונגען זיינען עלעמענטען פון דער ווירקליכקייט און געשילדערט מיט דער נאַנצער נאַטוראַליסטישער קראַפט פון אן ענגלענדער.

אין נאַנצען ענגליש איז אויך דער שטריך אין קאָלרידזש, וואָס ער אליין האָט געקענט אויסגעצייכענט זעהן די שאַטען־זייטען פון אזא שאָפונג ווי זיין באַריהמטע באַלאַדע. די נאַציאָנאלע גרונד־אייגנשאַפט, דער הומאָר, פּאַרשאַפט איהם אין דער באַציהונג א סך גייסטעם־פּרייקייט. עס איז אינטערעסאַנט צו הערן, וואָס ער אליין דערצעהלט בנוגע צו זיין זעלבסט־קריטיק. א פּאָעטישער דילעטאַנט האָט אמאל געבעטען זיינעם א פּרייַנד ער זאָל איהם באקענען מיט קאָלרידזש. ווי נאָר אָבער ער האָט באַקומען דערצו די געלענהייט, האָט ער זיך אָפּגעהאלטען, ווייל ער „מוז מודה זיין, אז ער איז דער פּאַרפּאַסער פון א זעהר שארפען עפּיגראַם איבער׳ן „אלטען מאטראָז״ און, ווי ער וויסט, האָט דאָס קאָלרידזש׳ן פּאַרשאַפט א סך פּאַרדרוס״. דער דיכטער האָט פּאַרזיכערט זיין פּרייַנד: וועז דער עפּיגראַם איז נאָר גוט, וועט עס איהם זיין א פּאַרגעניגען זיך צו באקענען מיט׳ן פּאַרפּאַסער און ער זאָל איהם דאָס פּאַרלעזען. צו דער גרויסער ערשטוינונג און אנגענעמער איבערראַשונג פון קאָלרידזש האָט זיך עס באַלד ארויסגעוויזען, אז דאָס זיינען געווען א פּאָר שפּעטערייען, וואָס ער אליין האָט אָנגעשריבען און פּאַרעפענטליכט אין „דער מאָרגען פּאָסט״. ניט מען נאָך צו דערצו, אז קאָלרידזש אליין האָט אָנגעשריבען דריי סאָנעטען אום אָפּצולאכען פון דער אפּעקטירטער נאַיוויטעט און

א פיינד פון ליבעראַלע אידעען אויפֿן שטאַאטס־געביט ווי אויך אויפֿן געביט פון דער קירך. דערפאר איז אויך קיין וואונדער ניט, וואָס די ליבעראַלע פּאַרטיי האָט איהם ניט אויפגעהערט אָנצוגריי־פען מיט אַנדערע צוזאמען. און דאָך וואָלט עס געווען אזוי נאַטיר־ליך, ווען מען טיילט איהם אָפּ פון די אַנדערע און מען גיט איהם זיין כבוד, וואָס געהערט איהם פּאַר זיין אָריגינאַליטעט. דאָס ביסל לידער, וואָס ער האָט געשריבען אין פּאַרלויף פון זיין כמעט־לאַנגען לעבען, צייכענען זיך אויס מיט א וואונדערבאַרער מעלאָדיע אין דער שפּראַך; זייערע ארמאַניען זיינען ניט נאָר פיין און שמייכלען דעם אויער, ווי עס איז ביי שעלי, נאָר זיי זיינען קאָמפּליצירט צו־זאמענגעשטעלט און זיינען רייך מיט אן אייגענטימליך שווערער אינהאַלטס־פולער זיסיקייט. יעדע שורה האָט דעם געשמאַק און דאָס געוויכט פון א האָניג־טראָפען. אין אזעלכע לידער ווי „לובע" און „למוטי" — טאַקע די ליבלינסטע פון זיינע ליעדער. — אין אזא אָריענטאַלישער פאַנטאַזיע, ווי „קומבלא קיאן", וואָס איז ענטשטאַנען פון א חלום, הערט מען ווי קאַלרידזש'ס נאַכטיגאַל־שטים פלייטעט, רייצט, טרילערט און זינגט מיט אלע הערליכסטע און רייכסטע טאָן־וואריאַציעס, וואָס א פליגעל־האַלז קאָן.

וואָס אַנבאַלאַנגט שפּראַך־האַרמאָניע, איז שעלי אין פארגלייך מיט קאָלרידזש, ווי סואַנבארן האָט טרעפליך באמערקט, ווי ווען מען זאָל פארגלייכען א לערך צו א נאַכטיגאַל. אָבער קאָלרידזש'ס פּאָעזיע איז פונקט אזוי אונפלאַסטיש ווי מעלאָדיש און פונקט אזוי לידענשאַפטס־לאָז ווי וואויל־קלינגענדיג. זי איז ריין ראָמאַנטיש־פאַנטאַסטיש, ד. ה., זי בריינגט ניט ארויס קיין ענערגיש געגיעב־טען פערזענליכען לעבען און ווייזט אויך ניט ארויס קיין באַב־אַכטונג פאר דער ארומיגער וועלט. אין דער באציהונג איז אינטע־רעסאַנט דער פאקט, אז קאָלרידזש'ס גרויסע רייזע אין דרום האָט נאָר ניט איינגעבראַכט זיין פּאָעזיע. די איינצינע פרוכט, וואָס ער האָט געבראַכט א היים, דעם הימן „פאר זונען־אויפגאַנג אין טאָל שאמוני", וואו זיין פוס איז קיינמאָל ניט געווען, איז א איבערער־בייטנוג פון דער טאָל־באשרייבונג פון דער דיכטערין פרידיריקע ברון, וואָס איז אזוי גוט באקאַנט אין אונזער ליטעראַטור. זיין היסטאָרישער חוש איז פונקט אזוי אומבאַדייטענד געווען ווי זיין

דער נאָמען האָט דערביי אַזוי פּיעל געהאָט צו זאָגען, ווי ווען מען זאָל געווען 1830 אין דענעמאַרק אָנרופען הויך, אינגעמאַן, ווילסטער און פּעטער האָאַט מיט'ן נאָמען „סאראנער". די ענג־לישע דיכטער פון דער זעע־שול זיינען אזוי פּארשידען געווען אייי־נער פון'ם אַנדערען ווי עס זיינען געווען די דערמאָהנטע לעהרער אין סערע. אָבער די קריטיק האָט תמיד צוזאַמענגעשטעלט קאָל־רידזש מיט וואָרדסוואָרט און סאוטיי, וויל מען האָט געוואוסט, אַז ער איז מיט זיי אין פרייַנדשאפטליכע און אינטימע באציהונ־גען. ער האָט באַנוצט יעדע געלעגענהייט זיי צו לויבען פונקט ווי זיי האָבען איהם ביי יעדער געלעגענהייט געלויבט. מען האָט זיי נאָך דערפאר צוואַמענגעשטעלט, וויל קאָלרידזש און די אַנדערע מיטגלידער פון דער זעע־שול זיינען אין „קוואָרטערלי רעוויו" אלע פערטעל יאָהר באקאַנצט געווארען מיט פרישע לאָרבערען און דער זינדיגער ביראָן מיט פרישע דערנער. דער רעזולטאַט דערפון איז געווען, אַז וועז די קריטיק פלעגט אָנפאלען אויף וואָרדסוואָרט און סאוטיי האָט זי שוין אויך מיטגענומען קאָלרידזש'ן, כאָטש ער האָט נאָר ניט פארעפענטליכט. דער פאקט, אַז די זעע־שול האָט גע־שטרעבט, (ווי די פרע־ראפוועליטען און די נאצארענער אין דער מאלערייי) צו פאָלשטענדיגער פּאָעטישער פארטעמפונג, צו פאָל־שטענדיגען קינדער־זין און קינדער־גלויבען, צו פאָלשטענדיגער פּריסטערליכער פרומקייט און זאלבונג, האָט פארענלאַסט די שאר־פע קריטיק צו פארשפּאָטען דעם, וואָס איז באטראכט געוואָרען אלס דער טעאָרעטיקער פון דער שול. נאָך אלס בחור'ל האָט קאָלרידזש אין זיין געדיכט „פייער, הונגער און שלאַכט" געלאָזט ענטפערען יעדע פון אָט די שרעקליכקייטען איינע נאָך דער אנדערער אויף דער פראָגע „ווער הייסט אייך וויל זיין?" מיט'ן שרעקליכען רעפריין, וואָס באציהט זיך אויף פּיט:

„דערזעלביגער, דערזעלביגער, פון פיער אותיות באשטעהט זיין נאָמען. ער האָט מיך ארויסגעלאָזט אויף דער פרייקייט און האָט אויסגערופען הורא! איהם אליין דאַרף מען דאנקען" (פראָזא — דער איבערז.)

נאָכדעם איז ער געוואָרען פּיט'ס געטרייער זשורנאליסט און, ווי אלע אַנדערע מיטגלידער פון דער זעע־שול, א שטרענגער טארי,

נאַנצען איבערגעגעבען צו זיין פרוינד און שוואָגער סאוטיי, ער זאָל זי באַזאָרגען. נאָכ'ן אָפּיום־רויש איז געקומען דער קאַצען־יאַמער פון חרטה, זעלבסט־פֿאַרוואַורפען, און מעהר און מעהר אָר־טאַראָקסישע רעליגיאָזיטעט. וואָס ער שרייבט אין אָט דער פּע־ריאָדע האָט דעם איינציגען צוועק, צו באַווייזען דעם היפוך פון דער אָפּקורסות אין זיין יוגענד, און צו פּאַרטיידיגען אין דער דאָג־מאַטיק די דריי־איניגקייט און אין דער פּאָליטיק די ענגלישע שטאַאַטס־קירך קעגען אַלע קריטישע אנגריפען. עמערסאָן שיל־דערט איהם אונז, נאָך א באַזוך וואָס ער האָט ביי איהם געמאַכט, אַלס „אַלט און פול מיט פּאַראָדוקסיטעטן", ענטריסטעט איבער די אומפּארשעמטקייט וואָס א פּאָר גלחים באַווייזען דערמיט, וואָס זיי וואָגען באַשטרייטען די דריי־איניגקייט פון פּאַאולוס, וואָס איז, יאָהרהונדערטען לאַנג נעבליבען אומבאַשטריטען. ער דערצעהלט אז קאָלרידזש'ס רעדע איז פול מיט באַנאַליטעטען פון אן אַלטען מאן.

אכטצעהן יאָהר פון זיין לעבען זיינען אַוועק ביי איהם מיט חלומות, כאַנפערצאַציאָנען און מיט דער פּארפּאַסונג פון מאַראַל־פרעדיגענדע בראָשורען. זיין איינפלום אין פּארלויף פון יענער פּעריאָדע האָט ער מעהר געהאַט צו פּארדאַנקען זיין אַנטרייבען אנדערע צום שאַפען וויי זיין אייגענעם שאַפען. ער האָט ערמוטיגט און אָנגעטריבען אנדערע צו פּראָדוקציע. ער האָט געלעבט ניט ווייט פון לאָנדאָן, זייענדיג באַקאַנט מיט זיין אונטערהאַלטונגס־טאַלענט, האָט ער צו זיך כסדר צוגעצויגען די שריפטשטעלער זיי זאָלען איהם באַזוכען. אין געשפּרעכען מיט אזעלכע מענער ווי טשארלס לעמב, וואָרדסוואָרט, סאוטיי, לענ העונט, האַזלעט און קאר לייעל איז ער געווען א צושויער פון'ם לעבען גראד אין די יאָהרען, וועו די נייסטער פון דער ענטגעגענגעזעצטער ריכטונג, שעלי און בייראָן, האָבען מיט טעמפּעראַמענטפולער קראפט נעקעמפט קעגען אָט דער פּאָליטישער און נעזעלשאפטליכער אָרד־נונג, פון וועלכער ער איז געווען איבערצייגט, אז זי איז אויסגע־צייכענט גוט. אין דער צייט, וואָס ער, זייענדיג אַליין וועלענאַז און אונטערוואַרפען אונטער א דיסציפּלין ווי א קינד, האָט געלאָזט פון אנדערע קאָנסערווירען זיין לעבען און זיך אַליין דערביי ענטווי־

לאָקאַלער, ער אליין זאָגט: „דער ליעבער סער וואָלטער סקאָט און איך זיינען געווען דיאַמעטראַל, האַרמאָנישע הפוכים: יעדוויידע חורבה, יעדוועדער בערגעל, טייבעל, אָדער בוים - וואָרצעל האָט ארויסגעוואָרפען אין זיין געמיט א גאנץ חיל פון היסטאָרישע און ביאָגראַפישע אידעען־פאַרבינדונגען... איך אָבער, אזוי גלויב איך, וואָלט געקענט געהן אפילו אינ'ם טאָל פון מאַראַטען און ניט פיהלען דערפאַר מעהר אינטערעס ווי פאַר יעדען עהנליכען טאָל. טשאַרלס לעמב האָט געשריבען אן אָפהאַנדלונג איבער א מאָן, וואָס האָט געלעבט אין דער פאַרצייט — איך האָב וועגען דעם געטראַכט צו גיבען דערצו אן אָפהאַנדלונג איבער א מאָן, וואָס האָט איבערהויפט ניט געלעבט א י ן ד ע ר צ י י ט, נאָר אין דרויסען פון איהר אָדער לעבען איהר". זיין פאָעזיע באשטעהט דערפאַר אין בוכשטעבליכען זין פון וואָרט פון חלומות; אָט דאָס ליד, וואָס די בעסטע קענער שעצען ביי איהם אם העכסטען, האָט ער קאָמפאָנירט אין חלום שלאָפענדיג.

זיין אייגען לעבען איז געווען אזוי וויליגאָז און פלאָן־לאָז ווי א חלום. זייענדיג א פויליר פון דער נאַטור, האָט ער, וואָס מעהר ער איז עלטער געווארען, אלץ מעהר באקומען די ניינונג אָפּצוגעבן זאכען אויף שפּעטער און אָט דאָס אָפּגעגעבן פון איין טאָג אויפ'ן אנדערען, (וואָס די ענגלענדער רופען „פראקרעסטיניישאָן") האָט איהם פאַראורזאכט אזוי פיעל שווערינקייטען, אז ער האָט זיי מיט זיין שוואכער ארבייטס־קראפט ניט מעהר געקענט באהערשען. כדי צו מילדערען זיינע קערפערליכע ליידען, האָט ער זיך געהאַלפען מיט אָפיום. און האָט זיך שפּעטער אזוי אריינגעלאָזט אין דעם, אז דאָס האָט איהם נאָך אין א גרעסערען מאָס געהינדערט אויסצופיהרען עפעס א פלאן. א לאנגע צייט האָט ער נעפיהרט א נע־ונד'ען לעבען, וואו ער פלעגט זיך אָפטמאָל אויפהאלטען ביי זיינע פרייַנד און דאָ און דאָרט האלטען א ליטעראַטור־נעשיכטליכע פאָרלעזונג אָדער געשריבען פאר א צייטשריפט. שפּעטער האָט ער, זייענדיג אונפעהיג צו זיין אליין דער בעל־הבית איבער זיין אייגען לעבען, זיך איבערגענעבען אין די הענד פון א דאָקטאָר מיט'ן נאָמען גילמאן, אונטער וועמעס אויפזיכט ער האָט געלעבט אין פרייוויליגער אפּזונדערונג פון זיין פאַמיליע, וועלכע ער האָט אינ־

8.

דער פרייהייטס־באַגריף פון דער זעע־שול.

נעווים איז קאַלרידזש'ן ווי אויך די אנדערע מיטגלידער פון דער שול אפילו אין זין ניט נעקומען, זיך ניט צו באטראכטען אלס ווארעמע פרײַנד פון דער פרייהייט; עס איז שוין פארבײַ די צייט אין וועלכער רעאקציאָנערען האָבען זיך באטראכט פאר עפעס אנדערש: קאַלרידזש האָט נעשריבען זיין שענסטע ליער, די אדע „פראנקרייך", אלס א הימן פאר דער פרייהייט. דאָרט נעמט ער די וואַלקען, די כוואַלעם און די וועלדער פאר ערות, אז ער האָט זיי פון תמיד אַן ליעב געהאט. וואַרדסוואָרט האָט געווידמעט דער פרייהייט צוויי גרויסע גרופען פון זיינע לידער און האָט זיך באטראכט אלס דער אויסדערוועהלטער פארטיידיגער פון דער פרייהייט. זוען מען לייענט אויבערפלעכליך, קען מען אָט די ריכ־טער באטראכטען פאר אזוי פרייהייטס־ליעבענד ווי מאר, שעלי אדער בייראָן. אָבער אפילו דאָס וואָרט פרייהייט האָט ביי יענע אין מויל אַן אנדער באדייטונג אלס ביי די. מען מוז עס, אום עס רעכט צו פארשטעהען, אַנאַליזירען מיט די צוויי אוינפאכע פרא־גען: פרייהייט — פון וואָס? פרייהייט — צו וואָס?

פרייהייט איז ביי אָט די קאָנסערוואטיוע דיכטער א באשטימ־טע זאך, וואָס ענגלאַנד באזיצט און אייראָפּא פעהלט עס: דאָס איז דאָס רעכט פון א לאַנד, זיך אליין אָהן א הערשער צו רעגירען, ראשית כל אָהן א הערשער פון א פרעמדען שטאַם. אָט דאָס לאַנד, וואָס באזיצט א פּריוויליעגיע איז פריי. אונטער פרייהייט וועלט, ווי מיר זעהען, אין אָט דעם לאָגער פארשטאנען פרייהייט פון פרעמדער פאָליטישער דעספּאָטיע; פון פרייהייט צו עפעס איז, אזוי צו זאָגען, דאָ גאָר קיין רעד ניט פאראן. עס איז אינטערע־

קעלט צו זיין א קאָנסערוואַטאָר, האָבען די ביידע גרויסע פריי־הייטס־דיכטער, זייענדיג פארשטויסען פון זייער הויז אוּן איבער־געלאָזט צו זייער אייגענער פערזענלעכער ענערגיע, ענטוויקעלט אין זיך דאָס העכסטע זעלבסטשטענדיגקייטס־געפיהל, ווּאָס האָט זיך אמאָל באוויזען אין דער געשיכטע פון דער פאָעזיע. ווייל זיי אליין אוּן אויך קיין אנדערע האָבען ניט געזאָרגט פאַר דעם, אז זייער לעבען זאָל קאָנסערווירט ווערען, זיינען זיי אין ליידענשאפט־ליכען קאמף ארויס פון די כחות אוּן פאַר דער צייט געגאנגען פון דער וועלט. די פרייהייט פון פאָרשונג אוּן די פרייהייט פון׳ם אינדיווידיום איז פאַר זיי נעווען אזא טייערער אוצר ווי פאַר אים די קירך פון ענגלאנד.

לאנד אויף וועלכען עס קאָנצענטרירען זיך **איצט „אלע האָפנונגען** פון דער ערד". אין זיינע דיכטונגען באַגליט ער זיין פאטערלאנד ביי זיינע מלחמות און שרייבט, ווי סאוטיי, א לויב־געזאנג אויף יעדען נצחון. דערפאר ענדיגען זיך אויך זיינע פרייהיטס־סאנעטען מיט דער גרויסער אויפגעבלאָזענער דאנק־אדע פאר דער שלאכט ביי וואטערלא. מיר פרעגען אונז אין איצטיגע צייטען, ואָס פאר א מין פרייהייט האָט געבראכט די שלאכט פון וואטערלא? מיר באַגרייפען אָבער פאָלקאָמען, פאר ווען אָט די גרופע פון ריכטער, וועמעס העלדען עס זיינען געווען די נאציאָנאל־העלדען פעט, נעלסאָן און וועלינגטאָן, און וועלכע האָבען באַוונגען די ענגלישע קאָנסטיטוציע אלס די פרייהייט אליין און דעם ענגלישען שטאָט אלס מוסטער פאר אלעמען, פאר ווען אָט די גרופע דיכטער האָבען דערגרייכט אזא גרויסע פאָפולאַריטעט אין פאָלק, ווען עס האָט זיך קיינעם פון זייערע גרויסע פאָעטישע געגנער נישט איינגענעבען ביז אויף היינטיגען טאג. פאר ווארדסוארט און זיין שול איז דאָס פאָלק, ווי עס שטעהט און געהט, געווען א אידעאל. די אנדערע האָבען געוואָלט צווינגען דאָס פאָלק צו שענקען די אויפמערקזאמקייט א נאָך־ניט־דערגרייכטען, יא, אפילו נאָך־ניט־באשטימטען אידעאל. די ערשטע גרופע האָבען געשמייכעלט דעם פאָלק און זיינען דערפאר באלוינט געוואָרען מיט לאָרבערען; די צווייטע — האָט ערצויגען און ג'מוסר'ט דאָס פאָלק און דערפאר פאר־שטויסען געוואָרען פון איהם.

אין דער צייט, וועו דער עהרען־פלאץ אלס קעניגליכער הויף־פאָעט איז אָנגעבאָטען סקאט'ן און באקלויידט געוואָרען אי פון סאוטיי, אי פון ווארדסוארט, האָט דאָס ענגלישע פאָלק ביז היינט נאָך ניט עפענטליך יוצא געווען זיין פליכט צו שעלי און בייראן *). די סבה דערפון איז דאָס ווען זייער פרייהייטס באגריף איז אזוי פארשוידען פון דעם פון דער זעע־שול. פאר זיי איז די

*) ערשט אין נויערער צייט (1875) האָט דער פרעזידענט פון'ם בייראָן־מעמאריאל־קאָמיטע דיזראעלי אָנגעפאנגען אונטער זיין לייטונג א זאמלונג פאר א דענקמאל פונ'ם דיכטער. דאָס דענקמאל איז 1881 אוועק־געשטעלט געוואָרען אויף איינעם פון די עפענטליכע פלעצער אין לאָנדאָן. דאָ.

טאנט צו ווערפען א בליק אויף ווארדסוואָרט'ס פרייהייטס־סאנעטע און זעהן, וואָס ער באזינגט. ער באזינגט די מלחמות פון די אייראָפעאישע פעלקער־שטאמען קעגען נאפּאָלעאָן, וואָס ווערט באצייכנט אלס א מין אנטיכריסט. (סקאט רופט איהם אָן „דער טייפעל אויף זיין פלאמען־טראָן").

דער דיכטער טרויערט ביי דער ערָאבערונג פון שפּאניען, פון דער שווייץ, פון וועניעדיג און טיראָל. ער באזינגט דעם מוטיגען האפּער, דעם בראוון שיל, דעם שטאַרקען טוסיין־לאווערטיר, וואָס האָבען עם געוואגט זיך אקעגען צו שטעלען די מאכט־האָבער. ער באזינגט ניט וועניגער גוסטאוו דעם פיערטען, אדאָלף פון שוועדען, וואָס האָט מיט רָאמאנטיש־ריטערליכער טאלאנטלאָזיגקייט ערקלערט קריעג נאפּאָלעאָנען און אפּען ארויסגעזאָגט זיין חלום וועגען דער אויפשטעלונג פון דער בורבָאנישער הערשאפט. קורץ נאכדעם האָבען זיך אויף וויקטאָר הוגא און לאמירטין, אלס אנהענגער פון דער נייער מאָנארכיע, א נעם געמאָכן באזינגען אָט דעם קעניג צוזאמען מיט זיין זון גוסטאוו וואזא. פון נאפּאָלעאָן טראָגט זיך אריבער דער האס אויף פראנקרייך. אין איינעם פון זיינע סאנעטען דערצעהלט וואַרדסוואָרט, וויי אזוי דער קאנאל צווישען ענגלאנד און פראנקרייך האָט איהם איינמאל פאר אן אויגענבליק אויסגעזעהן אזוי שמאל וויי א דאָרף־טייך און וויי עס פאלט אויף איהם א פּחד אז ענגלאנד קען נאָך אמאל צוזאמענגעווואקסען וועלען מיט יענעם אומגליקליכען לאנד; אָבער ער דענקט וועגען דעם וויי גרויס די ענגלישע פאלקס־נשמה איז און וויי קליין די פראנצויזישע איז, און ער שטארקט זיך דערמיט. אין אן אנדער סאנעט פרעהט ער זיך זעהר מיט'ן געדאנק, אז ענגלאנד האָט ארויסגעגעבען באדייטענדע מענער און באדייטונגספולע ביכער און באמערקט אז פראנקרייך איז דער היפוך דערפון, האָט ניט ארויסגעבראכט „איין איינציגען באדייטענדען באנד און ניט איין איינציגען שאפונגס־גייסט", נאר „דאָרט פיהלט זיך א גרויסער מאנגעל אין ביכער און אין גרויסע מענער".

דערפאר קומט ער אויף כסדר צוריק קיין ענגלאנד; זיינע סאנעטען זיינען א לאנגע ליעבעס־ערקלערונג צו דעם לאנד, פאר וועלכען ער עמפינדעט ווי א „ליעבהאָבער און א קינד"; דאָס

בכלל. זיי האָבען געוואָלט זעהן די ערד באַפרייט, ניט נאָר פון דעם רעגימענט פון קאַטוילישע גלחים, נאָר פון דער גלחים אפטרופסות. וועג זיי האָבען געזעהן אז די ריכטער פון דער אנטקעגען־נעזעצטער שול האָבען מיט זייער גאנצער יונעגדליכער לייַדענשאפט פארטיי־דיגט די „טאָרי" רעגירונג פון ענגלאנד, האָבען זיי געמוזט זיי באַ־טראכטען אַלס פרייהייטס פיינד. דערפאַר טרויערט דאָס שעלליי אין זיין סאנעט צו וואַרדסוואָרט וועגען דעם אז,

„ער האָט פאַרלאָזען וואַרהייט און פרייהייט".

דערפאַר האָט בייראָן אָפט חשק סאוטיי עוקר מן השורש זיין און דערפאַר ליגט אויך אין דער לייַדענשאפט פאַר פרייהייט פון אָט די דיכטער א הייליגער צאָרן און אן עדעל פייער פון וועלכען עם איז אין דער פלאַטאָנישער פרייהייטס ליעבע פון דער זעע־שול קיין פונק ניט פאראן. וועג שעלליי זינגט צו דער פרייהייט:

„דיין בליק איז ליכטיגער פון דעם נלאנץ פון דעם בליץ,
דו ביזט שטורמישער ווי ערד ציטערניש,
דו פארהילכסט דעם ים שטורם,
דיין שטרענגער קוק פארדונקעלט דעם וואולקאָן,
די זון־ליכט איז אין פארגלייך מיט דיר א לאנטערנע".

פיהלט מען אז אָט די פרייהייט איז ניט קיין זאך, עס איז ניט עפעס וואָס מען קען אָנטאַפען מיט דער האנד אָדער באַקומען אין דער קאָנסטיטוציע אָדער איינשרייבען אין די דאָקומענטען פון דער שטאאט'ס קירכע, נאָר דאָס איז אן אייביגע פאָדערונג פון דעם מענשליכען גייסט; עס איז איין אייביג באַדערפניש, עס איז דער הימלישער פייער פון וועלכען פראָמעטעאוס וועג ער האָט גע־מאכט דאָס מענשליכע הארץ, האָט אָנגעצונדען דאָרט א פונק און וועלכע די גרעסטע דיכטער ענטוויקלען צו'ן א פלאַם וואָס איז דער קוואל פון ליכטיגקייט און פון וואַרימקייט פאר די וואָס וואלטען אָן דעם נעפיהלט דעם לעבען ווי א טונקעלען און אייז־קאלטען קבר. אָט די פרייהייט איז עס וואָס אנטפלעקט זיך אין יעדען נייעם יאָהר־הונדערט אונטער א נייעם נאָמען. עס איז א פרייהייט וואָס איז אין מיטעל־אלטער פארפאלגט געוואָרען אין נאמען פון קעצעריי; עס איז די פרייהייט וואָס איז אין 16טען יאהרהונדערט באקעמפט געוואָרען אונטער דעם נאָמען רעפאָרמאציע; עס איז די זעלבע

פרייהייט אידעע אין אַ לאַנד ניט געווען אין דער פארפאסונג, איז איבערהויפט ניט געלעגען ווי א פארטיגע זאך. פאר זיי האָט זיך אויך ניט רעאַליזירט דער קאמף פאר פרייהייט און דעם ענאָאיסטישען קאמף געגען דעם רעוואָלוציאָנערען ערַאבערער: זיי האָבען גוט געוואוסט ווי פיעל פאָליטיש און סאָציאָלע פרייהייט עס קען הערשען אונטער איין אזוי־גערופענער „פרייער" קאָנסטיטוציע. ניט זייענדיג אויפגעלייגט צו זינגען לויב־געזאנגען דער מענשהייט ווי ווייט זי האָט דאָס געבראכט, איז זיערע לאנדסלייט, ווי ווייט זיי האָבען דאָס געבראכט, האָבען זיי אונטער דעם אזוי־גערופענעם פרייהיימס רעזשים עמפונדען א טיעפעם באַדערפעניש נאָך פרייהייט אין אַלע הינזיכטען: צו דענקען ניט רעכענענדיג מיט דאָגמא און צו שרייבען ניט שמייכלענדיג דער עפענטליכער מיינונג, צו האנדלען אזוי ווי זייער אייגענע אידיווידואליטעט דיקטירט זיי און ניט אונטערוואָרפען צו זיין דער קאָנטראָל פון די וואָס, ווייל זיי אליין זיינען ניט קיין פערזענליכקייטען, זיינען זיי די אומבאַרמהערציגע ריכטער פון די כאראקטער־חסרונות וואָס געהען האנד אין האנד מיט זעלבסטשטענדינקייט, אָריגינאליטעט און זשעניאליטעט.

זיי האָבען געזעהן אז א הערשענדע קאסטע האָט אונטער דער פרייהייט געלינגערט, האָט אויסגעזויגען און באַרויבט, האָט אונטערדריקט, אין קייטען געבונדען און פונקט אזוי געהאנדעלט ווי דער זעלבסט־הערשער פלעגט דאָס מאכען מיט זיין אונבאשרענקטער מאכט. עס האָט זיי נאָר דערצו אויסגעפעהלט די אויטאָריטעט פון דעם גרויסען גייסט און זשעני וואָס קען אמאָל ביים מאָנארך דיענען פאר איין ענטשולדיגונג.

פאר די דיכטער פון דער זעקס־שול איז צוואנג קיין צוואנג ניט געווען אויב דאָס איז געווען ענגליש. די טיראניי איז קיין טיראניי ניט געווען אויב דאָס איז נאָר געווען קאָנסטיטוציאָנעל מאָנארכיש. די מורא פאר ליכטיגקייט איז קיין מורא ניט געווען, אויב דאָס איז נאָר געקומען פון דער פראָטעסט אנטישער קירכע. די ראַדיקאַלע דיכטער האָבען אָנגערופען צוואנג צוואנג, וועז עס איז אפילו געווען באהאנגען מיט אין ענגלישער קאָקארדע. זייער כעס קענען דעם אבסאָלוטען קעניג האָבען זיי אויך באצויגען אויף א קעניג

.9

די אַריענטאַלישע דאַמאַנטיק פון דער זעע־שול.

אָט דאָ האָבן מיר א געלעגנהייט זיך צו באשעפטיגן מיט א מאן וואָס איז דער ערגסטער פיינד פון ביידאָן און שעלטי און דער בעסטער פרייַנד פון קאלרידזש. ער שטעהט אלס אנגעזעהענער ענגלישער דאַמאַנטיקער זעהר נאָהענט צו קאלרידזש, חאָטש זייַנע שאפונגען זיינען פון א סך א קלענערען וועדט.

דאָבערט סאוטיי, געבוירען 1774, אין בריסטאל, איז געווען דער זון פון א לייוועגט־הענדלער און אין זיין נאַנץ לעבען האָט מען נעקענט באמערקען אז ער האָט געלעבט אין שלעכטע פאר־העלטניסען און אז זיין גייסטיגער האָריזאָנט איז געווען זעהר א שמאָלער. נאָך דעם ווי ער האָט א קורצע צייט שטודירט אין אקספאָרד איז ער, ווי די איבריגע דיכטער פון דער זעע־שול פאר־כאפט געוואָרען פון דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט און האָט אין 1794 פארפאסט איין אמת יאָקאָבאָניש געדיכט „וואטט טיילאָר". אלס אן אויפשריפט פאר דער תפיסה אין וועלכער עס איז געווען נעפאנגען מארטין, דער קענינ'ס מערדער, האָט ער אין יענער צייט אָנגעשריבען פאָלגענדע פאָר שורות:

„דרייסיג יאָהר האָט זיך דאָ אין איינזאמקייט אָפגעלעבט מארטין. אָפט האָבן אָט די וועגן אָפגעהילכט דעם קלאנג פון זיינע טריט וועז ער האָט אין זיין פינסטערען חדר שפאַצירט פון איין ווינקעל אין אנדערען. ניט פאר איהם האָט עקזיסטירט די פארשידענע צייטען פון יאָהר; קיין מאָל האָבן קיין זון־שטראלען איהם ניט דערפרעהט, אויסער יענער צייט וועז דער אומעטיגער טרויעריגער שיין האָט זיך אריינגעריסען דורך די אייזערנע פענ־סטער־נראטעס. דו פרעגסט וואָס פאר א פארברעכען ער האָט

פרייהייט וואָס איז אין 18טען יאהרהונדערט, אין דער פאָרמע פון רעך צו דער תליה אלס העקסעריי און אטעאיזם. עס איז די זעלבע פרייהייט וואָס אי זאין 18טען יאהרהונדערט, אין דער פאָרמע פון פילאָסאָפי דערהויבען געוואָרען צו עוואַנגעליום אום אין דער גע־שטאלט פון פאָליטיק, צו ווערען א מאכט אין דער צייט פון רעוואָ־לוציאָנערען־דיכטער אבער האָבען פארהערליכט איז נעווען די אמת'ע פרייהייט אלס אזעלכע. אבער זיי האָבען די פרייהייט אזוי אבסטראקט אויפגעפאסט, אז אפט מאל זיינען זיי שוין געגאנ־גען אביסעל צו ווייט. אין דער אפשוואכונג פון אלע באשטעהענדע רעגירונגען האָבען זיי נאָר געזוכט די אפשוואכונג פון שלעכטען רעגירען און אין די האלב ארבארישע אויפשטאנדען פון אונטער־דריקטע פעלקער־שטאמען האָבען זיי געזוכט דעם זונען־אויפגאנג פון דער אייביגער פרייהייט. שעלקי איז געווען אזוי אבסטראקט, אז ער האָט נעדענקט אז אָט דער קאמף וואלט געווען אין גאנצען א געוואונענער וועו עס זאל זיך איינגעבען מיט איין קלאפ אויסצו־ראטען אלע מלכים און גלחים, און ביראן האָט ערשט שפעטער, דורך דער ערפאהרונג געלערנט ווי וועניג רעפובליקאנישע אייגע־שאפטען די אייראפעאישע רעאקציאנערען וואָס קעמפען פאר פרייהייט, באזיצען. די דיכטער פון דער זעל־שול זיינען געווען באשיצט קעגען די אלגעמיינע אילוזיעס און אביעראיילטקייט פון די ראדיקאלע פאעטען; אבער דער קומענדיגער דור האָט באקו־מען א סך מעהר נוץ פון זייער אביערפליסיגער פרייהייטס־ליעבע ווי פון דער באגרעניצטער און באשרענקטער פרייהייטס־ליעבע פון די אנדערע פאעטען.

אראָפזינגען אייערע פערזען צו׳ם פארגענינגען פון בישאפען, פאושען, הויף־דאמען און לייב־גוואַרדיעס! אי, שרעקליך! דריי מאל שרעקליך!" סקאט האט זיך דערפאר אפגעזאגט דערפון און האט פארגעשלאגען סאוטיי, א לאיאלען און באדערפטיגען דיכטער, פאר אט דער שטעלע. די גרעסטע צייט פון זיין לעבען האט ער געמוזט לעבען פון פען און האט דערפאר א סך געשריבען נאר דערפאר, וויל ער איז אויסערליך געווען דערצו געצוואונגען. וויל ער איז געווען פלייסיג, עקאנאמיש און האט געהאט א חוש פאר בעלי־הבתיש׳קייט, האט ער געקענט איבערלאזען א ירושה פון 12,000 פונט. זיין ראמאנטיק האט איהם ניט געצוואונגען זיך אפצוזאגען פון די בירגערליכע און קלוין־בעל־הבית׳ישע מעלות; פארקערט, זי איז, ווי ביי די דייטשען, געגאנגען האנד אין האנד מיט זיי. זיין ראמאנטיק האט דאך אזוי וועניג צו טון געהאט מיט׳ן לעבען; דערפאר אבער האט איהם אויך זיין בכבוד׳יג פילייסטערטום אויף קיין פאל ניט אפגעהאלטען צו לאזען זיין פאנטאזיע מאכען די ווילדעסטע אריענטאלישע עקסקורסיעס.

אין סאוטיי׳ס ערשטער פעריאדע, אין דער פרייזיניגער, איז זיכער געווען עפעס שענקייט און ווארעמקייט. ער האט געהאט באגייסטערונג, ער האט געהאט מוט. זיין פאעמע „יאהאנא פון ארק" איז סאוטיי נאך ניט קיין ראמאנטיקער. דא און דארט פראנצויזישער העלדין, ווי שילער האט עס מיט פינף יאהר שפעטער אויסגעדריקט אין זיין דראמא „די בתולה פון ארלעאנס". אזוי ווי שילער׳ס דיכטונג, אזוי איז אויך סאוטיי׳ס א קעגענשטיק צו וואלטער׳ס „פוסעלע". דער בכבוד׳יגער ענגלישער פאעט פארזיכערט אפילו אין זיין הקדמה, „אז ער האט קיינמאל ניט באאבנגען דעם פארברעכען אריינצוקוקען אין אט דעם געדיכט", אין „יאהאנא פון ארק" איז סאוטיי נאך ניט קיין ראמאנטיקער.. דא און דארט האלט ער זיך נאך אלץ ביי זיין אייגענער צייט. אין׳ם דריטען געזאנג פארהערליכט ער מאדאם רלאנד אלס דאם הערואישע ווייב, ׳ואס איז געווארען די מארטירערין פאר איהר ליעבע צום פאטערלאנד; אינ׳ם ניינטען געזאנג באזונגט ער לאפאיעט, „וועמעס נאמען ס׳וועט תמיד זיין טייער פאר דער פרייהייט", און אפילו אין דער שילדערונג פון יאהאנא׳ס אויפטואונגען איז, ניט

באַגאַנגען? ער האָט ווידערשפּעניגט קענען דעם קעניג און האָט אויסגעשפּראָכען איבער איהם זיין אורטייל. אין זיין ברענעריגער פּאַנטאַזיי האָט ער געבויט שענע פּלענער פון גליק, פּרידען און פּרייהייט. ווילדע פּלענער! אָבער אַזעלכע ווי פּלאַטאָן האָט נעלייבט". (פּראָזא — דער איבערזעצער).

אויף אָט די שורות האָט קאַנניג דאַמאַלסט פּארפּאַסט פּאָל־נענדע קלוגע פּאַראַדי:

„אַן אויפשריפט פּאַר דעם קערקער אין ניוגייט, אין וועלכען עס איז געזעסען מרס. בראַונדיג, די מערדערין פון איהר געזעלען:

א לאַנגע צייט אין פּארלויף פון דער פּארהאַנדלונג פון איהר אומגליק האָט זיך דאָ געפּלאַנט בראַונדינג. אָפט האָט איהר קערקער אָפּגעהילכט די קלאַנגען פון איהר שטים, וועו זי האָט מיט קולות געשאָלטען, פּארלאַנגענדיג איהר פּרישען אלקאָהאל־געטראַנק. פּאַר איהר האָט ניט עקזיסטירט קיין פּלאַצפּארענדערונגען אין לעבען ביז מען האָט זי ניט ארויסגעפּיהרט פון שטאַדט אום זי אויפצו־הענגען. דו פּרעגסט וואָס פּאַר א פּארברעכען זי האָט באַגאַנגען? זי האָט צו טויט געשלאָגען צוויי פון איהרע העלפּערס און זיי באַהאַלטען אין קעלער צווישען די קויליען. אין איהר ברענענדיגער פּאַנטאַזיי האָט זי געבויט שטרענגע לערן־פּלענער און דיסציפּלינען. שארף־זינניגע פּלענער! אזעלכע ווי ליקורג האָט געלערנט..." (פּראָ־זא — דער איבערזעצער).

וועו סאוטיי האָט אויפגענעבען זיינע וואַנדערונגס־פּלענער און האָט באַקומען זיין מיס טריקער, האָט ער זיך אין 1797 באַזעצט אין לאַנדאָן. זייט 1807 האָט ער באַקומען א שטאַטס־פּענסיע פון 150 פונט א יאָהר. נאָך דעם טויט פון דעם דיכטער פּיי איז ער געוואָרען דער קעניגליכער־הויף־פּאָעט מיט א געהאַלט פון 300 פונט א יאָהר. אָט די שטעלע, וואָס האָט פּארפּליכטעט דעם פּאָעט צו באַזינגען אלע פּאסירונגען פון דעם קעניגליכען הויף, איז צוערשט פון פּרינץ־רענענט אָנגעבאָטען געוואָרען צו וואַלטער סקאט. סקאט האָט זיך געוועגרט וועגען דעם מיט זיין פּארעהרער, דעם הערצאָג פון באַקליי. אין׳ם ענטפער פון׳ם הערצאָג הייסט עס: „ווי וועט איהר עס אויסהאַלטען אז אין א קעניגליכען געבורטסטאג זאָל א גאַנצע כאָפּטע הייזערינג און קוויטשענדינג כאָריסטען

לערענט. איהר לייבע פאטערס! ניין. די נאַטור לערענט אונז ניט זינדיגען: די נאַטור איז אין גאנצען גוטסקייט, לייבשאפט און שענקייט. אינ׳ם שטילען שאטען פון׳ם גרינעם וואלד איז קיין זינד ניט פאראן, וואם דערצערנען אנדערע: דאַרט איז קיין עלענד ניט פאראן און אויך קיין ארימע מאַגערע מוטער, וואם באטראכט איהרע הונגעריגע קינדערלאך מיט אזא מאטאַווע אנגעוועהטאַגטען בליק וואם רעדט שווייגענדיג אזוי שטארק, אז די וועלט פון שטארקע וועלען דערוף אמאל פאר גערייכט מווזען ענטפערען!" (פראַזא — דער איבערזעצער).

דער אויפמערקזאמער לעזער וועט שוין אין אַט דעם קלייגעם דעקלאַמאַציאַנס־שטיק דערקענען ניט נאר דעם נאַכקלאַנג פון דער רעוואלוציאַנערער לייד־ענשאפט פון יענער זייט פונ׳ם קאנאל, וואם האַט זיך דא פארוואנדעלט אין נאַטור־פארהערליכונג, נאר אויך, די אומפעהיגקייט פון׳ם יונגען דיכטער צו גלעבען זיינע סוושעטען אן אמת׳ע צייט־און לאַקאל פארב. פראנקרייך און מיטעלאַלטער זיינען פאר איהם — שפעטער זיינען פאר איהם אויך די זאגען־וועלט און דער אריענט דאַסזעלבע — קאַסטומען אין וועלכע פארקליידט זיינע ענגלישע און פראַטעסטאַנטישע אידעען. עס האַט זיך געפאַדערט מוט דערצו צו פארהערליכען די פראנצויזישע העלדען אין א צייט, וועו דער נאַציאַנאל־האַס קעגען פראנקרייך איז נעווען אזוי שטארק. דאַס ליעד איז, טראַצדעם וואם עס איז טרוקען, דאך אזוי שטארק אין געפיהל און פארב, אז עס איז א כבוד פאר א יונגען דיכטער, אבער עס איז באַשערט נעווען אַט דעם גייסט, וואם ניט זיין טאלאנט מעהר שוואונג, מיט דער צייט איננאנצען צו פארשווינדען פון זיין פאַעזיע.

וואם מעהר זיין נשמה האַט פארלוירען די ריינע יוגענדליכע באגייסטערונג פאר די גרויסע אויפגאבען און חלומות פון דער מענשהייט, אלץ מעהר האַט ער זיך געפיהלט געצוואונגען אַט די טרוקענהייט דורך דעם בעסער צו מאכען וואם ער האַט זי באַפרוכטעט מיט א גאנצען שטראַם פון ריין־אויסערליכער ראַמאנטיק. לאנגזאם, לאנגזאם האַט ער באַקומען א געוויסע מאכט איבער דער שפראַך: ער האַט געשריבען שוואך געבויטע, מעלאַדישע און שטימונגס־פולע פערזען, כאטש זיי זיינען באמת געווען גאנץ

ווי ביי שילֶער, אויסגעמידען יעדע אַנדייטונג אויף דאָס מאגישע. אין אן אנגעזעהענעם פלַץ אין׳ם געדיכט, (אין׳ם דריטען געזאנג) וואו די בתולה ווערט אויסגעפרעגט איבער איהר גלויבען, באציהט זי זיך, און דורך איהר אויף סאוטיי, אזוי עהרליך און אויפריכטיג צו דער נאטור, אז מען פיהלט עס גאנץ גוט, אז סאוטיי ווערט באהערשט פון׳ם זעלביגען נאטוראליזם, וואָס האָט באהערשט די גאנצע דאמאלדיגע ענגלישע פּאָעזיע.

ווייב, זאָגט דאָרט דער פירסט צו יאָהאנא —

„ווייב, עס ווייזט אויס, אז דו לאכסט פון׳ם פרומען געבאָט פון אונזער קירך און, אויב איך האָב דיך רעכט פארשטאנען, זאָגסט דו, אז אייגזאמקייט און נאטור האבען דיך געלערנט רעליגיע און אז די מעסען, די וידוי און דער הייליגער לייב פון קריסטוס זיינען דיר פרעמד. ווי האָט דיך די נאטור געקענט לערנען רעליגיע אָהן אָט די אלע זאכען? ניין, די נאטור לערנט נאָר זינדיגען, נאָר דער פריסט לערנט חרטה, נאָר אויף זיין באפעהל עפענט פעטרוס אויף דעם הימעל־טויער און נאָר ער קען אויסלייזען די נשמה פון׳ם נהינום". (פראָזא — דער איבערזעצער).

די בתולה ענטפערט:

„איהר פאטער׳ס פון דער הייליגער קירך! אויב אזא פשוט מיידעל ווי איך, בין פארפלאָנטערט געווארען אין אזעלכע פארדרעהטע פראגען, זאָלט איהר אין דעם ניט באשולדיגען מיין פארשטאנד, אז ער האלט זיך העכער פון דער איביגער וווזהייט! אמת, איך האָב שוין לאנג ניט געהערט די מעסען און דעם הייליגען לייב פון קריסטוס צו מיינע ליפּען ניט גענומען, אָבער דער פויגעל, וואָס זינגט זיין פרעהליך ליעד אלס גרום צום מארגען־שטראהל לאזט פון זיין ווילדער גליק מעלאדיע מעהר זיסקייט און ליעבשאפט פאר דער פרומקייט ארויסקלינגען, ווי מען הערט דאָס אין די געוועלבטע זאלען פון מענשליכער קוסט. איך האָב קיינמאל ניט אפּגעבראכען א שטענגעל טרויבען פון׳ם רעבשטאק איך זאָל ניט דערמאָנען גאָט. וואָס שענקט מיר אָט דעם אומבלוטיגען מיטאג. איהר האָט מיר געזאָגט, אז די נאטור לערנט אונז נאָר זינדיגען. איז עס א זינד צו פארבינדען א פארוואונדעט שפּעלע און וואשען איהרע וואונדען מיט ליעבע־טרערען? אָט דאָס האָט מיך די נאטור ge־

דער היישעריק פאַלט אַראָפּ צו טאבאלא׳ם פים און אויף זיין שטע־
רען זיינען אויפגעשריבען די שורות:

„זען די זון וועט אין מיטען טאָג פארדונקעלט ווערען, זאָלסט
דו, זון פון האדיירא, אוועקציהען פון דאנען!“ (דריטער געזאנג,
32טע שורה).

אָבער אין דערזעלבער צייט, וואו דער דיכטער באַנוצט זיך
מיט אזא נסים־מאַשינעריע, קען ער ניט אויסקומען אָהן דעם צו
שיצען דעם לעזער, ווי ער טוט עס אויך אין „יאהאנא פון אַרק“,
פאר די פארפיהרערישע רעליגיעזע אנזיכטען פונ׳ם אַריענט. אלע
זיינע הויפט־העלדען, זיינען קענען זייער אַריענטאַלישער רעליגיע
ראציאָנאַליסטען און עס פעהלט זיי זעהר וועניג צו זיין פראָטעס־
טאַנטען. וועז די היישעריקען באַווייזען זיך, זאָגט טאבאלא׳ם
פלעג־פאטער מאאט: (דריטער געזאנג, 29טע שורה).

„דענקסט דו אפשר, אז דער גערוך פונ׳ם וואסער וואָס איז
מיט פריסטערליכע קונצען און באשווערונגען אווקגעשטעלט געווא־
רען אין א סירישען קלויסטער, האָט זיי אהער געפיהרט פון כארא־
סאן? ניין, אלא, וואָס האָט זיי באשאפען פאר א פלאג און א
שטראף פונ׳ם מענשען, האָט זיי אויך אהער דעם וועג אָנגעוויזען“.
(פראָזא — דער איבערזעצער).

עס איז אוממעגליך פאר א געבוירענעם אראבער זיך אויס־
צודריקען נאָך מיט מעהר קריטיק. אזוי איז ביי איהם כמעט
אומעטום. סאוטיי זאמלט פאנטאסטישע מאטיוון און, וועז זיי
עסען זיך איהם צו אָדער ער דענקט, אז מען מוז דעם לעזער אויפ־
קלערען, מאכט ער זיי דורך דעם אָדער יענעם שטיקעל עוואנגעלישען
טעקסט צו קליין־געלד.

טאלאבא טראָגט אויף זיין פינגער א טאליסמאן, וואָס דארף
איהם שיצען קעגען בייזע גייסטער. דערפאר באמיהט זיך דער
בייזער גייסט לאבאבא מיט אלע כחות איהם אראָפצונעמען דעם
רינג פון׳ם פינגער. איינמאל, למשל, פרואווט ער איהם ארויפצורי־
סען דעם רינג, וועז ער שלאָפט. אָבער עפעס א גוטער גייסט שיקט
אראָפּ א מוק, וואָס טוט אזא שטאָך טאלאבאן אין פינגער אז ער
ווערט געשוואָלען און עס איז דערפאר אוממעגליך אראפצושלעפען
דעם רינג. אויף אזא׳ן אופן וועז תמיד זיינע פלענער צושלאָ־

מאַנאַטאַן. מיט אָט דער ווייבער און פיינער פּאַרם האָט ער ארומגעוועבט אַלע אַראַבישע אַבערגלויבענס און אַלע פאַנטאַסטישע חלומות פון אָריענט. פון אָט דער צוזאַמענמישונג זיינען ענט־שטאַנען זיינע הויפּטווערק: „דער פליך קעהעמאַס", און „טאַלאַ־בא דער צושטערער". די ריכטונג קיין מזרח איז בכלל א ראַמאַנ־טישע, מיר געפינען זי אין דערצעלבער צייט ביי אַלענשלעגער (אַלי און נאַלינדי) און, וועז די באַוועגונג קומט קיין פראַנקרייך, ביי וויקטאָר הוגא (דער אָריענט). די ענגלישע דיכטער האָט אָבער באַוונדערט געצויגען צום אָריענט דערפאַר, ווייל דאָס פּראַקטעס־טאַנטישע לעבען אין זייער היימאט איז געווען פאַרבלאָז און קאַלט. עס איז דאָך נויטיג געווען אַזא אירלענדער ווי טאָמאס מאר, א קאַריסט מיט קעלטישען בלוט אין זיינע אָדערן, אום כאָטש אביסל צו פאַרשטעהען אַזא נאַציע אין אַזא מערכען־וועלט ווי די אַלט־פּערסישע און איבערגעבען אין דער ענגלישער שפּראַך די נאַטור פונ׳ם מזרח אין א סטיל, אין וועלכען עס זיינען איינגע־וועבט בריליאַנטען און בארבארישע אָרנאַמענטען. „לאַלא־רוק" איז ניט קיין מייסטערווערק און איז צופיל מענשליך אין די כאַראַקטערען און רעפלעקסיעס, אָבער „טאַלאַבא" וועלט זעהר פיל פאַרטונקעלט אין פארגלייך מיט „לאַלא־רוק" און איז אזוי פרום־מאַראַליש ווי אן ענגלישער פּרעדיגט. אָט דאָס געדיכט, וואָס האָט אין יענער צייט דערגרייכט א געוויסע באַרימטקייט, ליידט פונ׳ם שרייענדיגען וויידערשפּרוך פון רייכקייט פון סצענערי־פאַרבען און דער אויסגערעכענטער איינגעהאַלטענקייט פון געפיה־לען. פון איין זייט געפינען מיר זיך אין א וועלט וואָס איז ניט וועניגער וואונדער־רייך ווי „טויזענד און איין נאכט"; פון דער אנדערער זייט זעהען מיר פאר זיך א וועלט, וואו מען הערט ניט אויף צו פּרעדיגען מאנאטעאיזם און פילאנטראפּישע מאַראל. דאָס לעבען פונ׳ם העלד וועלט פון נאָט אליין באשטימט. וועז דער העלד דארף פארלאָזען דאָס הויז פון זיינע פלענע־עלטערען, פאסירט ניט קיין קלענערע זאך ווי דאָס, וואָס א גאנצער שוואַרם פון סירישע היישעריקען, וואָס וועלט פארפאלגט פון א גאנצער מאסע פון פויגלען. פליהען איבער׳ן דאך פון זיין הויז. איינער פון די פויגל, וואָס האָט געכאפט א היישעריק, פארלירט איהם דאָרט.

אויגען האָבען עדות געזאָגט, אז זיין באשלום איז אייזען־שטאַרק." — (פּראָזא — דער איבּ.)

וואָן מיר באַטראַכטען די זאַך געניי, זעהען מיר אינ'ם „צו־שטערער" א מיטגליעד פון'ם ענגלישען מעסינקייטס־פּאַראַיין, אלם עבטער „ניבטערער" וויל ער נאָר טרינקען קוואַלען־וואַסער אין פּאַרבייסען מיט קאַווען. (זעקסטער געזאַנג, נוס. 24.) שפּעטער באַווייזען זיך אויף דער סצענע פּרויען־פּיגורען.

„א גאַנצע טרופּע פון טענצערינען האָט זיך אלאָז געטאָן אין א ראָד, די גלאָקען־שפּאַנגען אויף זייערע פּיס האָבען שטיל געקלונגען אין טאקט. זייערע רייצענדיגע קערפּער־באַווענגונגען זעהען זיך פּרעך און אָהן בושה ארויס דורך די דורכזיכטיגע קלייַדער" — (פּראָזא — דער איבערז.)

נאָר עס איז ניט פּאַראַן וואָס מורא צו האָבען, טאַלא־בא איז א שטאַרקער געגנער פון דער אראבישער פּאַליגאַמיע און אונזער אינגער רייזענדער ענגלענדער שיצט זיך דאָ מיט דעם, וואס ער דענקט וועגען זיין אינגער כלה אין דער היים.

„טאַלאבא האָט געקוקט, אבער אין זיין הארץ האָט ער געטרא־גען א טאַליסמאַן, וואס האָט ביי איהם פּאַרוואַנדעלט אָט דעם זינדיגען רייז פון דער סצענע אין טוגענדהאַפּטע געדאַנקען. פּאַר זיינע אויגען איז געשטאַנען דאָס בילד פון אנעיזע, דאָס בילד פון זיין ליבער אראבישער מיידעל" — (פּראָזא — דער איבערזעצער).

„טאַלאבא" איז געבוירען אין ענגלאַנד אין דערזעלבער צייט, וואן אין דענעמארק איז געשאפען געווארען „אלאדין" (קעהאמא איז אָנגעשריבען געווארען 1801, אלאדין 1804, טאלאבא 1810). ווי קאַלט זעהט ער אויס אין פּארגלייך מיט זיין אראבישען ברודער!

ער דערגרייכט זיין צוועק. ער האָט חתונה מיט זיין אראבישער מיידעל. כדי דאָס נאנצע זאָל ארויסקומען רעכט אסקע־טיש און רעליגיעז, שטאַרבט זיין כלה אין דערזעלביגער נאַכט. כדי אלצדינג זאָל האָבען א מזרח־שאטירונג, ווערט טאלאבא ג־עצוואונגען פון'ם אראבישען פּאטאליזם צו טויטען א אינג, אומ־שולדיג מיידעל מיט'ן נאַמען לאילא. כדי אלצדינג זאָל זיך ענ־דיגען אמת־עוואַנגעליש שליסט ער דערמיט, וואס אין זיין פּאַע־טישער טרויער־רעדע איז ער כוחל דעם כשוף־מאַכער, וואָס איז

גען. סוף כל סוף גיט זיך עס איין דעם כשוף־מאכער מאהארעב צו פּארנאַרען דעם בחור'ל. נאָכדעם ווי דער כשוף־מאכער איז עט־ליכע מאָל פון איהם באזיגט געוואָרען, רייצט ער זיך מיט איהם, אז ער האָט ניט דעם מוט צו קעמפּפען מיט זיינע פיינד אין אָפּענעם קאמף און העלפט זיך תמיד מיט א טאַליסמאן. אזוי ארום ברייננט ער עס מיט זיין ראַפּינירטקייט דערצו, אז דער אינ־גערמאן פּארוואַרפט דעם רינג אין אן אפּגרונד. עס פּאַנגט זיך אָן א נייער קאמף. מען ערוואַרטעט, אז איצט וועט זיך דער אינ־גערמאן מוזען אונטערגעבען, ווייל ער שטעהט וועהרלאָז קעגען אן איבערנאַטירליכער מאַכט. אָבער ניין, טאַלאבא איז דאָך מנצח. ווי אזוי און פארוואס? א בת קול רופט אוים: „דער רינג איז ניט נעווען דער אמת'ער טאַליסמאן, דער אמת'ער איז דער „גלויבען". (פינפטער נעזאַנג, נומער 41.) אָבער צוליעב וואס איז, אויב אזוי, די נאַנצע געשיכטע?

דער דיכטער פיהרט אונז דורך אונטער־ערדישע הייל־ען, וואו מען מוז די שלענג, וואס היטען די טויערען, וואַרפען אָפּגעהאקטע מענשען־קעפּ; דאָרט קען א ליכט נאָר ברענען, ווען עס שטעקט אין דער האַנד פון א הינגעריכטעטען מערדער א. א. וו. מיט איין וואָרט, ער פיהרט אונז דורך א וועלט ווי עס זעהט נאָנץ אנדערש אוים ווי אין דער בריטישער מלוכה. אבער דאס נאַנצע איז מעהר ניט ווי א באַלעט און פּלוצלונג פּארנדערט זיך די סצענע: די אריענ־טאַלישע גארדעראָב פּארשווינדט און דער סופּלער לייענט פּאר א גלויבענס־אַרטיקעל. נאָכדעם פּאנגט ווידער אָן דער באַלעט. די ביהנע שטעלט פּאָר א באַנקעט מיט לוקסוס־מאכלים, מיט הערלי־כע ווייגען אין גאָלדענע בעכערס, מיט ווייגען „רויזיג ווי די מאָר־גען־רויטקייט און זאפּראָן־גלאַנציג ווי דער זוניגער פּארנאכט־וואַל־קען, אדער ווי רובין און אמברא." אָבער צו וואס נוצט אָט די נאַנצע רייצענדיגע הערליכקייט? טאַלאבא איז א צו־גוטער מו־סלמאן, אז ער זאָל זיך לאָזען פּארפיהרען:

„דאָך טאַלאבא האָט די משקה ניט געטרונקען: ער האָט געוואוסט, אז דער נביא האָט פּארבאָטען אָט די משקה, וואס מאכט זינדיגען. די געסט האָבען פון איהם אויך א צווייט מאָל ניט פּארלאַננט ער זאָל טרינקען. דאָס פּליסינע פייער, ווייל זיינע

טען, ווי אַן אָקעאַן, הימעל. אָ, ווי הערליך איז די נאַכט!" — (פּראָזע — דער איבערז.)

דער פּראָטעסטאַנטיזם איז פּינפּטען אָקט פון „אלאדין" גיט ניט קיין שעהנער בילד פון מאַנד־שיין אויפֿן זאמד פון דער מדבר. אזעלכע בילדער געפינען זיך ביי סאוטיי ניט קיין ביסעל. וועז ער שילדערט די שרעקעדיגע אינד, וועז זי הערט די טריט פון וואנדערער און שטעהט אין איהר אונענטשלאָסענקייט וואונדערן זי זאָל זיך וועגדען אין דער פּראָטעסטאַנטישער טונקעלהייט; אַדער וועז ער שילדערט דעם שרעקעדיגען שטרוים, וועז ער לויפט אין ווילדער אייליקייט זיינע כאפּער אנטקעגען אין דער צייט וועז די אומבאוועגליכע וואלקען פון דער נאכט שפּרייטען זיך אויס איבער דער מדבר, (זעקסטער געזאנג, נום. 19) איז דאָס ניט קיין סצענעריע פון דייטש־ראָמאַנטישען סטיל, נאָר עס איז א נאַטורגעטרייע בילד פון מזרח, אויסגעפּיהרט דורכ'ן ענגלישען באָבאַכטונגס־גייסט.

דאָבערט סאוטיי'ס צייט־גענאָסען און פּרייַנד האָבען אויסגעשטעלט וואַרעמערע צייכנישען צו גונסטען פון זיין כאראקטער, ווי מען וואָלט עס באדארפט טון פאר א מענשען מיט אזא צוויי־פעלהאפטען פאָליטישען און ליטעראַרישען רעאַמע. ער איז געוועז וואַרדסוואָרט'ס אן אמת'ער פּרייַנד, פאר קאָלרידזש'ן איז געוועז די בעסטע און טייערסטע שטיין און, וואָס איז ניט גאַנץ אומוויכטיג, וואָלטער סאוואדש לענדאר האָט איהם באַהרט מיט זיין פּרייַנדשאפט ביז צו זיין טויט, כאָטש ער האָט פּארטרעטען א גאַנץ פּארקערטען פאָליטישען שטאַנדפּונקט. פון אָט דער פּרייַנדשאפט איז איבערגעבליבען מעהר ווי א י י ן דענקמאל אין לענדאר'ס „אימערזשינערי קאָנווערזיישאָנס". נאָכדעם ווי עמערסאָן האָט אם 15 מאי, 1833 געמיטאַנט ביי לענדאר, האָט ער געשריבען: „איך האָב געגעסען ביי לענדאר — ער האָט מיך געמאַטערט מיט סאוטיי — אָבער ווער איז סאוטיי?" מען זעהט דערפון, אז לענדאר האָט זיך באמיהט צו שאפען פּארעהרער פאר זיין פּרייַנד. סוף כל סוף האָט טעקערי, וואָס האָט ארומגעזוכט נאָך א טיפּ פון ענגלישען עדעלמאן, זיך ניט אָפּגעזאָגט דערפון, אַוועקצושטעלען

שולדיג אין זיין נאַנצען אומגליק — ער איז מוחל אָט דעם, וועמען ער האָט זיין גאנץ לעבען געזוכט אום צו נעמען נקמה פאר זיין פאַטער׳ס טויט און וועמען עס איז איצט ניט מעגליך זיך ארויס־דרעהען פון זיינע הענד: „איך הרג׳ע דיך ניט, אלטער, האָט געזאָגט טאלאבא, דאָס בעזע וואָס דו האָסט מיר און די מיניגע געטאָן האָט זיך אליין באשטראָפט" (פראָזא — דער איבערזעצער.)

א, טאלאבא! דו רעדסט ווי א בוך, אבער ווי א בוך, וואָס מען וואַרפט אוועק אינמיטען. מיר וועלען עס צומאכען און צוואוואַרפען דעם פארפאסער א געזעננוגס־בליק! אפילו טעקעריי, וואָס ריכמט זעהר הויך סאוטיי׳ס כאראקטער, מוז צוגעבען, אז אין קאמף צווישען טאלאבא און דער צייט, איז דאָך אפשר די צייט דער „צושטערער", וואָס זיגט אויפ׳ן שלאכטפעלד. איך וואלט גערן געוואלט וויסען, וויפיעל לעבעדיגע ענגלענדער עס לייענען נאָך אָט דאָס געדיכט. דער נאכוועלט בלייבט סאוטיי׳ס נאָמען באקאנט נאָר דורך זיינע היסטעריש אָנפאלען אויף ביראָן און דורך יענעמס געטליכע קענען־שלעג. די ווייזאָנען פון בייראָן האָבען מיר באקומען א דאנק דער „זעהונג פון יום הדין" פון סואטיי און דערפאר קענען מיר איהם שוין מוחל זיין פאר זיין „קעהאמא" און „טאלאבא".

דאָך וויפיעל פוסטע פאַנטאסטיק אָט די לידער האָבען ניט אין זיך, אבער אין די נאטור־שילדערונגען איז עס דאָך ניט אזוי ווייט געטריבען ווי אין דייטשלאנד. אפילו אינ׳ם מיטען פון אָט די אלע ראָמאנטישע פארפלאָנטערונגען, זעהט זיך דאָך ארוים די ניכטערע און נאטוראליסטישע אנלאגע. ווי שעהן איז שוין די ערשטע שורה פון׳ם ליד מיט דער שילדערונג פון דער נאכט אין דער מרבר! אָט דעם עדלען טאָן־גאנג האָט שעלי אלם בחור׳ל נאכגעאמט אין זיין „קעניגין מאב".

„ווי הערליך איז די נאכט־טוי־פרישקייט פילט אן די פרישע לופט; קיין וואלקען פארטונקעלט ניט, קיין וואלקענדעל שטערט ניט די פרעהליכקייט פון׳ם הימעל. אין איהר פראכט קייקעלט זיך די פולע לבנה אין דער בלויער טיעפקייט. אינ׳ם שיין פון איהרע שטראהלען רוהט דער ברוינער מדבר־קרייז איינגעהילט אינ׳ם בריי־

אז דאָס איז ספּעציעל נעשריבען פאַר דער באַנוצונג אין די אונ־
אנשטענדיגע הייזער. עס איז געווען געזונ, ווען דאָס ווערק האָט
אויף זיך געהאט דעם נאָמען פון א בכבוד'יגען פּאַרלאַמענטער, אָדער,
עס איז צוגעשיקט געוואָרען צום קונה פון א בכבוד'יגען בוכהענד־
לער. דאָס איז באַזונדערס געווען דער פאַל מיט פּאָעזיע. עס איז
איצט ניט מעהר אזוי, און ווען צו דעם, פון וועמען דאָס שלעכטע
קומט! וואָס גרעסער דער טאַלאַנט פון דעם פּאַרטגענערער, אַלץ
גרעסער איז זיין זינד און אויף לענגער וועט אָנהאַלטען זיין שאַנד.
דאָס נעזעץ מעג אפילו ניט זיין אין שטאַנד צו פּאַרמיידען אזא
אומגליק, אָדער אפשר ווערט דאָס אזוי שוואַך און אויף אזא אומ־
גערעכטען אופן דורכגעפיהרט, אז די באַריהמטקייט פון'ס פּאַרטער־
גערער שיצט איהם פאַר דער שטראָף, אָבער יעדער איינער מוז דאָס
באַדענקען, אז אזעלכע פאַרדערבליכע ווערק, וואָלטען ניט פאַר־
עפענטליכט און אפילו ניט געשריבען געוואָרען, ווען דאָס אלגע־
מיינע געפיהל גיט זיי די ווידערשטאַנדס־אויפנאַם, וואָס עס קומט
זיי. יעדער וואָס קויפט אזעלכע ביכער, פאַרגרעסערט דערמיט
דאָס אומגליק און מאַכט זיך אויף אזוי צום מיטשולדיגען פון'ם
פאַרברעך. דאָס פאַרעפענטליכען פון אן אונזיטליכען בוך איז
איינער פון די גרעסטע שאַדען, וואָס מען קען טון דער געזעלשאַפט.
דאָס איז א זינד, וועמעס פּאָלגען עס לאָזען זיך נאָר ניט באַגרעני־
צען און וועלכער עס העלפט אויף ניט קיין שפּעטערדיגע תשובה.
ווייל וואָס פאַר געווייסען־פּלאָגעניש דער פאַרפאַסער זאָל ניט הָא־
בען, וועלן עס קומט זיין שעה, — און זי מוז קומען — בלייבט עס
דאָך נוצלאָז. די ביטערסטע חרטה אויפ'ן טויטען־בעט קען ניט
פאַרניכטען אפילו א י י ן בוך־עקזעמפּלאַר. מענשען מיט קראַנ־
קע הערצער און פאַרדאַרבענער איינבילדונגס־קראַפט, וואָס האָבען
זיך צוזאַמענגעשטעלט א סיסטעם פון אַנזיכטען, וואָס פּאַסט זיך
צו זייער אייגענער שלעכטער אויפפיהרונג; מענשען, וואָס ווי־
דערשפּעניען די הייליגסטע פּאַרשריפטען פון דער מענשליכער גע־
זעלשאַפט און האַסען די רעליגיע, וואָס האָט זיך אנטפּלעקט און
צו וועלכער זיי קענען זיך טראָץ זייערע אנשטרענגונגען און פּרא־
לעריען ניט פאַרהאַלטען אין גאַנצען אונגלויביג; אָט די מענשען
באַמיהען זיך אַנדערע צו מאַכען אזוי אומגליקליך ווי זיך דער־

דעם אָרימען, פּליסינען און העלפּרישען ראָבערט סאוטיי אלס א מוסטער־בילד פאר אזעלכען.

אָבער קיין שום צייגניש צו גונסטען פון זיין פערזענליכען כאַראקטער, קען ניט ראטעווען זיין ליטעראַרישען כאַראקטער. ער האָט דורך זיינע לויב־געזאַנגען פאר'ן ענגלישען קעניגס־הויז און דורך זיינע מסירות אויף ביראָן זיין ליטעראַרישען כאַראקטער איינמאָל פאר אלע מאָל געשטעמפּעלט. דאָס וואָס ער, ווי אויך די אַנדערע מיטגלידער פון דער זעע־שול, האָט געגומען א קאַלטע און אפילו א פיינדליכע שטעלונג צו אָט דעם ליטעראַרישען פענאָמען, איז געווען גאַנץ נאַטירליך. אָבער דאָס וואָס ער — אליין א דיכטער — האָט, דורך נידעריגע אנקלאָגען פון אונמאָראַליטעט און אונרעליגיאָזיטעט, אויפגעהעצט דעם געביל־דעטען המון קעגען אן אנדער דיכטער און נאָך א פיעל גרעסערען פון איהם — דאָס איז א פאַרברעך, פאר וועלכען די געשיכטע קען ניט מוחל זיין. סאוטיי האָט אויך זיין שטראָף אין דעם, וואָס זיין נאמען ווערט נאָר באַמערקט אין די זייטיגע באַמערקונגען צו ביראָן'ס ליטעראַרישער טעטיגקייט.

ווען „דאן זשואן" איז ערשינען, האָט סאוטיי געשריבען: „איך בין ניט בלינד פאר דעם פאקט, אז דאָס פובליקום באציהט זיך באַזונדערס אונטאָלעראַנט קעגען די ליטעראַרישע רעפאָרם־פארזוכען... אָבער איך וואָלט געוואָלט, אז אָט די ליטעראַרישע אונטאָלעראַנץ זאָל ארויסקומען פון א געזונטערער אורטיילס־קראפט, זאָל זיך באציהען מעהר אויף די מאָראַליטעט פון'ם ווערק ווי אויף דער קאָמפּאָזיציע, מעהר אויפ'ן גייסט ווי אויף דער פאָרם. איך וואָלט געוואָלט זי זאָל זיך וועגדען קעגען די אומגעלומפערטע צוזאמענמישונג פון שרעקען און שפּעטערייען, פון אונזיטליכקייט און נאָטאָריקייט מיט וועלכער די איצטיגע ענגלישע פּאָעזיע איז פאַרפּלעקט געוואָרן. שוין מעהר אלס פופציג יאָהר, אז די ענגלישע פּרעסע האָלט זיך אין איין אויסצייכענען מיט איהר מאָראַלישער רייניקייט און דאָס איז אויך די ווירקונג און די סבה פון דער זיטען־פאַרבעסערונג אינ'ם פאָלק. יעדער פאָטער האָט אָהן א שום געפאהר געקענט געבען צום לייענען יעדעם נייע־ערשינענע בוך, אויב מען האָט ניט באַמערקט אין די סמנים אויפ'ן שער־בלאַט,

דער איבעראיינשטימונג פון׳ם סוזשעט, וואו עס ווערט באנוצט דאָס איבערנאַטירליכע. כאראקטעריסטיש איז, אז סאוטיי לויבט דעם אָרימען אלטען געאָרג דעם דריטען פאר זיינע מעלות — ביר־ נערליכע און בעל־הבית׳ישע מעלות: ער איז געווען א געטרייער מאן און א גוטער פאטער — מעלות, מיט וועלכע מען קען אזוי וועניג זיין א גוטער קעניג ווי א גוטער דיכטער. דאָ איז שוין פאר ביראָן דאָס מאָס געווען פול. דער באלייידיגטער אפאלא האָט זיך אין זיין צאָרן דערהויבען, האָט מיט אומבאשרייבליכען הומאָר גע־ פאקט דעם אומגליקליכען מארזיאס פאר׳ן אויער און פון איהם געשונדען א פאָס לעבעריגערהייד אין זיין „וויזיאָן פון׳ם יום־ הדין".

מיט, וואָס זיי פּאַרפּעסטען זייערע נשמות מיט א גייסטיגען אויי־
טער. די שול, וואָס זיי האָבען באשאפען, לאָזט זיך אם בעסטען
אָנרופען מיט'ן נאָמען: ד י ש ט ן־ ש ו ל, וויל כאָטש אין
לייִדענשאפטלעכע טייל־ען פון זייערע שאפונגען אטעמט דער גייסט
פון בלייַ־ען כאָטש אין זייערע אפשטויסענדיגע בילדער מיט זייע־
רע גרויזאמקייטען און שרעקליכקייטען פיהלט מען דעם גייסט פון
מאָלאָך, וועמען זיי שילדערען מיט א באזונדערער ליבע, קענען
זיי דאָך אם בעסטען כאראקטעריזירט ווערען דורך די שטן'שע
הויכמוטיגקייט און פרעכער גאָטלאָזיגקייט, פון וועלכער עם ווייזט
זיך אויך ארויס זייער אומגליקליך־זיין און די האָפנונגסלאָזיגקייט,
וואָס איז דערמיט פארבונדען."

איך האָב דאָ נעגעבען אזא לאַנגע פּראָבע פון אָט דער ביבלי־
שער בארעדזאמקייט, וויל זי איז אזוי טיפיש פאר דער ראַסע
פון'ם פארפאסער. אָט די מאָראַלישע קאשע האָט אין זיך נענוג
שטאָף פאר א גאַנץ טוץ לייט־ארטיקלען אין אנטי־פרייִדענקע־
רישע ארגאַנען און יעדער קרעפטיגער אויסגוס פון א שטארקען
פּאַרטיי־גייסט האָט א קולטור־געשיכטליכען ווערט. אָבער איז
דאָס ניט נעווען א גאָט־זאָך, וואָס א בוך־הענדלער האָט אין 1821,
אינ'ם זעלביגען יאָהר, אין וועלכען סאוטיי'ס אלטע רעוואָלוציאָנערע
ווערק „וואט־טיילער"? און איז אין דעם ניט נעווען נאָך מעהר
די האנד פון נעמעזידע, וואָס, ווען סאוטיי האָט זיך נעווענדט צו
נעריכט מען זאָל אונטערדריקען די אויפלאָנע און באשטראפען
דעם בוכהענדלער, האָט איהם לאָדד עלדאן צוריקגעווויזען זיין אנ־
קלאָגע פון דער באַרינדונג, אז ער האלט עם ניט פאר ריכטיג צו
שטיצען א שריפטשטעלער אין זיין רעכט, ווען עם האנדעלט זיך
וועגען אזעלכע שאפונגען, וואָס זיינען שעדליך און נעהען קענען
דער זיטליכקייט?! אינ'ם זעלביגען יאָהר האָט אויך סאוטיי אנ־
נעשריבען זיין לאַנגעס און לאַנגוויליג העקסאמעטער־נעדיכט, „די
וויזיאָן פון'ם יום־הדין" ביי דער נעלעגענהייט פון'ם טויט פון'ם
אלטען גייסטעס־קראנקען קעניג נעאָרג דער דריטער. דאָס איז א
נעדיכט, וואָס האָט נאַנץ אינטערעסאַנטע פּאַראַלעלען מיט וויקטאָר
הוגא'ס לעגיטימיסטיישאָן נעדיכט „די וויזיאָן" ניט נאָר צוליעב

צוערשט איז עס געווען די איבערגעבענקייט צו די סטוארט׳ס און דערנאָך פאַר׳ן הויז האנאווער — און אויך די שטרענגסטע קירכ־ליכקייט. דער קליינער וואלטער איז, זייענדיג ביז צו דער צייט נעזונד און שטאַרק, וועג ער איז אלט געווארען צוויי יאָהר, פלוצ־לינג געלעהמט געווארען אויף א פוס. די נעמיטס־רוהיגקייט, מיט וועלכער ער האָט זיין לעבען־לאַנג געטראָגען זיין חסרון, שטעהט אין א באַמערקונגסווערטען קאָנטראַסט צו דער ליידענשאַפטליכ־קייט מיט וועלכער זיין גרויסער ענגלישער חבר־נעגנער האָט געלי־טען פון אן עהנליכען מיסגעשיק. ער איז אויפגעוואקסען אין דער שווערמעריי פאַר דער פארטריבענער קעניגס־פאמיליע און פאר די פאָלקס־לידער וועגען הויך־לענדער און שאטלענדער; נאָך אלס נאָר א איננ קינד האָט ער שוין געקענט אויף אויסווענינ גאַנצע שטיקער פון דער באלאדע פון האַרדיקנוט, דורך וועלכע ער האָט 1815 ביי בייראָן ארויסגערופען טרערען. אלצדינג, וואָס איז נעווען אנעקדאָטענהאפט, באזונדערס אין ריים־און באלאדען־פאָרם, האָט ער זעהר שנעל אויסגעלערנט; דערפאר אבער האָט ער, ווי עס ווערט באמערקט, מיט גרויסע שווערigקייטען געקענט אויס־לערנען יאָהר־צאהלען און אלגעמיינע פרינציפען — אן אנדייטונג אויפ׳ן כאראקטער פון זיינע שפעטערע שאפונגען. דער קלייַנער, פארקריפעלטער איננעל, וואָס איז תמיד ארומגעריטען אויף א קליין־פערדעלע אזוי גרויס ווי א קצב׳ישער הונט, האָט גע־קענט די זאמלונג פון די אלט־שאטישע לידער און פראגמענטען, יא, וואָס ס׳איז נאָך מעהר באמערקונגסווערט, ער האָט גאַנצ־מעלט אלטע לידער, אזוי ווי אנדערע קינדער זאמלען מטבעות אָדער געשטעמפעלט פאפיר, און האָט אלס צעהן־יאָהריגער איננעל, צוזאמענגעבראכט מעהר ווי צעהן בענד. אין זיין גאַנצען לעבען האָט ער זיך טאקי תמיד נעיאָגט נאָך באלאדען. נאַטור פריה האָט זיך ביי איהם שוין ענטוויקעלט דער חוש פאר דער נאטור אין פאָעזיע. ער פלענט זיך אפשטעלען ביי יעדער חורבה, ביי יע־דען דענקמאל, אפילו ביי יערען אלטען שטיין; אבער ער האָט ניט באטראכט די נאטור מיט אזא ליבע גלאט לשם נאטור, ווי וואַרדסוואָרט פלענט עס טאָן; פאר איהם האָט זי געהאט מעהר א היסטאָרישען און פאָעטישען אינטערעס. א גרופע פון אלטע

10

דער היסטאָרישער און עטנאָגראַפישער נאַטורא־ליזם — וואָלטער סקאָט.

פֿאַרלאָזענדיג סאוטיי'ן געהן מיר איבער צו א בעסערען מענ־שען, צו דעם דיכטער, וואָס האָט געפֿאָרמט די בריטישע ראָמאַנ־טיק אויף די יסודות פון דער פֿאָלקס־נאַטור און דער געשיכטע; א מאָן, וואָס איז ניט, ווי די פֿאַרטרעטער פון דער זעע־שול, געווא־רען א רענעגאַט כדי צו קענען זיין קאָנסערוואַטיוו אין רעליגיעזער און פּאָליטישער באַציהונג; א מאָן וואָס האָט זיך באַצויגען אָהן האַס און אָהן כעס צו דער אנקעגענגעזעצטער ריכטונג; א מאָן, וואָס איז געווען שהען און רוהיג פון דער נאַטור, עדעל און פּעסט אין כאַראַקטער, פֿאָעטיש איבערשוימענד־רייך באַגאַבט, אזוי, אז ער האָט צוגעשטעלט אלע לענדער פון אייראָפּא, אין א משך פון מעהר ווי צוואַנציג יאָהר, געזונטע און אונטערהאלטענדע לעקטירע; א מאָן, וואָס איז געווען אזוי טיעף־אַריגינעל אין זיינ: זנשויאונ־גען איבער מענשען־ראַסען און וועלט־געשיכטע און וועמעס אייג־פלום אויף דער אייראָפּאישער געשיכטע־שרייבונג איז ניט געווען קלענער ווי זיין אייגפלום אויף די ראָמאַן־דיכטונג אין אלע ציוויי־ליזירטע לענדער.

וואָלטער סקאָט איז אלס דער נייגטער זוהן פון אן אלט־אדעליגער פאַמיליע געבוירען געוואָרען דעם 15טען אויגוסט, 1771, אין עדינבורג. זיין פאטער איז געווען א יוריסט און, ווי עס ווייזט אויס, האָט ער אין זיין חוש פאר אַרדנונג געהאט אן עהנליכ־קייט מיט געטע'ס פאטער: ס'א סברא, אז דער זוהן האָט איהם אין זיין „ראב־ראי" געשילדערט אלס דעם אלטען סוחר. אין דער פאַמיליע האָט געהערשט א שטרענג מאַנארכישע טראדיציע —

ער האָט שפּעטער אַזוי פיעל פּאָעזיע געשריבען. טראָץ זיין מום, איז ער דאָך געווען קערפּערלעך געזונד, געשמיידיג און קרעפּטיג, און איז אין קערפּער־באַוועגונגען געווען אַזוי גוט געשולט, אז ער האָט זיך איינמאָל, זייענדיג אַליין אין וועג, א גאַנצע שעה צייט מיט א שטעקען אין האַנד פּאַרטיידיגט קעגען דריי חברה־לייט, וואָס האָבען איהם איבערפּאַלען. עפּעס וואָס עס איז זעהר כאַראַקטעריסטיש פּאַר זיין גייסטיגער סטרוקטור איז: אָט די קערפּערליכע געזונדהייט איז ניט געווען פּאַרבונדען מיט קיין זעהר שאַרפּע חושים. דער גערוך־חוש האָט איהם אינגאַנצען געפעהלט און זיין האַמערישער אָפּעטיט האָט אַרויסגעוויזען זעהר וועניג טעם־חוש; ער האָט אין זיין גאַנץ לעבען ניט געוואוסט קיין אונטערשיעד צווישען גוטען און שלעכטען וויין, ער האָט אויך ניט געמאכט קיין חילוק צווישען א גוטען און שלעכטען מיטאָג — דאָס איז א פונקט מיט וועלכען סקאָט איז א שארפער היפוך צו זיין צייט־גענאָסען קיטס. אין פּאַרהעלטנים צום צווייטען גענשלעכט איז ער געווען אזוי קאַלט, אז אָפּטמאָל פּלעגען זיינע פּרייַנד מאכען פון איהם לצנות. דערפּאַר. פּונדעסטוועגען האָט ער אין זיינע איננעלשע יאָהרען געהאט ראָמאַנטישע עמפּינדונגען צו'ן א יונגער דאָמע, וואָס האָט חתונה געהאט פּאַר אַן אַנדערען; ער האָט זיך אָבער אזוי פּאַלקאָמען געקענט באַהערשען, אז קיינער האָט דערפון ניט געוואוסט. ער האָט אויך איבערוואונדען זיין וועהטאָג און נאָך א קיישער און לייַדענשאפּטפּלאָזער יונגעלשאפּט האָט ער חתונה געהאט צו 26 יאָהר מיט א פּראָטעסטאַנטישער פּראַנצויזין, פּרייַלין קאַרפּענטער, ביי וועלכער דער פּאטער איז געשטאָרבען אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע. דעם ווינטער פון 1796 ביז 1797 האָט ער זיך, אָפּגעגעבען, וויל עס האָט נעהערשט אומעטום די מורא די פּראַנצויזען זאָלען דאָרט ניט לאַנדען, דערמיט צו זאַמלען וואָלונטיר־רעגימענטען און, אזוי ווי ער איז געווען פייער און פלאַם פּאַר דער זאַך, איז ער אַליין געוואָרען קוואַרטיר־מייסטער און סעקרעטער פון אזא רעגימענט. איך האָב שוין פריהער דערמאָנט זיינע איבערזעצונגען פון דייטש. ער, וואָס איז אזוי לאַנג געווען א לעבעדיגע זאַמלונג פון שאָטלענדישע פּאָלקס־לידער, וועלכע ער האָט געווידמעט זיין געבורט־לאַנד

צוואמענגעוואקסענע בוימער האָט ביי איהם ניט געקענט ווערן אזא רעליגיעזע נעמיטס־שטימונג, ווי דאָס פלעגט פאַסירן מיט ווארדסווארט; ביי איהם איז געווען וויכטיג: „אונטער אָט דעם בוים האָט קאַרל דער צווייטער גערוהט" — אָדער: „אָט דער בוים איז היליג דורך דער ערינערונג אין מאריא סטוארט" — אזוי ארום האָט ער אָפּגעשניטען צווייגען פונ'ם בוים צום אנדענקען פון זיין וויזיט ביי דעם פלאץ און האָט איהם שוין קיינמאָל ניט פארגעסען.

צו פופצעהן יאָהר האָט ער זיך באקענט מיט'ן מאלעריש־טונג פאר זיין שפּעטערדינער פּאָעזיע און האָט באשאפען פאר די נעשטאלטען פון זיין דיכטונג דעם הינטערגרונד פון א נייער סצענעריע, וואָס איז ביז איהם נעווען אומבאקאנט אין איראָפּא. פון דעם אויגענבליק אָן, וואָס ער ענטדעקט אין זיך די אייגענשאפט אלס דיכטער, נעמט ער זיך שטודירען די נאטור גענוי ווי א מאלער נעמט אויף זייגע שטודיען. האָט ער נעוואָלט באשרייבען א גענענד, איז ער אהין אוועקגעפאָהרען מיט אן עקספּרעס, האָט זיך פינקטליך נאָטירט דאָס גאנצע אויסזעהן פון די בערג, די לאנע און די פּאָרם פון די וועלדער, אפילו דעם כאראקטער פון די וואלקען אין יענעם מאָמענט, אפט אפילו די איינצעלנע בלומען און געבישען ביים ארויגאנג פון א הייהל. דעם פּאָעטישען בליק אויף דער נאטור, אין וועלכען ער טרעפט זיך צוזאמען מיט די ראָמאַנטיקער אין דייטשלאנד און דענעמארק, האָט ביי איהם ניט אויסגעשלאָסען דעם קרעפטיגען רעאליזם און די גענויאיגקייט פון דער שילדערונג; אין דער צייט, וואָס אילשלענער האָט זיך א לאנגע צייט געהאלפען נאָר מיט „פארגעס־מיך ניט" און רויזען, האָט געוואוסט יעדע בערגל, יעדען טאל, יעדע טעכעל, יעדע פעלזען־סקאלע, יעדען שטיין, יעדען וועג און די גאנצע שאטלענדישע פלאנצען־וועלט.

סקאט איז נאָך ניט געווען קלאָר וועגען דעם, אז איהם איז באשערט צו זיין א דיכטער, ער איז געווארען א גוטער און פלייסיגער יוריסט, וואָס האָט געשריבען זיינע אקטען מיט א צירליכער יוריסטען האנדשריפט מיט יורידישע צופוצונגען, מיט וועלכע

לענדער, באדייטען זיינע ווערטער פאר איהם: איך בין ניט קיין ענגלענדער *).

אום רעכט צו פארשטעהען אָט דאָס געפיהל, מוז מען אין זיין האָבען די קליינע צאָהל פון די שאָטלענדער אין פארגלייך מיט דער גרויסער צאָהל פון זייערע שטארקע שכנים. וועז מען ווייס, אז נאָך 1707 איז די גאנצע שאָטלענדישע באפעלקערונג ניט געווען מעהר ווי א מיליאָן, קיין מען באגרייפען אז עס האָט זיך נעפאָדערט א טיף געפיהל פון שטארקער צוזאמענהאלטונג, עקשנות און דעפענסיווער שטרייטבארקייט, אז די קלענערע ראסע זאָל ניט פארפליצט און מיט איהרע אייגענטימליכקייטען אָפגעשטופט ווערען אָן א זייט דורך דער ראסע פון דרום. אזוי איז דאָס ארויסגעקומען, אז מען האָט זיך געוומען שטארק ליעבען דאָס רויהע און אונגאסטפרייגדליכע שאָטלאנד; מען האָט זיך געוומען פאר־עהרען די שאָטלענדישע בערג, לאָנקעם, זומפען און וואָלקען מיט א כמעט פאָלעמישער פאטערלאנדסליעבע. עס איז דערפאר קיין וואונדער ניט, וועז אין אָט דעם לאנד ווערט געבוירען א גרויסער עפישער דיכטער אין א צייט, וואָס דאָס נאציאָנאל־געפיהל האָט דורכגענומען די גאנצע אייראָפאישע פאָעזיע, עס איז קיין וואונ־דער ניט, אז אָט דער דיכטער בריינגט ארויס די קרעפטיגסטע פראָדוקטען פון דער היסטארישער און פאָלקס־פסיכאָלאגישער ראָמאנטיק. וואָס איז נאָך אזוי נאָהענט געווען אזא דיכטער ווי זיך צו פארטיפען אין די אייגענטימליכע זיטען פון די בארג־לענ־דער און זיי שילדערן אין זייערע עפקטפולע קאָסטיומען? וואָס איז נאָך אזוי נאטירליך געווען פאר א מענשען, וועמעס נאמען עס פאָדערט שוין פון איהם די פארעהרונג פון זיין פאטערלאנד, ווי דאָס פארטיפען זיך אין איהרע דענקמאָלען און זכרונות וועגען איהר כדי אויף אזא'ן אופן משלים צו זיין די קלענערע צאָהל אין באדייטונג פון זייגע לאנדסלייט אין דער איצטיגער צייט דערמיט, וואָס ער שילדערט זייער לעבען אין דער פארגאנגענהייט און זייערע געשיכטליכע טאטען?

---

*) מיסאָן, שאָטלענדישער אויספלום אין דער בריטישער ליטעראַטור.

„אלביאנס בעסערע העלפט"; דער דריטער טייל „נייערע נאכ־אהמונגען" ענטהאלט זיינע אייגענע לידער (גראד אין'ם זעלבען יאהר איז אויך אין דער דענישער ליטעראטור ערשינען א זאמלונג פון אומגעענדערטע אלטע פאלקס־ליעדער פון עלענשלעגער). אין א קריטיק פונ'ם ווערק ווערט געמאכט די פראפעטישע באמערקונג, אז דאָרט איז פאראן שטאָף פאר הונדערט ראמאנען.

ביי זיין גאנצער געטרייאשאפט צום ענגלישען קעניגליכען הויז האָט ער זיך דאָך תמיד געפיהלט אלס א שאטלענדער. עס איז אויך גאָר קיין ספק ניט, אז זיין שאטלענדישע ראסען־אייגענטימ־ליכקייט אליין איז די הויפט־גרונדלאגע פאר זיין אריגינאליטעט. שוין דער פאָעטיש־היסטאָרישער אינטערעס, וואָס רייסט זיך ביי איהם דורך אומעטום, איז שאטלענדיש. קיין שום אלגעמיינער דערקענונג־צייכען איז ביי א שאטלענדער אין אלע צייטען ניט געווען אזוי שטארק בולט וויי דאָס שטארקע ליידענשאפטליכע נאציאנאל־געפיהל. די ווערטער Perfervidum ingenium Scotorum וואָס זיינען זייט דעם מיטעל־אלטער יאהרהונדערטען לאנג געברויכט געוואָרען אין שאטלאנד, האָבען אויך אין אנפאנג ניט געהאט קיין אנדער באדייטונג. אויסער דער אינערער פארטיי־שפאלטונג אין לאנד, וואָס שטערט אבער דאָך ניט דאָס געפיהל פון געמיינזאמקייט, געפינען מיר שוואר אין אן אנדער לאנד אזא גע־פיהל פון צוזאמען־געהעריגקייט ווי ביי אט דעם קלייניעם פאָלק, וועמעס מלוכה עס הענגט דירעקט אפ פון א באדייטענד גרעסערען פאָלק, וואָס רעדט אויף דערזעלבער שפראך. אויך דער ענגלענדער א לעבהאפט נאציאנאל־געפיהל, אבער דאָס זעהט זיך ניט אזוי בולט ארויס. ביים ענגלענדער האָט עס א ריין־פאָזיטיוען כאראק־טער און ענטהאלט אין זיך א מין פראקלאמירונג פון אט די מעלות, וואָס אונטערשיידען איהם, נאָך זיין מיינונג, פון די אנדערע פעל־קער. דאָס נאציאנאל־געפיהל פון די שאטלענדער איז אבער כסדר אויף דער וואך, שטענדיג אויפ'ן פאָסטען, וויל עס איז אין תוך ארויס פון א נעגאטיוון כאראקטער. וועו דער ענגלענדער זאָגט: „איך בין אן ענגלענדער, מיינט יעד געגנוי דאָס, וואָס ער זאָגט; אבער וועו דער שאטלענדער זאָגט אדער דענקט: איך בין א שאט־

שטאַרקסטע פאַמיליען־געפיהל. ער איז געווען א מוסטערהאַפּ־טער זון, א זעהר גוטער מאַן, ער איז געווען — אַווי באַווייזען זייַנע בריעף צו זיין עלטערן זון — דער פיינפיהלענדסטער פאַטער; ער איז געווען א גוטער ערציהער פאַר זייַנע קינדער, הן קערפערליך, הן גייסטיג. אין האָט פין זיי נאָר פאַרלאַנגט, דאָס, וואָס דער עלטער פּערסישער שפרוך פאַרלאַנגט: גוט רייטען אויפ'ן פערד אין גוט זאָגען קיין ליגען. אָבער אפילו אין אָט די געפיהלען איז ער ניט קיין מאַדערנער גייסט. אין זיין פרוואָט־לעבען ווי אויך אין זיין פּאָעזיע האָט ער זיך מעהר געדעכענט מיט נאַנצען גיעשלעכט ווי מיט זיין איכריוודיזם. זיין בריוודער דניאל איז געגאַנגען בדרך הישר אין, כאָטש ער האָט נאָר ניט צוויינס אונטערהאַלטען געטאָן, איז ער דאָך געווען א פּראָפּ אויף דער משפּחה. ער האָט א שריפטליכען וועג באַזאָרגט זיין גוט־וויטיישען ברודער מיט א שטעלע אין מערב־אינדיען. אין די בריעף צו זיין עלטערן באַמיטען האָט סאַמועל פון זיין ברודער ווי פון א „קרוב", ער האָט פאַרלאַנגט פין זיין ברודער ער זאָל קיינעם ניט אויסזאָגען אז ער איז וואַלטער סקאָט'ס ברודער; ער האָט איהם קיינמאָל ניט געוואָלט זעהן, וועג יענער איז געקומען קיין שאָטלאַנד, ער האָט זיין נאַמען ניט אַנגערופען, איז צו זיין לויה ניט געגאַנגען אין האָט זיך ניט אַנגעטאָן אין טרויער נאָך זיין טויט. אָט די פעהלער נעהן כסדר האַנד אין האַנד מיט די קאַנסערוואַטיוון טופענדען. עס וועט דערפאר קיינעם ניט וואונדערען, וואָס דער מאַן, וואָס איז געווען גאַנץ מיליד אין זייַנע געפאַלען, האָט געבראכט אזוי פיעל ק־כבוד אייפ'ן מיזבח פון זיין משפּחה, וואָס אָט דער מאַן איז ניט געווארען דער דיכטער פון דער אינדיווידואַליטעט אין איז מיט אמת פאַר־דינט געווארען אין דער פארגאַנגענהייט, וועג נאָר בייראָן האָט זיך באַווייזען.

אין יאָהר 1802 איז די „עדינבורג רעוויו" געגרינדעט געוואָרען אין ער האָט פון אנפאנג אָן מיטגעארבייט אין דעם אָרגאַן, יועמעס הויפט־רעדאקטאָר עס איז געווען זיין פֿאנדסמאַן דושעפריי. דושעפריי אלס קריטיקער שפּיעלט זיהר א גרויסע ראָלע אין'ם לעבען פון די דעמאַלטדיגע דיכטער, כאָטש ער האָט מעהר ניט באזעסען ווי א טרוקענעם פארשטאנד אהן א שום געשיקטליכקייט

דאָס שאָטלענדישע נאַציאָנאל־געפיהל האָט זיך ראשית כל אויסגעצייכענט מיט'ן געמיינשאפטליכקייטס־געפיהל: דאָס פּראָווינץ־פּאָלק האָט זיך מעהר געהאלטען צוזאמען, האָט ניט געהאט אזעלכע אינדיווידועלע געגנעזאצען ווי די הויפט־נאציע. סקאט האָט אין עטליכע פּלעצער געשילדערט אָט דאָס ענערגישע פּאר־וואנדשאפטס־געפיהל פון זייגע לאנדסלייט — אויף קיין פּלאץ האָט ער עס דאָך שענער ניט געשילדערט ווי אוי'ם דריטען טייל פון זיין ראָמאן „דאָס געפענגעניש פון ע־ינבורג", וואו אָט דאָס געזונטע און שענע געפיהל ניט די אָריגע פּויערען־מיידלאָך דעם מוט זיך צו וועגען צום הערצאָג פון ארגיל ווי צו זייערען א קרוב נאָך הילף. אָבער דאָס שאָטלענדישע נאַציאָנאל־געפיהל האָט געהאט נאָך א גרונד־שטריך, וואָס אין אַלם אזעלכער אונמאָדערן, טראַדיציאָנעל און דערפאר אויך מיט אַלע אַלטע טראַדיציאָנען אין קרובה'שאפט — דאָס איז די אָפּגעזונדערטקייט. דערפאר איז ביי סקאט'ן פּאראן אזא איבערטריבענער יראת הכבוד פאר דער קעניגס־מאכט און איהרע נעבען־זאכען. וועג ער איז געזוען מיט־גליעד פון דער אונטערזוכונגס־קאָמיסיע פאר די אַלטע שאָטלענדישע קעניגליכע חפצים, איז ער, וועג מען האָט זיי געפונען, אריינגעפאלען אין אזא לעבהאפטער רעליגיעזער אויפרעגונג, אז, וועג אייגער פון די באאמטע האָט געוואלט אנפּראָבירען א יונגער דאמע דיאדעם, האָט ער אויסגעשריען: „נייז, למען השם, נייז!"

די ערשטע גרויסע אָפּגעזונדערטקייט האָט נאָך זיך געצויגען א נאנצע רייהע אָפּגעזונדערטקייטען. אויב ניט פיעלע נאציעס האָבען געקענט קאָנקורירען מיט די שאָטלענדער אין זייער צוזאמענהאלטען זיך, האָבען אָבער נאָך וועניגער נאציעס זיך אזוי פיעל געטיילט אין פּארטייען אין גרויסען. דאָס געפיהל פון יעדען אינדיווידום פאר זיין פלעכט אויפגעלעזט צו וועהען אין אן אלגעמיינער סובסטאנץ האָט זיך ניט אָנגעבאנגען ביים שטאאט, נאָר ביים שבט, ביי דער משפּחה, ביי דער פאמיליע.

דערפאר געפינען מיר אויך ביי סקאט דעם באלאדענזאמלער א באזונדערע פּאָרליעבע פאר אָט די באלאדיען, וואס באציהען זיך אויף די טאטען פון מענשען פון זיין שבט אדער טאקע גאר פון זייגע אבות. און דערפאר באוויצט ער, אלם שאָטלענדער, דאָס

אין זיבצעהנטען יאהרהונדערט געשלאָגען געוואָרען דורך די באָר־ווייסע און אין טאַרטאַן געקליידעטע מאַנסטערס.

ביז צו אָט דער צייט פלעגט סקאָט שרייבטו אין אַבענד ביז שפּעט אין דער נאַכט. איצט, וועו עס פאַנגט זיך ערשט אָן זיין טעטיגקייטס־פּעריאָדע, האָט ער געענדערט זיין ארבייטס־צייט אויף אין דער פריה. ער פלעגט אויפשטעהען פינף א זייגער פאר־טאָג, איז נענאַנגען אין די שטאַלען און זיך באגרייסט מיט זיינע פערד, ליבלינגס־הינט און אַלע אַנדערע הויז־חיות. נאכדעם פלעגט ער זיך זעצען צום שרייב־טיש און עס האָט זיך ביי איהם נעאַרבייט אזוי לייכט און שנעל, אז, וועו ער פלעגט קומען צווישען ניין און צעהן דעם זייגער צו זיין אַנבייסען, האָט ער שוין געהאט דעם הויפט־טייל פון זיין ארבייט אָפּגעטאָן. ארום צוועלף דעם זייגער פלעגט ער פארלאָזען זיין ארבייטס־צימער און האָט פאר־ברענט דעם נאכצען טאָג מיט זיין פאַמיליע און זיינע געסט. אין די פרישע אין־דער־פריה־שטונדען האָט ער געשאפען זיינע אַלע ווערק להיפוך צו בייראָן, וואָס האָט געארבייט אין דער נאכט. אפילו דאָרט וואו די דיכטער שטעהן זיך גאנץ נאָהענט, קומט דאָך פאָר, ווי מען וואָלט געפיהלט די העלערע און טונקעלערע שטי־מונג פון דער ארבייטס־צייט אינ׳ם וועלט.

און אם נאָהענטסטען טרעפט זיך סקאָט מיט בייראָן גראד אין דעם געדיכט, וואָס ער האָט אָנגעפאַנגען אין נאָוועמבער 1806, „מארמיאָן, אַדער די שלאכט פון פלאָדען־פעלד". בנוגע צו דער פאַבעל שטעהט אָט די דיכטונג גאנץ נאָהענט צו די אַנדערע דיכ־טונגען פון סקאָט. עס ווערט דאָ נאכאמאל געשילדערט דאָס זעכצעהנטע יאָהרהונדערט, נאכאמאל שאָטלאַנד און נאכאמאל דאָס לעבען אין דער בורג און אין הויף. אַבער דער העלד פונ׳ם געדיכט איז אזעלכער, וואָס איז א דירעקטער איבערגאנג צו בייראָן׳ם העלדען און דאָס גאנצע ווערק איז אויך געשריבען אין אזעלכע לייכטע, פלייסיגע, אפילו אַביסעלע איינטאַניגע, פיר־פיסיגע יאמ־בען, מיט וועלכע בייראָן פלעגט זיך אם מייסטען באנוצען אין זיינע פּאָעטישע ערצעהלונגען. מארמיאָן איז א שטאַלצער און מוטיגער ריטער, אַבער פארברעכעריש פון דער נאַטור. ער האָט

און אויך ניט געשולט. אט די מיטארבייטערשאפט האט דאך מעהר ניט אנגענאלטען ווי זיבען יאהר, ווייל סקאט, זייענדיג אונ־צופרידען מיט דער ליבעראלער האלטונג פון דער „עדינבורג רעוויו" אין דער קאטאלישער פראנע און, ווייל עס האט אים נאך פארדראסען דזשעפריי'ס פיינדליכע קריטיק איבער זיין „מארמיאן", האט אין 1809 געגרינדעט דעם „קווארטערלי רעוויו".

אין יאהר 1805 איז ערשינען סקאט'ס ערשטע ערצעהלעריש דיכטונג: „דאם ליער פונ'ם לעצטען מינסטרעל". דאם ווערק איז געבוירען אין א גלוקליכער שעה, מען האט זיך זעהר געפרעהט איבער דאם צוריקקעהרען צו דער פאלקס־פאעזיע און צו דער נאטור. באזונדערם זיינען די נאטור־שילדערונגען באוואונדערט געוואָרען; פיט האט באהויפטעט, אז סקאט האט אין מעהרערע פלעצער דער־גרייכט די מדרגה פון קונסט־מעלעריי און זיין געגנער פאקס איז דאם מעל געווען מיט איהם איינפארשטאנען. אויב סקאט איז שוין פריהער דורך זיין פערזענליכער ליעבענסווירדיגקייט געווען אזוי פאפולער אלס באאמטער, — אזוי האט זיך ווארדסוואָרט אין יאהר 1803 איבערצייגט, — אז זיין נאמען איז געגנג געווען, אז עס זעלען זיך ווי דורך א כשוף עפענען אלע טירען פון זיין אמטס־דיסטריקט, איז ער איצט ווידער אמאל אזוי באליעבט געוואָרען אלס דיכטער. אין א קורצער צייט זיינען פארקויפט געוואָרע דרייסיג טויזענד יעקזעמפלארען. דאם האבען געמאכט די דארשטעלונגען פון די פארהעלטנישען פונ'ם זעכצעהנטען יאהרהונדערט, וואס זיינען דעם לעזער אזוי לעבעדיג ערשינען. די שילדערונג פון די האלענדישע זיטען האט אלעמען אזוי פראינטערעסירט, אז די וואָרעמע אויפנאמע וואס מען האט דעם געגעבען, האט געבראכט דעם דיכטער אויפ'ן געראנק צו פראבירען אן עהנליכע זאך אין פראָזא — א געראנק, וואס איז שפעטער פארקערפערט געוואָרען אין די וועווערלי־ראמאנען. דערווייל איז דערוועקט געוואָרען דער אינטערעס פאר'ן מיטעלאלטער, פאר'ן ריטערטום, פאר דער קענינם־הערליכקייט, פאר די פיאדאל־הערשאפט און פאר די שאט־לענדישע נאציאנאל־אייגענטימליכקייטען. די ענגלישע טורישטען האבען אנגענפאנגען עולה־רגל צו זיין צו די אלטע בורג־חורבות און צום שלאכט־פעלד פון קילליקראנקי, וואו זייערע לאנדסלייט זיינען

די ווערטער, מיט וועלכע זיינע געוויסענס־ליידן, ווערען געשילדערט (דאַרט, נום. פערצעהן).

„עס דרינגט ארויס, חרטה, צו טיפֿ דיין פֿיין און שטאַלצע נשמות, די בייטש שרעקט נאָר דעם פייגלינג, אָבער דו ביזט די פֿלאָג פֿאַר די שטאַרקע" (פּראָזא — דער איב.)

אָט די ווערטער דערמאָנען באַלד אָן דער באריהמטער שטעל אין „ניאַיר" וואו דער נייסט, וואָס ליידט דורך זיין באוואוסטזיין פון דער שיידונקייט, זיערט פארגליכען מיט א סקארפיאן, וואָס איז אַרומגערינגעלט פון די פייער־פלאַמען און וואָס שטעכט זיך אַריין אין זיין געהירן זיין אייגענע גיפט־שטעכעלקע.

און אַזוי ווי עס איז פארען א געוויסע עהנליכקייט צווישען דער סיטואַציע אין דעם בארעקטער פון מארמיאן און לארא, אַזוי שטארבען זיי איך איין דעם זעלבינען אופן, געפאַלען דורך אַן אָפענעם קאַמף, שטאַלץ אויף דער שוועל פונ׳ם טויט, נאָטלאָז ביז׳ן לעצטען אטעם־צוג.

אָבער דערמיט איז די עהנליכקייט אויסגעשעפט; זי איז אָבער נעניג גרייס אים קלאָר צו מאַכען ביידאַן׳ס אייגענטימליכקייט. פאַר בקאט׳ן איז מארמיאן׳ס פערזענליכקייט ניט קיין הויפט־זאַך, ער גרייפירט נאָר ארים איהר די געשטאַלטען און די סיטואַציעס פון דער פארנאַנענהייט פון זיין פאטערלאַנד; ער דאַרף די חטאים פון די העלדען, כדי אויף אזא׳ן אופן צו אנטוויקלען די פשוט׳ע האַנדלונג; אָבער זיי אינטערעסירען איהם ניט אלס אועלכע אין ער שטעלט זיי באַלשטענדיג אימפערזענליך. וועו אָבער בייראַן טקיצירט זיינע ערשטע פארבערעכערישע העלדען, וויל ער ראשית כל געווינען אינזער אינטערס פאר זיי. שוין זייערע פנים׳ער דערוועקען אינטערעס און מיטפיהלען ביי יעדען, ווער ס׳דערזעהט זיי אין עס באקומט זיך א פארשטעלונג פון שטאַלץ, שולדיגקייט, האַס און צו׳לחכעים; אין קיין אויגענבליק פון זייער לעבען לאָזען זיי ניט אראָפ די אייגען פאר אן אנקלעגער, ווי מארמיאן טוט; זיי לעבען אזוי ווי יענער סקארפיאן פון דער לעגענדע: „ארום און ארום פייער־פלאַמען, אינעווענינ טויט". ניט קענענדיג געפינען קיין טרייסט פאר זייער לעבען ניט אין היממל און ניט אויף דער ערד, וועלט זייער האַרץ צוזאמענגעצויגען אין

פֿאַלגט איהם נאָך אומעטום אלם פּאזש אָנגעטאָן אין מענער־קלײַדער. וועז זי ווערט איהם נמאם, ווײל ער זיך מיט גוואלד ערָאבער־רען א יונגע אדעלינג דאמע, כאטש ער ווייסט, אז זי ליעבט אן אנדערען. געטריבען פון אייפערזיכטיגער פּאַרצוויפלונג, מאכט קאָנסטאַנצע אן אטענטאט אויף זיין ליעבען און ער איבערגיט זי נאבדעם מיט קאלטער גרויזאמקייט צום קלויסטער אלם אנטלאָפענע נאָנע, וואו זי האָט באַקומען איהר שטראָף. די קלויסטער־אויפזעהערין פּאראורטיילט זי צום טויט. דאָ קומט א ראָמאנטישע שרעקען־סצענע נאָכ'ן שטייגער פון בייראָן, אָבער מיט מיהר שוינונג פאר די נערוועז פונ'ם לעזער, וואו עם ווערט געשילדערט ווי אזוי די נאָנע ווערט לעבעדיגערהייט איינגעמויערט אין אן אונטער־ערדישער הייל. דאָ קען מען ביי סקאט ניט פיעל רעדען וועגען פסיכאָלאָגישער מאָטיווירונג: די פראכט פון די אויס־שטאטונגען, די טונקעלהייט פונ'ם קלויסטער און די דייטליך געשילדערטע ארכיטעקטור פון די אלטע שלעסער, אט דאָם אלעס איז איהם מעהר ווייכטיג ווי די נשמה־רעגונגען. דאָך האָט ער אונז אין „מארמיאן" געגעבען א געדיכט, וואָם שוינט אונז איצט ווי א פּראָטאָ־טיפ פון „ניאָוראַ" און באָזונדערס פון „לאָרא". אויף די גלעיבטע פון ניאָוראַ שטאַרבט מיט א ש־עקליכען טויט, אויף לארא ווערט באגלייט פון א פּרוי אין פאשען־קלײַדער, און עם קומט פאָר א סצענע אין „מארמיאן", וואו דער העלד ווערט עפענטליך פארשעמט אין דאָם איז עהנליך צו דעם, וואָם לארא'ן וואדפט מען פלוצלינג מיט פּראָכטונג אויס זיין פאראנגענהייט. קלינגט ניט דאָם פאלגענדע כמעט ווי א שטיקעל פון בייראן? (מארמיאן, דריטער געזאנג, נום. פערצעהן):

„מארמיאן פעסט און קלאָר אין זיין נשמה, איז פאַרבליבען אין דער אויסערסטער געפאהר. מארמיאן, וואָם פלעגט זיין קעניגם שטאָלצען בליק מיט טראָץ צוריקווייזען, וואָם האָט קאָמאנדירט די שטאַרקסטע פון זיינע קאמפס־גענאָסען, איצט האָט ער ניט געקענט רעדען, ניט דענקען; איצט האָט ער געמוזט אראָפּלאָזען די אויגען און זיין בליט איז איהם אריין אין פנים. דאָם וואָרט האָט אזוי שטראפעדיג אפּגעקלונגען אין זיין נשמה, אז ער האָט נעמוזט שווייגען". (פּראָזא — דער איבערזעצער).

אָט די פּרינציפּין האָט נעקאָנט אויף זיך באציהען די שילדערונג אין געדיכט פּונ׳ם אייניזאמען לעבען פון דער פּאַרלאַמענער קעניגין מאַרגאַרעטע, אין דער צייט, וועז דער ריכטערליכער און לייכטזיניגער מאַנאַרך פּאַרבריינגט די צייט מיט זיינע געליעבטע.

אָנגעפאַנגען אין 1806, איז „מארמיאן" ׳ערשיענען אין 1808, און וועט סקאָט איז מיט א יאָהר שפּעטער דעם צווייטען מאָל געווען אין לאָנדאָן, האָט מען איהם אזוי באגיסטערט אויפגענומען, אז אן אנדערער וואָלט געקענט משוגע ווערען דערפון. ער האָט געשפּיעלט זיין לייב־ראָלע מיט אזא גוטמוטיגקייט און אזא הומאָר, וואָס מען געפּינט ניט אפּט ביי דעם, וועמען עס איז באַשערט אין א וועלט־שטאָדט צו זיין דער העלד פּונ׳ם אויגענבליק. מען זאָגט, אז איינמאָל, וועז ער האָט אונטערגעהאַלטען א גאַנצע געזעלשאפּט מיט זיינע ערצהלונגען און איינפאַלען און איז געבליבען, נאכדעם ווי די געסט זיינען אוועק, שפּעט ביי נאכט מיט זיינע אינטימע פרייַנד, האָט ער מיט א פּרעהליכער שטים אָנגעפאַנגען צו ציטירען די ווערטער פון שעקספּיר:

„אויך וויים גאַנץ גוט, אז איך בין האָנס שנאק, דער שרייַנער, קיין בייזער לייב אודאי ניט".

און אזוי האָט ער זיך פּארהאַלטען גאַנץ באשיידען און וועז עס איז געקומען צו רייד וויַענען בערנס האָט ער מיט כעס נעזאָגט, אז ער פּאַרדינט ניט דערמאָנט צו ווערען אין איין טאָג מיט בערנס.

אויב סקאָט איז נעווען אלם לייב גאַנץ גליאַסען און צוגענגליך איז ער אָבער דערפּאַר אלם טארי געווען זעהר בייז. זיין רייזע קיין לאָנדאָן האָט גהאַט באזונדערס דעם צוועק צו פּארשאפּען מיט־ארבייטער דער „קוואָרטערלי רעוויו"; סקאָט האָט זיך געגרייט זי צו רעדאקטירען אין א שטרענג קאָנסערוואטיוון גייסט אין באזונדערס האָט איהם אויפגערעגט די פּראַגע וועגען דער עמאנציפּאציע פון די קאטאָליקען. זיין נעראנקען־נאנג איז אין ערך נעווען אזעלכער: וועז א רעליגיעזע סעקטע איז נאָך איהר כאראקטער ענג פּארבונדען מיט די פּאָליטישע באשטרעבונגען פון אן אויסלענדישער מאכט און איז אונטערוואַרפען דעם גייסטיגען איינפלוס פון א פּריסטערשאפּט, וואָס האָבען ניט זייער גלייכען

שטאָלץ און לייִדען ביז עס הערט אויף צו קלאַפּען. מארמיאן איז אפילו א האַרט־האַרציגער און ענאַאיסטישער ריטער, אָבער זיין לעצטער נעדאנק און זיין לעצט וואָרט איז דאָך „ענגלאנד", ער איז צוגעבונדען צו עפּעס גרעסערס ווי צו זיין אייגענעם ענאַאיס־טישען לעבען. אנדערש זיינען בייראָן'ס גאנץ ערשטע העלדען: זיי לעבען פאָלשטענדיג אין זייער אייגענעם אינערען, זיי זיינען אן אָפּגעשלאָסענע וועלט פאר זיך און דער דיכטער האָט דערפאר געזאָרגט, אז דאָס פּובליקום זאָל דאָ און דאָרט קומען אויפ'ן גרעדאנק, אז אין זיין נשמה איז פּאראן אן עהנליכע פינסטערע און אָפּגעשלאָ־סענע וועלט. מען דערזעהט די אינדיווידואליטעט הינטערן גרעדיכ־טעטען, מען כיהלט הינטערן ווערק א האַרץ, וואָס האָט געליטען און וואָס זוכט זיין טרייסט אין האלבע געשטענדעניסען און פאר־שטעלטע אויסברוכען; מיט איין וואָרט, די דאַרשטעלונג איז אין פולסטען זין פּערזענליך. דערמיט איז איינגעטראָטען א רעוואָ־לוציע אין דער ענגלישער דיכטונגס־ארט.

אין סקאט'ס רייַן־עפּישען גערדיכט איז דער ערפאָלג ניט געווען צו פאַרדאנקען דער הויפּט־פּערזאָן, דאָס זיינען געווען די פּאסי־רונגען און באזונדערס די שלאכטען־שילדערונגען אינ'ס לעצטען נעזאנג, וואָס זיינען פון דער באַגייסטערטער קריטיק טרעפלערט געוואָרען פאר די בעסטע זייט האמער. אויב דאס גערדיכט איז געווען גענוג, אז עס זאָל ארויסרופען די באוואונדערונג פון זיינע לאנדסלייט, איז דאָס ניט וועניגער גוט געווען, עס זאָל געפעלען אין הויף. בייראָן האָט רעכט געהאט, וועו ער האט גיעזאגט דעם פרינץ־רעגענטען, אז סקאט שיינט איהם צו זיין אן אמת'ער דיכטער פאר פירסטען, זיי זיינען קיינמאָל ניט אזוי גלענצענד געשילדערט געוואָרען ווי אין „מארמיאן" און אין דער „בתולה פון זעע". איך וואָלט אפילו באהויפּטעט, אז אין „מארמיאן" טרעפּט מען דירעקטע אנדייטונגען אויפ'ן פרינץ־רעגענטען און זיין פרוי. דער פרינץ־רעגענט האָט ניט געקענט אָהן געמיטס־באוועגונג לייענען די שיל־דערונג פון קעניג דושיימס אויפטרעטען אין דער פראכטפולער הויפּט־טראכט. די פון הויף־פּארשטויסענע פרינצעסין פון וועלס, מיט וועלכער סקאט האָט זיך פערזענליך באקאנט, וועו מען האָט איהם אין 1806 אין לאנדאָן דאָס ערשטע מאָל פראָקלאמירט אלס לייב און ער האָט זיך דאמאָלס אנגעשלאָסען אן דער מארי־פּארטיי,

געווארען אין צוויי טעג ניט וועניגער ווי 6000 עקזעמפלארען, האָט זיך פארשפרייט א קלאנג, אז וואלטער סקאט האָט א נאמען געגעבען די הינט פון דעמדי דינמאנטס ניט די נעמען „פעפער" און „זענף" נאָך די נעמען, וואס אן ארעמדאר אין ליעדסדייל האָט געגעבען זייַנע הינט. אָט דער מאן מיט'ן נאמען דיוווידזאן, וואָס איז באמת אין ראַמאן גאָר ניט פארטרעטירט געווארען, איז צווי באקאנט געווארען, אז מען האָט געמאכט רייזען צו איהם אום איהם צו זעהן; א באקאנטע דאמע, וואָס האָט געוואלט האָבען צוויי הינטלאך פון די באקאנטע הינט און ניט געוואוסט דעם אדרעס פון דיוווידזאן, האָט אדרעסירט איהדע בריף צו דעמדי דינמאנט אין — דער בריף איז אנגעקומען דיכטיג צו דיוווידזאן. „די בתולה פון זעע" איז ניט וועניגער וואראם אויפגענומען געווארען. דער שאָטלענדישער קאפיטאן אדאם פערגיוסאן שרייבט דער דיבטער אין א בריף, אז ער האָט אין פארטוגאל אויף זיין פאַכטען אונטער דער סכנה פונ'ם פייער אויף די קניעם פארגעלעזען די דיכטונג; די מאנשאפט איז געלעגען אויסגעשטרעקט אויף דער ערד און וועז ער האָט פארגעלעזען די באשרייבונג פון דער שלאכט אינ'ם זעקסטען געזאנג האָט געהערשט א טויטע שטילקייט, ווייל איז נאָר אונטערבראכען געווארען מיט א דונערדיגען הורא וועז עס איז ארויפגעפאלען א פראנצויזישע קויל.

וואָס געפינט א מדערנער מן אויסלענדישער לעזער אין אָט דעם געדיכט ביי היינטיגען טאג? ראשית כל דעם נאציאנאלען שטעמפעל, די פארהערליכונג פון די נאציאנאלע און פעאדאלע זכרונות אין זיטען, פון דער קענטיש-מאבט מן פון דער געטרישאפט צום שבט אין קלאָרע, לעבעדיגע און אומשולדיגע לידער, דערצו קומען נאָך נאטור-שילדערונגען אזוי ווי ביי כריסטיאן ווינטער — קיין פסיכאלאגיע. דאָרט זיינען פאראן אן אלטער דיכטער מיט'ן נאמען אלאן; א ראמאנטישער אלטער, האלב-דרואיד, האלב-נביא, מיט'ן נאמען בריאנד; ראמאנטישע חלומות, וואָס קומען אין דערפילונג; נבואות, וואָס פארווירקליכען זיך. אבער דאָס אלץ ווערט פאלקסטימליך באשריבען אבער ניט איינגעוועבט אין מיטאלאגיע. מיר געפינען אפילו קיין סימן ניט פון אָט די שרעקענס-ראמאנטיק, אין וועלכער סקאט אליין וואלט געווען דער

הן אין ראַפּינירטקייט און הן אין טעטיגקייט, קען מען דאָס דעם שטאַט ניט פּאַראיבעל האָבען, אז ער ווי׳ל די אנהענגער פון אָט דער סעקטע ניט צולאָזען צו זיינע עמטער. „ווען אייגער טראָנט ארום א פּאָר פונט שוס־פּולווער אין טאַש", זאָגט סקאט, „און איך בין אזוי גוט און טרייב איהם דערפּאַר ניט ארויס פון מיין הויז, איז דאָס דאָך ניט קיין סימן, אז איך מוז אָפּגעבען א פּלאַץ ביי מיין הערד". ביי אָט דער אנזיכט איז סקאט געבליבען זיין גאנץ לעבען; א פּאָר יאָהר פּאַר זיין טויט האָט ער איינמאָל געזאָגט צו זיין אייידעם: „איך האַלט די פּאפּסטערייי פּאַר אַזא אוננייצ־ליכען און שרעקליכען אַבערגלויבען, אז איך וואָלט שווערליך געגע־בען מיין אייווויליגונג דערצו מען זאָל ארונטערנעמען די פיינליכע שטראָף, וואָס האָבען געגאָלטען ביז 1780. אָבער איצט, וועו מען האָט דער באַביליאָנישער דאַמע אַוועקגענומען דעם פּלאַסטער פון מויל, וויים איך ניט פּאַר וואָס מען זאָל איהר ניט וועלען געבען קיין פּלאַץ אין פּאַרלאַמענט". מען באַגרייפט ערשט דעכט, ווי נויטיג ענגלאַנד האָט באַדאַרפט אזעלכע דיכטער ווי מאר, בייראן און שעלי, וועו מען הערט אַזא מאן ווי סקאט מיט אַזא גייסטעס־אַדעל און בילדונג זיך אויסשפּרעכען מיט אַזא שענדליכער און גרויזאמער באשרענקטקייט.

אין יאָהר 1810 איז ערשינען „די בתולה פון זעע". דאָס איז דער גרעסטער פון די ביז־צו־יענער־צייטיגע ערפּאַלגען. די הער־ליכע וואַלד־און־בערג־פּרישקייט, וואָס פּליסט דורכ׳ן גאנצען שע־נעם ווערק; די מילדע וואַרעמקייט; דאָס אמת׳ע געפּיהל, וואָס ווערט קיינמאָל ניט קיין שטורמישע לײדענשאפּט; דאָס גאנצע נאַטור־בילד, וואָס ווערט אין ערגעץ ניט. ווי ביי וואַדסוואָרט, גע־שטערט דורך צדקה־סימפּאטיען און מאַראַל־פּרעדיגטען, דאָס אַלץ האָט נעווירקט ווי א כשוף אויף דער לעזער־וועלט. די פּאָפּולאַרי־טעט פון אָט דעם געדיכט איז געווען אזוי גרויס, אז די איינגאָמען פון די פּאָסט־אנשטאַלטען ביי די סטאנציעס ניט ווייט פון דער סצענערייע האָבען זיך פּארדאָפּעלט. אום צו געפינען א פּאַראַלעל צו׳ן אָט דעם דערמאָנטען פּאָעטען, מוזען מיר זיך ווידער אמאָל אומקעהרען צו סקאט׳ס ביאָגראַפּיע. וועו עס איז ערשינען דער ראָמאן „דער אנטיקווארמער", פון וועלכען עס זיינען פּארקויפט

באַלד אָן די טאָלען און בערג מיט באַוואַפענטע מענער: א דרעה מיט דער האַנט און זיי פֿארשווינדען צוריק. דאָס זיינען מ א־ ס ע ן־ו י ר ק ו נ נ ע ן און מען פיהלט, אז דעם דיבטער זיינען דער עיקר די מאַסען און ניט דאָס אינדיווידיום. ראשית כל וויל ער מיט שטארקע און דייטליכע שטריכען פֿארשטעלען די שהנע זיטען פון זיין לאנד: דער פרעמדער ווערט אויפגענומען אינ׳ם שטיבעל גאַנץ גאַסט־פרייַנדליך און מען שטעלט איהם ניט קיין שום פראַגען, איינער טיילט זיך דאָרט מיט זיין פריַנד מיט זיין מאַנטעל ווען דער פריַנד ווערט מיד — אויך וויל דער פֿאַעט איבערראַשען דעם לעזער מיט די אומשולדיגע עפעקטען, פאר־ וואנדלונגס־סצענעס און נאָך אזעלכע זאכען: דער בארג־פיהרער, וואָס באַגלייט פריץ דזשיימס אנטפֿלעקט זיך פֿלוצליגן אלס דער שבט־הויפּטמאַן ראדעריק־דו, פאר וועלכען מען האָט אזוי שטארק מורא, און פריץ דזשיימס איז ניט קיין קלענערער ווי דער קעניג אליין. אָבער ווי געזונד, ווי לייכט, ווי פרעהליך און מיט וואַסער א בריַיטען שטראָם עס גיסט זיך דאָ דער לויב־געזאנג אויף שאַט־ לאנד און די שאַטלענדער! דער קעניג, אן אמת׳ער עהרען־מאן ווי די מלכים זיינען ביי קאלדעראן, באהערשט זיין לידערשאפט און די איינוואוינער פון די טאָלען און בערג, די מענער און די פרויען, אלע האבען זייערע הערצער אויפ׳ן ריכטיגען פלאץ. מען כאפט א קוק אין א הארמאָנישער וועלט אריין אוז מוז באגעהט זיך אהן וואַרדסוואָרט׳ס שטראפענדיגע און מאָראַליזירענדיגע פסיכאָלאָגיע.

ווייל מען באמת האבען א גוטען פֿארגעלעל צו דער „בתולה פון זעע" זאָל מען לייענען וואַרדסוואָרט׳ס אן עפאם, וואָס איז באַריי־ דעט אויף א באַלאַדע „די וויסע הערשען פון רילסטאן". אט דער עפאם איז אויך אָנגעפאַנגען אין 1809, און דער פֿאַעט פון רידאל־ מאאונט, וואָס האָט זיך געפיהלט גיעטריבען צו קאָנקורענץ, קומט דאָ גאנץ נאָהענט צו סקאט׳ס געבעט. עס וועט קוים אימיצער וועלען באשטרייטען, אז דאָס געפיהל איז ביי וואַרדסוואָרט פיעל טיפֿער. מיט זיין האָס קענען אלע בלענדענדע טוגענדען און גלענצענדע חטאים, חאָט ער זיך אויסגעקליבען א העלד, וואָס, כאָטש ער איז א גהאַרבזאמער זון און א מוטיגער ריטער, זאָגט

לעצטער צו גלויבען. וויפיעל ער זאָל זיך ניט באַגייסטערען פאַר זייגע גייסטער — און געשפּענסטער — געשיכטען, ער פּערזענליך איז, להיפוך צו די דייטשע ראָמאַנטיקער, נאָנץ ווייט דערפון זיך צו לאָזען באַאיינפלוסען פון די שרעק און סודות־פולע איינדרוקען. ער דערצעהלט ערגעץ, אז ער איז איינמאָל אין אַבענד געקומען אין א דאָרף־האָטעל און מען האָט איהם געזאָגט, אז ס׳איז שוין קיין בעט פאַר איהם ניטאָ. — „איז גאָר קיין פּלאַץ ניט פאַראַן, וואו איך זאָל קענען שלאָפען?“ — „ניין, דאָס איינצינג ליידיגע בעט, וואָס איז דאָ, שטעהט אין צימער, וואו עס ליגט איצט א טויטער“. — „איז דער טויטער געשטאָרבען פון אן אנשטעקענדיגער קראנקהייט?“ — „ניין“ — „גוט, גיט זשע מיר דאָס צווייטע בעט“. — „איך האָב מיך געלעגט אין בעט, דערצעהלט סקאָט, און — איך האָב קיינמאָל קיין געשטערטע נאַכט ניט געהאַט“. שטעלט אייך פאָר נאַוואַלים אָדער האָפמאַן אין אן עהנליכער סיטואַציע!

דער ראָמאַנטישער דופט פון אין דער „בתולה פון זעע“ איז אויף אזא׳ן אופן נאָנץ ווייט דערפון צו האָבען אין זיך עפּעס פּאַרעלטערטעס. דאָס וואָס עס מאַכט אונז היינט דאָס גערוכט וועניגער אינטערעסאַנט, איז ניט אין דעם פּאַרעלטערטען, נאָר אין דער טעאַטראַלישער פאָרם פון דער שילדערונג פון די זיטען און געברויכליכקייטען. דערצו נאָך האָט זיך סקאָט ניט איינגעגעבען זיך צו באַפרייען פון ב׳ם באַלעט; א ראָמאַנטישע עפּאָכע, דורך וועלכער אויך סאוטיי איז געשטרויכעלט געוואָרען. עס וועהט, למשל, אין גערוכט דערצעהלט פון אן אויפגעבאַט צו קריג און דאָ וועהט מיט נאָנצע אומשטענדען געשילדערט ווי עס געהט צו, ווי אזוי א בחור׳ל צוטראָגט די בלוט און פייער בשורה דורכ׳ן גאנצען לאַנד. צוליעב דעם טעאַטראַלישען עפעקט וועהט דאָ געטריבען אלצדינג ביז צום אויסערסטען: דער יונגער מאן טרעפט דאָס ערשטע א לויה און נעמט אוועק דעם מלחמה־פּהיגען זון פון זיין פאטער׳ס לויה, שפּעטער באַגעגענט ער א חתונה און נעמט אוועק דעם חתן פון דער כלה. עס זעהט אויס ווי דאָס וואָלט פּאַרגעקומען אין טעאַטער, ווי מיר וואָלטען געזעהען ווי דער בחור׳ל לויפט ארויס פון הינטער די קולישען. אויף א פייף־סיגנאל פילען זיך

שליסט מיט די פאַרביסענע ווערטער: „קיין צוואנציג שורות ווע־לען פון סקאט דער נאכוועלט ניט איבערבלייבען, זיי האָבען מיט קיין זאַך קיין שייכות ניט." די נבואה איז ניט מקוים געוואָרען.

אין יאָהר 1811 זיינען ארויס די צוויי ערשטע געזאַנגען פון „טשיילד־הראלד" אין באָלד נאָך דעם האָט סקאט באקומען א בריעף פון בייראָן אין וועלכען ער ענטשולדיגט זיך אויפריכטיג פאר זיין נאכרישע אָנפאַל איף סקאט'ן אין זיין סאטירע „ענגלישע פּאָעטען אין שאטלענדישע רעצענזענטען". דער איינגער היצקעפּי־גער פּאָעט האָט איבערהויפּט זיין עלטערען קאָלעגא מיט שפּאָטישע באמערקונגען ניט נאָר דערפּאר ווייל זיין ליעבלינגס־העלד איז „א געמיש פון וואלד־גנב, רויבער און געמיינער שופט", נאָר אויך דער־פאר, ווען סקאט לאָזט זיך באַצאָהלען פאר זיינע שריפטען און „ארבייט פאר זיינע ברויט־בעלי־בתים". בייראָן האָט אין זיין ערשטער יוגענד, ווי גייטיג ער האָט עס אויך באדאַרפט, האָט זיך שטאַלץ אָפּגעזאָגט דערפון. ערשט נאָך זיין צווייטען מאָל אָפּפאָה־רען פון ענגלאַנד האָט ער זיך איינגעלעבט ארויסצובאקומען א נרויסע אייננאָמע פון זיינע ביכער. ער האָט פּונקט אזוי חרטה געהאט אויף זיין איבערנעאיילטען שריט קעגען סקאט, ווי ער האָט אויך אויף אנדערע זאכען, ווען ער האָט־נעמאכט אין אויפענים, חרטה נעהאט. נאָך דער קורצער מיספּארשטענדעניש צווישען די ביידע גרויסע אין גוטע מענשען האָט זיך איצט אָנגעפאנגען א האר־ציג פּארשטעהן זיך.

אָבער אויף בקאט'ס שאפונגען האָט דער „טשיילד־הראלד" געמאכט א טיפּען אָנגע אָנהאלטענדיגען איינדרוק. ער האָט מיט א קלאָרען בליק דערזעהן, אז אין דער פּאָעטישער ערצעהלונג קען ער מיט בייראָן מאָנקורירען אין האָט דערפּאר באשלאָסען אויס־צוקלייבען אן אנדער קונסט־גענרע. אויף וועלכען ער איז אין אייר־ראָפּא טאקי געבליבען דער אייניציגער.

די אויסערונגען איבער די לייט־מאָטיוון דערצו, ווי איבער־זיפּט אלע אויסערונגען איבער בייראָן, ווען זיינען צושטרייט או־פענטום אין סקאט'ס לעבענס געשיכטע, זיינען פול מיט דער בעס־טער אָפּענהארציגקייט אין צייגעניש פון דער עדעלסטער מענש־ליכקייט. אין יאָהר 1821 זאָגט ער צו א פרייַנד: איך האָב שוין

יער זיך דאָך, צוליעב זיין פליכט־געפיהל, אפֿ צו פאלגען זיינע ברי־
דער און זיין פאטער, וועז זיי הויבען אויף די אויפשטאנדס־פאהן
קעגען דער קעניגין עליזאבעט פון ענגלאנד און ער, פארשטויסען
און ניט אנערקענט, ניט האבענדיג די מעגליכקייט צו טיילען מיט
זיי די גענאהרען ארום זיי, מוז ער מיטמאכען זייער דורכפאל
און די שענדליכע שטראף. ער האט באזארגט זיין העלד מיט
זעלבסט־פארליקענונג, פעסטקייט, גוטסקייט און נאצארענישער
רעליגיאזיטעט. אבער וויפיעל געקונסטעלטער טיפזין, וויפיעל
אפעקטירטע איבערנאטירליכקייט, סענטימענטאליטעט און רעלי־
גיעזע באגייסטערונג עס פיהלט זיך דארט! סקאט באטראכט די
נאטור און די אלטע זיטען מיט'ן אויג פון א יענער, וואהרסוואהרט
— מיט דעם אויג פון א מאראליסט. וואהרסוואהרט'ס שווער אנגע־
לאדענע משא־שיף באוועגט זיך לאנגזאם, שטעלט זיך אלע מאל אפ
און פארהאלט זיך אונטערוועגס, סקאט'ס דיכטער־שיפעלע פאהרט
שנעל און לאזט נאר איבער לייכטע שוים־בולבעם אין דער פאנ־
טאזיע פונ'ם לעזער. עס איז מיט'ן שיפעלע ווי עס הייסט אין
דרייטען געזאנג פונ'ם נעדיכט: עס איז געלאפען אזוי שנעל,
אז וועז עס איז געקומען צו דער ציווייטער זייט פונ'ם ברעג, האט
נאך אפילו איין בולבע פון די אלע, וואס זי האט פאראורזאכט
געהענדיג איבער'ן וואסער, ניט געפלאצט און זיי האבען זיך נאך
געווינט אויף די כוואלים.

עס איז לייכט צו באגרייפען, אז סקאט'ס פאזיע מיט איהר
ליידענשאפט פאר ריטערליכע טוגענדען, פאר שטארקייט און מוט,
וועז דאס איז אפילו ביי רויבערישע שטאם־הויפטלינגע, ביי זעע־
רויבער, א. אז. וו. — מיט איין וואָרט, מיט אלע סימפאטיען, וואס
בילדען דעם איבערגאנג צו בייראנ'ס ליעבע צו דעם געוואנטען און
ווילדען, אז דאס אלץ האט אין זיך עפעס אזוינס, וואס איז געווען
אן עקעל פאר די מאראלישע און קריסטליכע דיכטער פון דער זעע־
שול. איך געפין אין אט דער באציהונג א זעהר כאראקטעריסטישען
אויסדרוק ביי קאלרידזש, וואו ער באשולדיגט סקאט'ן אין דעם, אז
„ער העלפט דעם קראנקהאפטען פארלאנג נאך רייצמיטלען דערמיט,
וואס ער שילדערט מיט סימפאטיע דאס נידעריגע און זינדיגע, וועז
עס וועדט נאר אויסגעפיהרט פון וואנענדע מענשען." קאלרידזש

ווי די פון די בעסטע דיכטער, ווי די ווערק פון געטע און בייראָן, פֿראָדוקטען פון פֿארשידענע ענטוויקלונגס־שטופען און בילדונגס־שטאַדיען; זיי זיינען אויך ניט קיין ווערק פון טיעף־אויסגעריפענדע פֿערזענלעכע עראַיגניסען, זיי זיינען פול־אויסגעטראַגענע שאַפונגען פון אן אונערשעפלעכער ערצעהלונגס־פעהיגקייט און אן אונגעוועהנלעכען כאַראַקטעריזירענדען טאַלאַנט. זיי באַדייטען אין צוויי ריכטונגען אן אויסערארדענטלעכען פּאַרטשריט: בנוגע צו דער אויפֿאַסונג פון היסטאָרישע ערשיינונגען און בנוגע צו דער שיל־דערונג פון׳ם בירגערלעכען לעבען.

די געשיכטס־שרייבער פון׳ם אכצעהנטען יאָהרהונדערט, וועמעם אידעאַלען עס זיינען געלעגען אין זייער אייגענער צייט, האָבען אויפגעפאַסט זייער באַרוף מעהר אָראַטאָריש אלס דיכטעריש און האָבען זיך מיט אבסטראַקטער פּארשטענדיגקייט באַשעפטיגט מיט פּאָליטישע און ציוויליזאַטאָרישע פראגען זיך ניט רעכענענדיג מיט׳ן קלימאַט, מיט די געאָגראַפישע סיטואַציעם און די עטנאָגראַפישע סבות. דאָס פאַלק אלס פאלקס־שטאַם האָט ביי זיי איבערהויפט קיין ראָל ניט געשפּיעלט. וואלטער סקאט האָט אלס היסטאָריישער שרייבטשטעלער להיפוך צו זיי ראשית כל געגעבען די פארבינג שילדערונג פון׳ם באַשטימטען צייט־פּעריאָד און דעם באַשטימטען לאַנד. עס איז איהם אפילו ניט איינגעפאלען צו קליידען זיינע העלדען און קאָסטיומען פון זיין אייגענער צייט, וויל אינ׳ם טיפען אינערען פון זיין נשמה האָט ער מעהר ליעב געהאט דאָס פּארשידענארטיגע און פארבענרייכע לעבען פון דער פאַרגאַנגענהייט ווי דאָס טרוקענע האנדלען און געשלעפענע רעזאנירען פון זיין אייגענעם יאָהרהונדערט.

שאטא־ביראן האָט מיט עטליכע יאָהר פריהער אין „די מארטירער" פארזוכט צו מעסטען יעדע צייט־פּעריאָדע מיט איהר אייגענער מאָס און איבערגעגעבען אין לעבעדיגע שילדערונגען די פיזיאַנאמיע פון אלטערטום. אבער וואלטער סקאט איז דאָך דער אמת׳ער ענטדעקער און דורכפיהרער פון יענער לאָקאל־פאַרב אין דער דיכטונג, וואָס איז געוואָרען די גרונדלאגע פאר דער גאַנצער ראָמאַנטישער פּאָעזיע אין פראַנקרייך און ער איז עס געווען, וואָס האָט פון אַנפאַנג אָן אינספּירירט מערימע, הוגא און גאטיע. און

לאַנג אויפגענעבען צו שרייבען פערזען. איך בין געווען אויף אָט דעם וועג א זיגער און האָב ניט געוואָלט דערלעבען די צייט, וואו אן אנדערער זאָל אוועקגעשטעלט ווערען פאר מיר. די קלוגשאפט האָט מיר געזאָגט מיך צוריקצוציהען פאר ביראָנ'ס שטאַרקער זשעניאַליטעט. איך זאָל זיין דורשטיג נאָך דיכטער־באריהמטקייט און אייפערזיכטיג אויף דעם, וואָלט איך מיך אפשר מיט אזוי פיעל מוט, ווי ביראָן האָט ארויסגעוויזען ביי זיין אויפטרעטען, אריינ־געלאָזען אין א צוויי־קאמף אָדער איך וואָלט איבערראשט דאָס פובליקום דערמיט, וואָס איך וואָלט אליין דורכגעפיהרט די ראָל פון'ם שטאַרבעדיגען קערפער, אָבער איך בין זיך מודה מיט דער אָפענהארציגקייט, וואָס דו קענסט שוין ביי מיר זייט צוואנציג יאָהר, אז איך האָב מיך נישט געפיהלט שטאַרק גענוג דערצו." און וועז מען האָט איהם א יאָהר פאר זיין טויט געפרעגט, פאר וואָס ער האָט מעהר ניט געשריבען קיין גראָמען, האָט ער געענטפערט: „וויי ביראָן האָט מיך באזיגט". און וועז דער פרעגער האָט איהם באמערקט, אז ער קען אזוי פיעל שטעלען פון סקאָט'ס לידער וויי פון ביראָן'ס, האָט ער געענטפערט: „דאָס קען זיין, אָבער ער האָט מיך דורך זיין שיידערונג פון די לייד־ענשאפטליכע געפיהלען און דורך זיין טיעפע קענטעניש פון'ם מענשליכען הארץ געשאָפען אויף דעם פעלד." וועז אָט דאָס געפיהל איז פאר'ן ערשטען אויף־נענבליק אפילו געווען פאר סקאָט'ן א ביטערס, האָט ער זיך דאָך מיט רעכט נעקענט אין טרייסט דערהויבען מיט דעם געדאַנק, וואָס ער האָט אמאָל אויסגעשפראָכען: „וועז איך האָב געהאט אורזאך מיך צו נעמען צום הארצען, וואָס די ענטוויקלונג פון זיין זשעניע שטעלט מיך אין שאטען, האָב איך מיך אָבער נעקענט טרייסטען דערמיט, וואָס די נאָטור האָט מיר דערפאר געגעבען א פיעל גרע־סערע פעהיגקייט צו זיין גליקליך."

מיט „וועווערלי", וואָס איז ערשינען 1814 אנאָנים, פאַנגען זיך אָן א לאַנגע רייה פון אנאָנימע ראָמאַנען, וואָס האָבען סקאָט'ן אין זיין פאַטערלאַנד באריהמט געמאכט אין דער גאַנצער וועלט. זייער ערשיינען פאלט אויס אין דער צייט וועז דער נאציאָנאלער שטאָלץ און די האָפנונגספולע אויסזיכט אויף דער צוקונפט בליצט אויף ביים שלום־אָפמאַך מיט פראַנקרייך. אָט די ווערק זיינען ניט

אויגענשיינלעכע איינצעלהייטען אזוי דייטלעך אוועקצושטעלען די געשטאַלטען פאר'ן לעזער. זייער האַרטער, געזונטער פאַרשטאַנד פרעהט זיך מיט'ן קרעפטיגען דייטלעכען אויסדרוק. זיי האָבען אַם לעבסטען אָט דאָס פּאָעטישע בילד, וואָס איז אויסגעפיהרט מיט אזא געזעטיגטער פּאַרב, אז מען דערזעהט עס פּאַר זיך ווי אן עמבלעם אויף א שילד. אָט דער ליידענשאַפט האָט סקאָט אלס ראָמאַנשריפטשטעלער געדיענט. מען איז גערן מוחל די שרעקליכע בריטקייט פון זיינע באשרייבונגען און געשפּרעכען. אזוי ארום האָט מען באקומען דאָס דייטלעכסטע בילד ענטוועדער דורך דאָס צוזאמען־חבור'ן פון די איינצעלנע שטריכען אָדער דורך דאָס שטענ־דיגע איבער'חזר'ן פון דיזעלבע כאַראַקטערשטריכען. וועז זיין פּאַרם איז אפילו אזעלכע וואָס דערמידעט, אָבער ער איז דאָך פון דעסטוועגען איינער פון די גרעסטע כאַראַקטער־צייכנער, וואָס האָ־בען וועז עס איז געלעבט. אזא פרויען־געשטאַלט ווי דיאנא וועער־נאן אין „ראב־ראי" אָדער דושעני דינם אין „געפענגעניש פון עריג־בורג" אָדער אזא היסטאָרישע פערזענלעכקייט ווי לודוויג זיער עלפ־טער אין „קוועגטען דיוروואַרד" שטעהען אויף דער לעצטער שטופע פון הויכקייט, וואָס איז וועז עס איז דערגרייכט געוואָרען אין דער ראָמאַן־דיכטונג.

דאָך איז מיט דער בוי־פּאַרם פון אָט די ראָמאַנען געווען פון אַנפאַנג אָן פאַרבונדען א חסרון, וואָס איז איבערגענאַנגען שפּעטער בירושה אויף א גאַנצען קלאַס פון טאַלאַנטפולע ראָמאַן־שריפטשטע־לער; די אונקינסטלערישע שנעלשרייבערייי, וואָס האָט צוליעב דער אויסזיכט אויף גרעסערע האָנאָראַרען, פאַרוואַנדעלט אין א פאַבריק־אַרטיגע אינדוסטריע. שוין אין 1809 איז סקאָט געווען פאַרבונדען מיט דער בוכהאַנדלונג באלאַנטין, וואו די „קוואַרטערלי רעוויו" איז ארויסגעגעבען געוואָרען; אלס ראָמאַנשריפטשטעלער האָט ער נעמאכט א שותפות'דיג געשעפט מיט זיין דרוקער און פאַרלעגער, א פירמא, וואָס איז ליידער געווען מעהר אונטערנעה־מונגס־לוסטיג ווי פּאַרזיכטיג. ער האָט פון דאָמאָלס אָן פּראָדו־צירט מיט א פאַבעלהאַפטער שנעליגקייט. „גיו־מאַנערינג" איז אין פינף און צוואַנציג טעג אָנגעשריבען און אָפּגערוקט געוואָרען. באלד האָט ער עס געבראכט אזוי ווייט, אז ער האָט דורכשניטליך

ניט געגוג וואָס ער איז דורך זיין היסטאָרישען חוש געוואָרען דער וועג־ווייזער פון א גאנצער דיכטער־שול, האָט ער נאָך מיט זיינע באשיידענע ראָמאַנען געהאַט דעם גרעסטען איינפלוס אויף די געשיכט־שרייבער פון׳ם נייעם יאָהרהונדערט. מען דאַרף ניט פאַרגעסען, אז וואָלטער סקאָט׳ס „אייוועננא" האָט געפיהרט אויף גוסטען טיערי אויפ׳ן געדאַנק, צו זוכען הינטער די טאַטען פון כלאַדוויג, קאַרל דעם גרויסען און הוגא קאַפעט דעם ראָסען־קאָמף צווישען נאָרמאַנען און זאקסען און די שפורען פון א פראַנצויזישער ערָאָבערונג אָלם די אמת׳ע אורזאכען פון די געשעהענישען. אָט דער דיכטער, וואָס האָט ניט געהאט קיין טיעפען בליק פאר דער נשמה פון די מאָדערנע יחידים און וואָס האָט זיך אויסגעוויזען פאר דער מאָדערנער אינדיווידואַליסטישער צייט וויי א מענש, וואָס היינגט אָפּ פון נאַציאָנאַלע, מאַנארכישע און רעליגיעזע פאָר־אורטייל־ען, אָט דער דיכטער האָט, דורך זיין שטאַרקען נאַטורא־ליזם, געהאַט דעם שארפסטען ענטדעקער בליק אזוי שנעל וויי ער איז געקומען דערצו צו באהאַנדל־ען די מענשען אָלם שבט, אָלם פאָלק, אָלם שטאַם, אָלם ראַסע. ער, וואָס איז געווען געוואויגט כסדר צו דענקען וועגען דעם געגענזאַץ צווישען שאטל־ענדער און ענגל־ענדער, האָט ווי דורך א פלוצלינגע אינספיראַציע שנעל גע־פונען די באַדייטונג פון׳ם ראַסען־געגענזאַץ צווישען אנגלאָ־זאקסען און נאָרמאַנען, און זיינע שילדערונגען האָבען דורכדעם באקומען אזא גרויסע באַדייטונג פאר דער פעלקער־פסיכאָלאָגיע ווי בייראָן׳ס שילדערונגען פאר דער פסיכאָלאָגיע פון׳ם יחיד.

עס מוז דאָ נאָך צוגערעכענט ווערען די גרויסע באַדייטונג פון אָט די ביכער אָלם שילדערונגען פון אָלע בירגערליכע געזעלשאפטס־שיכטען און שארף־בולט׳ע און טיפישע רעפרעזענטאַנטען. אין דער צייט, וואָס בייַ די ראָמאַנען פון׳ם פאַריגען יאָהרהונדערט (פיעלדינג׳ס, למשל) שלעפט מען זיך פון איין ווירטס־הויז צום צווייטען, אַנטפלעקט זיך בייַ סקאט דאָס בירגערליכע לעבען אין זיין גאַנצער בריטקייט. נאָך העכער ווערט די ווערדע פון אָט די ווערק דורך די רעאַליסטישע ענערגיע, מיט וועלכער דאָס אינדי־ווידואום ווערט דאָ פאַרגעשטעלט. די ענגלענדער האָבען כסדר הויך געשאַצט אָט די באזונדערע פעהיגקייט דורך ממשות׳דיגע און

אַרויסגעדרעהט און, כדי ער זאָל ניט דאַרפען ענטפערען אויף די פראַגען, האָט ער אָנגעפאַנגען צו דערצעהלען אן אמת׳ע געשיכטע פון זיינעם אן אלטען באַקאַנטען, דעם אויבער־ריכטער בראקספעלד, וואָס פלעגט אויף זיינע יוריסטישע געשעפטס־רייזען נעכטיגען ביי א רייכען גוט־באַזיצער; ביידע, סיי דער גוט־באַזיצער סיי דער ריכטער זיינען געווען ליידענשאַפטליכע שאכשפיעלער און פלעגען לאָזען שטעהן אונגעטשיידען די פּאַרטי פון איין יאָהר אויפ׳ן אנדערען. דער גוט־באַזיצער האָט שפעטער באַגאַנגען א גרויסען פאַר־ברעך און בראַקספעלד׳ן איז צוגעפאַלען די שמערצליכע פליכט אויסצושפרעכען איבער זיין פרײַנד און מיטשפיעלער דעם טויט־אורטייל. ער האָט אָנגעטאָן דעם שוואַרצען הוט און האָט פאַרגעלעזען דעם טויט־אורטייל, וואָס האָט זיך פאַרענדיגט מיט די ווערטער: „און דו זאָלסט העכער אזוי לאַנג, ביז דו וועסט שטאַרבען" אָט די טרויעריגע ווערטער האָט ער אויסגעשפראָכען מיט גרעסטען פאַטאָס, נאָכדעם האָט ער אַראָפּגענומען דעם שיקזאָל־שווערען הוט און האָט מיט א וואויל־איינגעריכטען שמייכעל א זאָג געטאָן: „און איצט, דאנאָלד, מיין פרײַנד, האָב איך דיך, ווייזט אויס, שוין פאַר שטענדיג כאָט געמאַכט!" אינ׳ם זעלבען אויגענבליק האָט דער פרינץ־רעגענט א נעשרייי געטאָן: „לעבען זאָל דער פאַרפאַסער פון „ווייווערלי"! און נאָך א גלאָז פאַר׳ן פאַרפאַסער פון „מארמיון"! און וואַרפענדיג א בליק צו סקאָט, וואָס האָט געמאַכט אזא פאַרלעגענהייטס־פנים, האָט ער צו איהם געזאָגט: „און איצט, וואַלטער, מיין פרײַנד, האָב איך דיך שוין פאַר שטענדיג מאט געמאכט!"

„דאָס נעפענגעניש פון עדינבורג", איינס פון די פערל פון סקאָט׳ס ווערק, איז ערשינען 1818 און האָט דערהויבען דעם דיכטער אויפ׳ן שפּיץ פון זיין באריהמטקייט. נאָכדעם איז 1819 נאָכגעקומען „אייוועניהא" און איז אויפגענומען געוואָרען מיט א שטורעמדיגען בייפאַל. פון וואַסערע קלייניגקייטען און אומבאַדײַטענדע ווירקליכקייטס־מאָמענטען האָט געקענט באשאפען זיין פאַעטישע וועלט. קען מען זעהן פון אָט דעם מיסטערהאפטען ראָמאן. א געוויסער הער סקענע, וואָס האָט זיך צוריקגעקערט פון א רייזע איבער דייטשלאַנד, האָט דערצעהלט סקאָט׳ן פאַרשיעדענע זאכען איבער דעם דאָרטיגען צושטאַנד פון די אידען, זייערע פאַר־

יעדען יאָהר פּאַרטיע נעמאַכט צוועלף בענד. אָנשרייבען פּערציג דרוק־זייטען ביז צום מיטאג איז פּאַר איהם געווען א גאַנץ גע־ווהנלעכע פּארמיטאג־ארבייט. דער פּארקויף איז געגאַנגען האַנד אין האַנד מיט דעם ריזיגען פּראָדוצירען: פון „ראב־ראי" זיינען אין פּאַרלויף פון זעקס וואָכען פּארקויפט געוואָרען 10,000 עקזעמ־פּלאַרען, פון די שפּעטערע ראַמאַנען איז דער פּארקויף נאָך גענוען א גרעסערער. כדי צו ווייזען דורך א צאָהל, וואָס פּאַר א גראַד פון פּאַרבריטונג אָט די ביכער האָבען דערגרייכט, ווילּ איך נאָר דער־מאָהנען, אז סקאָט'ס פּאַרלענער האָבען אין יאָהר 1822 אלײן ארויסגעלאָזען ניט וועניגער ווי 145,000 נייע און אלטע בענד רא־מאַנען. דער האָנאָראַר איז נעשטיגען מיט'ן פּארקויף: פּאַר די ערשטע צוויי אויפלאַגען פון נאַפּאָלעאָנ'ס ביאָגראַפּיע האָט סקאָט באַקומען 18,000 פונט, און ער פלענט יעדען יאָהר ביז 1826 באַ־קומען ניט וועניגער פון 75,000 דאלאר. ער האָט פּארוועגדעט זיין געלד אום צו פּאַרגרעסערען זיין גוט אין אבאטספּאָרד. ער האָט געפיהרט כמעט א בורג אין פלענט פירסטליך אויפנעמען א גאַנצע מחנה פון באַזוכער, וואָס האָבען באַלאַגערט זיין הויז און אָפט דאָרט געבליבען וואויננען א לענגערע צייט. זיין שם און זיין פּאָפּו־לאריטעט האָבען געהאלטען תמיד אין איין שטייגען.

אין דער צייט פון זיין טריאומף־אויפענטהאלט אין לאָנדאָן, אין יאָהר 1815, וואו מען האָט איהם באַהרט ניט נאָר אלס פּאָעט, נאָר אויך אלס פּאטריאָט, אלס עהרענבירגער פון עדינבורג, וואָס האָט זיך באקאנט געמאכט דורך זיין פייערדגיען האס קעגען נאפּאָלעאָן, דאמאלס האָט ער באַזוכט דעם פּרינץ־רעגענט און יע־נער האָט איהם אנגלאדען מיט גנאָד־באַווייזען. מען דערצעהלט פון יענעם באַזוך אן אנעקדאָט, וואָס גיט אין דערזעלבער צייט א באגריף פון דער שארפזיניגקייט מיט וועלכער דער טראָנפּאָלגער פלענט אויף א קורצער צייט געווינען מענשען פּאר זיך. בייִם פּרינץ־רעגענט איז געווען פּארזאמלט אן אבענד־געזעלשאפט און סקאָט אלס עהרענגאסט האָט געמוזט האלטען אין איין דערצעהלען; דער פּרינץ האָט מיט פּארשידענע ווערטלאָך געוזכט איהם צו פּאר־נארען ער זאל זיך מודה זיין, אז ער איז דער פּארפאסער פון די וועווערלי־ראָמאַנען. סקאָט האָט זיך די נאַנצע צייט געשיקט

שען, פאַר סער וואַלטער סקאט, אונזער גרויסען לאַנדסמאַן!" די סאַלדאטען האָבען געענטפערט: „סער וואַלטער סקאט! גאָט זאָל איהם בענשען!" אזוי האָט אויך דאָס פראַנצויזישע מיליטער אין אַפריקא אויפגענומען אראָס ווערנע מיט פּויקען, מוזיק און מיט דיזעלבע מיליטערישע צערעמאָניען, וואָס מען גיט געווענליך אן אויבער־גענעראַל. איך קען מיר קיין גרעסערען טריואומף פאר א קינסטלער ניט פאָרשטעלען, ווי אָט אזא מין כבוד פון׳ם פּראָסטען פאָלק.

אין יאָהר 1826 איז איינגעטרעטען א קריזים אינ׳ם לעבען פון׳ם דיכטער. די בוכהענדלער־פירמא באַלאַנטין, פון וועלכער ער איז געווען א שותף, האָט באַנקראָטירט און עם האָט זיך ארויסגעוויזען צום ערשטוינען פון וואַלטער סקאט, וואָס איז אין זיינע פריוואט־אַנגעלעגענהייטען געווען אויסערסט עקאָנאָמיש און גע־וויסענהאפט, אז די חובות זיינען ניט קיין קלענערע סומע ווי 17,000 פונט שטערלינג. ער האָט מיט העלדישקייט געטראָגען זיין אומגליק. די קעניגליכע באַנק האָט צו איהם געשיקט א דע־פּוטאציע וואָס האָט איהם אין איהר נאָמען ערקלערט, אז זי איז איהם נרייט צו דינען אין יעדער באציהונג. ער האָט זיך אָפּגע־זאָגט דערפון. אַנאַנים האָט איהם אימיצער אָנגעבאָטען 30,000 פונט און אויך דערפון האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. ער האָט העלדען־מוטיג באשלאָסען צו מאַכען דעם פּאַרצווייפעלטען פּאַרזוך, צו באַצאָהלען די גרויסע חובות מיט דער איינקומפט פון זיין פּעדער און ניט צו רוהען ביז ער וועט ניט נאכקומען אלע פליכטען, וואָס דער לייכטזין און די אומאַרדנונג פון אנדערע האָבען ארויפגעלעגט אויף זיינע שולטערען. עס פאַרשטעהט זיך אָבער שוין פון זיך אליין, אז דער וועלט פון זיינע שאַפונגען האָבען פון איצט אָן אָנ־געפאַנגען צו זינקען. דער אומגליקליכער שריפטשטעלער האָט אונטערשריבען קאָנטראָקטען וועגען ביכער — אזוי פיעל און אזוי פיעל ביכער יעדען יאָהר צו־צושטעלען — וואָס ער האָט נאָך ניט געוואוסט זייער אינהאלט, יא, אפילו זייער נאָמען ניט.

גראד אין יענער אומגליקליכער צייט, א פאַר חדשים נאָכ׳ן באנקראָט, האָט ער פאַרלוירען זיין היים־געליעבטע פרוי. זיינע נעשעפטען האָבען איהם אפילו ניט ערלויבט צו זיצען ביי איהר

שידענע טראַכטען און זיטען און וועגען דער האַרטקייט, מיט וועל־כער זיי ווערען דאַרט באַהאַנדעלט. דאָס איז פּאַר סקאָט'ן געגוג געווען אום צו קענען אויפ'ן יסוד פון דעם אויספיהרען די הערליכע שילדערונג פון יצחק און רבקה. אויב ער איז אין זיין פּריוואַט־לעבען געווען זעהר באַשרענקט בנוגע צו דער פּראַגע וועגען פּאָלי־טישע רעכט פּאַר די קאָנפעסיאָנען, וואָס זיינען ניט מיט דער קירך, מאַכט איהם אלס דיכטער נאָך מעהר עהרע דער פּאָקט, אז ער האָט אָהן שום פּאַראורטיילען געגומען א אידישע פּרוי אלס העלדין פון זיין ראָמאַן און זי אויסגעשטאַט מיט אזעלכע הויכע אידעאַלען און מיט נאַטור־אמת'ער שעהנקייט.

אין יאָהר 1823 האָט סקאָט אָנגעשריבען „קוועַנטין דיור־וואַרד". מיט אָט דעם ווערק טרעט דער דיכטער דאָס ערשטע מאָל אויף אויף פּרעמדער ערד און דאָס האָט צו זיין באַריהמטקייט אין ענגלאַנד נאָך צוגעבראַכט די באַריהמטקייט אין פּראַנקרייך, דייטש־לאַנד און איטאַליען. די טאַגביכער פון'ס הער סקענע איבער זיין רייזע אין פּראַנקרייך זיינען געווען געגוג פּאַר סקאָט אום צו געבען זיין דיכטונג אזא וואונדערפולע פּאַרם.

זיין נאָמען איז איצט באַקאַנט געווען אלעמען אפילו די אייג־נעבילדעטסטע פון זיינע לאַנדסלייט. אין דער צייט פון דער שרעק־ליכער ענגשאַפט אין לאַנדאָן ביים קרוינונגס־יום־טוב, איז דער דיכ־טער געשטאַנען אין גפאַהר מיט זיין לעבען, באַזונדערם איבער זיין לאהמען פוס. אויף א פּלאַץ וואו עס האָבען זיך ווי א וואַנד אויסגעשטעלט א רייה שאטלענדישע נאַרדע־דראַגאַנער, האָט זיך סקאָט געווענדט צו אייגעם פון די אונטעראָפיצירען און איהם בע־בעטען ער זאל איהם לאָזען שטעהען אויפ'ן פּרייען פּלאַץ הינטער'ן רעגימענט. דער מאַן האָט איהם קורץ געענטפערט, אז ער האָט א שטרענגען באַפעהל און קען עס דערפאַר פּאַר איהם ניט טון. אין'ם זעלביגען אויגענבליק האָט אייגער פון די באַגליטער פון'ם דיכטער, וויל ער האָט דערזעהן א מאַסע מענשען געהן, אויסגערופען: „סער וואלטער סקאָט, גיט אַכט!" ווי נאָר דער דראַגאַנער האָט דערי־הערט דעם נאָמען, האָט ער אויסגעשריען: „וואָס? סער וואלטער סקאָט! פּאַר איהם איז אומעטום א וועג!" און וועגדעניג זיך צו זיינע קאַמעראדען האָט ער א זאַג געטאָן: „מאַכט פּלאַץ, מע־

בילדליכע אויסדרוקען, ער האָט דאָך אויך מיט פּאַרגעניגען אָנגענומען ביידאַנ׳ס ווידמונג פון זיין „קין". ער האָט אין רעליגיעזער ווי אויך אין פּאָליטישער באציהונג נאָך ניט דערגרייכט די באַפּריאונג פון דער פּערזענלעכקייט פון אָט די צופעלליגע טראַדיציעס, אין וועלכע מען האָט זי געבונדען פון קליינערהייט אָן. אויך אין דער באציהונג האָט ער איבערגעלאָזט דעם אינגערן דיכטער־דור אן אונגעלעזטע, אָבער דורכ׳ן גאנג פון דער געשיכטע דיטלאַך אָנגעזייכענטע אויפנאבע.

וועו מיר באטראכטען פון׳ם שטאַנדפונקט פון אונזער צייט רי צווייטע פּעריאָדע פון זיין דיכטונג, די פּראָזאַ־פּעריאָדע און די גאנצע לאַנגע קייט פון ראַמאַנען, איז עס אונז ניט מעגליך זי צו זעהן אינ׳ם זעלביגען ליכט אין וועלכען זי איז ערשינען זייענען צייט־גענאָסען. מיר באַגרייפען, אז אָט די ראַמאַנען האָבען זיי געמוזט צופרידענשטעלען, וויל וויי מיר וויסען האָבען זיי קיינמאל ניט אַרויסגערופען קיין אונצופרידענהייט הן פון דער דיכטערישער הן פון דער מאַראַלישער זייט און נאָך תמיד מיט פּרייד באַגריסט געוואָרען. דאָס אליין איז די סבה פּאר וואָס זיי זיינען פּאר אונז וויניגער אינטערעסאַנט. מען קען אין די מאַדערנע ליטעראַטורען אָהן איבערטרייבונג עם באטראכטען אלס א געזעץ, אז א שריפטשטעלער מוז וועניגסטענס פון איין דור פון זיינע צייטגענאָסען פּאַראורטיילט און אלס אונמאַראַליש באטראכט ווערען, אויב ניט, קומט ער ארוים פּאר׳ן נעקסטען דור צו לאַנגווייליג באגרעניצט. די חסרונות פון סקאט׳ס ראַמאַנען וואַרפען זיך אונז אין די אויגען. זיי געפעלען די לעזער דורך דער גוטער כאַראַקטער־צייכנונג און די לעבעדיגקייט פון די דיאַלאָגען; אָבער זיי באַפּרידיגען ניט דעם פּארשטאַנד, זיי אפעלירען ניט שטארק צום גפיהל, זיי דערוועקען אפילו ניט קיין נייגעריגקייט. זיי זיינען אינגאנצען נשמה אָבער אָהן אידעאל.

מיר פיהלען, אז סקאט האָט זיך געמאכט אן אויפגאבע צו דערהאלטען אָט דעם אינטערעס פּאר שאַטלאנד, וועלכען מעקפּערסאָן בורנס האָבען אויפגעוועקט אינ׳ם לעזער. דערפּאר שרייבט ער אזוי, אז ער זאל ניט אָפּשטויסען פון זיך אפילו דעם באשרענקטעסטען לעזער. ער, וועמען עם האָט געפעהלט דער קינסטלער־

שטאַרב־בעט. ער האָט געהאַלטען אין אײַן שרײבען — א האַלבען באַנד פון׳ם ראָמאַן „וואודסטאק" אין פיער טעג! — און די קרע־ריטאָרען האָבען איהם־געשטורמט פון אַלע זײטען. וואָלטער סקאָט, וועמעס הויז עס איז געווען כסדר פול מיט געסט, האָט איצט גע־פיהרט אן אײנזאָם לעבען. קאָפיטאַן באזיל האַל שילדערט דעם שווערען אײנדרוק, וואָס דער לעצטער באזוך ביים דיכטער האָט אויף איהם געמאַכט, וועו ער האָט געזעהן, אז סקאָט וואָס איז כסדר געזעסען ביים טיש אָקעגען זיין פרוי מיט קרובים און פרעמדע ארומגערינגעלט, האָט זיך איצט געזעצט גאַנץ אַליין צו א טיש, וואָס איז געגרייט פאַר איינעם.

ער האָט געמאַכט עטליכע רייזען, צווישען זיי איינע אויך קיין פאַריז, צוליעב אַרכיוו־אַרבייט. דאָרט האָט איהם א דעפוטאַציע פון פאַריזער העגדלערינען דערלאַנגט א ריעזען־בוקעט. ער האָט אַרויסגעגעבען א געזאַמט־אויסגאַבע פון זיינע ווערק — דער פאַר־קויף פון די ערשטע ניין בענד איז געווען 35,000 עקזעמפלאַרען א מאָנאַט — אזוי האָט ער באַצאָהלט א טייל פון זיינע חובות. מיט טרויער האָט ער צוגעזעהן ווי ענגלאַנד געהט אויף ווענ פון רע־פאָרם — אין יאָהר 1830 האָט ער זיך אויסגעדריקט: „ענגלאַנד איז מעהר ניט קיין פלאַץ פאַר עהרליכע מענשען, זייט אָט די רע־פאָרמען פארשפרייטען זיך דאָ." קראַנק און שוואַך, מיט א טייל־ווייזער לעהמונג פון׳ם פנים, האָט ער געמאַכט זיין לעצטע רייזע קיין אויסלאַנד, וואו ער האָט נאָך אין נעאפעל געזאַמעלט אלע אַלט־איטאַליענישע באַלאַדען און לידער, וואָס ער האָט נאָר געקענט באקומען. נאָך מעהר קראַנק האָט ער אונטערגענומען זיין רייזע צוריק אהיים אום אין זיין פאטערלאַנד צו שטאַרבען און איז גע־שטאַרבען אין סעפטעמבער 1862, א האַלב יאָהר נאָך געטע׳ם טויט. ער איז זיין גאַנץ לעבען א ראַציאָנאַליסטיש־גלויביגער און איז פון דער מוטיגער ערפאָהרונגס־ווייסענשאפט פון זיין יאָהרהונדערט נאָר ניט באאיינפלוסט געווארען. אין יאָהר 1825 האָט ער אמאל א זאָג געטאָן: „איך האָף, אז וועניג מענשען לייקענען די עקזיסטענץ פון גאָט; יא, איך גלויב, אז קיינער האָט נאָך אזא עקעלהאפטע מיי־נונג קיינמאל ניט געהאט!" ער האָט פון דעסטוועגען צוגעגעבען, אז דער פייער פון׳ם גיהנום און די מוזיק פון די הימלען זיינען נאָר

ביי א דיכטער, וואָס האָט ניט געהאט דעם פּאַרלאַנג זיך צוזאמענ־צונעמען אוֹן זיך בכלל ניט געשטעלט קיין שום פּאַדערונגען בנוגע קורצקייט. נאָך קלענערע פּאַדערונגען שטעלט ער דעם לעזער בנוגע צו אויפמערקזאמקייט אוֹן פייִנהייט פון אויפפאסונג. ער חזר׳ט זיך איבער אוֹן לאָזט זייַנע פערזאָנען זיך איבער׳חזר׳ן; ער רעדט אלייַן אריין אינ׳ם מיטען פון דער ערצעהלונג; ער באַגנוגענט זיך ניט דערמיט, אז זייַנע פּערזאָנען זאָלען האָבן א באַשטימטען כאַראַקטער, נאָר ער לאָזט זיי, וועו מ׳באַדאַרף, אלייַן אָפּגעבן רעכענשאפט איבער זייער כאַראַקטער דורך אויסרופונגען ווי, למשל: „איך רעד איצט רוהיג, כאָטש דאָס פּאסט נאָר ניט צו מיין כאַראַקטער", אדער דורך רעפלעקסן, וואו די, וואָס רעדען, טייטשען אלייַן אוים די מאַראַל פון זייערע שלעכטע מעשים, כדי דער לעזער זאָל דאָס ניט פּאַרזעהען אוֹן חלילה פּאַרפיהרט ווערען. (נעמט למשל די וידוי פון געאָרג סטאנטאן צו זשעני צינס, א מוסטער פון שלעכטען סטיל אוֹן פאלשער פסיכאָלאָגיע) ביי אזעלכע גרויסע חסרונות אין די איינצעלהייטען ווערט שוין די זאך ניט בעסער דערפון, וואָס די גרונד־שטריכען פון דער קאָמפּאָזיציע אין די בעסטע ראָמאַנען איז זעהר גוט אוֹן שלייסען זיך צוזאמען צו איינער אָדער מעהרערע גרויסע דראַמאַטישע קאטאסטראָפען. א וועדק, וואָס זאָל אָנהאַלטען א באַדייטונג פּאַר א גאַנצען יאָהר־הונדערט, מוז ניט נאָר זיין פּאָעטיש, נאָר עס מוז אין יעדען אויס־צעלנעם פונקט זיין קינסטלעריש אויסגעאַרבייט. סקאט אָבער, האָט פון דעם מאָמענט, וואָס ער האָט אָנגעפאַנגען שרייבען פּראָזא, קיינמאָל דערצו קיין צייט ניט געהאט. אפילו די דראַמאַטישע סצענע, וואָס סקאט האָט וועו עס איז אָנגעשריבען, די הערליכע אוֹן פאקענדיגע געריכטס־סצענע אינ׳ם „געפענגעניש פון עדינ־בורג", וואו זשעני מוז מיט הארצקלעמעניש אָבער מיט ליעבע צום אמת עדות זאָגען קעגען איהר אייגענער שוועסטער, אָט די סצענע פּאַרלירט די העלפט פון איהר ווירקונג דורך די בריייטקייט אוֹן נאכלעסיגקייט מיט וועלכער זי וועדט דערצעהלט. פון טאמאס מאר׳ס מעמוארען וועדען מיר געווואָהר, אז דער הויפּט־אינהאלט זוֹנ׳ם בוך: דאָס יונגע מיידעל, וואָס וויל ניט עדות זאָגען אין געריכט פּאַר איהר שוועסטער אוֹן מאכט נאכדעם א לאַנג רייזע

חוש, רערט פונ׳ם נעשלעכטס־פארהעלטעניש אזוי פאַרזיכטיג, אז עראטישע שילדערונגען זיינען כמעט ווי אויסגעשלאָסען. ער, וועמען די מאַראל איז וויכטיגער אלס די ליעבע צו דער קונסט, שטעלט פאר די אלטע צייטען מיט אזא שטארקער אפשוואכונג פון זייערע ברוטאלע עלעמענטען, אז דער היסטאָרישער אמת ליידט הערפון אין א הויכען גראד. די ליטעראַרישע פאַרם, וואָס ער האָט איינגעפיהרט און וואָס האָט באַדייט אזא גרויסען פאַרטשריט אקעגען די עלטערע ראַמאַנען, איז פאר אונזער צייט שוין צו אלט. מען האָט אומעטום אין אייראָפּא איינגעגעזעהן, אז דער היסטאָרישער ראַמאַן מיט אלע זיינע מעלות איז דאָך אן אונרעכטע פאַרם. דער היסטאָרישער ראַמאַן איז אזוי אננעלאָדען מיט היסטאָרישע פאקטען, אז עס שטערט אינגאנצען דער פאָעטישער ענטוויקלונג און אין הערזעלבער צייט איז ער בנוגע צו דער פאָעטישער באַנוצונג פון׳ם היסטאָרישען מאטעריאל אזוי פריי, אז דאָס צוואמענטרעפען פון פאָעזיע און געשיכטע געשעהט אויף א גאנץ אונהארמאָנישער ארט. עס ווירקט גאנץ אונאנגענעהם די ארט, ווי אזוי אינ׳ם צענטען קאפיטל, דריטען טייל פון „דעם געפענגעניש פון עדינבורג" עס ווערען צוואמענגעשטעלט די אמת׳ע און אויסגעקלערטע רעפלעקסען פונ׳ם הערצאָג פון ארגיל. דערצו איז אונז נאָך אין דער לעצטער צייט קלאָר געווארען, אז די ראַמאַן־בילדער פון דער אלטער צייט זיינען גאנץ ווייט פון די ווירקליכע היסטאָרישע בילדער; מיר ווייסען, אז וועג מען זאָל זיי מאָלען אונגעשמינקט אמת, וואָלטען זיי אדער געווען אונפארשטענדליך אדער זיי וואָלטען גאָר קיין סימפאטיע ניט דערוועקט. כאטש׳ם „טאליסמאן" און „קרייץ־פארהער" זיינען לייה־ביבליאָטעק־ראַמאַנען פון מערכען לענדער און וואונדערליכע פאסירונגען פון די קרייץ־נסיעות, כמעט אזוי אוג׳אמת ווי טאסא׳ס „באפרייטע ירושלים" אבער פארפאסט מיט א סך א קלענערען פאָעטישען טאלאַנט און אָהן טאסא׳ס קינסטלערישער געווייסענהאפטיגקייט און אויספיהרונג אין סטיל.

ווי האָט עס דען געקענט זיין אנדערש ביי א דיכטער, וואָס האָט אזוי ווי סקאט געשריבען און ניט געהאט דעם מינדעסטען פארלאנג דאָס געשריבענע דורכצולעזען אדער אויסצובעסערן;

בלייבען אימבאַריהרט פונ׳ם ענטוויקלונגס־גאנג פון דער מאָדער־
נער וויסענשאפט. ווייל ער האָט ניט, ווי בייראן, געקענט דורך
אינטואיציע קומען דאַרויף וואָס די וויסענשאפט זוכט און שטעלט
פעסט, האָבען זיך דערפאַר די געביל̈דעטע צוריקגעהאַלטען פון
זיינע ווערק און זיי זיינען פאַרבליבען נאָר פאַר די לעזער, וואָס זוכען
אינטערהאַלטונגס־לעקטורע, אָדער וועלן די געביל̈דעטע האָבען שיין
יאָ געקויפט זיינע ווערק, האָבען זיי זיי איינגעבונדען — כדי זיי
אויפצוגעבען זייערע זיהן, טעכטער, פליסעניקעס, און פלימעניצעס
אלס געבורטס־טאָג אָדער קאָנפירמאַציאָנס־מתנות. דער דיכטער,
וואָס האָט אין ציוויליזען אין דריטען יאָהר־צעהנדליג פון אונזער
יאָהר־הונדערט באַהערשט דעם ליטעראַרישען מאַרק; דער דיכ־
טער, וואָס האָט באַאיינפלוסט גאַנץ איראָפּא און האָט געפונען
אין פראַנקרייך אויפלבע נאָכאַהמער ווי מערימע, הוגא און דעם
עלטערען דומא (די מישקעטירען); וואָס האָט אין איטאַליען אזא
תלמיד ווי מאַנצאַצאַני; וואָס האָט אין דייטשלאַנד אויפלבע
גלייכגעזינטע ווי פיקע אין אלעקסים, אין דענעמארק — באַוואונ׳
דער־ער; תלמידים ווי פאַוויל מיללער, אינגעמאַן און הויך, אָט
דער דיכטער איז דורך די שוויינגדינע אָבער לער־רייכע קריטיק
פון אונזער צייט געוואָרען דער ליבלינגס־דיכטער פון פערצעהן־
יעהרינע אינגלאַנד אין מיידלאַך; א דיכטער, וועמען יעדער דער־
וואקסענער ה א ט געליייענט, אָבער וועמען קיין דערוואקסענער
לייענט.

כדי צו בעטען פאַר איהר באַגנאַדיגונג, אז אָט די געשיכטע איז אַן אמת'ע פאַסירונג, פון וועלכער סקאט האָט זיך דערוואוסט דורך אן אַנאָנימען בריעף. ער האָט געהאט דעם שארפסטען קוק פאַר דער זיטליכער שענקויט פון אָט דער פאַסירונג, אָבער א זעהר שוואכען בליק פאַר איהר דראַמאַטישען כאראקטער. וואָלט סקאט געווען געהאט נאָר האַלב אזוי פיעל טאלאנט ווי ער האָט געהאט און אויף דעם ארט צווישן מאָל אזוי פיעל בילדונג און זעלבסט־קריטיק, וואָלט ער אמת ניט אָנגעמאכט אזא רעש מיט זיך, אָבער זיינע ווערק וואָלטען געווען פון א פיעל העכערען און לענגער־אַנהאַלטענדיגען כאראקטער *)

ער אַליין פיהלט, אז דאָס אויספעהלען פון בילדונג האָט איהם אָפגעהאַלטען דערפון צו דערגרייכען דאָס העכסטע אידי'ן געביעט פון דער דיכט־קונסט. אין זיין טאָג־בוך געפינען מיר א קלייעם מערקווירדיגען רעזום פון זיין לעבען: „ווי מערקווירדיג מיין לעבען האָט זיך צוזאַמענגעשטעלט! מיין בילדונג איז האַלב, מיין וויסענשאפטליכע ערציהונג איז פאַרנאכלעסיגט אַדער איבערגעלאָזט צו מיר אַליין. אַווי אַרום האָב איך מיך א לאנגע צייט געשמאָפט מיט נארישע זאכען און בין דערבאַר ניט אַנערקענט געווארען פון מיינע צייטגענאָסען. דאָך האָב איך מיך דערהויבען דערצו, אז מען האָט מיך געהאַלטען פאַר א קלוגען צו דער שאנד בין די, וואָס חאָבען מיך געהאַלטען פאַר א בעל־חלומות. און איצט מיז איך מיט א צושאָסענעם פליגעל ארונטערפאַלען פון דער הויכקייט פון מיין שטאָלץ נאָר דערפאר, וואָס עס איז אויסגעפאַלען דער לאָנדאָנער בערוץ משוגע צו ווערען און איך אַרומער בכבוד'יגער לייב מוז איצט ליידען צרות פון די בערען און די אָקסען!" א מאַדערנער פאָעט אינ'ם איצטיגען יאהרהונדערט קען ניט אונבאשטראפט

*) עס ווייזט אויס, אז ער האָט פון בילדער־קונסט גאָר ניט געוואוסט. כדי ארויסצובערעגען א בילד פון אַלטען פורטאַנער אינ'ם „געפענגעניש פון עדינבורג" מאַכט ער עס אויף אַן אימגעלומפערטען אופן: „עס איז געווען א בילד, וואו עס שוינט, אז רעמבראנדט האָט געמאָלען די ליכטיגע זייטען, אָבער טיקע־אנדזשעלא'ס לעבענס־פולער, קרעפטיגער פינזעל האָט אויסגעפיהרט די שארפע קאנטור."

ביזט ניט געווען די ערשטע מאכט אין דער וועלט, אזוי ביזט דו אויך ניט די לעצטע און קענסט אויך די לעצטע ניט זיין. דו ביזט ניט דער אנפאנג און ביזט ניט דאָס ענדע. פונ׳ם כאָאָס און פון דער פינסטערניש איז ארויסגעקומען דאָס ליכט, די ערשטע פרוכט פונ׳ם אינערליכן קאמף, וואָס איז רייף געוואָרען צוליעב וואונ־דערליכע צוועקען. עס איז געקומען די שעה פון רייפקייט, מיט איהר איז נעקומען דאָס ליכט וואָס האָט שאפענדיג געווירקט אויפ׳ן באשעפער אליין און אזוי ארום איז דער נאנצער שטאָף באלעבט געוואָרען. צו יענער צייט האָבען זיך אונזערע עלטערען, דער הימעל און די ערד, באוויזען. דאמאלס האָסט דו, דער בכור, און מיר, דאָס ריזען־נעשלעכט, אויף דער וועלט. איצט אָפענבארט זיך פאר אונז דער וועג פון אמת, אויף וועלכען עס איז שווער צו נעהען. א, נארישקייטען! דאָס העכסטע פון הויכקייט איז צו קוקען מיט מוט דעם נאקעטען אמת און דעם ביטערען שיקזאל אין די אויגען. מערקט אייך! אזוי ווי די ערד און דער הימעל זיינען שענער ווי די פינסטערניש און דער כאָאָס, וואָס האָט אמאל נעהערשט; אזוי ווי מיר וואָס מיר זיינען שענע אין פארמען און שטריכען, וואָס מיר זיינען פרייע אין וויליען און האנדלונג אוך דאָך ענג מיט אנאנד פארבונדען דורך נעזעליגקייט, וואָס מיר האָ־בען נאָך א סך אנדערע צייכען פון שענערען לעבען, האָבען שענער נעמאכט די ערד און דעם הימעל, אזוי קומט נאָך אונז נאָך א מעהר־פרישערע פאלקאמענהייט, א בעסערע און שענערע מאכט. זיי זיינען טאקע פון אונז באשאפען נעוואָרען. אבער זיי וועלען אונז באזיגען אזוי ווי מיר האָבען זיגרייך בייגעקומען די פינ־סטערניש. מיר וועלען דאָ ניט מעהר אונטערוואַרפען ווי דער כאָאָס איז אונז אונטערוואָרפען נעוואָרען. ווי אזוי? איז די ערד אין כעם אויפ׳ן וואלד, וועלכען זי האָט ערנעהרט און ערנעהרט איהם נאָך איצט, דערפאר וואָס ער איז שענער פון איהר? פאר־גינט די ערד ניט די הערשאפט דעם גרינעם פלוין? און איז דער בוים מקנא דער טויב, וואָס האָט שענע ווייסע פליגעל און קען אומעטום ארומפליהען? מיר זיינען נעגליכען צו׳ן אָט די בוימער אין וואלד. אונזערע צווייגען האָבען ניט אויסגעכאוועט קיין איינזאמע בלייכע טויבען נאָר גאלד־נעפעדערטע אדלערס, וואָס

11.

דער אוניווערסאַלער סענסואַליזם. — קיטס.

אינ'ם וואונדערבארען געדיכט־פראגמענט פון קיט'ס „היפּעריאן" קומט פאר א סצענע, וואו דאס גאנצע געטער־געשלעכט ליגט באזיגט אין א טיפער פעלזען־הייל אונטער דער ערד. מען האלט אפ א בראטונג און דער גאט פון די טיטאנען, דער אלטער סאטורן, ענדיגט זיין מוטלאָזע רעדע מיט פאלגענדע ווערטער:

„איהר זענט דאָ באזיגטע, אויסגעלאכטע, געשלאָגענע, טיטאנען! וועלכע זאָג אייך: „שטעהט אויף!" קרעכצט איהר. וועלכע זאָג אייך: „רעמיטיגט אייך!" קרעכצט איהר. וואָס קען אין דען טאָן? א, גרויסע הימלען! א, אונדערגרייכבארער פאטער! וואָס קען איך טאָן? זאָגט מיר, איהר אלע, ברידער געטער, ווי אזוי זאָלען מיר קעמפען, ווי אזוי זאָלען מיר שטיל אונזערן צארן?" (פראָזא — דער איבערזעצער).

צו אלער ערשט שטעלט זיך אויף אצאאנוס, דער נאכדענקענדיגער, געדאנקען־פולער גאט פון'ם ים, ער שאקעלט זיינע איצט טרוקענע לאקען, פאנגט אן צו מורמלען ווי א קינד פונקט ווי ער וואלט נאכגעאמט דעם זאמד וועמען דער ים־שוים פאטשט און עצה'ט זיינע גענאסען, וואס זיינען איצט אזוי לידענשאפטליך אויפגערעגט זיך צו טרייסטען מיט'ן געדאנק, אז זיי זיינען באזיגט געווארען פון'ם נאטור־געזעץ און ניט דורך די קראפט פון'ם דונער אדער פון יופיטער.

„גרויסער סאטורן! דו האסט די גאנצע אטאמען־וועלט נעזעהען, דאך וויי דו ביזט א קעניג און דערפאר איז צו מיר דיין אויבערהערשאפט בלינד, איז פאר דיר א סוד געבליבען איין וועג, דורך וועלכען איך בין געקומען צום אייביגען אמת. אזוי ווי דו

איך האָב נעזונגען און אזוי דאָס פייפען פון׳ם מושעל געלאָזט געהן האָט זיך פון יענער זייט פון א וואַלדיגען אינזעל דורכ׳ן שפּיעלען פון׳ם ווינד דערטראָגען צו מיר א צויבער־קלאַנג, וואָס האָט מיר פּאַרטויבט די אויערן מיט זיין זיסקייט. איך האָב אַוועקגעוואַרפען די מושעל אויפ׳ן זאַמד און א כוואַליע האָט זי אָנגעפילט מיט וואַסער, פונקט ווי מיינע אלע חושים זיינען געווען פול פון דער שהנער מעלאָדיע. אין יעדען קלאַנג איז געווען א טויט פאר די לעבעדיגע, אין יעדען שטראָם פון ענטציקטע טענער, וואָס האָבען געקלונגען ווי פערל, וואָס שיטען זיך, ווען עס צורייסט זיך פלוצלינג דער שנור אויף וועלכען זיי האַלטען זיך. און דאָן איז געקומען נאָך א ליד און נאָך א ליד, אזוי ווי פליהענדיגע טויבען, וועמעס פליגעל עם זיינען ניט קיין פעדערען נאָר מוזיקאַלישע טענער. און דאָס האָט מיך קראַנק געמאַכט פאר גליק און טרויעריגקייט. מיין טרויער איז שטאַרקער געווען, איך האָב מיר פאַרשטעלט די באַרוישטע אויערען. אָבער דורך מיינע ציטערדיגע הענד האָט זיך דורכגעריסען א שטים, נאָך א פיעל זיסערע, ווי די פריהערדיגע מעלאָדיען און איך האָב געהערט: „אפאלא, דער ליכטיגער, אינגער גאָט, אפאלא! איך בין אנטלאָפען אָבער מיר איז נאָכגעלאָפען די שטים: אפאלא!" (פראָזא — דער איבערז.)

קיטס האָט מעהר אין ערגיץ ניט אָנגעשריבען אזא שעהנע שטעלע ווי אָט די. און זי איז פונקט אזוי געדאַנקען־טיף ווי שעהן. איך שטעל דאָס פון אָנפאַנג ניט נאָר אלס א פּראָבע פון דער גרויסקייט און שטאַרקייט פון זיין פאָעזיע נאָר אלס אן אנלייטונג צו זיין אויפטרעטען און אויך צום אויפטרעטען פון׳ם גאַנצען אינגערען דיכטער־גענלעכט, נאָכדעם ווי די זעע־שול און סקאָט האָבען אריינבאקומען דעם דיכטער־סצעפּטער אין זייערע הענד. אין נאמען פון די הערשענדע געטער באַטראַכט זיך דער מענשען־גייסט כסדר פּאַראורטיילט צו אונבאַוועגליכקייט און שטילשטאַנד. דער פּאַרטשריט האָט פאַרלאַנגט א טראָן־איבערביט. וואַרדסוואָרט און סקאט זיינען נעגליכען צו די שטאַרקע טעטאַנען־געטער, וועמעס גלאַנץ עס איז בלייך געוואָרען אין די אויגען פון׳ם אינגען דור און קיטס איז דער שטראַהלענדיגער פליגעל, וואָס פליהט אוועק פון וואַרדסוואָרט׳ס אלטען־בלעטערינגען דעמב און שווינגט זיך אין דער

שוועבען אין זייער שענקייט הויך איבער אונז און דערפאר מוזען זיי רעגירען: ווייל עס איז אן אייביג געזעץ. אז ווער ס'איז דער ערשטער אין שענקייט דער איז אויך דער ערשטער אין מאכט. יאָ, אָט דאָס געזעץ קען פיהרען דערצו, אז אונזערע באזיגער זאָלען דורך אנאנדער מוזען קלאָגען אזוי ווי מיר קלאָגען איצט דורך זיי. האָט איהר געזעהען דעם יונגען ים־גאָט, וואָס האָט פארנומען מיין טראָן? האָט איהר זיין פנים אָנגעקוקט? האָט איהר געזעהען זיין שענעם שפּאָן מיט די שענע פליגעל־פערד, וואָס ער האָט זיך צליין געשאפען? איך האָב איהם געזעהן פאָהרענדיג אויף דער אויבערפלאַך פון די שטילע וואסערען מיט אזא שיינעם דיגען גלאנץ אין זיינע אויגען, אז איך האָב מיך געמוזט אָפּגעזעגענען מיט מיין מלוכה". (פּראָזא — דער איב.)

אזוי רעדט אצאנום. און וועז די דערשלאָגענע געטער שווייגען, אפשר וויל אָט די וועלטער האָבען זיי איבערצייגט אָדער וויל זייער וועהטאָג איז דורכדעם נאָך שטארקער געוואָרען, אונטערברעכט דאָס שווייגען די געטין קלימענא, וועמען קיינער האָט נאָר ביז איצט ניט באמערקט, און נעמט זיך פארשעמט, מיט ציטערדיגע לייפען, רעדען און קוקט דערביי רוהיג מיט די אויגען:

„אָ, פאטער! איך בין די קלענסטע דאָ און וויים נאָר דאָס, אז דאָס גאנצע גליק איז אווק, א וועהטאָג האָט זיך אריינגעקליבען אין אונזער הארץ, און איך האָב מורא, ער וועט דאָרט שוין אויף תמיד פארבלייבען. איך וואָלט ניט געוואָלט זאָגען שלעכט נביאות, אָבער לאָזט מיך מיין זאָרג אויסדערצעהלען, לאָזט מיך אייך זאָגען, וואָס איך האָב געהערט און מיט ביטערע טרערען געקומען צום באוואוסטזיין, אז מיר האָבען פארלוירען אלע האָפענונגען. איך בין געשטאנען אויף א שעהנעם ברעג וואו עס האָבען זיך פון דער טיעפקייט פון לאנד דערטראָגען זיסע דופטען פון שטילקייט, פרידען, בוימער און בלומען. דאָס אלץ איז געווען אזוי פול מיט פרייד ווי איך בין פול מיט ליידען. עס איז געווען צו פיעל פרייד, רייץ און ליעבקייט, אזוי אז עס האָט מיר געריהרט מיין הארץ און איך האָב געוואָלט באקלאָגען די איינזאמקייט מיט קלאָג־לידער פון אונזער לייד. איך האָב אויפגעהויבען א מושעל און געזומען בלאָזען א טרויעריגע מעלאָדיע. אך, מעלאָדיע און ניט מעהר. וויל

פונ׳ם עלטערען דור האָבען איהם ניט געקאָנט. וואַרדסוואָרט, דער אייניציגער עלטערער דיכטער, אויף וועמען קיטס האָט כסדר געקוקט מיט א פיעל גרעסערען יראת הכבוד ווי די אנדערע יונגע האָבען עם געטאָן, — אפילו וואַרדסוואָרט האָט זיך פארהאלטען צו׳ן איהם זעהר קאַלט. וועז קיטס איז אמאָל אין אַן אַבענד ביים מאהלער היידאָן, וואו דער וועטעראָן פון רידאל־מאונט איז געזעסען, אויפגעפאָדערט געוואָרען, איבערצולייענען זיין שעהנעם הימן צו פאָן פונ׳ם ערשטען געזאנג פון זיין „עדימיאָן", האָט דער גרויסע האָריגער דיכטער איהם אויסגעהערט אָהן אונטערברעכונג ביז׳ן סוף און דערנאָך באמערקט: „דאָס איז א שעהן שטיק היידענטום". דאָס איז עס טאקי געווען און דאָס מאכט קיטס׳ן עהרע. אַבער וואַרדסוואָרט האָט זיכער ניט געמיינט מיט זיינע וועָרטער צו שמייכלען. אָט דאָס איז געווען די וויכטיגסטע שטים פון דער אלטער שול. זי האָט נעקלונגען גאנץ הייזעריג. די „קוואַרטערלי רעוויו" און די „בלעקוואוד רעוויו" האָבען אויף א רויהען אופן אויסגעלאכט דעם „עדימיאָן". מען האָט געזאָגט דעם פארפאסער ער זאָל זיך בעסער „צוריקציהען צו זיינע אפטעקאר־ארבייטען", ווייל עס איז דאָך בעסער צו זיין א הונגעריגער אפטעקאר אידער א הונגעריגער פּאָעט. אָט דאָס שטעכען האָט איהם געווים פארוואונדעט און טיף גשמערצט, כאָטש דער יונגער דיכטער האָט זיך אין זיינע בריעף גאנץ רוהיג אויסגעשפראָכען איבער די שענליכע מיסהאנדלונג. עס איז העכסט אומוואַרשיינליך, אז אָט די טראַדיציע וואָס געהט אַרום צווישען די באקאנטע פון קיטס, אז אָט דער ארטיקל האָט געהאט א צושטערענדע ווירקונג אויף זיין געזונדהייטס־צושטאנד, זאָל זיין איננאנצען אן אויסגעטראַכטע. דורך אן ארטיקל, ווי עס הייסט ביי בייראָן אין „דאָן זשואָן" איז קיטס נאַטירליך ניט געגאנגען פון דער וועלט און זיינע אויסערונגען באוויזען אויף יעדען פאל גאנץ נעגוג וואָס פאר א טיפע פאראכטונג ער האָט געהאט צו׳ן אָט די דערמאָנטע אָפשפעטונגען פון זיין קונסט און זיין פערזענליכקייט; אַבער דער אמת איז געווען שטארק עמפינדליך און זיין קערפער האָט געטראָגען אין זיך די קערנדלאך פון טויט. קיין וואונדער ניט, וואָס אזעלכע שענדליכע אנגריפען פון דרויסען האָבען געקענט ערשיטערען אָט

לופט. איז דען ביראָן ניט געווען דער נייער ים־נאָט, וואָס האָט זיך דורכגעטראָגען איבער לייִדענשאפטס־וואָסערען מיט אזא גלאַנץ אין זיינע אויגען, אז ער האָט געבראכט דעם גרעסטען דיכטער זשעני פון זיין צייט דערצו זיך אָפּצוזאָגען פון זיין מלוכה, וויל ער איז געווען זיכער, אז ער וועט דעם וועט־קאמף ניט קענען ביישטעהן? און קלינגען ניט שעלי׳ם מעלאָדיען אזוי פאר׳שכור׳נ־דיג זים און אונערהערט שטארק אין דער לופט, אז זיי דרינגען נאָך היינט אריין אומעטום, כאָטש מען פארשטעלט זיך די אויערען, ווי קלימענע, און מען וויל ניט הערען די נייע טענער? עס העלפט אָבער גאָר ניט, וויל פון אלע זייטען הערען מיר איצט די שטים: „אפאלא, דער ליכטיגער אינגער גאָט, אפאלא!"

די אלטע געטער האָבען, ווי אין געריכט, גענומען פארשידענע שטעלונגען. סקאט, דער עדעלסטער פון אלע, האָט, ווי מיר האָבען געזעהן, ארונטערגענומען זיין פאָהן פאר בייראָן מיט אזוי פיעל עדעלקייט און אזוי פיעל מילדקייט, אז דאָס ברייגט איהם איין נאָך א קראַנץ צו די פיעלע קרענץ, וואָס ער האָט געהאט; וואַרדסוואָרט האָט זיך מיט כעס צוריקגעצויגען צו זיינע זעהן מיט א פלאניאטס־באשולדיגונג אויף זיינע ליפען; סאוטיי האָט געשפּיגען מיט גיפט און גאל — אין דערזעלבער צייט האָבען די נייע אינגע געטער פארנעמען זייערע טראָנען און ארומגערינגעלט מיט גלאָריע־שטראהלען זייערע קעפּ.

קיטס איז געווען דער אינגסטער פון אלע און איז געווען אויסגעשטאט מיט אייגענטימליכע אייגענשאפטען און מיט אן אייגענעם לאַנד, אין וועלכען קיינער האָט פארזוכט אייניצוגרייפען. ער איז איינער פון די פיעלע ביישפיעלען דערפון, וויי עס קענען זיך, אין גראָבע, אויסערע פארהעלטענישען און אין שלעכטע אומשטענדען, ענטוויקלען די פיינסטע און זעלטענסטע ארגאַניזמען. אט דער בחור׳ל, וואָס איז געשטאָרבען ניט עלטער פון 27 יאָהר, האָט דאָך איבערגעלאָזט אזעלכע מייסטערווערק וואָס קיינער, ווער עס האָט זיי נאָר געלייענט קען זיי ניט פארגעסען. און שעלי האָט אין זיין „אדאניאס" אריינגענומען קיטס צוויישען זיינע שטערען. קיטס איז געווען דער זון פון א לאָנדאָנער אנטרייבער ביי א בעל־עגלה און איז ערצויגען געוואָרען אלס אפטעקאר־געזעל. די מייסטען

אויסשליסלעך מיט ליטעראטור. נאָך עטליכע יאָהרען פון צווא־מענלעבען זיך מיט עטליכע יונגע לייט, וועמעס אינטערעסען עם האָבען זיך קאָנצענטרירט אויף ליטעראטור און פּאָעזיע, איז ער קראנק געוואָרען אויף א קראנקהייט וואָס האָט געפיהרט אין קבר אַרײַן זײַן מוטער און יונגערען ברודער. דיזע קראנקהייט האָט זיך ענטוויקעלט אונטער'ן איינפלוס פון שטענדיגע זאָרגען וועגען חיונה און פון דער דריקענדער נויט. זי איז פּאַרשאפט געוואָרען, א דאַנק דער טיפער אין גענענזייטיגער, נאָר צולעב קיט'ס אָריגי־קייט, האָפענונגסלאָזער ליידענשאפט צו א יונגער, ענגלישער פון אָסט־אינדיען פּרוי. צולעב דער קראנקהייט האָט ער געמוזט זיך שיידען מיט זיין געליבטער, אום צו פאָהרען קיין דרום. אין רוים איז ער געשטאָרבען.

באַטראכטענדיג די גאנצע ניט־ליטעראַרישע טייל פון קיט'ס לעבען, נעפינען מיר אין איהר דריי כאראקטעריסטישע שטריכען: די פולע האָפענונגסלאָזיגקייט אין באַצוג צו לעבענס־מיטלען. (ער האָט געטרויט וועגען דרום אַמעריקא, וואוהין ער האָט געהאָפט קומען באַלייטענדיג אלס א דאָקטאָר א רייכען רייזענדען) זיין טיעפע און האָפענונגסלאָזע ליידענשאפט צו „איהר", צו יענער, אָהן וועלכער זיין גאנץ לעבען איז בײַ איהם גאָרניט וועדטה געווען, און ענדליך, די אפּצעהרענדע קראנקהייט.

מים פּאני (אייגענטליך פּרענסים) בראון איז געווען מיט פינף יאָהר איגער פון קיטס'ן — דאָס מיינט, זי איז אלט געווען 18 יאָהר וען ער האָט זיך מיט איהר באקאנט. ער האָט דאמאלס געוואוינט אין וועסטווארט־פּלייס נעבען געמפּשטאדט, אין א גוט, וואָס האָט פּארמאָגט נאָר צווי הייזער אין סעדער פון פּארענט און הינטען. אין איינע פון די הייזער האָט געוואוינט די פאמיליע בראון, א מוטער און א טאָכטער, אין צווייטען — קיטס מיט זיין חבר בראון. דאָ האָט קיטס פּארבראכט דאָס ערשטע האלבע יאָהר פון זיין לעבע אין יוגענדליכען גליק. אין דעצעמבער האָט ער אָנגעהויבען שרייבען „היפּעריאָן". אין יאנואר האָט ער אָנגעהויבען שרייבען „איזאבעלא". אין פאברואר פון יאָהר 1819, דער פרוכטבארסטער מאָנאַט אין זיין לעבען, האָט ער פארפאסט זיין „אָדא צו פּרי־כעיען", „דער אוועגנ פון דער הייליגער אנגעסע" און א טייל פון

דעם אָרגאַניזם, וואָס איז אינערליך געווען פון קראַנקהייט און פון לייַדענשאפט אָנגעגריפען.

קיטס איז געבוירען געוואָרען אין אָקטאָבער 1795; צו נייַן יאָהר האָט ער פאַרלוירען זיין פאָטער; זיין מוטער האָט איהם געשיקט לערנען אין א גוטער שול און צו זיין אונבאשרייבליכען טרויער האָט ער, נאָך אלם אינגער אינגעל, אויך זי פאַרלוירען. אויסערליך האָט ער געמאכט אָט דעם אייַנדרוק, וואס מען האָט געקענט ערוואַרטען, לעזענדיג זיין פאָעזיע. אין צייט ווען דער עטערישער און וויבליכער שעלי האָט געהאט א שלאַנקע, פיינע און שמאַל־בייַנערדיגע געשטאַלט האָט דער זעלבסט־ערדישער און שוועך־פיסיגער קיטס געהאט א צימליך קלייַנעם אונטער־קערפער, א ברייטע, קרעפטיגע ברוסט, שטארקע שולטערען און א טיעפע, ערנסטע שטים. זיין קלייַנער קאָפּ איז געווען באוואקסען מיט געדיכטע ברוינע לאָקען; די אויגען — גרויס, פייעריג, טונקעל־בלוי אוּן, ביי שטארקער אויפרעגונג, בלישצעדיג; דער מויל — שעהן־געפאָרמט, אבער די אונטערליפּ אזוי ווייט נאָך פאָרנט ארויסגערוקט, אז עס האָט איהם צוגעגעבען א כאראקטער פון א קריגעריש־ען מענשען. דער גרונד שטריך פון זיין כאראקטער, וואס האָט זיך ביי איהם ארויסגעוזהן נאָך אלם אינגעל, איז געווען די עקשנות און ענטשלאָסענקייט פון א קלייַנעם ענגלישען דאקס־הונד; פון אָט דעם כאראקטער־שטריך האָט מען געקענט אורטייַלען, אז קיטס איז גיכער א צוקינפטיגער קריגער אייַדער א ליטעראט. ער האָט ארויסגעוויזען א גרויסען פערזענליכען מוט און איז געווען א מייסטער אין קערפערליכע שפּילעריייַן; א קורצע צייט פאר זיין קראַנק ווערען האָט ער אין א באקסקאמף גוט דורכגע'הרג'עט א קצב־אינג.

ער האָט געענדיגט די שולע ווען ער איז 15 יאָהר אלט געווען. און פון 15 ביז 20 יאָהר האָט ער פארנומען א שטעלע, וואָס ער האָט געקראָגען דורך דער הילף פון זיינע אייגענע אין ערמאנטאנ'ס אפטייק, אלס געהילף פון א זעהר גוטען כירורג, וועלכער איז, לויט דער פיהרונג פון יענער צייט געווען אי אפטייקער, אי דאָקטאָר. אין יאָהר 1816 האָט ער באזוכט די לאָנדאָנער האָספיטאַלען, נאָר אין גיכען האָט ער אויעקגעווארפען די מערעצין און זיך פארנומען

ציערן: איהר שענקייט און זיין אייגענער טויט: „העלף נאָט, אז איך זאָל זיי ביידע מיט אמאָל באהערשען".

איהרע בריעף האָבען, אייגענטליך, איהם נאָר צעריצט. ער האָט אזוי אָפט זיי איבערגעלייענט, אז יעדע פראזע, האָט באקומען אן אומנאטירליכען כאראקטער, און די בריעף, האָט זיך איהם געדוכט, זיינען אָדער קאַלט אָדער פול מיט פאַרוואורפען. ער האָט זיך, און נאָכדעם זי געמוטשעט, מיט זיין קלייניכער פאר־דעכטונג, ער פלעגט, צום בישפיעל, אָהן שום אורזאכע פון איהר זייט פארבייפאָהרען פארבי איהר הויז קיין געמפשטאדט, און צו איהר ניט אריינפאָהרען, וויסענדיג, אז ער וועט איהר דערמיט צרות פארשאפען. פון אָקטאָבער 1819, זיינען דאָ צווויי גליקליכע און גאנץ לעבליכע בריעף. נאָר אין פעברואר פון 1820 טרעט אריין אין זיין גייסטיג לעבען א צושטאנד פון העכסטער אויפרעגונג. ער הויבט אָן שפייען מיט בלוט און ער לייענט „אין דער פארב זיין טויט־אורטייל". די נאכפאלגענדע בריעף זיינען קורץ; אייניגע זיינען נאָך פול מיט האָפנונגען און שפאַסענדיגע, אנדערע — זיינען שארף אין אין זיין אויפערזיכטיגער לעבע פול מיט פאר־דאכטען. אלע זיינען זיי דורכגעדרונגען מיט אן אונגעהיערער לוידענשאפט.

לייענט דיזען אויסצוג:

„דו ווייסט אונזער לאָגע, דו ווייסט וויפיעל קלייניע האָפנונ־גען מען קען לעגען אויף דער צוקונפט, אויב אפילו איך וועל זיך באלד אביסעל ערהאָלען — דער צושטאנד פון מיין געזונד וועט מיר ניט ערלויבען צו מאכען די מינדעסטע אנשטרענגונג. מיר איז פארווערט ניט נאָר צו שרייבען, נאָר אפילו לייענען פאָעטישע ווערק. א, גאָט, וועז איך זאָל כאטש פארמאָגען א פונק פון האָפ־נונג! איך קען ניט זאָגען: פארגעס מיך, — נאָר איך ווייל באמערקען, אז אין דער וועלט איז פאראן אוממעגליכקייטען. נאָר געגונג וועגען דעם, איך בין נאָך ניט געגונג שטארק, אז איך זאָל זיך אָפגעווויגען פון... נאָר קיין ווארט וועגען דעם אין דיין אוועג־בריף!"

זיינע קרעפטען, ווי ס'קוקט אויס, קעהרען זיך אום, און ער בעט זי זיך ווייזען אויף א רגע ביים פענסטער, ער זאָל קאָנען אויף

„היפּעריאן". אין פּריהען פּריהלינג האָט ער, זיצענדיג אונטער א בוים אין גארטען פון די בראון'ס, געשריבען זיין „אָדא צום סאלאוויי". מיט אַנדערע ווערטער, אלעס בעסטע וואָס ער האָט אָנגעשריבען באלאנגט צו יענעם ערשטען האלבען יאָהר, אין פּאר־לויף פון וועלכען ער פלעגט פיעל ארומשפּאַצירען מיט פּאני'ן און איז נאָך געווען געזונד. אזוי ווי ער האָט געהאט א מעגליכקייט יעדען טאָג זיך זעהן מיט זיין געליעבטער, איז פון יענעם קורצען פּעריאָד פון זיין גליק, צום באדויערען ניט פארבליבען קיין איין ליעבע־בריף. נאָר אין יולי פון 1819 האָט ער דאָס ערשטע מאָל איהר געשריבען, און אלע בריף וואָס ער האָט פון איצט אָן ביז'ן טויט געשריבען צו איהר זיינען פארעפענטליכט געוואָרען אין יאָהר 1878.

די ערשטע בריף זיינען נאָך ניט געווען מעלאנכאָליש. אין אייניעם פון די נאכפאָלגענדע, פון די סאמע ערשטע, שרייבט ער:

„איך נויטיג זיך אין א מעהר פרייגדליכען וואָרט, ווי פרויגד־ליך, אין א מעהר שענערען ווי שענעם".

און ער ענטפערט אויף איהר'ן א אויסרייד מיט פאלגענדע ווערטער:

„פארוואָס איך קען ניט רעדען פון דיין שענקייט וואָס אָהן איהר וואלט איך דיך ניט ליעב באקומען? עס איז מעגליך, אז עס עקזיסטירט אן אַנדער סאָרט פון ליעבע, צו וועלכער איך פיהל אן אונגעהייערע אכטונג און פון וועלכער איך קען ניט־באַגיים־טערט ווערען ביי אנדערע; נאָר יענע פארמאָגען ניט די רייכקייט, די קלאָרקייט, יענע פולקייט און באַצויבערונג, מיט וועלכע מיין האַרץ איז איבערגעפילט".

נאָר אין די שפּעטערינע בריף הויבט ער אָן רעדען פון אייפערזוכט, וואָס האָט געהאט אזא טרויעריגע ווירקונג אויף קיט'ס געזונד. ווידער און ווידער אמאל פאָדערט ער פון איהר די פארשפּראָכענע איבערגעבענהייט. ניט זייענדיג נאָך קראנק האָט ער שוין א פארגעפיהל וועגען דער נאָהענטקייט פון דער ענד. עס עקזיסטירען, זאָגט ער, צוויי אונאויסשפּליכע סוזשעטען, וועגען וועלכע ער האָט געטראכט אין דער צייט פון זיינע אייגזאמע שפּא־

„ווען מיין קערפער זאָל אפילו זיך שרהאָלען, וואָלט די לי־
בע נעשטערט; אפילו דאָס, צולויב וואָס איך וויל, מעהר ווי צו־
ליעב עפעס אנדערש וואס לעבען, וועלט די הויפט אורזאכע פון
מיין טוידט. איך ווינש אויף זיך דעם טוידט ביי טאג און ביי
נאכט, אום זיך צו באפרייען פון די שרעקליכע לויידען און אין דער
זעלבער צייט, ווי איך דערווייטערען פון מיר דעם טוידט, דער־
פאר וואס ער פארניכטעט די זעלבע לויידען, וואס זיינען דאָך
בעסער ווי גארנישט. הימעל און ים, שוואכקייט און קראנקהייט —
זיינען נרויסע צושיידער, נאָר דער טוידט צושיידעט אויף איי־
ביג... איך קלער ווינציג וועגען מיין ברודער און שוועסטער, וועל־
כע לעבען אין אמעריקא; נאָר דער געדאנק וועגען פארלאזען מיסס
בראון איז ערגער פון אלץ ביי מיר; ווען דער געדאנק באפאלט
מיך, הילט מיך ארום א פינסטערער געפיהל. איך זעה שטענדיג
פאר זיך איהר געשטאלט, וואָס באהאלט זיך פון מיר אלץ ווייטער
און ווייטער."

און אין א צווייטען בריעף שרייבט ער:

„די זיבערקייט, אז איך וועל זי מעהר ניט זעהן, וועט מיך
טוידטען. מיין טיערע בראון! ווען זי זאָל געווען זיין מיינע
וועג איך בין נאָך געזונד געווען, וואלט איך קיינמאָל ניט קראנק
געווארען. איך קען ניט פארטראָגען די געדאנקען וועגען טוידט
— איך קען ניט פארטראָגען דעם געדאנק אז איך דארף זי פאר־
לאָזען! אָ, גאָט, גאָט, גאָט! אלעס וואָס איך פארמאָג, וואס
דערמאָנט מיך אָן איהר איז ווי א פייל וואָס לעבערט דאָס הארץ.
דער זיידענער אונטערשלאָג וואָס זי האָט איינגענעהט אין מיין
היטעל, בריהט מיר דעם קאפ. מיין פארשטעלונגס־קראפט וועג
נע איהר פארמאָגט אן אומגעווענליכע לעבעדיגקייט: איך זעה
זי... און הער זי. ס'איז נאר ניטא אין לעבען אועלכעם וואס זאל
זיין אימשטאנד כאטש אויף א מינוט אוועקציהען מיין געדאנק
פון איהר... איך קען קיין וואָרט ניט זאגען וועגען נעאפאָל, און
בין גארניט נעריהרט פון די טויזענדער זאכען, וואס רינגלען מיך
ארום. איך האָב מורא איהר צו שרייבען. נאָר ס'וואלט מיר גע־
וועג אנגענעהם, ווען זי וווייסט, אז איך האָב זי ניט פארגעסען. אָ,
בראון, אין מיין הארצען זיינען פייערדינג קוילען! איך חידוש

איהר א קוק טאָן, אָדער זיך דורכשפּאַצירען אין גאַרטען. מיט א שטיקעל צייט שפּעטער בעט ער זי ניט קומען צו איהם יעדען טאָג: ניט שטענדיג קען ער פֿאַרטראָגען איהר אַנוועזנהייט. נאָר אויב זי איז ניט געקומען, וועלט ער אייפֿערזיכטיג און אומרוהיג.

די בריף וועלען אומעדיגער, עם וועלט אלץ שוועלער זיי צו לייענען וואס נעהענטער מען קומט צו דער אומפֿאַרמיידליכער ענדע. די לעצטע בריף צעריסען דאס האַרץ. אין די ליידענשאפֿטליכע אויסברוכען צייגט ער זיך אלעס פּאָלקאָם אומבאַהילפֿיג און ער פֿאלט אַריין אין א שרעקליכער פֿאַרצווייפֿלונג, גלייך ווי א קינד, וואָס פּיהלט זיך פֿאַרלאָזען. פֿאַר דעם פּיזישען קאמף מיט'ן טוידט קומט א גייסטיגער.

זיין געליבטע צייגט איהם אַרויס ביז דער לעצטער מינוט א זעלטענע צערטליכקייט. זעלבסטפֿאַרשטענדליך, אז די אינגע, עטוואס קאָקעטישע מיידל האָט קיין באַגריף ניט געהאט, וואָס פֿאר א קרעפטען און פּעהיגקייטען עס פֿאַרמאָגט דער שווינדזיכטיגער אינגערמאן, וועלכער האָט זי אין אירן צייט געפּיינגט און פֿאַרגעטערט, נאָר זי האָט איהם ליעב געהאט צוליעב איהם אלץין, און וועז זיין לעצטער בריף האָט איהר ענטדעקט ווי שלעכט ער פיהלט זיך האָט זי און איהר מוטער ניט געלאָזען איהם מעהר אויף די הענט פון זיין גוטען פרייגד נאָר זיי האָבען איהם איבערגעטראגען אין זייער אייגענער הויז אין וועגטווארט־פּלייס, וואו ער האָט פֿאַרבראכט דעם לעצטען מאָנאט פֿאר זיין אָפּפּאָהרען נאָך איטאליען. די רייזע קיין איטאליע איז געווען דער לעצטער מיטעל פון רעטונג, וואָס די דאָקטוירים האָבען צוגעטראכט.

ביי אַנדערע געלעגענהייטען וואלט ער געהאלטען פֿאר'ן גרעסטען גליק פֿאר זיך צו זעהן דאָס לאַנד, די נאטור פון וועלכען עס האָט איהם שטענדיג געלאָקט און וועמעס גיטער ער האָט מחיה מתים געווען, נאָר איצט שרייבט ער:

„די געדאנקען וועגען פּאָהרען קיין איטאליע וועקען מיך אויף יעדען פריהמאָרגען, פֿארטאג. איך וועל פֿרובירען דאָס טאָן, כאָטש איך האָב א געפיהל, גלייך ווי איך וואלט געגאנגען געגען א שונא'ס הארמאטען."

אויף דער שיף שרייבט ער וועגען זיין ליעבע:

שטיצט מיט דער אַלב־שעלי'שער נאַטור־פילאָזאָפיע. סקאט האָט איהם ארויסגעהאָלפען מיט דער לויבע צו דעם פאָטערלאַנד, ער־לערנען די מענשען און די ערטער. ער ערשיינט, ענדליך, ביי מור'ען און קיטס'ען אזוי פראכטפול, רייך אין סענסואַליזם, וואס שטעלט מיט זיך פאָר די אייגענשאפטליכקייט פון די אַרגאַניזמען, וועמעס געפיהלען זיינען אזוי עמפינדליך צו די שהנע אויי־דרוקען פון דער אויסערער וועלט, אז די געפיהלען פון געוועהניליכע מענשען זיינען אין פארגלייך מיט זיי זעהר שוואך און כאראקטער־לאָז. נאָר ביי מור'ען איז דער געפיהל וואס ווערט אויסגעדריקט אויף א קינסטלערישען אופן אין א וואריעטי און גלענצענדען קאָ־לאָריט, איינזייטיג גערייכטעט צו עראָטיקע און צייכענט זיך אויס מיט א גרינגען און שפיעלעוודיגען כאראקטער. ביי קיטס'ען אבער איז ער אלץ ארומכאפענד, שוועך־געוויכט, ווייט פון עראטישען כאראקטער, נאר אלצזייטיג, און אין דיזער אלצזייטיגקייט דריקט זיך אויס אן אויסגעצייכענטע ערשיינונג פון דעם אלגעמיין־ענג־לישען נאטוראליזם, וואס האָט געבראכט ביי וואדסווארט'ען צו איין, שוין באשריבענער פון אונז, מעסיגקייט, און ביי קיטס'ען האָט עס געבראכט צו א גאָר אנדערער, וואס פארמאגט אין פאָעטי־שען זין א זעהר גרויסע באדייטונג.

צוויישען אלע פאָעטען פון ענגלאנד האָט קיטס זיך ארויסגע־צייגט מעהר פון אלץ אלס קינסטלער. ער איז געווען איינער פון יענע, וואס אינטערעסירען זיך מיט דאגמאטען ווינציגער ווי מיט אלעם. זיין פאָעזי שטיצט זיך ניט אויף דער לויבע צו דעם פאטערלאנד, ווי די פאָעזי פון סקאטען און מורען; זי רופט ניט צו פרייהייט ווי די פאָעזי פון בייראן און שעלי, — דאָס איז ריינע קונסט, וואס שטיצט זיך נאָר אויף פאנטאזי. איינער פון זיינע באלויבטע אויסדרוקען איז געווען, אז אן אמת'ער דיכטער טאָר ניט האָבען קיינע טעאָריען און מיינונגען, קיין מאראל, אפילו זיין אייגענעם איהר. און פארוואָס? דערפאר וואס דער דיכטער פרעהט זיך אין דער זעלבער מאָס מיט דער לויבטיגקייט ווי מיט דער פינסטערניש, און ער האָט דעם זעלבען פארגעניגען וועהן ער באשאפט דאָס געשטאלט פון יאגו, ווי דאָס געשטאלט פון אימאָגען. וועגען אלע פאָעטען, וואס האָבען זיך פארגעסען צוליעב זייערע

מיך, ווי אזוי א מענשענס הארץ איז אימשטאַנד אויסצוטראגען אזוי פיעל לייִדען! צי בין איך טאקי געבוירען געווארען אויף דער וועלט נאָר כדי צו שטאַרבען אזוי."

אין לעצטען טאָג פון נאָיאבער אין יאהר 1820, שרייבט ער זיין לעצטען בריעף. איין וויסענדער דאָקטאָר, א נאָהענגטער יוגענד פרייַנד פון קיטסען, קלאַרק, האָט פארצויגען זיין לעבען אין בער'ן נאַנצען ווינטער. אין נעאפאל האָט ער געקראַנגען א הארצקיכען בריעף פון שעלי'ן, וועלכער האָט איהם איינגעלאדען ארויבערצופאָהרען קיין פּיזא און האָט איהם פארגעשלאָגען הילף און ארומגעהן ארום איהם. נאָר ער האָט דעם פארשלאג ניט אָנגענומען. נאָך עטליכע טעג פון שמערצליכע ליידען איז אָנגעטרעטען א צושטאנד פון רוהיגקייט, באגלייט פון א גייסטיגער דערמינטערונג און שלאָף. ער האָט געבעטען אז דער בריעף פון זיין געליעבטער, וועלכען ער האָט ניט איבערגעליינט זאל מען אריינלעגען אין זיין קבר צוזאמען מיט זיין טויסטער און מיט'ן בריעף פון זיין שוועסטער און ער האָט אָנגעזאָגט, אז אויף זיין מצבה זאל מען אויסקרציען פאלגענדע ווערטער: „דאָ ליגט יענער, וועמעס נאָמען עס איז אויפגעשריבען אויף דעם וואסער." דאָס צורייבען זיך פון שעלי'ס כשוף־שטעקעלע האָט פארוואנדעלט די וואסער אין אייז און האָט באהאלטען אויף דער שפּעטערדיגער צייט דעם נאָמען, גלייך ווי אויסגעשניטען אויף קריסטאל*).

קיט'ס פּאָעזיע איז דער שמעקענדיגסטער בלום פון דעם ענגלישען נאטוראליזם. וועג קיטס איז ארויס אויף דער ארענע, האָט דער נאטוראליזם שוין לאַנג עקזיסטירט און האָט שוין געלאָזט שטארקע שפּראָצען. זיין לאָזונג, ווי מיר האָבען געזעהן, איז פון אָנהויב פאָרמירט געווען פון וואָרדסוואָרטען, און ער האָט איהם אזוי פּלאַנמעסיג אויסגעשטעלט, אז זיינע לייענער זיינען צוטיילט געווארען אין גרופּען, וואס האָבען געשטימט מיט'ן לעבענסלטער און פארשיעדענע נשמה־געפיהלען. קאָלרידוש האָט איהם ג־

*) „אין דעם לויף פון דער צייט איז פארוואנדעלט געווארען אין א קריסטאַלענער אויבערפלאַך, אויף וועלכער עס טיילט זיך ארויס אַדאַנאַיסעס נאָמען" — שעללי, אויסצוג 77, וועגען „קיטסען."

שטעהן זיין גאנצע פאָעזיע: „אך, אויף וויפיעל דאָס לעבען פון געפיהלען איז בעסער ווי דאָס לעבען פון געדאנק!"

ער האָט ווירקליך פארבראכט די גרעסטע טייל פון זיין לעבען אין אינדריקען פון געפיהלען, אין פארגעניגען און ליידען, וואָס די געפיהלען פארשאפען.

„נעהמט, זאגט מאסאן, די פיזיאַלאגיע און קוקט איבער אייניעם נאָך דעם צווייטען די אזוי־גערופענע גראדען פון עמפפינדליכקייטען — די עמפפינדליכקייטען, וואָס זיינען פארבונדען מיט פשוט'ער פיזישער ארבייט, מיט די, וואָס זיינען פארבונדען מיט לעבענס־פראָצעסען ווי די בלוט־צירקולאַציע, עסען, אטעמען און די עלעקטרישע פאראייניגונג מיט די ארומיגע קערפער־טיילען — מיט איין וואָרט, די עמפפינדליכקייטען פון טעם, שמעקען, אָנטאָפען, הערען, זעהן, און מיר דאכט, אז קיטס איז מיט זיי געווען באשאָנקען אין א גרויסער מאָס".

צום ביישפיעל, ער איז געווען אומגעהייער עמפפינדליך צו אלע אננענעהמע ערשיינונגען אויפ'ן הימעל און ער האָט זיך באמיהט זיך צו באַרוהיגען, מיט פארשידענע אויפרעגענדע מיטלען. איינער פון זיינע פרייַנד האָט דערצעהלט, אז ער האָט געזעהן ווי קיטס האָט אַרויפגעלעגט אויפ'ן צונג אזא שטארקען פעפער אום ער זאָל האָבען א בעסערע הנאה פון דעם אננענעהמען טעם פון'ם קאלטען רויטען וויין.

„אויב מיר רייַדען שוין פון פארגעניגען, זאגט ער אין זייַנעם א בריעף, טאָ שרייב איך אין דער מינוט מיט איין האָנט און מיט דער צווייטער טראָג איך אונטער א פאפיראָס צום מויל".

דערפאר דארף מען זיך ניט חידוש'ן, וואָס עס טרעפען זיך אזעלכע אויסדריקען ביי איהם. אין זיין אין אמת'ען געזאָגט, באַוואוסטער „אָדע צו דער מעלאנכאָליע" דערדט זיך וועגען דער געטליכקייט, אז זיין אלטאר דערהויבט זיך אין דעם טעמפעל פון פרייַד, וואָס עס קען נאָר זעהן דער וואָס „מיט זיין שטארקען צונג צעקוועטשט א ווייַנטרויב פון פרייַד אויף זיין צארטען גומען". אין אין אייניעם פון זיינע לעצטע סאָנאטען באשרייבט קיטס די דערנעהנטערונג פון'ם טויט מיט פיעל־באדייטענדע וועדטער, — אז

פּאַנטאַזיעס, קען מען זאָגען, אז זיי האָבען אין דער צייט פון שאפען אַוועקגערוקט אָן א זייט זייערע אייגענע זייטיגע אייגענטימליכ־קייטען און געפיהלען; נאָר וועגען קיטס'ען קען מען די ווערטער זאָגען נאָך מעהר ווי וועגען אנדערע דיכטער. אויב אנדערע האָבען ריין געמאכט זייערע ארבייטס־צימערען פון זייערע אייגענע זייטיגע האָפנונגען, פּערזאָנגען און געפיהלען, האָט עס קיינער ניט געטאָן אזוי געוויסען־ריין ווי ער. זיין קאָבינעט, ווי ס'האָט געזאָגט אייגער פון זיינע אנהענגער, איז עהנליך נעווען אויף „א ארבייטס־צימער פון א קינסטלער מיט אין אייגציגער שטיק מעבל — א מאָלבערט".

קיטס פּאַעטישע גלייכגילטיגקייט צו פּרינציפּען, איז אייגענט־ליך דער אייגענארטיגער פּרינציפּ, וואָס ברענגט ארויס פון פּאַעטי־שער פּארגעטערונג די נאטור, פּאר א שטרענגען אנהענגער פון פּאטאַאיזם אין דער פּאַעטישער קונסט זיינען אלע פּאַרמען, אלע געגענשטאנדען, אלע ערשיינונגען אויף דער ערד, אין וועלכער די פּאַנטאַזי פּארטיפּט זיך, טייער אין דער זעלבער מאָס. קיטס אנערקענט ניט פּאר א דיכטער אזא אמת, וואָס שטרעבט צו עפּעס צו פּארבעסערען אָדער עפּעס ארויסווארפען; נאָר ער האָט כמעט א רעליגיעזען גלויבען אין דער פּאַרשטעלונגס קראפט, ווי אין א קוואל פון אמת. אין איינעם פון זיינע בריפּ זאָגט ער:

„איך גלויב ניט אין קיין זאך אין אזא גרויסער מאָס, ווי אין דעם, אז די געפיהלען פון'ם הארצען זיינען הייליג, און די פּאַנטאַזיע איז אויפריכטיג. דאָס וואָס זי אנערקענט פּאר שעהן, דארף זיין אמת, אלע איינס, אויב אימיצער האָט עס נאָך פריהער אנערקענט אָדער ניט — דערפּאר וואָס איך האָב דיזעלבע מיינונג וועגען אלע אונזערע לייַדענשאפטען, ווי וועגען ליעבע: וואַרום זיי זיינען אלע זעהר שעהן אין דער העכסטער שטופע פון זייער ענטוויקלונג. די פּאַנטאַזיע קען מען פּארגלייכען מיט אדם'ס חלום: ער האָט זיך אויפגעכאפט און געזעהן, אז ס'איז אן אמת".

ער ענטוויקעלט וויייטער דעם אונטערשיעד צוווישען דיזען אמת און דעם, צו וועלכען מען דערנעהנטערט זיך דורך'ן טראכטען און ער זאָגט פּאלגענדע ווערטער וואָס גיבען דעם שליסעל צו פּאר־

זען, דער אָקעאַן האָט געקאַטשעט זיינע זיך־הויבענדע כוואַליעס — איהר האָט עס ניט געפיהלט. די בלויקייט פון׳ם הימעל איז געווען איבער אייער קאָפּ, און דער טוי פון די זומער־נעכט איז געפאַלען אויפֿן גראָז, אום צו פֿאַרשענערען דעם פּריהמאָרגען; די שענקייט האָט ערוואכט! פֿאַרוואָס־זשע האָט איהר ניט אָפּגע־ווארט? דערפֿאַר וואָס איהר זענט געווען טוידט... זיי האָבען געשפּרייזט פֿאַראויס, האַלטענדיג אין די הענד די אומגליקליכע פּויל׳ע פּאָהן, וואָס האָט געפינקעלט מיט אומגעלומפּערטע דעוויזען, זוען איבער די דעוויזען האָט זיך געהויבען דער נאמען נאָר פון׳ם איינציגען בואַלאָ!"

נאָך לאַנג צוריק איידער אין פראנקרייך האָט זיך אויפֿגעהויבען א שטורעם געגען דעם באַוואוסטען אלטען נאמען, איז קיטס ארויס אין שלאכט געגען איהם; טעאָפיל גאָטיע אליין האָט ניט דערמאָנט מיט גרויסער ענטריסטונג זיין נאָמען.

עס זעהט אויס, אז דער אויסזוג, וועמעס ענערגישער סטיל דערמאָנט קאולבאר׳ס בילד אין מינכען, וואו עס ווערט אויסגע־מאַלט דער מאַלער פון דער אַלטער צייט, שלאָפענדיג מיט א מאנע־קען אין האנד, איז געווען די אורזאכען פון באיראָנ׳ס שטענדיגע אָנפאַלען אויף קיטס׳ען, ווי אויף פּאָפּס געגנער. נאָר קיטס האָט קיינמאָל ניט אָפּגעדרוקט קיין איין שורה וועגען סאָסאָן, און וועג די גרעפין גוויטשיאָלי אין איהר נאַאיוועז ווערק וועגען באיראָנ׳ען קעהרט זיך אום צו די אָנפאַלען, וואָס האָבען ארויסגעבראכט אין כעס איהר ליעבלינג, איז דאָס ניט מעהר ווי א לייכטער פרויען־פּלאַפּלערייי. נאָר, ווייזט אויס, אז קיטס האָט געטראַכט אויף וועגען פּאָפּא׳ן, וועג ער האָט געערדט וועגען יענע, וועמענס אויערען עס זיינען פּאַרשטאָפּט צו דער מוזיק פון ים און ווינד, און וואָס שלאָפען דאמאלס וועג דער טאָג צעווארפט זיך אין זיין נאנצער שענקייט.

ער האָט זעלבסט ניט באלאנגט צו די סאַרטען מענשען. באמיהענדיג זיך אריינצודרינגען אין דער טיעפקייט פון קיטס אָרינאַליטעט, זעהן מיר אז אין זיין יסוד ליגט דער אינערליכער סעקסואָליזם. לייענט איבער אין דער „אָדע צום סאָלאָווויי" די פאָלגענדע סטראָפען: (קיטס׳עס פּאָעמען, זייט 272).

„דער הימעל פון זיין נשמה האָט פארלאָרען די פעהיגקייט צו פיהלען א טעם".

עס פארשטעהט זיך, אז דאָס זעהן און הערען האָבען איהם פארזאָרגט נאָך מיט מעהר פארשידענארטיגע עמפפינדליכקייטען ווי די צוויי־גראדיגע און ווינציגער דאנקבארע געפיהלען. ער האָט פארמאָגט די ליעבע פון א מוזיקאנט צו מוזיק, און דאָס וויסען פון א מאָלער צו דערקענען די שאטענס פון ליכט אין קאָלירען. דערפון איז פארשטאַנדליך, וואָס ער האָט פאר אַלע סאָרטען קלאנגען, טעמ, אָנטאפען, און געוועך פארמאָגט אזא גרויסען אוצר פון ווערטער, וואָס עם טרעפט זעלטען ביי גרעסערע דיכטער, און דערפון קען מען זעהן, אז ער איז געבוירען געווארען מיט אזעלכע אייגענשאפטען, וואָס ווערענדיג ענטוויקעלט און פארמירט האָבען איהם געגעבען די אויסערגעוועהנליכע מענליכקייט צו פיהלען און אויסדריקען יעדער שענקייט אין דער נאטור.

צו באשרייבען די נאטור איז געווען זיין טרוים פון דער סאמע יוגענד אָן, און כאָטש ער האָט ווענען זיך גענאָגט, אז ער האָט ניט קיין אנדערע „מיינונגען" אויסער דער מיינונג ווענען קונסט, דאָך האָט ער ליידענשאפטליך זיך אָנגענעלאָסען אין דער באווענונג, וואָס ווארדסוואָרט און קאָלרידזש האָבען באשאפען אום צו דיסקוטירען ווענען די פּאָעטען פון׳ם פארגאנגענעם יאהרהונדערט. כפּענסער איז ועיוען זיין גאָט, דער פּסעווזא־קלאָסיציזם, האָט אויף איהם אָנגעווארפען א שרעק, און אין דער געדיכט „חלום און פּאָעזיע" האָט ער אויסגעדריקט זיינע קינסטלעריש מיינונגען, וואָס שארפער וואָלט מען עס ניט געקאָנט ארויסזאָגען. באשרייבענדיג די פריהעריגע ענגלישע פּאָעטישע טריאומפען, שרייט ער אוים: (קיטס פּאָעמען, זייט 54).

„קען עס פארגעסען ווערען? יא, דאָס צופאַלעניש, וואָס איז באשאפען געווארען פון נארישקייט און בארבארייזם, האָט געמאכט דעם נרויסען אפּאָלאָן צו שעמען זיך פאר זיין לאנד. פאר צו קלוגע האָבען זיך נערעכענט די מענשען, וואָס האָבען ניט געקאָנט פארשטעהן זיין באריהמטקייט: מיט א קינדערשער באגייסטערונג האָבען זיי זיך געוויגט אויפ׳ן פערד־ווינגלע, אָנגעמענדיג איהם פאר פּענאסען. אך, נאראָנים! א הימלשער ווינד האָט געבלאָ־

אויבען האָט זי אַרויפגעלעגט דעם קאָפּ פון איהר געליעבטען באזיל, באַגיסענדיג איהם מיט טרערען."

אין „לאמא" דערצעהלט זיך פּאָלגענדעס ווי אַזוי אויף א חתונה האָט מען אויפגענומען געסט. (קיטס'ס פּאָעמען, ז. 6-305).

„נאָכדעם ווי יעדער איינער פון די געסט האָט אין פּאָדער־צימער דערפיהלט דאָס אנגענעהמע אָנריהרען זיך צו זייערע פּיס און הענד פון די קאַלטע, מיט שוים־פּולע כוסות, וואָס געהאָרכזאַמע קנעכט האָבען איהם אונטערגעטראָגען, און האָט באַנאָסען די הָאר מיט א שמעקענדען זאלב, זיינען אַלע אריינ־געגאַנגען אין זאל אין וווייסע אנצוגען און האָבען אין אָרדנונג זיך צעזעצט אַרום די זיידענע דיוואַנען".

אין איינעם פון זיינע געדיכטע באַגעגענט זיך אַוא שורה וועגען א שוואַן, וואָס א דאנק דער געפיהל־פּארם האָט עס א מערקווירדיגע פּארקורקייט: „דו האָסט אויסגעקושט דיין טעגליכע שפּייז פון נאיאַד'ס פּערעלדיגע הענד".

ס'איז איבעריג פּארנעהמען דעם לעזער'ס אויפמערקזאמקייט מיט אויכציג פּראכטפולע זייטען פון דיזע אויסצוגען. נאָר איבערגעהענדיג איצט צו דער אפטיילונג פון זעהן, טרעטען מיר אריין אין דער העכסטער ספערע פון קיטס'עס פּאָעזיי, כאָטש דאָס זעהן אַליין ווירקט קיינמאל ניט אין זיין פּאָעזיי. וועג די באשרייבונג פון דער נאַטור ביי ווארדסוואָרט'ען פיהרט אונז אריין אין דער העכטער פלאַכע, נעהן מיר מיט קיטס'ען אריין אין א ווינטער־גארטען: א ווייכע, פייכטליכע וואַרימקייט נעמט אונז ארום; שענע בלומען און זאפטיגע פרוכטען גלעטען אונזערע אויגען, און די שלאנקע פּאלמען, וואָס דורך זייערע צווייגען קען קיינמאל ניט דורכנעהן דער בייזער ווינד, שאקלען זיך, אַביסל אויבוויגענדיג זייערע לאנגע, ברייטע ווי פּאָכערס בלעטער. ער האָט פּארפאסט א גערייכט צום הערבסט, א מעסיג טיפישע פּאר זיין נאַטור־באשרייבונג. ער צייגט, ווי אזוי דער הערבסט רעדט זיך צונויף מיט דער אלט־וועלטיגער זון, אום צו באפרוכפערען די טרויבען־צוויי־גען, וואָס פלעכטען זיך ארום דעם שטרויענעם דאך, וואָס מאכט אז די מיט וווייכען גראז באדעקטע עפּעל־צווייגען זאלען זיך אויי־בויגען אונטער דער שווערקייט פון די עפּעל, אז אלע פרוכטען

„אך, ווען מען זאָל מיר געבען אַביסעל פון דעם ווייַן, וואָס האָט זיך לאַנגע יאָהרען געקיהלט אין דער טיעפער ערד, פון וואָס עס הערט זיך דער גערוך פון בלומען און גרינס, פון טענץ, פּראָ־ווענסאַלישע לידער און פרייד, וואָס האָבען זיך ענטוויקעלט אונ־טער די ברענענדע שטראהלען פון דער זון! אך, ווען מען זאָל מיר געבען א כוס, וואָס איז פול מיט'ן געטראנק פון'ם הייסען דרום, אן אמת'ען, רויטען, איפּפאקרעניש־ען, מיט פערעלדיגע בלעזלאך פון אויבען, און מיט העל־פורפורנע ראנדען, איך זאָל קענען טרינקען ניט זעהן פּאר זיך די וועלט און פארשווינדען וועל־רען מיט דיר אין דעם טיעף־געדיכטען וואלד".

און פארגלייכט זיי מיט די פאָלגענדע שורות פון „ענדאמיאָן" (קיטס'עם פּאָעמען זייט 117).

„פארזוכט דיזע זאפטיגע זאכען, וואָס דער אומעדיגער ווער־טוען האָט מיר צוגעשיקט... און אָט די פלאָמען, וואָס וואקסען געדיכט אונטער א שניי־צודעק, — זיסער פון יענע, וואָס אמאל־טיעם אם האָט אראָפּגענומען פּאר'ן קליינינקען יופיטער; און אָט איז א בינטעל פלוימען, וואָס זיינען נאָך ניט קאָליע געוואָרען פון עמיצענס צוריזען זיך, וועלכע זיינען גרויס צוצוגעהן הינטער די יאסלעם פון א קינד".

די פארפיינטע און רייכע געשמאקס־געפיהלען באקומען אן איינקלאנג מיט דער אידעאלישער פארפיינקייט פון דעם גערוך און אָנטאפּען. אין „איזאבעלא", א געדיכט, אין וועלכען, נאָך באקאטשיא'ן, ער באארבייט דעם זעלבען סוזשעט, ווי אנדערסאָן אין זיין „ראזוועור עלף", רעדט זיך אין יענעם פלאץ, וואו די יונגע מיידעל נעמט אין איהרע הענט אריין דעם אָפּגעהאקטען קאָפּ פון איהר געליעבטען. (קיטס'עם פּאָעמען, זייט 9—218).

„זי האָט ענומען א זיידענעם שארף, וואָס האָט געשמעקט מיט קאָסטבארע בלומען, וואָס מען האָט אָפּגעריסען אין אראבי־ען, און האָט אין איהם איינגעוויקעלט דעם קאָפּ; און פאר א קבר האָט זי אויסגעקליבען א טאפּ פון'ם גארטען, וואוהין זי האָט אריינגעווארפען די וואונדערבארע פליסיגקייט, וואָס האָט זיך ארויסגעגאָסען פון א קאָלטער, באגילדיטער רער, באפרישענדיג דעם טויטען קערפער; זי האָט זי פארדעקט מיט ערד און פון

פּאָרמען אַזוי דייטלעך און פּאַרקייַלעבדיגט, גלייך ווי רעליעפען אויף א שילד. זעהענדיג די געשטאַלטען, וואָס קיטס מאַלט אויף, קומט ניט וויַלענדיג אַרויף אויף די געדאַנקען דאָס וואָרט „אויסגע־שמיידטע". אין זיי איז פּאַראַן אַזוינס פּאַרענדיגטעס און פול־געווויכטיגס, גלייך ווי זיי זאָלען זיין אַרומגעשלייפט.

קוקט זיך צו, ווי די געשטאַלטען ענטוויקלען זיך ביסלעכווייז אין דער ערשטער און צווייטער שורות פון דער „אָדא צו דער פוילקייט".

„ניט לאַנג צוריק האָב איך געזעהן דריי פיגורען אין פּאָפּיל, מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ, מיט פּריי צונויפּגעלעגטע הענט. זיי זיינען געגאַנגען מיט מעסיגע טריט אַיינער נאָך'ן צווייטען, אָנגע־טאָן אין וווייסע אנצוגען, גלייך ווי פיגורען אויף מארמאָרנע אורנעס, וואָס פּאַרשווינדען וועו דו קעהרסט אום די אורנע אויף דער צווייטער זייט, זיינען זיי פּאַרשווינדען, און באַלד צוריק ער־שינען, גלייך ווי מען זאָל די אורנע געווען אויסקעהרען צוריק אויף דער צווייטער זייט, זיך אומקעהרענדיג צו דעם לעבען פון די אויס־געקליבענע, פרעמדע פּאַר מיר, גלייך ווי די טאַז, וואָס באַלאַנגט צו קיינעם ניט, ווי וועזענס, וואָס קיין פּאַרשער וווייסט ניט וועגען זיי. — זיי זיינען דורכגאַנגען דאָס דריטע מאָל פּאַר מיר, און דורכגעהענדיג, האָבען זיי אַן אויגענבליקליכען קוק געוואָרפען אויף מיר. דערנאָך זיינען זיי פּאַרשווינדען. איך האָב דערפיהלט א דריננענדען באַגעהר נאָכצוגעהן זיי אהינצו, וואו קיינער קען דאָרט צו מיר ניט צוגעהן. די ערשטע פון זיי איז געווען ל י ע ב ע, א פּראַכטפול מיידעל, די צווייטע — עהרענויצינגקייט מיט בלאַסע באַקען, מיט מיערע אויגען, וואָס שלייסען זיך ניט בייטאָג און ביי נאַכט, — די לעצטע, די וואָס איך באַקום אלץ מעהר ליעב, וואָס מעהר מען שפּעט אָפּ פון איהר, איז געווען די גרויסמוטיגע פ א ע ז י ע".

נאָר אין אייניגע פון די אינגאַנצען פּאַרענדיגטע געדיכטען פון „הייפּעריאָן" האָט זיך קיטס'ען אייניגעבען אזוי צו באַהער־שען זיינע קונסט־מיטלען, אום צו פּאַהוירקליכען דעם אידעאל פון דער פּלאַסטיש־געפיהלפולער באַשטימטקייט, וואָס האָט זיך געטרא־גען פּאַר זיינע אויגען. דער רעליעף פּאַרליערט זיך דאָ, נאָר אויפ'ן

זאָלען זיך אָנפילען מיט זאָפט ביז'ן הארצען, אז די ארבוזען זאָלען זיך אָנגיסען, און דער נום — זאָל א זיס קערענדיל באקומען. דער־נאָך באשרייבט ער מיסטערהאפט דעם הערבסט ווי א לעבעדיגער וועזען: (קיטס'עם פּאָעמען, זייט 284).

„ווער האָט זיך אָפּט ניט געזוהען צווישען זיינע אוצרות! אָפּט מאָל האָט דער, וואָס האָט דיר נאָכגעפאָלגט, געזוהען, ווי דו ביזט געזעסען זארגלאָז אויף דער פּאָרלאָגע פון דער שפּייז־קאַמער און דער ווינד האָט גרינג צעבלאָזען זיינע האָר; יעדערער האָט זיך געזוהען אָפּרוהענדיג זיך אויף א האַלב־אָפּגעשניטענעם שטיק פעלד, וואָס איז פאר'שיכורט געווען מיט'ן גערוך פון מאָן, און דיין סערפּ האָט געשווינט די שכנה'דיגע שטיק פעלד מיט איהרע פּראכט־פולע קווייטען".

קיטס קען ניט דערמאָנען וועגען עפּעס א באגריף אָדער געגענ־שטאנד, אז ער זאָל עס גלייך ניט באצירען אין ליבלייכע, פלאסטי־שע פאָרמען. זיינע אונצעהליגע אלענאָריען זיינען פול מיט פייער און לעבען: זיי זיינען גלייך ווי אויסגעקריצט אויף שטיין מיט די הענט פון די בעסטע איטאליענישע מאלערס פון דעם זעכצענטען יאהרהונדערט: ער רעדט וועגען מעלאנכאליע: זי פאלגט נאָך דער שענקייט, — דער שענקייט, וואָס איז באשערט צו שטארבען; און דער פרייד, וועמעס האנד, געפינט זיך שטענדיג ביי די ליפּען, שיקענדיג אן אבשיעדס־קוש.

ער רעדט וועגען פּאָעזי:

„דאָס איז אן אונערשעפליכער קוואל פון ליכט; דאָס איז די גרעסטע קראפט; דאָס איז די מאכט אלייען, א האלב־דרימלענדע אויף איהר רעכטער האנד".

אזוי קענען מיר זהען, ווי קיטס'עם פּאָעטישע פעהיגקייטען צעוואקסען זיך אין דער גאנצער גרויס. זיין אויסגאנגס־פונקט ווי דער אויסגאנגס־פונקט פון זיינע קלענערע ליעדער (ווי צ. ב. „די אָדע צום סאלאָוויי") איז א באשרייבונג פון ריין־פיזישען צושטאנד, ווי: שוואכקייט, נערוועזיטעט, דומקייט, וואָס קומען נאָך'ן געברויך פון אָפּיום, דארשטיגקייט און אפּצעהרונג; אויפ'ן פאָהן פון אויפרעגונג, און אויפרייצונג טרעטען ארויס די געפיהל־

פּאַרשלאָסען אין אזעלכע ערטער, וואו זיי האָבען געקענט אטעמען מיט שווערקייט, איינגעפּרעסטע אין א איינגען שטח, אזוי אז זיי האָבען ניט געקאָנט דעם מויל עפענען, און זייערע אלע אברים זיינען געווען צונויפגעדרעהט און צונויפגעקאָרטשעט ווי די אָדערען פון מעטאַלען; זיי זיינען געזעסען אָהן באוועגונג — נאָר זייע־ע שטאַרקע הערצער האָבען זיך געהויבען, אין פיין, קאָנוואולסיוו צענויפדריקענדיג זיך און האָבען פולסירט מיט קרעפטיגע, פיבער־האַפטע, הייסע קלעפ."

באיראָן, וואָס האָט זיך צום אָנהויב אזוי שטרענג באצויגען צו קיטס'ען, האָט ניט איבערטריבען, ווען ער האָט געזאָגט ווענען דער פּאָעמא „גיפּעריאָן", אז זי איז אין דער „ווירקליכקייט אָנגע־פילט מיט טיטאַנען און אזוי דערהויבען ווי עסכיל אליין". מיר האָבען שוין געזוג באוויזען ווי־ען דער מאכט פון דער פאַנטאזיע פון דעם יונגען דיכטער; ווי זיס זיינע מעלאָדיען זיינען, נאָר יין אָריגענעלע אָפּגעזונדערטקייט פון די איבערינע ענגלישע דיכ־טער באשטעהט נאָמענטליך אין זיין אייגענארטיגער קראפט פון כאַנטאזיי. א דאַנק דעם ריין קינסטלערישען כאראקטער פון זיין פּאָעזיי, באשאפט ער דעם איבערגאַנג פון די קאָנסערוואטיווע פּאָעטען צו די ליבעראַלע פּאָעטען, נאָר דאָך מיט א קלאָרער שטרע־בונג צו פראָגרעס — די שטרעבונג, דער בעסטער באוויזיז פון וועל־כער עס איז זיין באנייסטערטע פרייהייט מיט לעיג גונט'ען, דער ראדיקאַלער רעדאקטאָר פון „עקזאמינער". *) ער האָט געפיהלט דאָס, וואָס ער האָט געשריבען, ווען אין אנפאל פון זיין ניט־צופריעדענהייט מיט דער פארוואלטונג פון ליווערפול־קעסטלרי, האָט ער אויסגעשריען אין זיין נעדיכט „צו דער האַפענונג".

„א, לאָזט מיך זעהן מיין לאַנד, וואָס פארמאָגט איהר נשמה, איהר שטאָלץ און איהר פרייהייט, און ניט נאָר א שאטען פון פרייהייט".

---

*) באמערקט זיין שעהן־קלינגענדעס געדיכט פון די עלפען: „ניט פאַרגיס קיין טרערען; ניט פאַרגיס קיין טרערען: די בלומען וועלען זיך צובליהען אויפן צווייטען יאָהר! ניט וויין! די אינגע בוטאַנען שלאָפען אין הערצער פון די וואַרצלען."

ארט פון׳ם רעליגיעף ווערט א סטאַטוע, נאָר אַזוי סטילייש, אז עס דוכט זיך אונז, אז נאָר אַזא קונסט־קריצער ווי מייקעל אנדזשעלאָ האָט געהאָלפען זי צו באשאפען. עס איז גאנץ מעגליך, אז לייענענדיג די ווערק, פיהלסטו די ווירקונג פון מילטאָן׳ען אויפ׳ן דיכטער, נאָר אין זיי איז פאראן עפעס גרעסערס, ווי ביי מילטאָן׳ען. דער כאראקטער פון׳ם סוזשעט אליין דערפיהרט די געשטאלטען ביז דער העכסטער שטופע.

לייענט איבער די פאָלגענדע ווערטער וועגען דער געטין טעיע. (קיטס׳עס פאָעמען, זייט 245).

„נעבען איהר וואָלט די הויכע אמאזאנקע אויסגעקוקט ווי א קאַרליק; זי וואָלט געקענט נעמען פאר די חאָר אכילעס׳ען, צוויי־גענדיג איהם אָנבויגען דעם קאָפ, און מיט איין פינגער אָפשטעלען די ראָד — פון איקסיאָנען".

אָדער לייענט איבער די באשרייבונג פון דער הייל, אין וועל־כער ס׳האָבען זיך צונויפגענומען די טיטאנען נאָך זייער פאָלען. (קיטס׳עס פאָעמען, זייט 6—255).

„דאָס איז געווען א הייל, וואו די באַלויידיגענדע ליכט האָט ניט געקענט באַלייכטען זייערע טרערען, וואו זיי האָבען געפיהלט זייערע אייגענע קרעכצען, נאָר זיי האָבען זיי ניט געהערט, דער־פאר וואָס זיי האָט פארהילבט דער רעש פון די רוישענדע וואסער־פאָלען און די הייזעריגע קלאנגען פון די ריטשקעס, וואָס האָבען זיך געיאָגט אויפ פאראוים ניט וויסענדיג וואוהין. איין בארג האָט זיך געהויבען איבער א צווייטען, גליך ווי ערוואכענדע פון שלאָפ, ארויסרוקענדיג איינער נאָך דעם צווייטען זייערע אונגעהייערע שפיציגע קעפ, און האָבען פארמירט פון טויזענדער פאנטאסטישע וואָלקענס א דאך איבער דער נעסט פון לייידען, ווי קיין פאסיגערס קען נאָר דערפאר ניט זיין. אויפ׳ן ארט פון טראָנען זיינען די טיטאנען געזעסען אויפ הארטע שטיינערדיגע סקאָלען און אויפ שטיינערדיגע אָפרייסען, וואָס זיינען געמישט מיט אייזען. ניט אלע זיינען זיי דאָ געווען פארזאמעלט: אייניגע האָבען זיך געפיי־ניגט אין קייטען, אנדערע האָבען געוואנדערט ערגעץ אין ווייטע מקומות. קעי און גיגעס און בריארעי, טיפאָן, דאלאר און פאר־פירי, און פיעל אנדערע, די מוטיגסטע אין קאמף, זיינען געווען

קלאנג, אַנהויבענדיג פון דער זונס־דונערען און ענדיגענדיג מיט דער זיסער מוזיק, וואָס קומט ארויס פון סאַלאָוויי׳ס ברוסט... ער איז א טייל פון יענער זאַנדערבאַרער וועלט וואָס ער האָט פארנרע־סערט. ער האָט גענומען אן אנטייל אין דער באשאפונג פון יענער קראפט, מיט דער הילף פון וועלכער די הערשאפט פון דעם גייסט גיט צו צו דער מענגע פון נייע וועזענס יענע פארמע, מיט וועלכער עס באזארגט זיי דאָס לעבען און די נשמה... אלע, וואָס קענען זיך גיט פארנלייכען מיט זיין רוהם און געניאַליטעט שטעהן צורודערטע אויף פון זייערע הימעלשע טראַנען ביי זיין אַנקומען. דער אַרימער טשאטערטאָן, מיט זיין געזיכט, אויף וועלכען ס׳האָט זיך אָפּגע־שטעמפעלט דער קאמף מיט׳ן טויט; סידניי... און פיעלע אנדע־רע, וואָס זיינען קוים באַוואוסט אויף דער ערד... זיי שרייען אוים: „דו ביזט נעוואָרען אייגער פון אונזערע. לאנג האָט אויף דיר געווארט די שטומע וועלט אָהן א מלך, וואָס טראָגט זיך שוין אזוי לאנג אָן א רודער אויפ׳ן ווינד. ער האָט דער אייגנציגער נעשווי־גען אין הימעל, וואָס איז פול מיט געזאנג. זעץ־זשע זיך אַרויף אויף דיין שטערען־טראָן און באפויל זיין באַווענונג". (שעללי, אדאָנים, שורה 43—41).

איך צווייפעל, אויב מען קען געפינען אין דער היסטאריע פון דער פאַעזיע עטוואס עהנליכעם צו דיזער עלעגיע. דאָס איז די אונמיטעלבארע אויסלייטערונג פון דעם וועזען נאָך׳ן טויט, די אונמיטעלבארע אויסלייטערונג אויף א ריין־נאטוראַליסטישען און ריין מענשליכען ארט. שעלליס פארנעטערען קיטס׳ען איז א פאנטאזיע; ער איז איצט אייגם מיט דער נאטור.

די נעמען פון ווילהעלם טעלל, ווילליאם אועלם און צום מיס־
טען פון קאָסטיושקא'ן ווערען אָפט דערמאָנט אין זיינע ליעדער
מיט דער גרעסטער עהרפורכט און באַגייסטערונג. אין וואָס ער
וואָלט זיך געווען ענטוויקעלט, וועו ער זאָל געווען דערגרייכען זיין
רייפע עלטער, קען מען ניט זאָגען. וועו ער האָט געשריבען זיינע
לעצטע ליעדער, האָט ער נאָך אלץ אזוי ווינציג געוואוסט די וועלט,
ווי א קינד.

מען דארף ניט פארגעסען, אז ער האָט זיי געשריבען אין
מיטען שרעקליכע ליידען, אין מיטען דער פולער אבווזענהייט פון
זיין גייסטיגער רוהיגקייט אין דער צייט וועו ער האָט געארבייט.
מעגליך, אז דערפאר טאָקע זיינען זיי אזוי גוט, אויב אפילו דער
קינסטלער וואָלט נאָריט ארויסגעטראָגען פון זיין פריוואטען לעבען
אין זיינע ווערק, אבווהל ער וואָלט, ווי קיטס, קוים דערמאָנט
עפעס אין זיי ווענען זיין טיעפער ליידענשאפט, נאָר קיין ארבייט
באקומט ניט אזוי פיעל לעבען, אזא קאָלאָריט, אזא געטליכען פייער
אויפ'ן שטערען, ווי עס קריצט זיך אויס די ארבייט ווען זי ווערט
געטאָן אין אזא צייט ווען דער שאפער ניט נאָר שרייבט, נאָר אויך
ער לעבט און ליידט. ניט די זאָרג ווענען א שטיקעל ברויט, ניט
די שווינדזוכט, ניט די ליידענשאפט צו דער אָסט־אינדיאנער מיידעל
האָבען ניט ארויפגעלעגט זייער שטעמפעל אויף קיטס'עם ארבייט;
נאָר פון דעם גאנצען גיפט, וואָס זיי האָבען אין איהם ארייננענאָ־
סען, האָט ער געצויגען יניקה פאר זיין ארבייט.

אזוי איז קיטס אוועק אין פריהען קבר, און נאָך אייידער ער
איז באגראָבען געוואָרען, איז ער אויפגעשטאָנען תחית המתים אין
א ליעד וואָס שעלי האָט פאָרגעלייענט אויף זיין קבר. ער האָט
אויפגעהערט צו עקזיסטירען ווי קיטס און איז פארוואנדעלט געוואָ־
רען אין א מיף, אין אדאָניס'ען, אין א זעלטזאמען אינגעל, דער
באליעבטער ביי אלע מוזעס און וועלט־יסודות און ווערגדיג א מיף,
האָט ער זיינט דאמאלס אָנגעהויבען פיהרען אין דעם באוואוסטזיין
פון די שפעטערדיגע דורות א צווייטענדיגע עקזיסטענץ.

„ער לעבט, ער איז געוונד — דער איצט איז געשטאָרבען, נאָר
ניט ער. טרויערט־זשע ניט אויף אדאָניסען!... איצט איז ער
איינס מיט דער נאַטור. זיין שטימע הערט זיך אין איהר יעדען

גאַנצען האַרצען האָסען די באַריהמערישע הערערן, וואָס דערמאָנען מיט זייער ליטעראַרישער גרויסהאַלטונג יענעם מאַן, וואָס דושאַנסען האָט באַגעגענט אין א האָטעל און וואָס האָט זיך פאר איחם אזוי פאָרגעשטעלט: „דער גרויסער טואַלמי, דער ערסינדער פון א פרעם־אייזען אין דער פאָרמע פון א וואַסער־טויער". עס וואָלט געווען א פרעהליכער צוגאָב צו מיין גליק, וועז טאָמאָס מור זאָל נאָך פאַרמאָגען א גוט אין א צוויי מיליאָן פון מיר. מיר זיינען צוזאַמען געגאַנגען אין טעאַטער, און אזוי ווי, צום גליק, עס איז דעם אָוועג געווען א פיין פובליקום אין טעאַטער, האָט עס מיט באַגייסטערונג באַגעגענט טאָמאָס מור'ען. איך בין גרייט געווען זיי אויסקושען, ווארום, זיי האָבען דערמיט אזוי ווי באַצאָהלט מיין חוב פאר דער גוטער אויפנאמע, וואָס מען האָט מיר ארויסגעצייגט אין אירלאַנד".

אין דיזע האַרציגע גוטמוטיגע און פרעהליכע ווערטער האָט דער גרויסער וואָהלטעטער פון שאָטלאַנדיע דורכגעפיהרט א פאַראַלעל צוויישען זיך און דעם גרויסען דיכטער פון אירלאַנד. די עהנליכקייט אין זייערע שטאַנדען, אָלס די אַנערקענטע און זעהר געעהרטע פאָרשטעהער פון די צוויי רעגירונגען, וואָס זיינען פארבונדען מיט ענגלאַנד און זיינען פון איהר אָפהענגיג, צווינגט דעם אונטערשיעד צוויישען זיי ארויסצוטרעטען נאָך מיט מעהר שארפקייט. עס באַגרינדעט זיך, צוערשט, אויף דעם אונטערשיעד אין די לאַגעס פון שאָטלאַנד און אירלאַנד, אין באַצוג צו דער הערשענדער נאַציאָן. שאָטלאַנד'ס לאַגע איז געווען אן אונטערדריקטע, נאָר אין דער זעלבער צייט האָט זיך אינגאַנצען געשטיצט אויפ'ן געזעץ, און די שאָטלאַנדער האָבען געשיקט זייערע פאָרשטעהער אין דעם ענגלישען פארלאַמענט. די אירלאַנדער, פארקערט, א דאַנק אַביסעל דעם טיפערען רעספעקט־אונטערשיעד, אַביסעל א דאַנק דער רעליגיע וואָס די מערהייט פון'ם פאָלק האָט דארט געפרעדיגט, וואָס האָט זיך שארף אָפגעשיידעט פון דער אנגליקאַנישער, האָבען זיך אין פארלויף פון זעקס הונדערט יאָהר געפינען אונטער דער הערשאפט פון דער רעגירונג, אויף וועלכער זיי האָבען געהאט אזא קאָנטראָל־רעכט, ווי די אינדוסטריע אָדער די סיננאָלעזען האָבען געהאט אויף זייערער. דער פראָטעסטאַנטישער פאַרלאַמענט פון

12.

דער אירלאַנדישער אויפשטאַנד און די אָפּאָזיציאָנס פּאָעזיע.

אין נאָוועמבער פון דעם יאָהר 1825 האָט וואָלטער סקאָט געשריבען אין זיין טאָגע־בוך:

„טאָמאָס מור איז היע... אין זיין כאראקטער פּאראיניגט זיך די מענערשע אָפּענהערציגקייט מיט דער אונפּאַרוואורפּדיגער אַנשטענדיגקייט און גוטע ערציהונג... אין איהם איז ניטאָ קיין סימן פון א דיכטער אָדער א פּעראַנט... אין זיין נעזיכט איז ניטאָ קיין שום אויסערגעווענהנליכעס, נאָר זיינע געזיכטסציגע זיינען אַזוי באַלעבט — צום מיינסטען וועג ער רעדט אָדער ער זינגט — אַז ער קוקט אוים פיעל מעהר צוציהענד, ווי וועג ער וואָלט נעהאַט ריכטיגע שענקייט. איך האָב זיך דערמאָנט, אַז באירן האָט אין נעשפּרעך און אין זיין טאָגע־בוך אָפט דערמאָנט מור'ן און מיך אייניצייטיג און מיט דערזעלבער עהרעפורכט און איך האָב געוואָלט וויסען, וואָס פּאר אן אונטערשיעד עס איז פּאראן צווישען מיר און מור'ן, וואָרום מור האָט שטענדיג פּארבראכט אין העכערע געזעלשאפטען, דאמאלס וועג איך האָב אם מערסטען געלעבט אין א דאָרף צווישען נעשעפּטס־לייט, און איך אָפט אין דער נעזעלשאפט פון רעגירונגס באאמטע; וואָרום מור איז נעבילדעט און איך ניט; ער איז א וואונדערבארער מוזיקאנט און איך וויים ניט קיין אינ נאָט אפּילו; ער איז א דעמאָקראט און איך בין א אריסטאָקראט, שוין ניט רעדענדיג דערפון וואָס ער איז א אירלאַנדישער און איך בין א שאָטלאַנדער. נאָר אין איין זאך האָבען מיר געמיינעם, דאָס וואָס איז דער הויפּטפונקט פון אונזער עהנליכקייט: מיר זיינען ביידע גוטהערציגע מענשען, וואָס האָבען הנאה פון דער איגזיסטענץ מינוט, ניט זאָרגענדיג זיך וועגען אָפּהיטען אונזער וואָרט, און מיר ביידע וויסען גוט די וועלט, אז מיר זאָלען פון'ם

זיך מיט דעם בלינדסטען אבערגלויבען, זייער לאָיאַליטעט באשטעהט ווי די לאָיאַליטעט פון זייערע ברידער אין ברעטאַן, אין דער וואַסאַלער איבערגעבענהייט צו דעם אַלטען אדעל־קלאַס פון זייער לאַנד, און זייער גלענצענדע מעכטיגקייט איז ניט דיסצי־לינירט און דרוקט זיך אויס אין אויסברוכען. און דערצו האָט דער לאַנג־יאָהריגער יאָך ארויפגעלעגט זיין שטעמפעל אויף זייער נשמה. זיי האָבען ניט קיין גלויבען אין זייערע קרעפטען, זיי פאַלען נרינג אריין אין חניפה און אַזוי אין זאַרגלאָזיגקייט: זיי זיינען זעהר ניט פאַרזיכטיג אין דער צייט פון א געפאַהר און שרעקען זיך זעהר שטאַרק ווען זי קומט אָן; זיי קענען זיך ניט באַנוצען מיט דער פרייהייט, אפילו ווען זי קומט צו זיי אויף א שטיקעל צייט, ווארום מענשען קענען זיך נאָר אויסלערנען זיך באַנוצען מיט איהר נאָך א גאַנצער צייטינגער ערפאַהרונג.

עס זיינען פאַראַן אונערפאַהרענע פעלקער־שטאַמען, אַזוי ווי עס זיינען דאָ ניט קיין ערפאַהרענע אינדיווידוען, די איר־לאַנדער זיינען פון איין זייט עהנליך צו די פראַנצויזען, פון א צווייטער דערמאָנען זיי אָן די פאָלאָקען, און פון דער דריטער — צו די מזרחישע נאַציאָנען. צווישען די לעצטע מאר׳ס „אירלאַנ־דישע מעלאָדיען" נעפינט זיך א ליד „דער פאַראַעל", אין וועל־כען מאר ענטפערט אויף דער בראָשורע, וואָס איז נעווענדעט נע־נען די אירלאַנדער און וואו עס ווערט באהויפט, אז זיי שטאַמען פון איהען. ער פארגלייכט דעם מזל פון די אירלענדער מיט דעם אידישען:

„אונזער נאציע ליגט פונקט אזוי ווי דו באַויגט, צוקלאפט, ארָאפגעפאלען איז די קענינליכע קרוין פון איהר קאָפ, איהר גלאַנץ איז אראָפ, איהרע נאסען זיינען צו פארווויסטונג פאר׳משפט, אין איהרע הייזער הערשט א טרויער, און אינמיטען העלען טאָג איז איהר זון פארגאנגען". (פראָזא — דער איבערז.).

דאָס פאָלק אליין טראַגט א מזרח׳ישען שטעמפעל: „די אירלענדער, זאָגט באירק אין איין אָרט ווענען מארען, באריכמען זיך מיט זייער מזרח׳ישער אָפשטאַמונג, און ווירקליך, די צעלע־זענקייט, מילדקייט און די לעבהאפטע פארבען פון זייער פאר־שטעלונג־קראפט, דאָס פייעריגע און עקסאַלטירטע טעמפעראמענט

דעם לאַנד האָט געהאט איין צייט זייגע זיצונגען אין דער קאַטוי־
לישער אירלאַנד, נאָר אַלס דער גאַרניזאָן פון דעם שונא אין א
באזיעגטען לאַנד. דאָס איז געווען א המון פון הערשער, וואָס
האָבען רעגירט אין׳ם נאמען פון א אויסלענדישער מלוכה, מיט
דער פולער רעכט צו פרעסען, נאָר מען האָט זי בארוהיגט מיט
כאבאר, אַדער מען האָט זיי אונטערדריקט מיט דער הילף פון
געוואלט־מיטלען, וועו זיי האָבען נאָר געפרובירט מאכען דעם
מינדעסטען פארזוך צו א ווידערשטאנד. דער אירלאַנדישער נעגנער
האָט זיך, אין דער ווירקליכקייט, געפונען אין ניט קיין בעסערער
לאַגע, ווי זייגע קאַטוילישע לאנדסלייט; ער האָט געקאָנט קויפען
די גוטסקייט פון זיין האר, נאָר אָפּפערנדיג די נוצען פון זיין לאַנד,
און האָט זיך נאָר באנוצט מיט דער טרויעריגער פריוולעגיע —
„צו זיין אייגצייטיג אי א קנעכט, אי א האר".

דער ענגלישער נאציע האָט אָפּגענלויקט נאָר אין דער הינזיכט
וואָס איהרע חסרונות, ווי איהרע מעלות, האָבען איהר פארזיכערט
א זיעג פאר דער פאָליטישער מאכט און זעלבסט־שטענדיגקייט;
איהר ענאַאיזם און גרויסהאַלטונג האָבען איהר געבראכט כמעט
דיזעלבע נוצען, ווי איהר געזונדער גערואנק און איהר ענערגיע. די
אירלאַנדישע נאציע, פארקעהרט, איז ווי די פוילישע, מיט איהרע
מעלות, ווי מיט איהרע חסרונות איז, ווייזט אויס, געווען פאר־
אורטיילט צו פאָליטישער אָפּהענגיגקייט. מען דאַרף, פארשטעהט
זיך, נעהמען אין באטראכט, אז דער כאראקטער פון א באזיעגטען
פאָלק, וועלכע שטענדיג אין די באשרייבונגען פון איהרע באזיעגער
געמאָלען אין א פאַלשער פאַרמע. נאָר דאָך קען מען ניט צושטי־
מען, אז די לייכטזינגקייט, לעבעדיגקייט, צוציהענדינקייט און
הייסקייט פון די אירלאַנדער, זייער רעבעלישער ריטערישער כא־
ראקטער, זייער ליעבע צו פרייהייט אין א געוויסע ענגויגטקייט צו
אויפשטאנדען, וואָס וועלט ביי זיי פאראייניגט מיט דער לויידע־
שאפט צו דער פראכטפולקייט און בלאסק פון דער קעניגליכער
הערשאפט, זיינען ווייט ניט קיין שטארקער יסוד פאר דעם רוהינען
און אונאפהענגיגען רעגירונגס־לעבען. זיי פארמאָגען ניט די בור־
גערישע מעלות פון דער נייער צייט, און די, וואָס זיי פארמאָגען
באלאַנגען נאָך צו דער אלטער צייט. זייער פרומקייט גרענעצט

האָבען אָנגענומען זייערע אבות גלויבען, זיינען באשטראפט געוואָרען מיט שמיץ, ביז צו באוואוסטלאָזיגקויט; האָבען געמוזט שטעהן אויף איין פוס אויף א שפּרפען פלאָקען־שפּיץ, אָדער מען האָט זיי האַלב־געהאַנגען (ד. ה. זיי אויפגעהאַנגען און גלייך באַלד אַראָפּגענומען פון דער תליה), און אָפט האָט מען זיי דורך דער „פּעך־קאַפּע" סקאַלפּירט. דערצו נאָך זיינען צוגעקומען די זונגען איבער'ן לאַנד מיט דער פּולער רעכט פון רויבערייַ, געוואַלדטאַט און אין פאַל פון א ווידערשטאַנד אויך הרג'ענען. זייערע אָפּיצירען האָבען זיך באריהמט, אז אויף גרויסע שטרעקעם אין אירלאַנד איז ניט פאַרבליבען קיין איין הויז, ווו די פרויען זאָלען ניט געשענדעט ווערען, און אויף דער באהויפּטונג, אז די אירלאַנדישע פרויען זיינען הפּנים ניט גאָר אונשולדיג האָבען זיי געענטפערט, אז „דער באיאָנעט פּאַרטרייבט יעדע עקשנות".*)

עס איז דערפאַר גאָר קיין וואונדער ניט, וואָס די פאַרצווייפלונג האָט נעצוואונגען די רוהיגסטע און בארעכענטסטע אירלענדער אַרייַנצוטרעטען אין די רייהען פון דער געהיימער געזעלשאפט, וועמעס פאַרשטעהער, דער לאָרד עדוואַרד פיצגעראַלד (וועמען מאר האָט מיט אזא באגייסטערונג באשריבען) איז אוועקגעפאַהרען קיין פראַנקרייך, אום איבערצורעדען מיט דעם גענעראַל האָך, אז די לאַנדונג פון די פראַנצויזען זאָל פאַרקומען אויפצייטיג מיט דעם אַלגעמיינעם אירלענדישען אויפשטאַנד. דער אלטער, קאַלטבלוטיגער פאַלקס־פיהרער גראטאָן, וואָס האָט ניט געוואָלט האָבען קיינע נעשעפטען מיט אויסלענדער, האָט זיך אין פולער פאַרצווייפלונג אָפּגעזאָגט פון די פלענער פון די הערשער, ווי אויך פון די אונטערדריקטע. דעמאָלס האָט זיך אין אירלאַנד געגריכדעט א געהיימע דירעקטאָריע נאָכן פראַנצויזישען פלאַן, וואָס איז אריינגעטראָטען אין באציהונגען מיט פראַנקרייך. וועגען גלעדליה און קריעגם־הילף. פלוצלונג אָבער זיינען אלע פלענער צעשטערט געוואָרען, א דאנק דער מסירה פון א קאטוילישען אירלענדער. געהויסען האָט ער רייַנהאַלדס; ער איז ווערט מען זאָל איהם ג־

*) מאסעי „די געשיכטע פון ענגלאנד", 302, 4, די באהויפּטונג איז באגרינדעט אויף דער באשרייבונג פון איין ענגלישען פּאטריאט.

פון זייערע מענער, די שהנקויט און די אזיאטישע גראציע פון זייערע מיידלאך רעדען פאר דער ריכטיגקויט פון אָט דער מיינונג". עס איז לייכט באַגריפלעך, אז די ענגלישע גרויזאמע טיראניי אָט זיך אָנגעכאפט מיט ביידע הענט פאר אָט דעם תאַלקס־שטאם מיט אזעלכע גרונד־שטריכען.

א קורצע באשרייבונג פון אירלאנ׳ס געשיכטע אין דער צייט פון טהאמאס מאר׳ס יוגענד, איז נוצליך צולייב דעם, אום צו עריקלערען ווי אזוי דער צאַרטער פאַעטישער גייסט האָט דער ערשטער געצוואונגען די ענגלישע פאַעזיע, וואָס האָט זיך באַנוגענט מיט דער בעאַבאכטונג פון דער נאטור, איבערצוגעהן אין לאַגער פון די פרייהייטס־אידעען און דער ערשטער געגעבען דעם סיגנאל פאר דער פאַלימישער פאַעזיע ער איז געבוירען אין מאי 1779. אין די ערשטע יוגענד־יאָהרען האָט ער איבערגעלעבט אלע קו־מענדיגע שרעקען. פון דער צייט אָן, וואָס די ענגלישע רעגירונג האָט אוועקגעשטעלט לאַרד קעמדען אלס אירלאנד׳ס וויצע־קעניג (1795), האָט זי אָנגעדויטעט דערמיט איהר פארלאנג זיך אפצו־זאָגען פון דער הומאנער פאָליטיק פון 1782, האָט די פארשפרייטע איבער׳ן גאנצען לאנד פאטריאטישע געזעלשאפט פון די „פאראיי־ניגטע אירלענדער", וואָס האָט ביז איצט געשטרעבט צו באפרייען אירלאנד מיט דער הילף פון געוצליכע מיטלען, איצט באקומען א נייעם כאראקטער: זי האָט זיך איצט געשטעלט פאר א ציעל אפצוטיילען אירלאנד פון ענגלאנד און געטרוימט וועגען גרינדען א אירלענדער רעפובליק. די אירלענדישע באפעלקערונג אליין האָט זיך דערווייל צעשפאלטען אויף פיינדליכע פארטייען, און א ברענענדע שנאה האָט געריצט די נידעריגע קלאסען פון די פרא־טעסטאנטען געגען די קאטאליקען. אום צו מאכען א סוף צו די אפטע אונרדנונגען און אויסברוכען דורך די אינערליכע קריגע־רייען, האָט די רעגירונג געגרינדעט א פראטעסטאנטישען קאַרפוס פון 37,000 זשאנדארמען, וועלכע מען האָט געגעבען א רעכט אונ־טער׳ן אויסרייד פון זוכען באהאלטענע געוועהר, זעצען אין די טורמעס, פייניגען און הרג׳ענען יעדען איינעם, וועמען א נידער־טרעכטיגער מענש אָדער א פיינד וועט פאר׳מסר׳ן. הונדערטער אומגליקליכע, וועמעס שולד עס איז נאָר געווען דאָס, וואָס זיי

כונגען אויף באַפרייאונג, אַרויסגענאַרט ביי די קאַטוילישע עדות פֿאַלשע באַווייזן קענען די באַשולדיגטע, אום זיך צו ערלויבן מיט זיי דערנאָך די שרעקליכסטע זאכען". דער ערשטער באַוואוסטער מאַן, וואָס איז געפאַלען אַלס קרבן פון אָט דער גע־ריכטס־פֿיהרונג, איז געווען א פּריוילעגיער אָנהענגער פון דער פּאַרטיי פון דער לענאַלער רעפּאָרם, סער עדוארד קראָסבי. מען האָט איהם אויפגעהאַנגען און דערנאָך געשענדעט. ניט דער גלויבענס־אונטערשייד האָט אויפגעריצט די מערדישע אינסטינק־טען פון אָט די הענקער, וואָרום די גרעסטע פיהרער פון די „פּאַר־אייניגטע אירלענדער" זיינען געווען פּראָטעסטאַנטען (פּיצגעראַלד, א׳קאַנאָר, גאַרוויי, טהאָמאַס עמעט), וואָס זיינען אונאייגעניצליך ארויסגעטראָטען צו באַשיצען די רעכט פון זייערע קאַטוילישע לאַנדסלייט; נייַן, דאָ האָט געווירקט דער אַלטער ראַסען־האַס פון די אַנגלאָ־זאַקסען קעגען דעם קעלטישען שטאַם.

פּאַר איהר הויפּט געווערק־צייג האָט די רעגירונג אויסגעקלי־בען א מענשען, וואָס איז באַוואוסט אַלס א העסליכער עם הארץ און היציגער פּאַרטייַמאַן, פון וועמען מען האָט געקאָנט ערווער־טען די גרעסטע גווואַלט־טאטען, און האָט איהם אין 1799 געמאכט פּאַר א „פּיי־שעריף." דאָס איז געווען א קלייַנער גוטסבאַזיצער, מיט נאָמען יודקין פּיצגעראַלד. כדי זיך צו מאכען באַליעבט אין די אויגען פון זיין נאטשאַלסטוואַ, פלעגט ער פּאַנגען יעדען איינעם, אויף וועמען עס איז געפאַלען א חשד, אַלס א מיטהעלפער אין דעם אויפשטאַנד, און מיט שמיץ און דראָהונגען פלענט ער אַרויספֿרע־סען ביים אומגליקליכען א וידוי, אדער א מסירה אויף אנדערע. אזא שרעק האָט יעדען איינעם ארומגעכאַפּט אין אירלאַנד וועו ער איז געקומען אין לאַנד, אז די אַרימע פּויערים, וויסענדיג אז זיי געפינען זיך אלע אין זיין מאכט, האָבען געקניהט פאר איהם, וועו ער איז פּאַרבייגעפאָהרען.

אָט זיינען אייניגע ביישפיעלען פון זייַנע טאטען, אויסגעקלי־בען פון פיעלע, וואס זיינען אַרויסגעשווימען אין דער עפענטליכ־קייט אין צייט פון דעם פּראצעס איבער איהם פאר זיין מיסבראו־כען זיין אמט־מאכט, — א פּראצעס, פון וועלכען ער איז, פאר־שטעהט זיך, גלענצענד באפרייט געווארען. אן אַרימען שפּראכען־

דענקען; טהאָמאס מאר האָט, אָהן צווייפעל, איהם געהאַט אין זינען, באשרייבענדיג דעם נידעריגען פאראַאט, וואָס האָט אין „פייעראַנבעטער" איבערגענעבען דעם פיהרער פון דעם אויפ־שטאַנד אין די העגט פון די מחמד'אַנער.

ערוארד פיצנעראַלד איז נעלענגען אין בעט, וועו די טרופען האָבען זיך אריינגעריסען אין דעם הויז, וואו ער האָט זיך באַ־האלטען, איהם צו ארעסטירען. פאר זיין קאָפּ איז געווען באַ־שטימט א פרייז פון 1000 פונט. באַטש ער איז נעלענגען און געהאַט ביי זיך נאָך א דאָלך, דאָך האָט ער זיך מוטיג פארטיידיגט קענען די דריי גוט־באוואפענטע ענגלישע אָפיצירען, ער האָט אויּ־נעם געמאַכט דריי וואונדען, א צווייטען, נאָנצע פערצעהן, ביז וואנען דער דריטער האָט דורך א שאָס פון א רעוואָלווער איהם פארוואונדעט און ערשט דעמאָלס האָט מען איהם אוועקגעפיהרט אין געפענגנים. פיצנעראלד איז געווען באַקאַנט מיט די וויכ־טיגסטע רעוואָלוציאָנערע טוערס, באַפרייַנדעט מיט טהאָמאס פיין, און פארהיירט מיט פיליפּ ענגליטע'ס שעהנער טאַכטער. ער האָט געהאַט א שטענדיגען בריעף־פארקעהר מיט פראנקרייך, און נאָר דער טויט אין נעפענגנים האָט איהם אויסגעלייזט פון דער הינ־ריכטונג. באַטש מאר האָט נעלעבט אין קרייזען, וואָס האָבען נעקוקט אויף פיצנעראלד'ען ווי אויף א משוגענעם פאררעטער קענען זיין לאנד, האָט דער אירלענדישער דיכטער פארמאָנט, פונדעסטוועניגען נענוג מוט און זעלבסטשטענדיגקייט צו באקרוינען מיט נעהעריגען כבוד די העלדישקייט פון דעם אירלענדישען פאטריאָט.

דער קלאַפּ, וואָס מען האָט נענעבען דעם עלטסטען פון דעם אויפשטאַנד, האָט אויך די רעגירונג באפרייט פון דער נעפאהר פון א פלוצלונגען אויפשטאַנד. דאָך האָט זי די איבערינע רעוואָלו־ציאָנערען, וואָס זיינען נעווען פארשפרייט איבער'ן לאנד, ארויס־נעצייגט אזא מערדריי, וואָס דערנרייבט צו משוגעת. מען האָט איינגעפיהרט א באַלאַנערונגס־צושטאַנד מיט קריענס־שיפען, און די מיטגליעדער פון די שיפען וועלען כאראקטעריזירט פון די ענגלישע היסטאריקער אלס „א המון פון אומווייסענדע און בלוט־דורשטיגע ברואים, וואָס האָבען מיט פייניגונגען און פארשפרע־

איהם דערפאר ניט שווער נעווען זיך אויסצולאכען פון אלע באשולדיגונגען. מיט אן אונערהערטער גראָבקייט האָט ער זיך באריהמט, אז אין פיעלע פאלען האָט ער נאָך ערנער באשטראפט מיט ריטער, ווי אין די, צוליעב וועלכע מען האָט אויפגעהויבען איצט אזא רעש; ער האָט אליין דערצעהלט, אז איין מענש האָט זיך נעקוילעט אום צו באפרייען זיך פון די שמיץ און פון דעם בזיון וואס איז דערמיט פארבונדען. עס איז וועדט צו פארציי־כענען, אז אלס באלוינונג פאר זיינע דיענסטען האָט ער נעקראגען אן אונגעהויערע פענסיע און דערנאָך, וועו קעסטלער'ן האָט זיך איינגענעבען צו פארווירקליכען די פאראייניגונג פון אירלאנד מיט ענגלאנד, האָט מען איהם נעשענקט דעם טיטול: „דער בארָן פון דעם פאראייניגטען קעניגרייך."

איך וועל בריינגען נאָך איין ביישפיעל פון דעם וויי אזוי די ענגלענדער האָבען אונטערדריקט דעם אויפשטאנד: דאָס וועט אונז וויזען אונטער וועלכע איינדרוקען עס איז אויסגעקומען צו לעבען; ער איז דאמאלס אלט נעווען 18 יאהר. אין הערבסט, 1798, זיינען זשאנדארמען, אונטער דער קאָמאנדע פון א נעווי־סען וואלאנען, אריינגענאנגען אין דארף דעלבארי, אין הויז פונ'ם ארבייטער דאָנערטי, וועמען די רעגיערונג האָט פארדעכטיגט, און נעפרעגט, צי עס באהאלט זיך ניט ביי איהם איינער פון די בלוט־דורשטיגע רעוואלוציאנערען. אין הויז זיינען דאמאלס נאר נע־וועז דאָנערטי'ס פרוי און זיין קראנק קינד. וואלאנען האָט גע־פרעגט דאָס קינד, צי ער איז דאָנערטי'ס זון און וועו ער האָט גע־קראגען אן ענטפער „יא"! האָט וואלאנען אויסגעשריען: „שטארב־זשע, דו, הונט!" דאָס קינד האָט זיך אנגעהויבען אפּבעטען. שטארק זידלענדיג האָט דער אונטער־אפיציר געפרובט צוויי מאל אויסשיסען, נאר ביידע מאל ניט געטראפען. דאמאלס האָט א פרייגד איהם דערלאנגט אן אנדער ביקס. די מוטער האָט זיך נעווארפען פאראויס, פארשטעלענדיג מיט זיך דאָס קינד, נאר די קויל האָט דורכגעשאסען דעם קינד'ס הענטעל. ער איז געפאלען, און די מערדער זיינען ארויסגענאנגען פון הויז. נאר וואלאנאן האָט זיך צוריקגעקעהרט, און דערזעהענדיג, די מוטער, לינגענדיג איבערגעבויגען איבערן קינד, האָט ער אויסגעשריען:

לערער, ראָיט, וואס איז געקומען צום נעריכט, וויל מען „פאר־דעכטיגט" איהם, האָט ער באַגעגענט מיט די וועדטער „שטעל זיך אויף די קניעס, און הער אויס דיין אורטייל." „דו ביסט א רעוואלוציאנער" — האָט ער איהם געזאָגט — „מען וועט דיר געבען 500 שמיץ און דערנאָך וועט מען דיך אויפהענגען." דער אָרימער מענש איז געווען אויף אזוי פיעל אונפאָרזיכטיג און האָט ארויסגעשטאָמעלט דאָס וואָרט „אונטערזוכונג". האָט ער איהם דערפאר איבערגעגעבען צו די הענקערס. נאָר אייידער די לעצטע האָבען צייט געהאט מיט איהם עפעס צו טאָן האָט דער ריכטער אליין זיך אַרויפגעוואָרפען אויף איהם, איהם גערישען פאר די האָר, געשלאָגען און געשטאָכען מיט דער שווערד. וועו ראיט האָט שוין געהאט באקומען 50 שמיץ איז אריינגעקומען אן ענגלישער מאיאר און געפרעגט אין וואס באשטעהט זיין שולד. אלס ענטפער האָט מען איהם דערלאַנגט א צעטעל געשריבען אין פראנצויזיש, וואס מען האָט געפונען ביים אונגליקליכען אין קעשענע און וואָס זיי האָבען ניט געקאָנט איבערלייענען. עס האָט זיך ארויסגעצייגט, אז דאָס איז געווען אן ענטשולדיגונג פאר דעם, וואס ער האָט אין צייט ניט נעקענט קומען צו א לעקציע. דער מאיאר האָט פארזיכערט דעם ריכטער, אז דאָס צעטעל איז אן אונשולדיגם, דאָך האָט מען ניט אויפגעהערט איהם צו קאטעווען ביז די געדערים פונ׳ם קרבן האָבען זיך שוין ארויסגעזעהן פון אונטער די אָפּגעפאלענע שטיקלעך פלייש. דעמאלס האָט מען באפוילען דעם הענקער צו שלאָגען איבער די טיילען פונ׳ם לייב, וואוהין די רוט האָט נאָך פריהער ניט דערגרייכט.

אָט דער פאל האָט דערוועקט דעם גרעסטען אויפזעהען ביים פראצעס קענען דעם הויפט ריכטער פון אירלאנד — אָט דער פראצעס, זאגט מאסעי, וואלט ניט געווען פארפול, וועו איין פראטעסטאנטישער גלח, וואס איז געווען אן עדות אויף דער זייט פונ׳ם באשולדיגטען, וואלט ניט געשוואוירען, אז דער אזוי באריהמט־גע־ווייָרענער, בלוט־זיגעדער הענקער, וואס איז באוואוסט איבער נאנץ אירלאנד אונטערן נאמען פיצנעראלד־פינטש, איז געווען א גוטהארציגער, הומאנער מענש. פון אנפאנג אן האָט מען צוליעב איהם און קענען דער קאנסטיטוציע, אייגנעפיהרט שמיץ. עס איז

אַלס ענטפער אַנדערהאַלבן מיליאָן פונט סטערלינג, וואָס זיינען צעטיילט נעווארען מיט די גלענצענדסטע רעזולטאַטען. דאַמאַלס האָבען די ווינציג איבערגעבליבענע אירלענדישע דעפוטאַטען אין פּארלאַמענט באשלאָסען אויסצופּריבירען דאָס איינציגע מיטל וואס, ווי ס'האָט אויסגעוועהן, האָט נעקאָנט האָבען עפּעס א באַדייטונג, — נעמליך, אז גראטאן, וואס איז פארגעטערט נעווארען פון'ם פאָלק, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס ער איז שוין לאַנג אפּגעריסען פון דעם לאנד'ס אינטערעסען און איז איצט גלעגען נעפּעהרליך קראנק, זאל פלוצלונג ערשיינען אין פּארלאמענט ביי דער פארהאנדלונג פון'ם פראיעקט פון דער אוניע. מיט דער ריין־אירלאנדישער ניינונג צו דראמאטישע עפעקטען, איז דער פּלאן אויסגעפּיהרט נעווארען. אזוי ווי ס'האָט זיך גראדע מיט עטליכע טעג צוריק באפרייט א פּלאץ אין פּארלאמענט, האָט מען גראַטאנען אין דער שטיל אויסגעקליבען, און דער בעל־הבית פון דעם שטערטעל, וואו די וואהלען זיינען פאָרגעקומען, איינער טיג, איז זיך אוועק קיין דובלין מיטצוטיילען די רעזולטאַטען. גראטאנען, אן אָפּגעצערטער פון א שטארקער קראנקהייט, האָט מען אויפּגעהויבען פון בעט, איהם איינגעוויקעלט אין א קאַלדרע און אריינגעטראגען אויף א בענקל אין פּארלאמענט אריין. די רערעס האָבען זיך שוין געצויגען 15 שטונדען, און די פאלאטע האָט זיך 7 א זיינער אויפגעכאפט פון איהר דרעמל, ווען אויף דער שוועל איז ערשינען א ווי א געשפענסט גראטאנ'ס פיגור. דאָס איז נעווען דער טעטיגער מאן פון 1782, דאס איז געווען דער מענש, וואס האָט פון די אירלאנדער באשאפען א פאָלק, און איז איצט, ווי דער אפּשטאַרבענדער נעוויסען פון זיין פאָלק אויפּגעשטאַנען פון זיין קבר אום צו נעבען דעם לעצטען ענטפער פאר דער פארטיידיגונג פון זיין אונאפּהענגיגקייט. ער האָט פארענדיגט זיין רעדע מיט ווערטער, אז ווען ער זאל אפילו לינגען א גוסס'ער, וואלט ער באנוצט זיין לעצטען קרעכץ, צו פראטעסטירען קעגען אזא פּראיעקט, ווי דער, וואס איז איצט אריינגעטראגען געווארען אין פּארלאמענט. ווען דער קאנצלער האָט נעוואנט צו ענטפערען אויף אָט די ווערטער מיט דער באשולדיגונג אין הויך פארראט, האָט גראטאן איהם אריסגערופען אויף א דועל. ער איז פארגע־

„וואס, איז דען דער הונד נאָך ניט גע׳פֿגר׳ט?"

„אך, נאָט, האר — האָט די אָרימע פרוי געענטפערט — ער איז שוין געזונ טויט."

„איך האָב מורא, אז נאָך ניט געזונ" — האָט וואלאזאן געענטפערט — „אָט איז נאָך פֿאר איהם!"

ער האָט אויסגעשאסען דאָס פערטע מאָל, און דאָס קינד איז געפאלען טויט אין דער מוטער׳ס אָרעמס. וועז וואלאזאן איז פארקלאָגט געוואָרען פֿאר מיסברויכען די מאכט, האָט זיך די פאר־טיידיגונג געשטעלט דאָרויף, אז דער באשולדיגטער און זיינע גע־נאָסען „זיינען געשיקט געוואָרען מיט אַן אלגעמיינעם באפעהל צו שיסען, וועמען זיי ווילען." דאָס גערייכט האָט ניט געפונען קיין שום אונמאָראלישקייט אדער זינלאָזעס אין אָט דעם באפעהל. עס האָט אנערקענט, אז דער „באשולדיגטער האָט, אמת, געשאסען אין טהאָמאס דאָגערטי׳ן, א דעוואָלוציאָנער", נאָר עס האָט באַ־פרייט דעם באשולדיגטען אויף דעם סמך „אז ער איז ניט באנאַ־נען קיין מיאוס׳ע אדער פון פריהער געפֿאנטע רציחה."

מיט אזעלכע מיטלען האָט מען אין אירלאנד געמאכט אדר־נונג, און צוגעגרייט דאָס פאָלק צו דעם געוואלט־אקט, אין וועל־כען קעסטלער האָט מיט׳ן קאלטען בליק פון א דיפלאָמאט געזעהן אן אויסנאנג צו דערשטיקען די אויפשטאנדען: די פולע פאר־ניכטונג פונ׳ם דובלינער פארלאמענט און זיין פאראיניגונג מיט דעם לאָנדאָנער. מען האָט נאָך געדארפט באזיגען א ווידער־שטאנד: דעם אירלאנדער פארלאמענט; און כאָטש דער לעצטער איז געווען פארדארבען ביז׳ן מארק פון די ביינער, דאָך האָט ער נאָך ניט אריינגעצייגט נענוג אונטערוואָרפענקייט. קעסטלער, וואס איז דאמאלס געווען אירלאנד׳ס שטאָטס־סעקרעטאר און געהאט נאָר ניט קיין הויכע מיינונג וועגען זיינע פראָטעסטאנטי־שע לאנדסלייט, איז געקומען צו א פשוט׳ען נעדאנק: אונטערצו־קויפען אייניגווייז די נויטיגע צאָהל מיטגלידער פון דער אפּא־זיציע. אין יעדער טעלעגראמע וואס ער האָט געשיקט פונ׳ם אָנ־הויב יאהר 1799, ביז ס׳איז געשאפען געוואָרען די אוניע אין 1800, האָט ער אָהן אויפהער געהאלטען אין איין ווידערהאלען זיין פארשלאג, און ענדליך, האָט ער געקראָגען פון דער רעגיערונג

זיכט און שטראהלענדע אויגען, ביי וועמען די הויפּע וועלט זיי־נען לעבעדיג געווארען, און וואס האָט אין הארצען געשווא־ירען צו וועלען דער באפרייער פון זיין לאנד. אָט דער יונגערמאן איז געווען דער איידעלסטער און גרעסטער פון אירלאנד, ראָבערט עמעט, וועלכען מיר זיינען וויזקליך פאהפליכטעט מיט דער גרעס־טער טייל פון דעם, וואס איז ברויזענד און מעכטיג אין טהאמאס מאָר׳ס אירלאנדישע מעלאָדיען."

דער גרויסער אירלאנדישער פאָעט, וואס איז ארויס אויף דער וועלט אין דעם זעלבען יאָהר, וואס עלענשלעגער, איז געווען א זוהן פון א קליינעם וויין־העגדלער אין דובלין; ער האָט געהאט א מוטיגען פאָטער, א ליעבענדע און טעטיגע מוטער (א הייסע קאטאָליקין) און ער האָט פארבראכט א גליקליכע קינדהייט אין זיינע עלטערען׳ס הויז. פון זיין פריהסטער קינדהייט איז ער גע־ווען אן אויסערגעוועהנליך פעהיגער און טאלאנטפולער אינגעל. ער האָט געשפיעלט אויף דער ביהנע, האָט געשריבען און דעקלא־מירט ליעדער און האָט געזונגען מיט א וואונדערבאר שעהנער שטימע, וואס איז ביי איהם פארבליבען אויף זיין גאנצען לעבען. פון זיין אייגענער באשרייבונג פון זיין קינדהייט קען מען זעהן, ווי פריה עם האָט זיך ענטדעקט זיין אייגענארטיגער פאָעטישער טאלאנט, אין וואס דער אימפראוויזאטאָר און דער לירישער־זינ־גער האָבען זיך צונויפגענאָמען אין איינס. ער האָט פארמאָגט די זעלבע פעהיגקייט אויף וואס עם האָט זיך געשטיצט בעלמאנ׳ס גרויסקייט — די פעהיגקייט צונויפצוגיסען אין איין נאנצעם ליע־דער און מוזיק; דערצו נאָך האָט ער געהאט א פעהיגקייט מיים־טערהאפט דורכצופיהרען די ראָלען פון א שוישפיעלער און א זינ־גער. ער איז געווען א כאן פון א ניט הויכער וואוקס, מיט בלאָנ־דע לאָקען, וואס האָבען באקרוינט זיין קאָפּ; אלס קינד איז ער עהנליך געווען צו א קליינעם קופידאָן. זיין שטערען איז געווען א גרויסער, א גלאנציגער און אזא אינטערעסאנטער, וואס האָט געקאָנט פאראינטערעסירען א פרעמדאָגּ. זיינע אויגען זיינען גע־ווען שעהנע, טונקעלע — וואס וואלטען, ווי לעיג גונט האָט זיך אויסגעדריקט, זעהר שעהן ארויסגעקוקט פון אונטער א קראנץ פון טרויבען־בלעטער; דאָס מויל איז געווען שעהן, א פרעהלי־

קומען מיט רעוואלווערס עטליכע טעג שפעטער, ביי וואס קאַרי איז נליקליכערווייזע פארוואונדעט געווארען אין האנד, וואַרום וועו ער זאָל געווען זיעגען, וואלט דאָס פאָלק איהם נעווען צוריסען אויף שטיקלעך, נאר אפילו גראטאן איז ניט געווען בכח צו שטעלען זיך נעגען די וואפען, וואס די רעגיערונג האָט אָנגעווענדט. די בארעזאמקייט, דער גלאַנץ און בעסטקייט וואָס מאָר האָט פארנליכען צו בריליאנטען*), און אין וועלכע באיראן האָט נעפונען אלע מעלות, פון דעמאָסטען, און אפילו אוועלכע, וואס דער לעצטער האָט ניט נעהאט, האָבען ניט נעפונען קיין אפקלאנג אין די הערצער פון די צוהערער. אין דעם טאָג, וואס דער פּראיעקט פון דער אוניע איז אָנגענומען געווארען, זייגען די גאלערייען און די טריבונעס נעווען איבערפולט מיט צושויער וואס האָבען מיט אָן אָנגשטרענגטער אויפמערקזאמקייט זיך צוגעהערט צו די רעדעס. נאָר קעסטלער, וואס איז געווען זיכער מיט א זיעג, איז אונבאוועגליך נעזעסען אויף זיין שטול און האָט מיט א שמייכעל אויף די ליפּען נעווארט אויף דער אָפּשטימונג. וועו דער פארזיצענדער האָט מיט א ציטעריגען קול אויסגערופען: „זאָל דער וואס איז פאר דער אוניע אויפהויבען די האנט!" האָט איין האנט נאָך דער אנדערער פאמעליך אוו פארשעמט זיך אָנגעהויבען אויפהויבען, איז ער א מינוט נעשטאנען ווי א פארשטיינטער, גלייך ווי א סטאטוע, אוו דערנאָך האָט ער אויסנעשריען: „די אוניע איז אָנגענומען" — אוו מיט אן אויסדרוק פון האס אוו פארדראָס האָט ער זיך אראפנעלאָזט אויף זיין שטול. נאָר אין דער צייט פון די שטורמדיגע דעבאטען, וועו די בעסטע מענשען האָבען ערקלערט, אז דער וויידערשטאנד אוו אויפשטאנד ווערען איצט פארוואנדעלט אין א נויטוועגדיגקייט, כאָטש קיינער האָט ניט נעטראכט וועגען פארווירקליכען זייגע ווערטער, איז אויף דער טריבונע צווישען די צושויער נעזעסען א אינגער מאן מיט א בלייך נעזיכט, וועלכער האָט אויסגעשריען: „ווי לאנג וועט דאס נאָך דויערען?"

*) קען דען די האַרפע שווייגען, וועו דער, וואס האָט דער ערשטער געגעבען א נאָמען אונזער לאנד איז פון אונז אוועק?

קען דען מיניסטערעל יערינע שווייגעדניג שטעהן ביים קבר, וועו עס ליעגט אין איהם דער ערשטער אוו לעצטער פון איהרע פּאַטריאָטען?

גרויס און טרויעריג צוקונפט, ניך צונעצוינען צו זיך די אויפ־מערקזאמקייט פון זיינע חברים, ווי אויך פון זיינע פּראָפעסאָרען. דאָס איז נעווען דער אויבען־דערמאָנטער ראָבערט עמעט; זיינע גלענצענדע ארבייטען אויף די נעביעטען פון מאַטעמאַטיקע און פיזיק, אין צוזאַמענהאַנג מיט א וואונדערבארער פּאָליטישער באַ־רייזאמקייט און זעלטזאמער נשמה־ריינקייט, האָבען איהם באַ־ריהמט נעמאַכט נאָך אין זיין זעכצעהניעהריגען עלטער. מיר האָ־בען שוין נערעדט וועגען זיינע רעדעס אין דעם רעדנער־קלוב פון דער „היסטאָרישער נעזעלשאַפט", און וועגען דעם טיפען אייגדרוק, וואָס זיי האָבען נעמאַכט אויף דעם, פון דעם זעלבען עלטער, נאָר פון איהם ווייכערען און וועניגער־ענטוויקעלטען, מאָר'ען. כאָטש דעם לעצטען האָט מען נעוואָרענט, אז ער זאָל זיין פאָרזיכטיג, און ער זאָל זיך ניט באַווייזען אין גאַס און אין די עפענטליכע פּלעצער צוזאַמען מיט עמעט'ען, נאָר מאָר האָט ניך דערפיהלט א שטאַרקע ניינונג צו איהם, א הערצליכע באַגייסטערונג, און א זעהר נא־העטע פריינדליכקייט. וואָס איז דאָ דער חדוש? דאָס איז נעווען א יונגער אירלענדישער נאַציאָנאַלער העלד וואָס דער יונ־גער אירלענדישער דיכטער האָט באַגעגענט אויף זיין וועג אין דער פריהער יונענד. אין יענער צייט האָבען זיי ביידע קיין אַהנונג ניט נעהאַט וועגען זייער שפּעטערדיגער גרויסקייט, נאָר דער איכ־סטינקט, וואָס פיהרט צונויף די קרוב'שע גייסטער, האָט זיי צו־נויפנעפיהרט פריהער, איידער נאָך דער דיכטער איז נעהיילט נעוואָרען דורכ'ן העלד.

„וען מען זאָל מיך פרעגען — פרענט מאר — וער פון די מעהר באַוואוסטע מענשען פּארמאָנט, נאָך מיין מיינונג, די גרעס־טע פעהינקייטען צוזאַמען מיט דער גרעסטער מאָראַלישער הויכ־קייט, וואָלט איך, ניט פּאַרטאַכטענדיג זיך, אָנגערופען: ראָבערט עמעט'ן".

ראָבערט עמעט איז נעבוירען נעוואָרען אין 1780; זיין עלטערער ברודער, טהאָמאָס, איז נעווען אייניר פון די גרעסטע רעוואָלוציאָנערע פיהרער אין 1798, און נאָך דעם דורכפאל פון דער רעוואָלוציע, איז ער פריהער באַשטראָפט נעוואָרען מיט נע־

כער, מיט נריבעלאך אויף די באקען, די נאָז — א ביסעל פֿאַררייסען, מיט אזא אָריגינעלער אָפּשטעמפּלונג, גלייך ווי ער וואָלט אין זיך איינגעאטעמט דעם נעָרוך פון א יום טוב׳דיגער סעודה אדער פון א פּרוכט־גארטען. נאָר אין אלגעמיין האָט אָט דער קליינער מענש נעמאכט אן אייגדרוק פון לעבעדיגקייט און אקטיוויטעט; עס האָט זיך נערוכט, אז ער וואלט אויפ׳ן בעסטען אופן זיך אויסגעטויגט פאר די אמאָליגע אירלאנדישע רייט־קאָנקורסען; ער איז געווען שטאַרק עהרגייציג און אין דער יוגענד אויך מיט א גרויסער הי־ציגקייט, אזוי אז ער האָט ארויסגערופען דושעפּרען אויף א דועל פאר זיין ערשטער קריטיק אויף איהם. און דערנאָך האָט ער אויך ארויסגערופען באיראָנ׳ען פאר זייער אָפּלאָכונגען פון דער בלומלאָזער ענדע פון דעם דועל.

נאָר ניט קוקענדיג אויף דיזען קריגעריישען עלעמענט אין מאר׳ס בלוט, איז נאָנץ גלויבלידְ, אז אויב די אומשטענדען, ביי וועלכע ער האָט זיך ענטוויקעלט, וואלטען געווען וועניגער ערנסט און ערשיטערענד, וועו ער זאָל ניט געווען בעאָבאכטען מיט זיינע אייגענע אויגען דעם נאנצען דרוק פון דעם יאָך און טיראנאי, וואלט ער זיך קיינמאָל ניט דערהויבען אין דער פאָעזיע העכער פון דער ראָלע פון א סימפּאטישען אנארכעאָטיקער. אלע זיינע נייי־גונגען האָבען איהם געצויגען אין דער ריכטונג. נאָר איהם איז באשערט נעווען צו טאָן עפעם מעהר פאר זיין לאנד, ווי וועלכער אנדער מענש האָט נעטאָן ביז איהם, אפילו מעהר ווי בוירנס האָט נעטאָן פאר שאטלאנד, נעמליך, ער האָט נעקענט באזוינגען אין אונ־שטערבליכער מוזיק און פאָעזיע איהר נאָמען, איהרע פאלקס־טימליכע נעשיכטען, איהרע ליידען, די בלוטיגע רציחות, וואָס מען איז איבער איהר באנאנגען, און די בעסטע מעלות פון איהרע טעכטער און זיהן.

מאר איז אינגאנצען 15 יאָהר אלט נעווען, וועו ער איז אריינגעטראָטען אין דובלינער אוניווערסיטעט. אין יענער צייט האָט זיך אָנגעפאנגען אין אוניווערסיטעט א פאָליטישער נערודער, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען פארשפּרייטען איבער נאנץ אירלאנד. אין יענער צייט האָט א אינגעל, וועמען עס איז פּאָרנעשטאנען א

באהערשונג, דעם איז באשערט אלם דערוואַקסענער מאן צו זיין א מוסטער פאר אנדערע.

דאָס איז אַווי געווארען ראשית כל און הויפּטזעכליך פאר מהאמאם מאר. די איינפאלקייט און רוהינקייט אין זיין גאַנצען וועזען, מיט דעם צארטגעפיהל אין באצוג צו אנדערע, האָבען אין דערזעלבער מינוט, וואָס מען האָט אָנגעריכט די סטרונע און נעמאכט באוועגען זיינע געפיהלען, אָפּגעטרעטען דעם פלאַנק צו די פּאַרטרעפליכע נעדאנקען, וואָס האָבען נעהאַט אוא באצויבערענדע וווירקונג אויפ'ן צוקונפטיגען דיכטער.

„צוויי מענשען — זאָגט מאר — קענען ניט זיין מעהר פאר־שיידען, ווי עס איז געווען דער יונגערמאן פון פאר'ן און נאָכ'ן אָנהויבען רעדען. דער בליק, וואָס איז פריהער געווען מיעד און כמעט לעבענסלאָז, האָט אָנגעהויבען פלוצלונג שיינען מיט דער נאַנצער קראַפט פון זיין טאַלאַנט. זיין געזיכט, זיינע באַוועגונגען און זיין גאַנצער געשטאַלט האָט אויסגעזעהען געטליך. וועגען זיין בארעזאמקייט קען איך אפילו אורטיילען נאר נאָך מיינע יוגענדליכע עראינערונגען, אָבער איך האָב זינט דעמאָלס דאָך ניט נעהערט נאַרניט, עפּעס דערהויבענערעס אָדער דורכ־נעדרינגענס מיט א גרעסערער רייגקייט".

מאר באמערקט ווייטער, אז עמעט האָט נעהערשט איבער די ארומיגע מיט דערזעלבער מאַס פון רייגקייט אין זיין לעבען, פון גוטסקייט און באַצויבערונג אין זיין פערזענליכקייט, ווי מיט זיינע קענטניסען און בארעזאמקייט.

ווען אין 1797 איז נעגרינדעט נעווארען דער זשורנאל „די פרעס", פון די אירלענדישע פיהרער א'קאַנאר, די ברידער עמעט און פילע אנדערע, האָט מאר ליידענשאַפטליך געווארט אָפּדרוקען אין אָט דער פאטריאטישער און זעהר פארשפרייטער צייטונג עפּעס פון די פרוכט פון זיין פאנטאזיע. נאר זיין מוטער'ס שטענדיגעס ציטערען איבער איהם, וואָס איז דעמאָלט נעווען ניט אָהן גרונד, האָט איהם, פון דער צווייטער זייט, נעשראקען, אז דאָס וועט איהר אָנטאָן צרות. דערפאר האָט ער באשלאָסען צו־

פענגנים און דערנאָך האָט מען איהם ארויסגעשיקט פון לאַנד. די פריהסטע געפיהלען וואָס מען האָט ביי ראָבערט'ן ענטוויקעלט, איז נעווען דער האָס צו דער ענגלישער מאַכט און די ליעבע צו אירלאַנד'ס מאַרטירער. נאָך אַלס איננעל האָט ער ארויסגעצויגט כאַראַקטער, שטאַרקייט, וואָס האָט פּראַוויסגעזאָגט די נשמה־גרויסקייט, מיט וואָס ער האָט זיך אויסגעצייכענט אין זיין יוגענד. נאָך אין זיין 12־יעהריגען עלטער האָט ער לייד־ענשאַפטליך זיך אָפּגעגעבען מיט מאַטעמאַטיקע און כעמיע. איינמאָל, גלייך נאָכ־דעם ווי ער האָט געמאַכט א כעמישען עקספּערימענט, האָט ער זיך נעזעצט לייזען א שווערע מאַטעמאַטישע פּאַרמולע, און צוטראָ־גענדיג אין צערשטרייטענישׂ די האַנט צום מויל, האָט ער זיך פּאַר'סם'ט מיט'ן סובלימאַט פון קווע־זילבער, וואָס ער האָט גע־האַלטען מיט עטליכע מינוטען פריהער אין דער האַנט. די שרעק־ליכע שמערצען, וואָס ער האָט דערפיהלט, האָבען איהם דערמאָנט אָן דער גרויסער געפאַהר, וואָס דראָהט איהם. נאָר מורא האָ־בענדיג טאָמער וועט מען איהם שפּעטער פּאַרווערען אויפלכע כעמישע עקספּערימענטען, האָט ער קיין אין גערייי ניט געטאָן, נאָר ער איז שטיל אריין אין פּאַטער'ס ביבליאָטעק, גענומען די ענציקלאָפּעדיע, זי געפּענט אויף דער זייט „גיפט" און געפונען, אז אין וואַסער צולאָזטער קרייד וועלט דעקאָמפּאָנירט אַלס געגען־גיפט. ער האָט דיך גלייך טאַקי דערמאָנט, אז ער האָט אין שטאַל געוואהן א שטיקעל קרייד, איז ער אַוועק אהינצו, נאָר דער שטאַל איז געווען צוגעשלאָסען. האָט ער אויפגערופען די טהיר, גענומען דעם קרייד, איהם אויסגעטרונקען אין צופיהרטער וואַסער און האָט זיך רוהיג צוריק גענומען לייזען די מאַטעמאַטישע פּאַרמולע. וועו זיין לעהרער האָט אויפ'ן צווייטען טאָג איהם דערזעהן ביים פריה־שטיק מיט אזא פּאַרענדערטען געזיכט, אז ס'איז שווער געווען איהם צו דערקענען, האָט עמעט זיך פּאַר איהם מודה געווען, אז ער האָט פּאַרבראַכט די נאַכט אין שרעקליכע שמערצען, נאָר ער האָט צוגענעבען, אז זיין שלאָפלאָזיקייט האָט אין א געוויסען זינען איהם דאָך געבראַכט א נוץ: ער האָט גליקליך געלייזט די איהם אינטערעסירענדע פּאַרמולע.

וועו עס פּאַרמאָגט אַלס קינד אזא מוטיגקייט און זעלבסט־

אָפט ביי אַזעלכע ענטשלאָסענע און ענערגישע מענשען, אז וועג ער האָט געליענט דעם בריף, וועמעס אינהאַלט איז איהם נעווען נעפעלען, האָט ער ניט געקענט ניט באַדויערן, וואָס די נע־זעלשאפטליכע אויפמערקזאמקייט וועט דורך דעם צוגעצויגען וועד־רען צו דער אוניווערסיטעט־פאָליטיק, און אויב עס וועט זיך אויפהויבען א טומעל פון דער רעגירונגס זייט, קען דאָס שאדען דער פאַרשפרייטונג פון דעם פון אונז באטראכטעטען נייסט", וואָס האָט זיך איצט אין דער שטיל דורכגעלעגט א וועג. זוי אינגליש איך בין ניט געווען אין יענער צייט, האָט מיך באַצויבערט די רייפקייט פון זייגע געדאנקען, די קלאָרקייט פון זיין פאַרשטאַנד וועגען דעם, וואָס מען דאַרף טאָן אין אַזעלכע אומשטענדען און אין אזא צייט. נעמליך — ניט רעדען און ניט שרייבען נאָרניט וועגען די טאטען, וואָס מען וויל טאָן, נאָר טאקי טאָן. ער האָט קיינמאל פריהער, אויף וויפיעל איך געדענק, ניט דערמאָנט וועגען דער עקזיסטענץ פון דער עהיימער געזעלשאפט „די פאַראייניגטע אירלענדער", און אויך האָט ער קיינמאל פריהער און אפילו איצט מיר ניט פאַרגעשלאָגען אריינצוטרעטען אין דער געזעלשאפט. אָט די איידעלקייט שרייב איך צו אין א נרויסער מאָס צו דעם וואָס ער האָט געוואוסט, מיט וואָס פאר א צערטליכקייט מען רינגעלט מיך אַרום אזוי אין הויז... ער איז געווען אין אַלע הינזיכטען דער הערליכסטער מענש אין דער וועלט, אזוי רייך מיט פאַרשטעלונגס־קראפט און מיט האַרציגער מילדקייט, ווי מיט מענשליכער מוטיגקייט".

עס איז קלאָר, אז ראַבערט עמעט, ניט קוקענדיג אויף זיין לעבע צו מאַרען, האָט געפיהלט, אז ער איז ניט באשאפען פון דעם זעלבען מאטעריאל, פון וואָס מענשען וואָס קענען ריזיקירען מיט זייער צוקונפט און מיט זייער לעבען אין א רעוואָלוציע, זיינען באשאפען. ער האָט דאָך ליעב געהאט דעם יונגען דיכטער און איהם אפט באזוכט; ער האָט, ווי עס זעהט אויס, באמערקט, וואָסער א וואונדערבארען אפקלאנג זיינע אידעען און געדאנקען האָבען געפונען אין דער הארפע, וואָס טהאמאס מאָר האָט געטראַגען אין זיין נשמה. ער האָט ליעב געהאט צו זיצען ביי דער פיאנא צוזאמען מיט מאַרען, אויסהערענדיג ווי דער לעצטער

ערשט אַרויסטרעטען אַנאַנים. ער האָט געשיקט אין זשורנאל א נאָכאָמונג נאָך אָסיאַנען, וואָס איז דורכגענאַנגען בשלום, ניט ציי־ הענדיג אויף זיך קיינעמס אויפמערקזאַמקייט. דערנאָך האָט ער מיט א ציטערדיגער האַנט אַריינגעוואָרפען אין פאַסט־קעסטל די בריעף צו די סטודענטען פון ס „טריניטי קאָלעדזש", וואָס אין געווען פול, ווי ער זאָגט אַליין, „מיט הויך־פאַראַט", — א שארפזיניגע סאַטירע אויף קסעלטרין, וואָס האָט ביז זיין טויט נעדיענט אלם א ציעל פאר מאַר׳ס וויצען.

„איך האָב כמעט ניט ערוואַרטעט, זאָגט מאַר, אז דער בריעף וועט זיין געדרוקט, נאָר אויפ׳ן צווייטען אוועגט, וועו איך בין געזעסען ווי געוועהנלעיך ביים קאַמין און האָב צענומען דעם זשורנאל, אום צו לייענען אין דער הויך פאר מיינע עלטערן, האָט זיך אויף דער ערשטער זייט מיר געוואָרפען אין די אויגען מיין אייגענער בריעף, וואָס האָט גלייך ווי אריינגעקוקט מיר אין פנים אריין; פארשטעהט זיך, אז מיינע צוהערער האָבען געוואָלט איהם אויסהערען צום עלעם ערשטען".

אונטערדריקענדיג זיין אומרוהיגקייט, האָט ער אויפ׳ן קול איבערגעלייענט דעם בריעף און האָט מיט פאַרגעניגען אויסגעהערט דאָס לויבען פון זיין פאָטער און מוטער, כאָטש בויידע האָבען איהם נעפונגן פאר „צו געוואגט". נאָר וען אויפ׳ן צווייטען טאָג אין דער פריה איז עדוארד גודסאָן, דער אינציגער מאַר׳ס פרוינד, וואָס האָט נעוואוסט פון דער נעהיימנים, צו איהם נעקומען און נעפרעגט, א וואַרף טוענדיג אויף איהם א פיעל־באדייטענדען בליק: „האָסטו עס נעזעהן?" האָט די מוטער אויסגעשריען: „דאָס האָסטו, טאָם, אָנגעשריבען דעם בריעף!" און זי האָט ווידער איהם אָנגעהויבען בעטען, אז ער זאָל זיין פאַרזיכטיג, נאכדעם ווי ער האָט זיך מודה געווען.

„מיט עטליבע טעג שפעטער — דערצעהלט מאַר — אין איינעם פון די לאַנגע שפאַציערען איבער דער שטאָדט, וואָס מיר מיט עמעט׳ען פלעגען געווענליך מאכען, איז נעקומען צו רייד וועגען בריעף און איך האָב איהם מודה געווען, אז איך בין דער מחבר. דעמאָלם האָט ער זיך מודה געווען מיט זיין כמעט פרויען־ ווייכקייט, וואָס ער האָט פארמאָגט און וואָס באַגעגענט זיך אזוי

אין די פּאָלגענדע נאָך דעם יאָהרען האָט מאָר געמאַכט דעם ערשטען אַרויסטריט אלס דיכטער. די שרעקליכקייטען, וואָס האָבען נאָכגעפאָלגט דער אונטערדריקונג פון׳ם אויפשטאַנד, האָבען אים ניט געגעבען קיין מאַטעריאל פאר פּאָעזיע; ער איז אליין געווען צו נאָהענט צו זיי. עמעט איז אוועקגעפאָהרען, זיין פּאָליטישער אינפלוס האָט זיך אויף א צייט אָפּגעשטעלט, און בכלל איז פּאָליטישע פּאָעזיע געווען אונמעגליך אין אירלאַנד. דער יונגער דיכטער, וואָס איז פון דער נאַטור נעניגט געווען צו גרינגער און פּרעהליכער פּאָעזיע, איז צוועק אויפ׳ן וועג, וואָס זיינע פּעהיגקייטען אין זיין עלטער האָט איהם אָנגעוויזען, און נעמענדיג זיך צום אלעם ערשטען צו דער באַרבייטונג פון אַנאַקרעאָנטישע ליעדער, האָט ער זיי אַרויסגענעבען אין זיין 20־יעהריגען עלטער, מיט א ווידמונג צו דעם פּרינץ־רעגענט, אויף וועמען עס האָבען זיך קאָנצענטרירט די האָפענונגען פון די ליבעראַלען. ער איז אַרויסגעקומען אין יאָהר 1801 מיט א באַנד „פּאָעמען פון דעם קלייגעם טהאָמאַס", על־פּי ערשטיש ליעדער, אינגליש דורכפּיהרענדע אין אַבסעל לייכטזיניגע. די אירלענדישע לייכטזיניקייט דערמאָנט שטארק וועגען דעם, וואָס באגעגענט זיך אָפט אין שוועדישע ערשטישע ליעדער און זיי טראָגען דעם זעלבען שטעמפּעל פון נאַציאָנאַלער אריגינאַליטעט.

נאכדעם ווי מאָר האָט עטליכע יאָהר פּארברַאכט אין די בעסטע קרייזען פון לאָנדאָנער געזעלשאפט, אַרויסרופענדיג ביי אלעמען קנאה און באוואוסט וועראנדיג פאר זיינע סאלאָן־פעהיגקייטען, האָט ער זיך אין יאָהר 1803 אוועקגעלאָזט, אוים מאנגעל אין געלד, אויף די בערמודישע אינזלען אין אמעריקא, און צו קריגען דאָרט א שטעלע אלס א רעגיסטראטאָר פון דער אדמיראַלסטוואָ. מען קען זיך פאָרשטעלען ווי וועניג ער האָט זיך געפאסט פאר אזא שטעלע! אין א גאנץ קורצער צייט האָט איהם זיין אויסגעזוכטער שטעל־פאַרטרעטער באַ׳גנב׳עט די קאסע אויף א גרויסער סומע און מאָר האָט אָהן א שום שולד געהאט אויף זיך דעם זעלבען אומגליק ווי סקאָט. איהם האָט מען אויך פאָרגעשלאָגען הילף פון אלע זייטען, און ער האָט באצאָהלט זיין חוב אביסעל פון דעם געלד, וואָס זיינע רייכע פרייַנד האָבען איהם אויסגעליהען,

האָט נעזונגען מעלאָדיעס פון בענטינג'ס אירלענדישער זאַמלונג. מאָר האָט אפילו נאָך געטראָגען אין זיין זכרון דעם מאַמענט, ווי ראָבערט עמעט האָט איינמאָל, ווען ער האָט געשפּיעלט די מעלאָדיע „זאָל ערין געדענקען דעם טאָג", אויסגעשריען מיט א ליידענשאפטליכער באַגייסטערונג:

„אך, ווען איך זאָל שטעהן אן דער שפּיץ פון צוואַנציג טויזענד מענשען, וואָס זאָלען מארשירען אונטער די קלאַנגען פון דיעזער „מעלאָדיע"!

דאָס איז געווען אין 1797, ניט לאַנג פאר דער אויפדעקונג פון דער גרויסער פארשוועהרונג. די פארשוועהרונג איז אויסגעפונען געוואָרען, און גלייך נאכדעם האָט זיך אָנגעהויבען די טעראָרעפאָכע. איינער פון די ערשטע רעזולטאַטען פון דער ענטדעקונג איז געווען די אינפיהרונג פון אן אמת'ער אינקוויזיציע אויף דער אוניווערסיטעט. די סטודענטען האָט מען אויסגערופען נאָך דער רייהע און נאָך די נעמען אויף אן אויספּארשונג. אייניגע האָבען געוואוסט זעהר וועניג, אָדער גאָר אינגאַנצען ניט געוואוסט וושנאָן די פּלענער פון די פיהרער; נאָר דאָס פּלוצלונגע פארשווינדען פון עטליכע פיהרער, צוויישען זיי אויך ראָבערט עמעט, האָט זיי געמאכט פאר די חברים ווי טיף יענע זיינען געווען באַהאַוועט אין די פארעטערישע פּלענער. די טיפּע שטילקייט, וואָס האָט יעדען טאָג באַגלייט דאָס אויסרופען פון זייערע נעמען, האָט געמאכט א געוואלדיגען אייגדרוק אויף מאָר'ען. אליין האָט ער אין דער צייט פון דער אויספּארשונג זיך אהויסגעצייגט פאר א גאַנץ מוטיגען סטודענט. ער האָט ערקלערט דעם בייזען לארד פיצגעבאָן, אז ער וועט בשום אופן ניט געבען די שבועה, וואָס זיי האָבען געוואָלט פון איהם, אויב עס וועט איהם ניט ערלויבט ווערען מוסר מודעה צו זיין: אז ער וועט ניט ענטפערען אויף די פראַגען, וואָס קענען שאדען עמיצען פון די חברים. ער האָט מוטיג אויסגעהאלטען דעם אויסברוך פון צאָרען געגען איהם פון דער „נאטשאלסטוואָ". אזוי ווי ער איז ניט געווען קיין מיטגליעד פון די „פאראייניגטע איירישע" און ער האָט ווירקליך ניט נעהאט קיין אהנונג וועגען די פּלענער פון דער געזעלשאפט, האָט מען איהם גיך באפרייט.

פון דער נאַטור. פארקעהרט, די דעמאָקראַטישע און רעפובליקא־נישע רעגירונגס־אייניריכטונגען, האָבען פיעל ווינציגער באפרידיגט דעם דעליקאַטען דיכטער, אויף וועמען די וועלט־רעאקציע האָט שוין אין אנפאנג פונ׳ם אכצעהנטען יאהרהונדערט געהאט איהר ווירקונג. זיין באשרייבונג וועגען די אמעריקאנישע געזעלשאפט־ליכע ארדנונגען האָבען נאר דערמאָנט וועגען די שאָטענדיגע זיי־טען פון דער רעפובליק. ער האָט געקראָגען אן אויסיינע מיט׳ן פֿרעזידענט, נאר דזשעפערסאָנ׳ס נאכלעסיגער קאסטיום — די בלויע שיך און זאקען, האָבען ווי ס׳האָט אויסגעזעהן, פאררוקט פון זיינע אויגען די געשטאַלט פון דעם מענשען, וואס האָט אויס־געארבייט דעם פֿראיעקט פון אמעריקאנער אונאפהענגיגקייט. מעהר פון אלץ האָט איהם אָפּגעשטויסען די שטארקע פארשפרייטונג אין דער יונגער רעפובליק פון די אידעען פון דער פראנצויזישער פילאָסאָפיע, וואס האָבען זיך איהם, דעם אמת׳ן זוהן פון זיין צייט, אויסגעוויזען ווי אמת׳ער סם און זינד.

„דאָס קינד פון דער גאלישער שולע איז די פולע פילאָזאָפיע, וואס זינדיגט שטענדיג, מיט איהרע אלע גראנקען, מיט איהרע קלוגינקע איינפאלען, מיט וועלכע די שלעכטע הערצער פארדרעהען די גלענצענדע קעפ... זי האָט שוין אריינגלאָזט איהר סם דאָ, פארניכטענדיג די נאנצע באצויבערונג, וואס מאכט פאר אונז טייער אונזער עקזיסטענץ"...

„דאָס איז געווען — שרייבט מאָר מיט פיעל יאָהרען שפעטער — די אייניגע פֿעריאדע אין מיין לעבען, וועו איך האָב דער־פיהלט א צווייפעל אין דער געזונדקייט פונ׳ם ליבעראלען פאלי־טישען גלויבען, וועמעס פרעדיגער און פארטיידיגער איך בין געווען אזוי צו זאגען פונ׳ם אָנהויב פון מיין לעבען, און ווייל, ווי עם שיינט, אויך פארבלייבען ביז׳ן סוף."

איין צייט האָט זיך אויסגעוויזען, אז די אייגדרוקען פון קינד־הייט און יוגענד, די ערינערונגען פון דעם אונטערדריקטען איי־גענעם אינזעל זיינען פארדרענגט געוואָרען דורך די אנאקריאָ־טישע שטימונגען, דורך די ערינערונגען וועגען די רייזען און פרעה־ליכען סאלאָן־לעבען אין די העכסטע לייכטזיניגע לאָנדאָנער ספע־רען.

און דאָס איבערגיע א דאנק זיין שוועדער ארבייט אין פֿאַרלויף פון אייניגע יאָהר. זיין אמעריקאנער רייזע האָט געדויערט פון אָקטאָבער 1803 ביז נאָוועמבער 1804. ער האָט נעבראכט מיט זיך אהיים פון אמעריקא דעם צווייטען באנד פון זיינע שריפטען, אין וועלכע עס זיינען געוואמלט די אמעריקאנער לידער און געדיכטע, וואו די באשרייבונג פון דער נאטור באצויבערען מיט דער קלאָרקייט פון פֿאַרבען און דער פֿאַרטרעט־עהנליכקייט. ווי אן אמת'ער ענגלישער נאטוראליסט האָט כאָר. געלענט פיעל מעהר געוויכט אויף דעם פֿארנליך ווי אויף דעם קאָלאָריט, און ער האָט ניט וועניג געשטאָלצירט דערמיט, וואָס די איינוואוינער פון די ערטער, און די רייזענדער האָבען באשטעטיגט די ריכטיגקייט פון דער באשרייבונג פון דער נאטור אין באצוג צום לאנד און צו די איינוואוינער. דער באוואוסטער ענגלישער רייזענדער, קאפּיטאן באזיל גאל (דער זעלבער וואָס האָט באזכט וואָלטער סקאָט אין אָבאָטספֿארד און אָרום וועמען באיראָן איז ארומגענגען אין דער צייט פון זיין קראנקהייט אין וועניציע), באשטעטיגט, אז מאָר'ס אָדעם גיבען א וואונדערבארע און אמת'ע באשרייבונג פון בערמודא, און ער צייגט אז די שענסטע פון אלע לידער, „דער קאנאדישער שיף־נעזאנג", איז מיט דער מעלאָדיע און מיט'ן טעקסט באגרינדעט אויף די לידער, וואָס וועלען נעזונגען אויף די שיפען, מיט'ן אייניגען אונטערשייד, וואָס מאָר האָט אַרויסגעוואָרפען אלץ וואָס איז געווען ניט שעהן און ניט אריגינעל אין די לידער. מאָר אלײן דערצעהלט ביז וואָסער א גראָד ריכטיגקייט און אמת עס זיינען זיינע באשרייבונגען פון לאנדשאפטען און בוימער.

פאר די שורות: „דאָס איז געווען דארטען אין שאָטען פון די קאלבאדישע בוימער, מיט א פאר מענשען, וואס האָבען געקאָכט פיהלען און נעדענקען ווי איך" האָט ער אין 25 יאהר ארום נעקראָגען פון בערמוד א בעכער, געמאכט פון די הייטלעך פון די פרוכט פון א קאלבאדישען בוים, אויף וועלכען מען האָט געפונען ארוימגעשניטען זיין נאָמען. די עקזאטישע נאטור פונ'ם לאנד האָט באפרוכפערט זיין פֿאַנטיזיע גראנק, וואס איז נעניגט אריינצונעהמען אין זיך די פראכטפולע און די פייערליכע אינדרוקען

מאר ניט דערמאָנען, וועמעס רעליקווען ליגען געשענדעט אין קבר, א מענש, וועמען מען האָט נעקאָנט באווייזען נאָר מיט שווערע, שווייגענדיגע טרערען און נאָר אין דעם נאכט־חשך.

אין דעם נאָכפאָלגענדיגען געריכט רעדט זיך וויעדער, ניט דערמאָנענדיג קיין נאָמען:

„וואָן דער, וואס פארגעטערט דיך, האָט נאָך זיך איבערגעלאָזט נאָר דעם נאָמען פון שולד און פון טרויער, אָ, זאָג, וועסטו וויי־נען, וען זיי וועלען אָנהויבען באפלעקען דעם כבוד פון דעם לע־בען, וואס איז נאָר דיר נעווידמעט? יא, ווייַן, און ווי מיינע פיינד זאלען מיך ניט פארורטיילען, זאלען דיינע טרערען אראפ־וואשען זייער אורטייל, וואורום, דער הימעל איז מיין ערות, כאָטש איך בין שולדיג נענען זיי, צו דיר בין איך שטענדיג געבליבען זעהר נעטרוי."

אז דעם העלד'ס נעליעבטע איז אירלאנד, דאס קען מען זעהן פונ'ם ערשטען בליק: נלייך ווי א טרויער־דעק איז ארויפגעוואר־פען אויף דעם, וועמעס רעפוטאציע עס איז פארפלעקט פון זיינע פיינד, וואס באטראכטען איהם אלס שולדיג, וואס איז אבער שטענ־דיג נעווען זעהר נעטריי זיין נעליעבטער.

בלעטערנדיג ווייטער די זאמלונג קומען מיר צום נעריכט, וואס איז ענג פארבונדען מיט די צוויי פריהער דערמאָנטע, און וואו עס ווערט מיט קלאָרע פארבען נעמאלען די נעשטאלט פון דער כלה, וואס דער אונבאוואוסטער העלד האָט איבערגעלאָזט.

„זי איז ווייט פון דעם לאנד, וואו עס שלאָפט איהר יונגער העלד, און נעליעבטע רינגלען זי ארום, אבער קאלט דרעהט זי אפ פון זיי איהרע אויגען און ווייַנט, וואורום איהר הארץ ליענט בא־האלטען אין זיין קבר! — זי זינגט די פרייַ ליעדער פון די נע־ליעבטע פעלדער וואס זיינען איהר טייער, וואורום יעדער נאָטע פון זיי האָט ער אזוי ליעב נעהאַט צו הערען. אך, זיי ווייסען ניט, אָט די וואס האָבען הנאה פון אָט די קלאנגען, ווי עס ווערט צו־ריסען אויף שטיקלעך מינעסטרעלעס הארץ! — ער האָט נעלעבט צוליעב זיין ליעבע, ער איז נעשטאָרבען פאר זיין לאנד. דאָס איז נעווען אלץ וואס האָט איהם צונויפגעבונדען מיט'ן לעבען. ניט ניך וועלען אויסטריקענען די טרערען פון זיין לאנד, ניט לאנג וועט

נאָר פּלוצלונג, אין יאהר 1807, איז ערשיענען דער ערשטער באנד פון די „אירלאַנדישע מעלאָדיען" — מאָר'ס דאָקומענט אויף אונשטערבלעכקייט. אלץ וואס זיין ארים לאנד האָט דורכגעפיהלט און דורכגעלייטען אין די לאנגע יאהרען פון ערנידערונג, איהרע ליידען און קרעכצען, איהרע באגייסטערטע אויסברוכען, איהר קריגערישע געוואגטקייט און איהר שמייכלען דורך טרערען, — אלץ איז דאָ ארויסגעזאָגט אין די ליעדער, וואס זיינען אָנגעשריבען מיט א בליצענדיגען האלב־אומעטיגען לייכטזין, מיט אן ערַאָטישער באגייסטערונג. דאָס איז געווען א קראנץ, אויסגעפלאָכטען פון טרויער, באגייסטערונג און צערטלעכקייט, א פיין־שמעקענדער טרויער־קראנץ, ווי פאר א טויטען. מיט איהם האָט ער באקרוינט דעם שטערען פון זיין לאנד. מען קען ניט זאגען, אז אירלענדישע נעמען ווערען אָפט און ווילִיג דערמאָנט אין די ליעדער; אין אלגעמיין ווערען ווינציג נעמען דערמאָנט — עס וואלט גענוגן געפּעהרליך אָנצורופען אירלאַנד'ס אייגענע נעמען. נאָר אָט האָט דער זינגער באזונגען זיין געליעבטע אין אזעלכע אויסדרוקען, וואס אונטער איהר געשטאלט איז ארויסגעשוואומען ערינ'ס שטרעבען; אָט האָט די ליעבענדע פרוי געערדט מיט אזא גרויסקייט, אז דער לעזער האָט גלייך פארשטאנען, אז דאָ רעדט זיך ניט וועגען אן ערדישער פרוי: די מיסטישע אויסדרוקען האָבען נאר פארשטארקט די פאָעטישע האנדלונג, ווי אין די אלטע קריסטליכע אלענאָרישע תפלות. וואס איז פארגעקומען אין דער צווישען־צייט זייט דער ערשיינונג פון מאָר'ס לייכטזיניגע ליעדער און דער געבורט פון אָט די וואונדערבארע פּאָעטישע שאפונגען? דאס איז א לאנגע און טרויעריגע געשיכטע. די ווערק אליין ענטפערן אויף דער פראָגע. שוין דאָס פערטע געדיכט אין דער זאמלונג פאנגט אָן מיט פאלגענדע ווערטער:

„אָ, וועדט ניט ארוים זיין נאָמען! זאל ער שלאָפען אין שאָטען, וואו עס ליגען זיינע קאלטע און ניט־נעהרטע רעליקווען. טרויעריגע, שווייגענדע און אומעדיגע דארפען זיין די פארגאָסענע טרערען, גלייך ווי דער נאכט'ס טוי, וואס פאלט אויפ'ן גראז, וואס וואקסט איבער זיין קאָפּ."

ווי עס זעהט אוים, איז געווען אזא מאן, וועמעס נאָמען מען

שטימטער פּארזיכערונג, אז די לאנדונג פונ׳ם פראנצויזישען חיל וועט נעשעהן אין אויגוסט 1803. מיט אן אונערמיערלעכער מוטיקייט האָט ער נאָך אמאָל אָנגעהויבען ארגאניזירען אן אויפשטאנד איבער גאנץ אירלאנד. נאָך זיין מיינונג האָט זיך די רעוואלוציע פון 1798 ניט איינגענעבען דערפאר, וואס זי האָט ניט געהאט קיין אפערירענדען באזיס אין אירלאנד׳ס הויפט־שטאָדט. ער האָט געהאלטען פאר נויטיג צום אלעם ערשטען באהערשען דובלין, צום מיינטען דעם שלאָס, וועמעם טויערען עס זיינען געשטאנען אָפען ביז אוועק. ביי טאג און ביי נאכט האָט ער גערבייט צו צוגרייטען דעם אויפשטאנד: אין פארשיעדענע קוואַרטאלען פון דובלין האָט מען אפגערופען הייזער, וואו מען האָט אונערמידליך געארבייט אויף דער פאבריקאציע פון געווער און פולווער; עמעט איז אליין שטענדיג געווען ארומגערינגעלט מיט א קלייענם שטאָב פון פופצעהן מענשען, צום מיינטען פונ׳ם פישוט׳ן פאלק, וואס האָבען געארבייט אונטער זיין אויפזיכט און ער האָט זיך ערלויבט נאָר א קורץ־צייטיגען אפרוה אין איינעם פון די פולוועך סקלאדען, לינענדיג אויף א מאטראץ. כאָטש וואס מעהר ווי טויזענד מענשען האָבען געוואוסט פון דער פארשוווערונג, איז צווישען זיי ניט געווען קיין איינציגער פארראטער און די בלוטדורשטיגע רעגיערונג האָט ניט געוואוסט וועגען דעם גרויסען שטורעם וואָס גרייט זיך. עמעט׳ס נאָענ פאַרמעגען איז אַוועקגענאנגען אויף קלייניע אינקויפונגען נאָר קיין אייגער פון די ארבייטער האָט קיין גאלד ניט גענומען פאר זיין טרחה. „זיי האָבען נאַרבייט — האָט געזאָגט איינער פון זיי, וועמען דער אויטאר פון „די פאראייניגטע אירלענדער" האָט באגענעגט שוין אן אלטען — ניט פאר גאלט, נאָר צוליעב דער זאך; זיי האָבען זיך פארהאלטען מיט גרויסען צוטרוי צו ראבערט עמעט׳ען און זיינען גרייט געווען אוועקצוגעבען דאָם לעבען פאר איהם." נאָר אין יוני איז פארגעקומען א ניט פאראויסגעזעהענע נעשעהעניש: אייער פון די פולוועך סקלאדען איז אויפגעריסען געווארען און דער־הרג׳ס צוויי מענשען; איינער פון זיי האָט אויסגעהויבט זיין נשמה אויף די העגט פון ראבערט עמעט. אויפ׳ן צווייטען טאג האָט א פראטעסטאנטישע צייטונג גלאָזט וויסען דער רעגיערונג, אז זי

ער דארפען ווארטען אויף זיין נעלִיעבטער! — אך, גראָבט איהר אוים א קבר דאָרט, ווּאו עס פארנייגען זיך די זון־שטראהלען, צו־זאַנענדיג א פרעהליכען מאָרגען. זיי וועלען באלייכטען איהר שלאָף ווי א שמייכעל פון מערב, פון איהר אייגענעם, באלִיעבטען טרויער־אינזעל."

דער לעזער האָט זיך שוין אַנגעשטויסען, אז דער יונגער העלד, אויף וועמעס קבר עס הערען זיך אזעלכע טרויעריגע, אומעדיגע אקאָרדען איז ניט קיין אַנדערער, ווי דער געוועזענער מאָר׳ס אוני־ווערזיטעט־חבר — ראָבערט עמעט. אָהן צווייפעל, אז זיין שיק־זאל האָט מאָר׳ען אינספּירירט פאַר זיינע בעסטע פרייהייטס־הימ־נען צווישען די אירלענדישע מעלאָדיען. וועראנד צוליעב דער רע־וואָלוציע אין 1798־טען יאהר איז דער עלטערער עמעט געווען איינגעשלאָסען אין דער פעסטונג סענט־דזשאָרדזש, האָט זיך רא־בערט׳ען אייננעגעבען אויסצומיידען די טורמע; ער האָט זיך באנוצט מיט זיין פרייהייט איננאנצען אפצונעבען צו דער זאַך, וואס האָט נעבראכט אן אומגליק אויף זיין ברודער און וועלכער ער האָט נעווידמעט זיין גאנץ לעבען. ער האָט זיך אוועקגעלאָזט אין יאהר 1802 קיין פאריז און זיך געזעהן מיט׳ן ערשטען קאנ־סול, וואס האָט אויף איהם אין אלגעמיין נעמאכט אזא איינדרוק, „אז ער זארגט זיך גאנץ וועניג וועגען אירלאנד אלס רעפובליק און איהר פרייהייט"; א חוץ דעם האָט ער זיך עטליכע מאל געזעהן מיט טאלעראנען, וואס איז איהם אויך ניט שטארק געפעלען גע־ווארען; ער האָט געהאָפט, אז מיט דער הילף פון די געשפּרעכען וועט ער צוגרייטען א בּאָדען פאר גרינדען אן אונאָפּהענגיג איר־לאנדישע רעפובליק, געשטיצט אויף דער פאראייניגונג מיט דער פראנצויזישער. אין יענער צייט האָבען די גוטע באציהונגען צווי־שען ענגלאנד און פראנקרייך, וואס דער אמיענישער שלום האָט נאר וואס אויסגענליכט געהאלטען ביים איבערגעריסען ווּארען. באָנאפּארט האָט א שטיק צייט, ווי עס שיינט, געדענקט וועגען לאָנדען חיל אין אירלאנד. — אויפ׳ן אינזעל „הייליגע העלענא" האָט איהם באנג געטאָן, וואס ער איז ניט געגאנגען קיין איר־לאנד אויפ׳ן ארט פון עגיפּעט — און ראבערט עמעט איז אָנגעקו־מען אין נאָוועמבער 1802 אויפ׳ן געבורטס־אינזעל מיט א בא־

סאָלדאַטען האָבען איהם אומעטום געזוכט, זיין געטרייע באַלעבאָסטע, א אינגע מיטיגע מיידעל האָט זיך געלאָזט צו האָקען איהר נאנצען לייב מיט שפיזען און אויך מיטגעמאכט דאָס „האָלב־הענגען" נאָר זי האָט ניט אויסגעזאָגט וואו ער געפינט זיך. ענדליך האָט מען איהם געפונגען, ביי איהם צוגענומען יעדע מעגליכקייט צו אנטלויפען, איהם דורכגעשאָסען די פֿלייצע און ארעסטירט. דער מאיאָר וואָס האָט ביי איהם צוגענומען דאָס געוועהר האָט ביי איהם נעבעטען ענטשולדיגונג בּאַר'ן שאָס, נאָר עמעט האָט טרוקען גענענפערט, אז אלץ איז ערלויבט אין א מלחמה.

אין עטליכע טעג ארום נאָך זיין ארעסט האָט ראָבערט עמעט אוועקגעשיקט א בריעף צו דער אינגער מיידעל, צוליעב וועלכער ער האָט נעשטעלט זיין לעבען אין געפאהר. דאָס איז געווען מיסס סאראה קוראן, די טאָכטער פון א באוואוסטען אדוואָקאט, וועמעם נאָמען עם ווערט אָפט דערמאָנט אין באירנ'ס ליעדער; ער איז געווען אן איבערנעבענער און הייסער, א בארעדזאמער פּאַרטיידיגער פון די אירלאַנדישע רעוואָלוציאָנערען פון 1718, איינער פון די בכבוד'סטע און אָנגעזעהענסטע מענער פון זיין לאנד. אין זיין הויז פלענט ראָבערט עמעט אָפט זיין נאָך אין זיין פריהער יוגענד; נאָר דערוויסענדיג זיך פון דער הייסער סימפּאטיע, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט צווישען עמעט און זיין טאָכטער, און מורא האָבענדיג עמעט'ס פּאָליטישע טעטינקייט וועט מאכען א תל פון זיין צוקונפט האָט ער צוישיידעט די יונגע געליעבטע, און זיי האָבען אָנגעהויבען זיך דורכשרייבען אָהן זיין וויסען. דער טורמע־מאן וואָס איז גוט באַלוינט געוואָרען פאר איבערגעבען עמעט'ס בריעף אויפ'ן אָנגעגעבענעם אדרעס האָט איהם זיך איבערגעגעבען אין פראָקוראָר'ס הענט. דערשרעקענדיג זיך, טאָמער האָט ער קאָמפּראָמענטירט זיין געליעבטע, האָט עמעט באלד אָנגעשריבען צו זיינע ריכטער: וויסענדיג אז זיי האָבען שטארק מורא פאר זיין בארעדזאמקייט, האָט ער פּאַרגעשלאָגען זיך צו ערקלערען שולדיג פאר'ן גערוכט און זיך ניט פאַרטיידיגען מיט קיין איין וואָרט, אויב נאָר זיינע בריעף צו מיסס קוראן וועלען אויסגעשלאָסען ווערען פון'ם פראָצעס. אומזיסט. אויפ'ן צווייטען טאָג האָבען די הויז־זוכונגען ביי'ם אויסגערעטען קוראנאן איהם ענטדעקט וועגען די אינטימע באציהונגען,

שלאָפט אויף א מינע. מען האָט געמוזט, ניט צוגעגרייטערהייט און אָהן דער הילף פון די פראנצויזען אָנפאנגען דעם אויפשטאַנד, אויב מען זאָל נאָר ניט פארניכטעט ווערען אָהן א קאמף. דעם 23טען יולי איז א מוטינע פראקלאמאציע, וואס רעבאָרט עמעט אליין האָט פארפאסט, געווען צוקלעפט אויף אלע גאסען פון דובלין; נאָר וועז ס'איז אָנגעקומען דער אוועגנ און ער האָט געדארפט אָן דער שפּיץ פון א קליינעם המון געהן שטורמעווען דעם פאלאץ, האָט ער געארפט מיט טרויער איינזעהען, אויף וויפיעל זיינע לאנדסלייט זיינען אונפארלעסליך אין א געפעהרליכען און עגטשיידענעם מאָמענט. וואס נעהענטער מען איז צוגעקומען צום פאלאץ, אלץ שיטערער איז געווארען דער המון ארום איהם און וועז זיי זיינען שוין געווען נאָהענט ביים טויער איז נאָר איבערגעבליבען א קליינע צאָהל פון נעטרייע, און יעדע האָפנונג אויף א גליקליכען אויסגאנג איז צושטערט געווארען געגען דעם גוט־באַוואפענטען שונא. אין דער ערשטער מינוט פון פארווירונג האָבען די פיהרער זיך באהאלטען אין די וועקלאווישע בערג־הייל־ען, און דאָ האָבען זיי זיך אויפ'ן צווייטען טאָג געקאָנט פארזאמלען אין א וויטען טהאָל אויף א בארָאטונג. פיעל זיינען געווען זיכער, אז עס איז נאָך נאָרניט פארלוירען: איין סיגנאל נאָר, און אירלאנד וועט אויפשטעהן ווי איין מענש. א. אז. וו. איין ראָבערט עמעט האָט פארלוירען די גאנצע אילוזיע און קלאָר געמאכט זיינע פריינד, פאָרטזעצען דעם קאמף אין דער איצטינער מינוט, מיט די ניט ארגאניזירטע רעבעלען וועט נאָר פיהרען צו נייע בלוט פארגיסונגען און צו נייע צרות פאר דער באפעלקערונג, וואָם האָט זיך שוין אזוי אויך גענוג אָנגעליטען. איידער מען האָט זיך צוגאנגען האָבען אלע אָנגעהויבען בעטען עמעטען אנטלויפען, און דאָם האָט מען געקאָנט טאָן מיט דער הילף פון א שיפעל, וואָם האָט באלאנגט צו די רעוואלוציאָנערען. נאָר ראָבערט עמעט האָט ערקלערט מיט א קליינער פארלעגנהייט, אז ער מוז נאָך זיין אין דובלין, אום זיך געזעגענען מיט א פרוי, וואָם איז איהם אזוי טייער, אז ער קען ניט פארלאָזען אירלאנד אויף א לאנגער צייט און זיך מיט איהר ניט זעהן. „ער מוז זי זעהן, אויב ער זאָל אפילו טויזענד מאָל באצאָהלען מיט זיין לעבען."

האָט ער געענטפערט אין א זעהר רוהיגען טאָן: „אוֹן מיר האָט מען נעזאָגט, מילאָרד, אז די ריכטער האָבען אמאָל אויף זיך א חוב נעדולדיג אויסהערען אוֹן הומאַניש רעדען"; ער האָט אזוי הויך נערעדט, אז מען האָט איהם געקענט הערען פון דער אנדערער זייט טיר; דאָך איז אין זיין רעדען ניט געווען קיין שאטען פון איבער־טרייבונג אָדער דעקלאַמאַציע; פארקעהרט נאָך, האָט מאַצען, וואָס האָט איהם געהערט, דערצעהלט — ער האָט מיט דער גרעס־טער פיינקייט באַהערשט זיין שטימע, און אָפטרעטענדיג פון די גראַטעס, אוֹן צוגעהענדיג נאָהענט, נעמאכט זיינע געווענליכע זשעסטען, וואָס האָבען נעהאט א באַזונדערען צויבער. דרייסיג יאָהר נאָכדעם האָבען די עדות פון דער זעלטענער רעדע ניט גע־קאָנט אָהן אינערליכער אויפרעגונג דערמאָנען זיך אָן דער גראַציע און הויכמוטיגקייט, מיט וועלכער ער האָט געענטפערט זיינע ריכ־טער. א קאָרעספאָנדענט פון דער „טיימס", וועמען דער אויפ־שטאנד איז זיכער ניט געווען צום הארצען, האָט אָנגעשריבען א בריף וועגען עמעטען:

„אָבער איך מוז צוגעבען איין זאָך: ער איז געווען גרויס, ניט קוקענדיג אויף אַלע זיינע טעות'ן. אין טאָג פון דעם פראָ־צעס, אין דער מינוט וען דער קבר האָט זיך געעפענט, אום איהם אריינצונעמען אין זיך, האָט ער נעמאכט ציטערען די וועלט פון'ם נעריכט מיט דער ענערגיע און גלאַנץ פון זיין שהנער שפראַך; איך האָב געזעהן, ווי דער שלאַנג, וואָס האָט זיך אויפגעהאָדעוועט אויף דער ברוסט פון זיין פאטער (לאָרד פלונקעט) האָט אָנגעהויבען ציטערען פאר זיין בליק, און ווי אָט דער אויסוואורף פון דעם מענ־שען־מין, וואָס האָט איהם פאראורטיילט (לאָרד נאָרבערי) איז בלאַס געוואָרען און אָנגעהויבען ציטערען אויף זיין שטול."

עמעט האָט פארענדיגט מיט די פאָלגענדע ווערטער:

„מילאָרדס! איהר ווארט מיט אונגעדולד אויף אייער קרבן. אַלע שרעקען, מיט וואָס איהר האָט מיך ארומנערינגעלט, האָבען ניט נעקאָנט, ווי אייער פארלאַנג איז געווען, פארנליווערען דאָס בלוט אין מיינע אָדערען; אין עטליכע שטונדען ארום וועט עס שרייען צום הימעל וועגען נקמה, נאָר איך בעט נאָך אָבסעל נעדולד. איך דארף נאָך זאָגען עטליכע ווערטער: איך נעה אין מיין קאַלטען

וואָס האָבען אָנגעהאלטען צווישען זיין טאָכטער און עמעטען. דער אויסגאנג פון דער זאך דערלאָזט ניט קיין שום צווייפל; דער באשולדיגטער האָט געוואוסט וואָס איהם ערווארט. איינמאל איז דער טורמע־אויפזעהער צו איהם אריינגעקומען, און ער האָט גע־פלאָכטען א לאָקען פון זיין געליעבטער; ער האָט זיך אָנגערופען: „איך פלעכט איהם, כדי איהם מיטצונעהמען מיט זיך אויף'ן עשא־פאָט". אויף זיין טיש האָט מען געפונען א זעהר געלונגענע צייכ־נונג, וואָס ער האָט אליין אויפגעמאלען מיט א פען: דאָס איז געווען זיין אייגענער פאָרטרעט, וואָס האָט ארויסגעוויזען א סך עהנליכקייט צו איהם. דער קאָפּ איז געווען אָפּגעטיילט פון'ם קער־פער, און דער קערפער איז געלעגען אויסגעשטרעקט נעבען איהם.

דער פראָצעס האָט אָנגעפאנגען 10 א זייגער אין דער פריה. נאכדעם ווי דער פראָקוראָר האָט פייערליך געמאלדען, אז די אייג־צינג ווירקונג וואָס אָט דער אויפשטאנד האָט געהאט, איז געווען דאָס אויפווועקען פון די נעטרייע געפיהלען צום קעניג איבער נאנץ אירלאנד, האָט ראָבערט עמעט געבעטען איבערצולייענען אין דער הויף נאָר איין פאראגראף אין פון איהם פארפאסטען מאניפעסט פון דער צייטווייליגער רעגירונג: „פון איצט אָן ווערט פארווהרט אין אירלאנד דאָס געברויכען פון שמיץ און אנדערע פייניגונגען און אין קיין פאל זאל עס צוריק ניט איינגעפיהרט ווערען". דערנאָך האָט נערעדט אן אונפארשעמטער אירלאנדישער רענעגאט, וואָס איז אונטער לאָרד פלינקעט געווען א מיטגליעד פון דער רעוואלוציאנע־רער פארטיי און האָט אלס אפיציעלער באשולדיגער אָפּגעלאכט און געזידעלט עמעטען. דערנאָך האָט זיך עמעט אויפגעשטעלט און זייענדיג זיכער, אז זיין טויט איז נאָהענט, געהאלטען א פארטיי־דיגונגס־רעדע, וואָס איצט ווייסט זי יערלאנדער. ער האָט געוואָגט, אז ווען ער זאל ווייסען, אז נאכדעם ווי מען וועט ארויס־טו אָגען זיין באשולדיגונגס־אורטייל, ערווארטעט איהם נאָר דער טויט, וואלט ער איצט ניט געוואלט אפילו באמיהען די אויפמערק־זאמקייט פון די אנווועזנדע; נאָר דער אורטייל, וואָס גיט איבער זיין קערפער צום הונגער, גיט אין דער זעלבער צייט איבער זיין נא־מען צום גערייכט פון דער געזעלשאפטליכער מיינונג, דערפאר האָט ער באשלאָסען צו רעדען. אויף דעם ריכטער'ס בייזע באמערקונג,

עפּעס נעגעבען צו עסען, וואַרום פון צעהן א זייגער אין דער פריה — זינט דער פּראָצעס האָט אָנגענפאַנגען — האָט ער אין זיין מויל ניט געהאַט. נאָכדעם איז ער אַביסעל געשלאָפען, און אויפגעוועקט פּענדיג זיך האָט ער זיך באַנוצט מיט די עטלעכע מינוטען, וואָס זיינען איהם פאַרבליבען צו שרייבען אייניגע בריפֿ: אייניעם צו זיין ברודער קיין אַמעריקא, א צווייטען צו מיסס קוראַנ'ס ברודער, און א דריטען צו איהר אַליין. נאָר דאָ האָט איהם איבערגעשלאָגען זיין פריינד'ס אַריינקומען, וואָס האָט נאָך אַמאָל איהם געוואָלט זעהן. די ערשטע וועלט זיינע, איז געווען א פראַגע וועגען זיין מוטער'ס געזונד; דער פריינד האָט מיט גרויסען טרויער איהם דערצעהלט, אז זי איז געשטאָרבען פאַר צער צוויי טעג צוריק. רוהיג האָט זי איבערגעטראָגען דאָס אַרויסטרייבען פון איינעם פון איהרע זיהן פון אירלאַנד, זי פלעגט שטיצען ראָבערטען אויף זיין וועג, וואָס ער האָט אויסגעקליבען: נאָר וועז זי האָט זיך דערוואוסט, אז דער זון, דער שטאָלץ פון איהר לעבען, וועלט איבערגענעבען צו אזא שרעקליכען טויט אין 23-טען יאָהר פון זיין לעבען, איז איהר האַרץ צעריסען געוואָרען. ראָבערט האָט, באַהערשענדיג זיך, אויסגעהערט די נייעס און געזאָגט: „בעסער אזוי". אין זיין בריפֿ צו מיס קוראַן שרייבט ער:

„איך האָב פאַר זיך קיינמאָל ניט געוואָלט קיין הויכע אמטען, ניט קיין כבודים, איך האָב זיך קיינמאָל ניט אינטערעסירט מיט לויב־נעזאַנגען; נאָר איך האָב געוואָלט לייענען אויף סאַראַ'ס פרייד־יגען געזיכט, אז איהר מאַן וועלט געמאַטערט".

די האַנד־שריפט אין אָט די בריפֿ איז געווען אזוי פעסט און ריכטיג, ווי שטענדיג. איינס א זייגער האָט מען איהם צוגעפיהרט צום עשאַפֿאָט. אזוי גרויס איז געווען די באַצייבערונג, וואָס ער האָט מיט זיין איידעלקייט און פיינקייט אָנגעוועהעט אויף די גראָבע נאַטורען, אז אייגער פון די טורמע־לייט, געזעגענענדיג זיך מיט איהם, וועלן ער איז פאַרבי איהם דורכגענאַנגען אין באַגלייטונג פון שעריף און פון דעם טורמע־העלפֿער, האָט זיך באַגאַסען מיט טרערען; דער פאַראורטיילטער וועמענם העלד עס זיינען נעווען נעשלאָסען, האָט זיך אָנגעבויגען און א קוש געטאָן דעם וועכטער אין געזיכט, און דער מאַן, וואָס האָט שוין אויף זיך

און שטומען קבר; דער לאָמפּ פון מיין לעבען איז כמעט פאר־לאָשען. איך האָב צוליעב מיין געבורטס־לאַנד זיך צעשיידט מיט אַלץ, וואָס איז מיר נעווען טייער אין מיין לעבען, מיט'ן אָפּגאָט פון מיין נשמה, מיט דעם עיקר פון מיינע געפיהלען. מיין וועג איז צו ענדע: דער קבר עפענט זיך אויף מיך אריינצונעהמען, און איך זינק אין זייגע אָרעמס. געזונענדיג זיך מיט דער וועלט, דריק איך אויס נאָר איין וואונש מיינעם: מיר אונטערטראָגען א צאַרטע מתנה פון שווייגען. זאָל קיינער נאָר ניט אויפשרייבען אויף מיין מצבה. היות ווי ס'איז ניטאָ קיין איין מענש וואָס, ווי־סענדיג די אורזאַכען, וואָס האָבען מיך דערצו געטריבען, זאָל וואָ־נען איצט זיי צו פארטיידיגען. זאָלען אַבערגלויבען און עם־הארצות זיי ניט פארשווארצען! זאָלען זיי רוהען אין פינסטערניש און פרידען! זאָל די געדענגיש וועגען מיר פארגעסען וועלען און זאָל מיין מצבה איבערלייבען אָהן אן אויפשריפט, ביז אנדערע מענשען און אנדערע צייטען וועלען צו מיר אַרויסצייגען אויפריכ־טיגקייט! וועז מיין געבורט'ס לאנד וועט פארגעהמען דאָס פא־סענדע פאר איהר אָרט צווישען די איבעריגע פעלקער, ערשט דא־מאלס, ניט פריהער זאָל מען אָנשרייבען מיין עפיטאפיע. איך האָב אלץ געזאָגט".

דאָס אורטייל איז פאַרגעליעגט געוואָרען: ראַבערט עמעטען דארף מען נאָך אין דער נאכט, איינס דעם זייגער, פריהער אויפהענגען, און דערנאָך דארף מען אַראָפּהאָקען זיין קאָפּ. ס'איז געווען עלף א זייגער וען מען האָט איהם געבראכט צוריק אין תפיסה. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף זיין וועג נעבען די טורמע־גראטעס, וואו עס איז געזעסען אייגער פון זיינע פריינד און איהם געזאָגט: „מאַרגען וועט מען מיך אויפהענגען". — מען האָט איהם קיין רוהע ניט נעגעבען אפילו אין די לעצטע מינוטען פון זיין לעבען, און איהם פארשיקט אויף א מרחק פון צעהן מיל אין לאנד, מורא האָבענדיג אז דער המון וועט זיך אריינרייסען אין זיין טורמע און איהם מיט נעוואלט באפרייען. ערשט דאמאלס האָט איין הומאַנער טורמע־מאן אראָפּגענומען פון איהם זיינע קייטען, וואָס זיינען אזוי ענג נעווען אויף איהם אָנגעטאָן, אז דאָס בלוט האָט נערונען פון זיינע פארוואונדעטע אברים; דער זעלבער מענש האָט איהם אויך

שטאַרבען אונמעכטיג, געפֿליסטערט און הויך געשריען צו די הימלען, זיך באַקלאָגט און זיך געבייזערט גלייך ווי די ים־כוואַליעס, מיט דער גאנצער ניט־פֿארהאַלטענער קראפט פון דעם סטיכישען עלעמענט. עס איז דאמאלס ניט געווען און עס איצט ניטא איין פֿויער אין אירלאַנד, וואָס זאָל ניט וויסען דאָס לייענען: „ווען ער, וואָס פֿארגעטערט דיך". אין אמעריקא לייענט מען נאָך ביז צו היינטיגען טאָג עמעט'ס לעצטע רעדע אין די שולען. דאָס איז דאָס עוואַנגעליום פון דער שטרעבונג צו אירלאַנד'ס פֿרייהייט. נאָר, ס'איז מערקווירדיג: ניט אזוי ראַבערט עמעט'ס העלדישער טויט האָט איהם אזוי באריהמט געמאכט צווישען זיינע לאַנדס־לייט, וויפֿיעל זיין טרויעריגע לעבע־געשיכטע. זיין כלה האָט פֿאר די אויגען פון דעם אירלאַנדישען פֿאָלק זיך פֿארגעשטעלט ווי אן אלמנה פון העלד און אלע האָבען זי פֿארגעטערט. איהר אומגליק איז נאָך פֿארשטארקט געוואָרען דערמיט, וואָס זי האָט געלעבט אין ענגליש־דענקענדען געזעלשאפט־קרייז, וואו מען האָט, אמת, באַוויערט עמעט'ס טויט, נאָר מען האָט איהם געהאלטען פֿאר א פֿאַרדיענטען. מיט עטליכע יאָהר נאָך זיין טויט האָט זי זיך באקאַנט מיט אן ענגלישען אָפיציר, וואָס ווערענדיג גערירט פון איהר איינזאמקייט צווישען פרעמדע און באַצויבערט פון איהר פֿראכטפולען אויסזעהן האָט ער איהר פֿארגעשלאָגען מיט איהר חתונה צו האָבען. נאָך א לאַנגען ווידערשטאנד האָט זי אָננענומען זיין פֿארשלאָג. ער האָט זי אוועקגעפיהרט קיין איטאליע, וואָרום איהר געזונד איז אינגאנצען געווען צעשטערט. מיט איהר אויס־זעהן, דערצעהלט דער אַדמיראל נעפיס, וואָס האָט זי געזעהן אין נעאפעל, האָט זי דערמאָהנט א „זיך באַוועגענדע סטאטוע". זי איז געשטאָרבען אין עטליכע יאָהר ארום אין סיציליע, ווייט פון דעם לאַנד, וואו עס שלאָפט מיט'ן אייביגען שלאָף איהר יונגער העלד. וואַשינגטאָן אויר־וויינג האָט זי באשריבען אין א שהנער סקיצע: „דאָס צויבערישע האַרץ", נאָר דאָס בעסטע דענקמאל וואָס איהר איז געשטעלט געוואָרען איז דאָס ליעד: „זי איז ווייט פון דער לאַנד, וואו איהר יונגער העלד שלאָפט"*).

*) מאַצען, דאָס פאראייניגטע אירלאַנד — ראַבערט עמעט (אן אַנאַנים ווערק פון טאַדאָם דאסאנוויל.)

געטראָגען א 20־יעהריגען אמט אין טורמעס, און איז שוין צוגע־ווֿאהנט נעווען צו טורמע־סצענעס, איז געפאַלען באַוואוסטלאָז צו זיינע פיס. צופוסענס פון׳ם עשאפּאט האָט ראַבערט עמעט איבער־נעגעבען איינעם פון זיינע פרייַנד א בריעף, וואָס ער האָט אָננע־שריבען צו מים קוראַן, נאָר דעם פרייַנד האָט מען ארעסטירט און דער בריעף איז צו איהר ניט דערגאַנגען. עמעט האָט אליין ארַאָפּ־גענומען זיין קאָלנער און געהאַלפען דעם הענקער ארויפטאָן דעם שטריק אויף זיין האַלז. דער הענקער האָט געוויזען זיין אָפּגעהאק־טען קאָפּ פאר דעם המון און אויסגעשריען: „דאָס איז דער קאָפּ פון ראַבערט עמעט, דער הויכפארראטער!" קיין איין קלאַנג האָט ניט אָפּגענטפערט.

אויפ׳ן צווייטען טאָג איז אין דער רעגירונגס צייטונג „לאַנדאַן כראָניקעל" געווען געמעלדעט: „ער איז געבליבען ביז אין דער לעצטער מינוט אזא, ווי ער האָט זיך געוויזען אין דער צייט פון דעם פּראָצעס, ארויסצייגענדיג א גרעמיש פון אריסטאָקראטישער זאָרג־לאָזיגקייט און פרעכהייט, גלייך ווי ער זאָל אויסלאכען די שרעק־ליכע אומשטענדען, צווישען וועלכע ער האָט זיך געפונען. קיין זאָך אין זיין אויפפיהרונג האָט ניט ערמאָנט די רוהיגקייט פון אן אמת׳ען קריסט. היט אונז גאָט, פון מענשען מיט אזעלכע פרינ־ציפען! דאָך האָבען מיר קיינמאָל ניט געזוהן קיין מענשען, וואָס זאָל שטאַרבען אזוי ווי ער: ער איז געווען די פארקערפערטע ניט־גלויביגקייט און געזאָגט צום גלח, וואָס איז מיט איהם מיטגענאַ־גען: „איך דאַנק פאר אייער מיה, וואָס איהר האָט אויף זיך גענומען, נאָר עס איז נוצלאָז; מיינע אידעען וועגען דער זאָך האָבען שוין לאַנג ביי מיר צונויפגעלעבט, און איצט איז ניט דער מאָמענט, אז איך זאָל זיי קענען בייטען".

אזוי האָט דערצעהלט די אָפיציעלע פרעסע; די אונ־טערדריקטע אירלאַנד האָט פארשוויגען דעם עשאפּאט פון איהר 23־יעהריגען העלד, און, געטריי צו זיין וואונש, גאָרניט אויפגע־שריבען אויף זיין מצבה.

נאָר וועו עס זיינען ערשיענען מאָר׳ס „אירלאַנדישע מעלאַ־דיען", האָבען פלוצלונג אלע דערהערט, ווי אין די ליעדער האָבען די ליידען און האַס פון א גאנץ פאָלק זיך דערהויבען און אָפּגע־

אן אָפּקלאַנג פון דעם, וואָס האָט איינמאָל קריגעריש אויסגערופן: „צעריסט אייערע קייטן!" הערט זיך אין, ווי ער שפּטשעט פון דעם ענגען קבר ארוים: „כאָטש די זון פון אייער פיהרער איז אויף אייביג אויסגעלאָשען, לאָזט דאָך ניט, אז זיין שווערד זאָל אנשלאָגען ווערן מיט'ן שלאָף פון פֿאַרגעסענקייט! זיין שארף איז נאָך גלאַנצענדיג, אין איהר לעבט נאָך די האָפנונג פון זיעג!— אויב די פרמעדע האַנד, וואָס איז ניט ווערט צו פאָכען מיט אזא אוצר, ווען האָבען די העזה זיך צוריהרען צו דיין שטאָלצען אייזען, דעמאָלט פאַרלייב געשמיעדט, גלייך ווי פון א כשוף, אין דער פינסטערניש פון דיין שייד, אָדער געה צוריק צו דיין טויטען האר אום איהם אָפּצוהיטען. נאָר אויב דיך ווען אנכאפען א האַנד, וואָס האָט זיך אויסגעלערנט פרויי און מוטיג דיך צו באהערשען, זאָלסטו, גלייך ווי א בליץ, ארויסשפרינגען פון דיין שייד, ווען עס ווען דיך רופען צו הילף אלץ, וואָס איז אונז טייער".

דאָס ליעד, וואָס איז געריכטעט קעגען דעם פרינץ-רעגענט, איז דאָס שטרענגסטע און ערהאבענסטע פון אלע. ער ווערט ניט דערמאָהנט אין דעם, נאָר דאָס ליעד ווערט ערשט דעמאָלט פאַרשטענדליך, ווען דו דערווייסט זיך, אז עס איז איהם געווידמעט. דאָס איז דאָס ליעד: „ווען איך האָב דיך צוערשט דערזעהן א חיי־סען און יונגען". ערין רערט דאָ ווי א פרוי; זי דערצעהלט וויפיעל זי האָט ערווארט פון'ם אינגען קעניג'ס זוהן, ווי אזוי זי האָט גע־גלויבט אין די פאַרשפרעכונגען, וואָס ער האָט געגעבען, ווען ער איז געווען יונג און הייס, ווי זי איז נאָך אלץ געווען איינגעשפּארט אין איהר גלויבען, ווען ער האָט זיך געביטען; אפילו דעמאָלס, ווען זי האָט דערהערט וועגען זיינע פעהלערען, האָט זיך איהר אויס־געדוכט, אז זי זעהט אין זיי פונקען פון צוקונפטיגען רוהם. נאָר איצט, ווען זיין יוגענד־צויבער איז פארשוואונדען און קיין בעסערע עלטער האָט ניט פארנומען זיין אָרט, אנטלויפען פון איהם די, וואָס האָבען איהם אמאל גלייבט. איצט, ווען אפילו די וואָס האָ־בען איהם ג'חנפ'עט האָבען איהם, וועט ערין ניט געבען קיין אייגע פון איהרע רייגע טרערען פאר זיין שהנקייט וואָס איז מאוס געווארען דורך שלעכטע זיטען. נאָר עס וועט קומען א צייט ווען זיינע לעצטע פרייגד אפילו ווילען איהם פאַרלאָזען און

דאָס אומגליק פון דעם איינציגען מענשען אין די „אירלאַנדישע מעלאָדיען" איז דער סימבאָל פון׳ם אומגליק פון א גאַנץ פאָלק און די פּאַרקערפּערונג פון אַלגעמיינע צרות. מיר טרעפען ליעדער, אין וועלכע אַלע זיהן און טעכטער פון אירלאַנד טרויערען אויף דעם שלעכטען אויסגאַנג פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציע און פון די האָפענונגען וואָס אַלע פעלקער, און צום מיינסטען דאָס אירלאַנדישע, האָבען געלעגט אויף דעם זיעג און דויערהאפטיגקייט פון דער רעפובליק. אזא ליעד איז דאָס טרויעריגע: „פארשוואונדען איז אויף אייביג די זון, וואָס מיר האָבען געזעהן אויפגעהן". מיט איהר ביטערען באקלאָגען זיך דערויף, וואָס אָט דער ערשטער פרייהייטס־שטראהל, וועמען די מענשהייט האָט געבענשט, איז ווידער פארשוואונדען און מיט זיין פארשווינדען געמאכט די נאכט פון קנעכטשאפט און טרויער נאָך טיעפער און אומעטיגער, און נאָך מעהר טיף און אומעטיג פאר עבענען". מאָר דערגרייכט דעם העכסטען שוואונג אין פאָלגענדע שורות:

„הויך האָט זיך דיין האָפענונג דערהויבען, וועו דורך אַלע לענדער האָט פון די שוועכע וואָלקענס בליצענדיג זיך אַרויסגעריסען דער שטראהל, וועו דער אמת האָט צאַרניג צעריסען זיינע קייטען און געלאָזט שיינען זיין פּאָהן ווי די זון. א הויכער מאָמענט, וואָס קומט שוין קיינמאָל ניט צוריק. וועו א פרייהייטס־הימן זאָל געווען דאמאלס געזונגען וועלטען פונ׳ם פעלקער־כאָר, ווי זיס וואָלט זיך דאָרט געהערט דיין יובעלענדער אויסגעשריי, מיין ערין!"

דער דיכטער פאַרענדיגט מיט א קללה צו דעם לייכטזיניגען דור, וואָס איז ניט וועלטה געווען צו קריגען די בענשונג פון׳ם אמת, און „עהנליך צו די פוריעס האָט ער מיט ליעבשאפט געגלעט די יונגע האָפענונג פון דער פרייהייט און זי געקרייציגט אין בלוט". די אנדערע ליעדער זיינען בייזער, כאָטש די בייזקייט טראָגט אומעטום א פאָעטישען כאראקטער, וואָס פארדעכט זי. לייענט צום ביישפיעל דאָס ליעד „לענט אַנידער זיין שוועבט ביי זיין זייט".

„לענט אַנידער נעבען איהם זיין העלדישע שוועבד! עם ליעגט איצט ביי זיין קאָפּ! עס האָט איהם אזוי געטרויי געריעגט, קיינמאָל איהם ניט פאַרראָטען. איצט דארף עס בלייבען נעבען איהם... נאָר מיד דוכט, גליך ווי איך הער א שטימע פון זיין קבר,

מאָלם באקומען אן אינטערעס פאר מאַר'ען, ווען ער האָט דערזעהן א מענלעכקייט צו באנוצען זיך מיט די שטרייטיגקייטען וואָס זיי־נען פאָרגעקומען צווישען די פייער־גלוביגע און די מאַגאָמעטא־נער, ווי אן אורזאכע צו פּראָפּאַגאַנדירען גלויבען־נעדולדיגקייט אין איינקלאנג מיט דער לעהרע, וואָס ער האָט איבערגעגעבען אין זיין ליעד: "Come, Send Round the Wine." איז די אירלאַנדישע מעלאָדיען. דעם לעזער'ס אינטערעס דערוועקט זיך אויך דעמאָלט, ווען ער הויבט אָן נעבען רמזים וועגען אירלאַנד און די אירלאַנדער. דעריבער איז „פייער־גלוביגע" דער געלונ־גענסטער טייל פון דער גאנצער פּאָעמע. אפילו די נעמען ערין און איראן באקומען איין קלאַנג אין די אויערען פון'ם לעזער. מאַר זאָגט אליין, אז דער גייסט, וואָס נעהט דורך די אירלאַנדישע מעלאָדיען, האָט זיך דערפיהלט אזוי ווי אין דער היים אויפ'ן מזרח נאָר דעמאָלס, וועו ער איז צוגעטראטען צו די „פייער־גלוביגע". און ווירקליך, איז דאָס א פּראכטפול ליעד, וועמעס העלד עס איז א הערליכער און אומגליקליכער רעוואָלוציאָנער, און די העלדין לעבט אין יענעם קרייז, וואו מען דריקט זיך שטענדיג אוים מיט פּאראכטונג וועגען איהר געליעבטען, זיי זיינען ווי איבערגעפולט מיט עראינערונגען וועגען ראָבערט עמעט און סאַרע קוראָן. אן עהנליכקייט קען מען זעהן אין פיעלע איינצעלהייטען: האפּער, איידער ער האָט אָנגעהויבען צונרייטען דעם אויפשטאַנד צווישען די געבערען, האָט געוואוינט א פּארטריבענער אין אויסלאַנד; הינדע, וואָס האָט זיך געשראָקען פאר האפּער'ס שיקזאל, מוז יע־דען טאָג אויסהערען געשיכטען, וואָס פאר א בלוט־באָד מען גרייט צו פאר די רעוואָלוציאָנערען. וועו הינדע דער'הרג'ט זיך פאר צרות, וואָס האפּער איז אומגעקומען אויף א שייטער, זינגט דער דיכטער א ליעד איבער איהר טויטען־קערפער, וואו מען קען גאנצע סטראפען (פארבייגעהענדיג נאָר דאָס וואָרט איראן פאר'ן וואָרט ערין) צושטעלען צום ליעד: „זי איז ווייט פון'ם לאַנד", און ניט פיהלען קיין צוטשעפּעניש פון א פרעמדען עלעמענט. לייענט, א שטייגער, איבער, די ווערטער:

„און אויך איראן, א געליעבטע פון זיין העלד, וועט דיך ניט פארגעסען, — כאטש די טיראַנען היטען די טערערן וועו זיי פא־

ער וועט אומזיסט אויסציהען זיינע הענט צו דער, וואס ער האט אויף אייביג פארלוירען; דעמאלם וועט זי זאגען:

„גיי אוועק, גיי אוועק! אומזיסט וואלט געווען דאס שיל־טען דיך, קלייניליך וואלט געווען דער מאכען פארוואורפען; דער האס וואלט דיר ניט געקאנט ווינשען קיין ערגערס, ווי דאס, וואס די שאנדע און שלעכטע זיטען האבען פון דיר געמאכט."

וואהרדסוואהרט האט געשריבען ליעבעס־ערקלערונגען צו ענג־לאנד, וועו זי איז געווען אין דער אפגעגיי פון איהרע זיעגען און איהר גרויסקייט, סקאט האט באזונגען שאטלאנד דעמאלט וועו דאס לאנד האט אנגעהויבען אויפבליהען און פרעטענדירט אויף אן ארט צוזאמען מיט איהר עלטערער שוועסטער; נאר מאר האט געזונגען זיינע ליידנשאפטליכע ליעדער לכבוד דעם לאנד, וואס איז געלעגען ערנידעריגט, און אפגענאנגען מיט בלוט ביי די פיס פון איהרע הענקער. ער זאגט אינ'ם ליעד: „געדענקען דיך!":

„געדענקען דיך! אזוי לאנג ווי אין דעם הארצען איז דא לע־בען, וועל איך דיך קיינמאל ניט פארגעסען, כאטש דו ביסט א פאר־לוירענע; דו ביסט מיר טייערער אין דיין טרויער, אין דיין קומער און אין דיינע לידען, ווי די איבעריגע וועלט אין איהרע פרעה־ליכסטע שטונדען. — וועו דו זאלסט זיין אזוי, ווי איך וואלט דיך נעווואלט זעהן, א גרויסע, א פראכטפולע און א פריי, די בעסטע בלום פון דער ערד, די בעסטע פערל פון ים, — וואלט איך דיך באגריסט מיט גרעסערען שטאלץ, מיט א קלארערען שטערען, נאר, אך! וואלט איך דיך דען בעסער ליעב געהאט, ווי איך האב דיך איצט ליעב?"

אין אלץ, וואס ער האט פארפאסט, האט מאר דערמאנט איר־לאנד. זיין גרויסע מזרח־פאעמע „לאלא־רוק", וואס איז ערשיע־נען אין 1817, איז באגרינדעט אויף די לאנג־צייטיגע און געווי־סענהאפטע ארבייטען; ס'איז דא ניטא קיין איין פארגליך, באי־שרייבונג, נאמען, היסטאריישער שטריך אדער אנווייז, וואס זאלען האבען א שייכות צו עפעס, וואס געפינט זיך אין די גרעניצען פון אירלאפאיישע שטאנד־פונקטען. אלץ, אהן אויסנאהם, צייגט, אז דער דיכטער איז גוט באקאנט מיט'ן לעבען און מיט דער נאטור פון'ם מזרח. נאר פונדעסטוועניגען האט דער סוזשעט ערשט דע־

כערט מיט'ן וואָרט פון א נביאה, אז קיין געפאַהר איז ניטא, און אז דאָס אייז וועט אייביג האַלטען. נאָר פלוצלונג הויבען אָן פון דער סטעלײַ און פון די וועגט אראָפקאַפען טראָפענס, וואָס פאַר־אויסזאָגען אן אומגליק. מען טאַנצט נאָך דעם פאַלאַנעז, נאָר די טאַנצענדע האַלטען זיך קוים אויף די פים: דייטשלאַנד אפילו, וואָס איז געוועהנט צו געהן אויף גליטשיגע וועגען, איז אויך נאָהענט דערצו זיך אויסצוגליטשען; נאָר וועז מען הויבט נאָר אָן שפילען דעם שפאַנישען פאַנדאַנגא, דרינגען די בליסטשענדע פייערדיגע שטראַלען פון דער אויפגעהענדער זון אין שלאָס, די געסט לויפען צום ארויסגאַנג מיט די וועגטער: „ראַטעוועט זיך, וועד עס קען!" נאָר אלע אייז־פארפוצונגען, די קעניגליכע הערבען, די דייטשע ווילדע פוינלען און די פראַנצויזישע לוליעס, צוגעהן און וועדען פארוואַנדעלט אין וואסער. — פארוואָס, פרעגט מאָר, מאכען די פירשטען אזעלכע בעלעד אין שלעסער אָהן א פונדאַמענט? — ווי עס שיינט, האָט ער געלעגט זיינע סאַנגוויניש האָפנונגען אויף דער נאָר וואָס אויפפלאַקערענדער שפאַנישער רעוואָלוציע.

אין א צווייטער פאַבעל דערצעהלט ער וועגען א לאַנד, אין וועלכען עס עקזיסטירט א קאַמיש געזעץ, וואָס פארוועהרט דעם ארייגפיהר פון שפיגלען. איבער וואָס'ס אורזאַכע? דערפאר, וואָס די קעניגליכע פאַמיליע געוועלטיגט דאָ מיט דער קראַפט פון איהר אויסערגעוועהנליכער שעהנקייט, און ביים פאַלק האַלט זיך דער גלויבען, אז דאָס פאַלק אליין איז ניט שעהן. זאָגען, אז דעם קעניג'ס נאָז איז ניט שעהן איז א רעגירונגס־פארראַט; זאָגען, אז ביים שכן איז דאָס געזיכט שעהנער ווי דאָס געזיכט פון א מאָן, וואָס טראָגט א רעגירונגס־אמט, איז א גרויס פארברעכען, און אזוי ווי קיין שפיעגלען עקזיסטירען ניט „קען זיך קיינער ניט". נאָר אייניגע פארדאַרבענע ראַדיקאַלען ריכטען איין אזוי, אז א שיף, וואָס איז אָנגעלאדען מיט שפיגלען וועלט צושעדיגט ביי די ברעגען פון'ס שפיגעל־לאַנד — דער לעזער שטויסט זיך שוין אָן אויפ'ן סוף. אינ'ם דריטען מעשה'לע קעהרט זיך מאָר אום צו זיין אלטען סימבאל: „די פייער־גלויבינע"; נאָר דא ווייזט ער ארויס ווינציגער אונגעדולד ווי אין „לאַלא רוק"; קענען ווי שיקט

לען, נאָהענט, נאָהענט נעבען איהר העלר וועט ער זיך באָהאלטען אין די טיעפסטע טיעפענישען פון זיין האָרצען."

די עהנליכקייט אין דער שטימונג פון די אירלאַנדישע מעלאָדיען און די, וואָס הערשט אין אָט דער אזיאטישער עפּאָכע איז אזוי גרויס, אז עטליכע סטראפען פון ליעד האָבען נעקאָנט, אָהן שום ענדערונגען, באָנוצט ווערען אלסעפיגראף צו דער זאַמלונג פון אלע דאָקומענטען, וואָס האָבען א שייכות צו דעם אירלאַנדישען אויפשטאַנד, וואָס זיינען ערשינען אין די דרייסיגער יאָהרען אונטער'ן קעפּל: Rebellion Book and Black History

אָט זיינען זיי:

„א בונט! א העסליך, באַליידיגענדער נאָמען, וועמעס פאַלשע אָנוועגדונג האָט אזוי אָפט באָפלעקט די היילינגסטע ארבייט, וואָס דער צונג אָדער די שווערד פון דעם פּאַרשטאָרבענעם האָט באַפוילען צו טריאומפירען אָדער אונטערגעהן. וויפיעל קלוגע קעפּ, וואָס זיינען באשאפען געווארען גליקליך צו מאַכען די מענשהייט זיינען געפאלען אונטער דער משא פון אָט דעם באַליידיגענדען נאָמען, וועלכע זיינען טאָג, איין שטונדע פון ערפאָלג וואָלט זיי נעקענט געבען אן אייביגע באַריהמטקייט!"

מאָר'ס פּאָליטישע לאָגע אלס א אירלאַנדער, האָט איהם ניט ערלויבט צו קוקען אויף דער הויכער פּאָליטיק פון אזא שטאַנדפונקט, ווי עס האָבען אויף איהר געקוקט די ים־שולע און סקאָט. ער האָט שטארק אויסגעלאָכט דעם היילינגען בונד. אין די פאַבלעך, וואָס זיינען געווידמעט באירלאַנ'ען און דערצעהלען וועגען דעם גאָט'ס־פּאַרכטיגען בונד פון די פירשטען פון דער וועלט, לאָכט ער אפּ מיט א שטאַרקער געוואָגטקייט די אייראָפּעאישע רעאקציע. איהם חלום'ט זיך, צום ב. ש., אז אין איין אויז־פאַלאַץ וועלט נעגעבען א פראַכטפולער באל, און אלע „היילינגע פערזאָנען" וואָס האָבען ארויסגעצייגנט אזוי פיעל זאַרגפעלטיגקייט פאר אירלאַנדס וואויל־זיין אויף די נרויסע קאָנגרעסען, זיינען אייננעלאדען אום צו באקלערען מיט וועלכע מיטלען מען קען אָפּשטעלען אָדער אפּקיהלען דעם שטראָם פון מענשליכען נעדאַנק, אזוי אז ער זאָל וועלען עהנליך צו א פאַרפּרוירענעם טייך. מאדאַם קריוודענער פאַרזי־

אָכפאַלען זיינען באמת ניט אזוי ערענסט, ווי עס קען זיך רוכטען פון׳ם ערשטען בליק. דאָ, אום צו פאַרטיידינען אירלאַנד, טרעט ניט ארויס דער פאַרטיידיגער פון אן אירלאַנדישער זעלבסטשטענ־דיגער רעגירונג. מאָר האָט גאָר ניט געוואָלט אָפטיילען זיין אינ־זעל פון ענגלאַנד, נאָר געוואָלט איינפיהרען א בעסערע און אויפ־ריכטיגערע רעגירונג. אין זיינע לידער האָט זיך אזוי שארף אויסגעדריקט קענען די מלכים ניט קיין רעפובליקאַנער, נאָר אן אמת׳ער אָנהענגער פון דער קעניגליכער מאַכט, וואָס ווייל פאר־בייטען די שלעכטע מלכים אויף גוטע. דאָס איז, סוף כל סוף, גע־וועז ניט קיין פרייער דענקער, וואָס איז שארף ארויסגעטרעטען קע־נען דער צבוע׳שקייט פון דעם „הייליגען בונד", נאָר א קאַטאַליק, כאָטש א נעבילדעטער, נאָר א אמת־גלויביגער, וואָס האָט איינ־צייטיג, פון איין זייט, ערצוינען זיינע קינדער אין דער פראָטעס־טאַנטישער רעליגיע, און, פון דער צווייטער, געשריבען א גרויסען בוך: „דאָס ארומרייזען פון א אירלאַנדישען דושענטעלמאן אין זוכעניש פון א רעליגיע". אלס פאַרטיידיגונג פון די הויפט דאָג־מען פון׳ם קאַטאַליציזם. ניט קוקענדיג אויף זיין נאָענ בולט׳ער ניט־איינגעצוימטקייט, האָט זיך מאָר שטענדיג געהאלטען אין ג־ווייס גרעניצען, און שטענדיג געהאט אין זינען די פאַדערונגען פון יענעם קרייז פון דער געזעלשאפט, צווישען וועלכען ער האָט זיך געפונען. וועז ער איז נאָר אָנגעקומען מיט אָפענע אָרעמס, און מאָר איז געווען און איז פאַרבליבען דער אנערקענטער דיכטער פון די וויגען, וואָס האָט אין א לאַנגער רייה פון שארפזיניגע און הו־מאָריסטישע בריף אין ריטעמדיגע פעליעטאָנען גערעדט וועגען טאָג־פראָגען און פאַרלאַמענטאַרישע געשעהענישען מיט א גלענ־צענדען שארפזין און מיט א וואונדערבארען הומאָר פון די סאַלאָ־נען אין דעם גייסט פון דער פאַרטיע פון די וויגען.

מען ארויס א פּאַלק פון פייער־לעשער, אום זיי ניט צו דערלאַזען צו פּראַווען זייערע רעליגיעזע צערעמאָניעס; נאָר די „פייער־גלויביגע" רעכענען זיך אָפּ מיט זייערע שונאים. זיי וואַרפען די פייערלעשער מיט'ן קאָפּ אראָפּ אין דעם זעלבען פייער, וואָס זיי האָבען געוואָלט אויסלעשען.

מאָר'ס גלענצענדסטע ווערק פון הומאָר און סאטירע איז: The Judge Famittsy in Paris, ער לאָכט דאָרט שטאַרק אָפּ פון דער נאַר־וואָס אויפגעשטעלטער שוואַכער רעגירונג פון די בורבאָנען און וועגדעט זיך מיט ערנסטע פארוואורפען צו ענגלאַנד:

„ווערענד די מוטיגע הערצער און געזונדע גייסטער פאַלען אומעטום אלס קרבנות פון פּראַסטע מענשען, וואָס זיינען אין דער מינדערהייט, ערשיינט ענגלאַנד אלס דער אלגעמיינער שונא פון אמת און פרייהייט אומעטום, וואו זיי הויבען אָן ארויסוואקסען, און איז די ערשטע העלפערין צו אלע גוואלדטאטען, וואו נאָר זיי זאַלען זיך ניט באווייזען".

ער דערמאָנט ענגלאַנד, אז פון אלע זייטען הערען זיך קלאָות נעגען דער עהרעגייציקייט און ענאַיסטישער גרויסהאַלטונג פון דער מלוכה, וואָס זוכט נאָר שטענדיג אייגענע נוצען און טרעט מיט די פים פרעמדע רעכט. מען דאַרף לעגען באַוונדער אויפּמערקזאמקייט אויפ'ן פּערטען און זיבעטען בריף, וואו עס ווערט אָפּגעלאָכט פון דער פוילקייט און פעטקייט פון דעם פרינץ־רעגענט און וואו עס ווערען געמאַכט שרעקליכע אָנפאַלען אויף קעסטלערין. מאָר רופט איהם אָן:

„די פּאַרפערונג פון פאַלשקייט, און די אָנשטעקענדע פויליגניש, וואָס ענגלאַנד האָט אונטערגעטראָגען צו אירלאַנד אלס א מתנה, גלייך ווי דער טויטער קערפער פון א ג'הרג'עטען זאל שיקען זיין רוצח א פאַרפעסטעט וואונד".

דאָס אלץ קלינגט זעהר געוואגט און שטרענג פאר דעם, וואָס זאגט עס; דער מרחק צווישען דעם עלטערען דור דיכטער און מאָר'ן, איז וואַרשיינליך, זעהר א גרויסער. דער איבערגאַנג צו שעלי'ן און באיראָן'ן קוקט אפילו אויס ניט אזוי בולט פון דאַנען. אָבער אין דער ווירקליכקייט איז ער זעהר גרויס און די אלע

קייט. א צוציהענד, העל געפיהל, און ליידענשאפטליכע צערטליכ־קייטען מערקען זיך אין זיינע ערשטישע ליעדער, וועמעס שעהנע קלאַנגען באַצויבערען אונז, גלייך ווי די קלאַנגען פון רָאסינים מו־זיק. זאָלען שעלים ענגלישע אָנהענגער, וואָס זיינען נעווועהנט צו מעהר פּאַרפיינערטע און פּאר די קליינע מבינים ווינציגער פּאר־שטענדליכע האַרמאָניען, אַנרופען די ליעדער צו זיס; ערשטישע ליריק קען ניט זיין איבעריג ערשטיש. די פּראַנצויזען זאָגען: אין ליעבע איז צופיעל ניט גענוג. מאָר איז ניט מאָצארט נאָר אין זיינע ליעדער הערסטו אָפט א מאָצארטישע מעלאָדיע, גלייך ווי דעם העלד'ס אָדער צערלינעס אריען אין „דאָן זשואַן".

„עס שיינט דער יונגער מאַנאַט מאי, ליעבע. דער לאָמפּ, ליעבע, וואָס בוכלאַט א וואַרעם, איז אַנגעצונדען, ווי אַנגענעהם עס איז צו שיפען זיך צווישען דער נעדיכטענישׂ פון מאַראָן, וועז די ארומינע וועלט איז איננאַנצען פּארזונקען אין שלאָף, ליעבע."

ראַסינים און מאָר'ס ליעדער האָבען נאָך זייער באַדייטונג, וועז אפילו גלייכצייטיג מיט זיי ערשיינען שעלי'ס און שובערט'ס. אין ערגיץ דריקט זיך אזוי שארף ניט אוים די אָריגינאַליטעט פון די דיכטער פון יענעם פּעריאָד ווי אן זייער ערשטיק. אין דער וועל־בער צייט ציינט דער נאַטוראַליזם פון אָט דער נאַנצער עפּאָכע דעם שארפּסטען נעגענזאַץ צו דער שילדעריננ פון ליעבע ביי די פּראַנ־צויזישע און דייטשע רעאַקציאָנערע דיכטער — א שילדעריננ, וואָס האַלט אויף מיט איהר ניט־אויפריכטיגקייט. דאָס, וואָס באי־דאָן זאָגט וועגען זיין פּראַכטפולסטער פּרויען־נעשטאַלט: „זי איז נעווען דער נאַטור'ס כלה און דער לייִדענשאפט'ס טאַכטער.*) ניט וויסענדיג דערפון." און וואָס ער זאָגט וועגען היידעם ליעבע: „פּאר אנדערע איז דאָס א נעקינסטעלטע לאַנע, א פּאר'שכור'ן ז'ן מיט אָפּיום, וואָס איז נעקומען פון צופיעל יוגענד אָדער לייענען, און פּאר זיי איז דאָס נעווען זייער נאַטור אָדער זייער שיקזאַל." **) קען נעזאָגט וועדען וועגען די ערשטישע שילדעריננען פון דעם נאַנצען פּעריאָד פון יענער צייט. נאָר אין „דאָן זשואַן" האָט באי־

*) דאָן זשואַן, 2, 202.
**) דאָן זשואַן, 5, 19.

13.

עראָטישע ליריק.

מאָר איז פון דער נאטור געניגט געווען צו פרעהליכקייט און פֿאַרנעניגען, און ניט צו איינזאמען קאמף. ער איז געווען באשאַפען, ווי די אלט־אירלענדישע באַרדען צו פֿאַרנעמען א בכבוד'ען פּלאַץ ביים טיש פון א באריהמטען הערשער, איהם צו העלפען מיט זיינע ליעדער אלס ציית־פֿאַרטרייב. ער טראָגט אויף זיך אזוי פיעל די אָפּשטעמפּלונג פון דעם גליק'ס ליעבלינג, אז אפילו דאָמאלס, ווען ער איז אינגאנצען ערענסט, דוכט זיך נאָך אלץ אויס, אז ער שפּאסט. דערמיט איז ער דער געגענזאַץ פון באיראָנ'ען, וועלכער בלייבט אפילו אין זיין שפּאסען אלץ ערנסט און אומעטיג. מאָר שפּיעלט זיך מיט זיין סוזעשט און צערטעלט איהם. באיראָן אָבער, צענליידערט איהם אויף אברים און קעהרט זיך אָפּ פון איהם מיט איבערדריסיגקייט. בייד פרייַנד לעבען מיט דער באָאבאכטונג און דער באשרייבונג פון דער אי־נערליכער נאטור, נאָר ווען באיראָן קוקט אויף איהר, דוכט זיך אונז, אז די זון אלײַן ווערט טרויעריג פון זיין באָאבאכטונג, ווערענד מאָר מיט זיין ליידענשאפט צו פרייד און ליכט, איז ווי ער זאָל באשאפען „א מאַרגען־זון, וואָס געהט אויף נאכמיטאג".

דעריבער וואָלטען מיר באקומען אן אייגזייטיגען באגריף ווען מאָר'ען, ווען מיר זאָלען, לויט דעם פריהער אָנגעמערקטען פּלאַן, איהם באשרייבען הויפּטזעכליך אלס א פּאָליטישען שריפּטשטעלער. ער איז גלייכצייטיג אויך אן עראָטישער דיכטער, דערצו אייגער פון די גרעסטע און מוזיקאַלישסטע, וואָס האָבען ווען אמאָל געלעבט אויף דער ווועלט. די מוזיק אין זיינע ליידער פֿאַרמאָגט מעהר זאפטקייט ווי פֿאַרפייגערונג, אָבער אין זיין באנעמען זיך מיט דער שפּראַך פיהלט זיך א באזונדער אנגענעהמ־

הייט פֿאַרשאַפֿען; ער באשרייבט די צרות פון א איינער מיידל, וואָס האָפט און וואַרט, אז דער פון איהר נעלִיעבטער מאן וועט זיך באשלִיסען בעטען איהר האַנד, נאָר מעהר אריגינאל פון אלץ טרעט ער ארויס אלס אן ערַאטישער שריפטשטעלער, וועלִכער איז זיך מודה מיט א האַלב־טרויעריגען שמייכל, אז זיין האַרץ איז אינגער פון זיינע יאָהרען וויִ צ. ב. ש. אין אָט די פערזען:

„נאָט, וואָס האָט אמאל געפונען א חסרון אין מיין עלטער, האָט זיך צו מיר צוריקגעקעהרט אונטערִן אויגדרוק פון זיסע ערִינערונגען, און מיר נעהייסען פֿארגעסען דאָס, וואָס איך האָב אליין ניט נעוואָלט נעדענקען, נעמליך, אז די מאי־בלומען בליהען ניט אין נאָוועמבער. אך, טאָם, עס זיינען פֿארשוואונדען די פֿיִיפֿלען און די פלייטען! שרייב פּסאַלמען און ניט קיין ליעדער פֿאר אינגע מיידלעך!"

„נאָר די עלטער ווירקט אזוי ווינציג אויף מיין שכל, אז די שענקייט באצויבערט מיך וואָס ווייטער אלץ מעהר, און די אייִנציגע מתנה, וואָס די ערפאהרונג האָט מיר אונטערגעטראָגען — דאָס איז די מעגליכקייט צו דערפיהלען די הייסעסטע פרייד וועלִכע איך דערזעה יונגע מיידלעך און יונגע אלמנות. ווי עקעלדיג עס איז דער שכל, ווי נידריג ער איז, וועלִכער דו פיהלסט א הייסע, זיסע ליידענשאפֿט"!

ביי קיטס'ן איז די ערַאטיק, ווי מען האָט נעקאָנט ערווארטען, שווערגעוויכטיג, ליידענשאפֿטליך, נעפיהלפול און צעשווימט אין קלאַנגען און רויך. לייענט איבער דעם פאַלגענדען מייסטערהאפֿטען סטראָף:

„הויב אויף די טיר־קלאַמקע, אך, פאַמעלאך! אך, שטיל, שטיל! מיר וועלען שטאַרבען אויב די קלאַמקע וועט ארויסלאָזען אפילו א שוואַכען קלאַנג! און איצט אָט די ליפען און דאָס בלי־הענדיגע זיצען — זאל דער אלטינקער שלאָפען, און די לבנה זאל זיך באהאלטען; דאָס ראָזע־בלימעל וועט זהען אין חלום אונזער ליעבע און וועט זיך אויפכאפֿען אן ענטוויקעלטע בלום, און דער מארגען־צודעק וועט ברענגען שוא וואַרימקייט, אז דאָס וואלד־טייבעלע, וועט, זיצענדיג אויף די זייעלאך, אנהויבען וואַרקען,

ראָן אונז געגעבען א בילד פון גליקליכער לעבע. זיינע ערשטע יעדער אָבער דריקען אויס אן אונענדליכען טרויער און וועהטאָג. די בעסטע פון זיי „וועז מיר האָבען זיך צושיידט" דריקט אויס א געוויין שוין אינ'ם ריטם אליין. עס צייגט זיך ארויס דער גאַנצער טרויער פון דער צעשיידונג אפילו אין דעם איבערטויש פון דעם ריטם אין דער לעצטער סטראפע. אין די ערשטע שורות פיהלט זיך נאָך אביסעל רוהיגקייט אין דער ליידענשאפט.

„וועז מיר האָבען זיך צעשיידט אין שווייגעניש און אין טרעַרען, מיט צעבראָכענע הערצער אויף לאַנגע יאָהרען, זיינען דיינע באַקען בלאַס און קאַלט געוואָרען; נאָך קאַלטער איז דיין קוש געווען; די שטונדע האָט, בלי ספק, פאַראוסגעזאָגט דעם שפעטערדיגען טרויער".

נאָר דער גאַנצער לעצטע־טרויער וועט געשילדערט אין די קורצמעסיגע און אָפּגעהאַקטע לעצטע שורות:

„שווייגענדיג האָבען מיר זיך באַגעגנט, שווייגענדיג טרויער איך, וואָס דיין האַרץ קען פאַרגעסען, דיין געדאַנק קען אָפּנארען. אויב איך וועל דיך באַגעגענען אין עטליכע יאָהר ארום, ווי אזוי זאָל איך דיך באַגריסען? — מיט שטיל שווייגען און מיט טרערען."

טאָמאַס קעמפבעל האָט אָנגעשריבען נאָר איניגע ריין ערַטיש לעזער — ער האָט פאַרגעסען א קורצערע אָדער לענגערע לעבע דערצעהלונג אין סטראָפען איידער פערזונליכע אויסגיסונגען — נאָר איניגע פון זיי זיינען אזוי צאַרט אין זייער טאָן ווי מאַ'ס און קיט'ס לידער. און, ס'איז מערקווירדיג, ער וועַרט אלץ לידענשאפטליכער, צארטער, פרייער אין זיינע אויסדרוקען, וואָס עלטער ער וועַרט. זיינע לידענשאפטליכסטע לירישע לידער האָט ער אָנגעשריבען שוין זייענדיג א זקן. ער לייקענט אָפּ די טענה, אז פאַר איהם זיינען שוין אינגעטראָטען די יאָהרען פון פלאַטאָנישער לעבע; ער ענטפערט דערויף, וועגדענדיג זיך מיט א אויפרוף צו פלאַטאָנען אליין אין הימעל, אינלאַדענדיג איהם, ער זאָל פאַרקוקען אין זיין געליעבטער'ס אויגען און זיך פּרואווען פאַרהאלטען צו איהר פלאַטאָניש.

ער שילדערט דעם אויגענבליקליכען, איבערגעהענען כאַראַקטער פון דער לעבע, די לידען, וואָס דער געליעבטער'ס אבוועזענ־

אַנריהרען, זיך אויסמישען, און וועט אַלץ ברענען, נאָר וועט סיינ־
מאָל ניט אויסברענען ביז'ן סוף, — עס וועט זיך באַקומען איין
האָפנונג אין צוויי ווילענס, איין ווילען, וואָס איז אונטערטעניג
צו צוויי מחות, איין טוידט, איין הימעל, איין גיהנום, איין אונ־
שטערבליכקייט און איין פארניכטונג. ביטער איז מיר! די פלי־
געלדינע ווערטער, דורך וועלכע מיין נשמה האָט נעוואָלט ארויפ־
שטייגען צו די הויכקייטען פון דער וואונדערבארער ליעבע־וועלט,
זייכען נעוואָרען פארוואַנדעלט אין קלייניע קייטען! וואָס פארהאל־
טען איהר פייערדינען שוואונג!... איך וויר דערשטיקט, איך פליה,
איך ציטער און פארליר דעם אָטעם!"

אויב באיראָנ'ס ספערע איז די ליידען פון אן אומגליקליכען
אָדער אן אייגנזאָם נעליעבטען, איז שעלי'ס ספערע, ווי מיר האָבען
נעזעהן, די ליעבע־ליידען פון א גליקליכער, די זעלבסטפארגעסענ־
הייט און דאָס פאר'שבור'ן זיך מיט דער גליקליכער ליעבע. נאָר
דערפאר אייגענטליך איז דאָס ערשטישע פון אָט די צוויי גרויסע
דיכטער אזוי ענג באגרענעצט, קיין אייגער פון זיי האָט ניט אָנ־
נעשריבען פיעל ערשטישע ליעדער, אָדער ער האָט ניט קאָנצענט־
רירט זיין שאפונג אויף דעם פאָעטישען געביעט.

מאָר, פארקעהרט, איז א נעבוירענער ערשטיקער, גלייך ווי
כריסטיאן ווינטער. ער פארמאָגט אן ערשטישע פאנטאזיע, אזוי
ווי אנדערע דיכטער פארמאָגען אן ערשטישע ליידענשאפט. ער
האָט ליעב אלץ וואָס איז שעהן, נראציעז, צארט און ליכטיג, צו־
ליעב דער אייגענטימליכער שעהנקייט אליין און ער נויטיגט זיך
ניט אין קיין פאָן, וואָס שטעלט ארויס צום באווייז די שעהנקייט
פון דאָס נאנצע. זיין דערצעהלען פארמאָגט קיינמאָל ניט קיין רייכע
געשעהענישען; ווערט קיינמאָל ניט פארגעשטעלט אין רייכע קאָנ־
טראַסטען; זיי בארוישען זיך קיינמאָל ניט מיט טיעפע געדאנקען.
ער האָט ליעב די בליטען פון דעם בוים נאָר ניט זיינע וואָרצלען.
די זאכען, וואָס באצויבערען מאָר'ן בארוישען איהם פון דעם ער־
שטען בליק, זיי מאכען בלינד די נעפיהלען, זיי באצויבערען דאָס
זעהן און דאָס הערען מעהר, ווי דאָס האָרץ, און ווערען פארביטען
אויף אנדערע, וואָס פארמאָגען די זעלבע אייגענשאפטען; דאָס
איז — דאָס אייביגע נלאָנצען און דאָס אויגענבליקליכע ערשייגען

און אין דער צייט וועל איך קושען אונטער דער מעלאָדיע, אינגאנצען ציטערענדיג פון וועהטאָג".

ביי שעלי'ן איז די ערשטיק אייניציטיג אי זעהר גייסטרייך אי זעהר געפיהלפול. זי דערמאָהנט אָן קאָרעזשין. ביי שעלי'ן, ווי ביי קאָרעזשי'ען, ניסט זיך צונויף דער אויסדרוק פון דער העכסטער ליעבע מיט'ן אויסדרוק פון דער שטאַרקסטער נעפיהלפולער פאר'שכור'ונג; ווי ער וואָלט באשריבען דעם ערשטישען קאמפף מיט'ן טוידט. לייענט צום ב. ש. איבער זיין אינדישע סערענאדע: *)

„א, הויבט מיך אויף פון'ם גראָז! איך שטאַרב! איך פאַרליר דאָס באוואוסטזיין! איך פאַל! זאָל דיין ליעבע מיט א רעגען פון קושען באשפריצען מיינע ליפען און די בלאַסע שלייפען! מיינע באקען זיינען קאַלט און בלאַם! אוי, מיין הארץ קלאפט ניך און הויך! אך, דריק עס צו שטארקער צו דיינעם, אזוי אז ס'זאָל, ענדליך, אויף אייביג שטארבען!"

איצט פארגלייכט דערמיט דעם ליידענשאפטליכען, באנייסטערטען סוף פון „עפיפסיטשידיאנא". **)

„אונזערע אטעמס וועלען זיך אויסמישען, אונזערע ברוסטען וועלען זיך באהעפטען, אונזערע פולסען וועלען קלאפען אין איין צייט; און אונזערע ליפען, מעהר שעהנ־רייד־ענדיגע ווי אונזערע ווערטער, וועלען פארטונקעלען די נשמה, וואָס פלאמט צווישען זיי; און די פולע קוואלען פון אונזער לעבען, וואָס פליסען אין די נעהיימע ערטער פון אונזער וועזען, וועלען זיך צונויפגיסען אין א גאלדענער רייניקייט פון אונזער ליידענשאפט, גלייך ווי עס גיסען זיך צונויף בערג־טייכלעך אונטער די שטראהלען פון דער מארגענדיגער זון. מיר וועלען ווערען איין וועזען, איין גייסט אין צוויי הייטלעך, אָ, פארוואָס אין צווויי? מיר וועלען ווערען איין לייד־ענשאפט אין צווויי הערצער, וואָס וואקסען אן צעוואקסען זיך אלץ גרעסער גלייך ווי צווויי מעטאַרען פון א זעהר צעשפרייטען פייער, ביז וואנען עס וועט זיך באהעפטען מיט אונז, וועט זיך אָן אונז

*) שעלי'ס פאעמען, ז. 180.
**) שעלי'ס פאעמען, ז. 1—200.

ווי א שהנע באשרייבונג, און וועז מיר נעהמען אין באטראכט וואָלטער׳ס שארפזיניגע באמערקונג וועגען מאָר׳ען און וועגען ליבע „א נאטירליכער נעווענ, וואָס איז אויסגענעהט פון דער פאנטאזיע", קען מען זאָגען, אז אין מאָר׳ס ערשטישע ליעדער נעפינען זיך אָפט אזעלכע פראכטפולע און נעריכטע „אויסנעהונגען", אז מען קען קוים זהען אונטער זיי די מאטעריע. נאָר דאָך איז זי נאטירליך.

נאָר אום צו זיין נערעכט צו איהם מוזען מיר צוגעבען, אז אין מאָר׳ס בעסטע און אויסנעצייכענסטע ליעדער איז ניטא דער אי־בערפלום פון נעשטאלטען. וועז דער אירלאַנדישער טרויער כאפט איהם אין דער אמת׳ן ארום, פארטרייבט ער יעדע מישונג און דערנרייכט אונשטערבליכע שעהנקייט אין דעם אויסדרוק: "Take back the virgin page" אין נאָך מעהר "The Last Rose of Summer" זיינען אזוי אויסנפאך אין סטיל, ווי זיי זיינען באראנדיגט אין מעטער. אין אָט די ליעדער באגעגענען זיך ניט קיין משלים. און עם איז אויך ניטא קיין איין משל אין דעם קלייניקען פראכטפולען ליעד, וואָס ניט קוקענדיג אויף איהר קירצקייט האָט עס אין אירלאַנד דאָך באקומען די באריטונג פון א נאציאנאלער עפאָכע: דאָס איז אן איינפאך ליעד, וועגען א וואונ־דערבארער יונגער מיידעל, באפוצט מיט זעלטענע קאסטבארע שטיינער און איז נאָך באצויבערענדער מיט איהר אויסערגעוועהנ־ליכער שעהנקייט, און נעהט אלייז דורך אירלאַנד פון איין עק ביז׳ן צווייטען. זי איז שטארק זיכער אין דעם, אז אירלאַנד׳ס זיהן האָ־בען מעהר ליעב כבוד וויי פרויען און נאָלדענע אוצרות. וועגען דעם, וועי ס׳האָט אָנגעשריבען אזא נעדיכט, איז באיראָן גענוגן נאניז נערעכט, וועז ער האָט נעזאָנט די פאָלגענדע וועי ער, אין וועלכע ער דריקט זיך אוים די פולע אכטונג צו דעם דיכטער: „מאָר׳ס אירלענדישע מעלאָדיען" וועלען איבערגעהן צו די שפע־טערדיגע דורות צוזאמען מיט דער מוזיק, און זיי וועלען עקזיסטי־רען די גאנצע צייט, ווי לאנג אירלאַנד וועט לעבען, און ווי לאנג עם וועט לעבען די מוזיק און די פאָעזיע.

מאָר׳ס לעבען איז נעווען גליקליך. ער האָט חתונה צום 31טען יאָהר פאר א שהן, צארט מיידעל (מים דעיק) און לעבט

און פארשווינדען. נאר אלע אויסגעצייכענטע ערשטיק־פאעטען האבען די אייגענטימליכקייטען פון א שמעטערלינג. אין דער היכזיכט איז שווער זיך פארצושטעלען א מעהר טיעפערען גענענזאץ ווי צווישען מאר'ן און וואלדסוואלטען. דער ערשטער קלייבט אממייסטען אוים די וועלטלאוז און אפשטויסענדע, אפט אפילו העסליכע סוזשעטען, אום זיי דערנאך צו באשיינען מיט א מארלישער אדער גייסטיגער שענקייט; דער צווייטער האסט די שמוציגע קליינליכקייטען פון דעם מענשען'ס לעבען, ער קעהרט זיך אפ פון זיינע אלע מאוסע זייטען און נעהט ארום דער מארל מיט א שמייכעל און נויגען זיך א ליא ווילאנד. וועהן ער מוז שוין זיך אומקוקען אויף א ניט־שעהנער ערשיינונג, וואלפט ער גיך אויף דעם ארויף א ווייכען און גלאנצענדיגען צודעק. מען האט איהם פארגעווארפען, אז ער האט צופיעל אנגעבלאזענע, אונגעויטיגע עפיטעטען, אין זיין נייגונג צו פארוואנדלען יעדער ליידענשאפט אין א משל, אין א אונרוהיגען שווינדלען און גלאנצען — האט מען אנגערופען געקינצעלטע אין פארגלייך מיט וואלדסוואלט'ס שפראך. „א געקינצעלטער" — רופט אוים אייגער פון זיינע אירלאנדישע פארעהרער, „וען יעדער מענש קען אזא הנאה האבען פון מאר'ס ליעדער, וועלענד מען דארף באשאפען א נייעם געשמאק אום צו האבען הנאה פון וואלדסוואלט'ס ווערק!" פרעגט זיך: מוז מען דען האבען א צוגרייטונג און א ענטוויקעלטען געשמאק, אום צו באגייסטערט ווערען פון נאטירליכעם, און נאר א געווהנליך גע־פיהל, אום צופריעדען צו זיין פון א געקינצעלטער שעהנקייט? וואלדסוואלט און קאלרידזש זיינען געווען דיכטער פאר די לעזער פון דער ביכער־וועלט, מאר אבער, איז געווען א פאלקסטימליכער פאעט. דאס וואס מען קען אויסזעצען נעגען מאר'ן, איז דאס רעזולטאט פון יענע גרענעצען, וואס די נאטור אליין האט פאר איהם געמאכט, נעמליך: ער איז א מוזיקאנט און א קאלאריסט, נאר ניט קיין מאהלער; ער קען ניט מאהלען אדער באשרייבען א גאנצע זאך; ער שילדערט נאר אייניגע קלייניגקייטען פון שעהנע זאכען. ער באווינגט די רויטקייט, וואס באדעקט פלוצלונג דאס געזיכט, דעם שמייכעל, די שעהן־קלינגענדע שטימע — אין לאנגע סטראפען. ער גיט אייך איבער א צעטעל פון שעהנקייטען

אין גליקליכער הייראַט מיט זיין „בעסין". אמת, זיין מאַטעריאַלער צושטאַנד איז ניט שטענדיג גוט, נאָר פון דער מינוט, וואָס זיין באריהמטקייט האָט באקומען אן אלגעמיינע אנערקענונג, האָט ער אָנגעהויבען קרינען א גרויסען איינקונפט פון זיינע ווערק. כאָטש אין זיין קליינעם הומאָריסטישען ווערק "Grand dinner of Type & Co." לאָזט ער די רייכע ביכער פאַרלעגער עהנליך צו די לעגענדען פון די קריעגפ העלדען, וואָס פלעגען טרינקען ווייַן פון די מוחות פון זייערע קרבנות — טרינקען ווייַן פון די מוחות פון אריגע שריפטשטעלער, האָט ער אָבער דאָך אליין ניט געהאַט קיין אורזאַכע זיך צו באקלאָגען אויף זיין ביכער־פאַרלעגער. דער לעצטער האָט איהם, למשל, פאָרגעשלאָגען 3000 פ. סט. פאר "Lola Rookh" נאָך אייַדער ער האָט געוואַגט אפילו אַיין שורה פון אָט דעם ווערק. ער האָט איהם נעגעבען 4,200 פ. סט. פאר זיין אויסגעצייכענטער באיראָנ'ס ביאָגראפיע. מאָר האָט געהאט דעם זעלבען כבוד ביי די אירלאַנדער ווי ביי די ענגלענדער. 1818 האָט מען פאר מאָר'ען פאראנשטאלטעט א באנקעט אין דובלין, וואוהין עס זיינען געקומען איהם אָפגעבען כבוד די העכסטע פאַרשטעהער פון דער ליטעראטור און פאָליטיק. וועז ער איז 1822 אָנגעקומען קיין פאריז, האָט די בריטישע הויכע געזעלשאפט, וואָס זאָט זיך דאָרט געפונען, אויך נעמאכט פאר איהם א באנקעט. נאָר די עלטער האָט איהם געבראכט אונאנגענעהמליכקייטען. ער האָט פאַרלוירען זיין געזונד און געהאט צרות פון קינדער. ער איז געשטאָרבען אין יאָהר 1852.